Sfântul TEOFAN ZĂVORÂTUL

CALEA SPRE MÂNTUIRE
sau
Manualul desăvârşitei prefaceri duhovniceşti

Traducere din rusă:
Florentina Cristea

Carte tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfinţitului Părinte GALACTION,
Episcopul Alexandriei şi Teleormanului

Editura Cartea Ortodoxă
EDITURA EGUMENITA
2008

Editura Cartea Ortodoxă
ISBN 978-606-529-003-7

Editura EGUMENIȚA
ISBN 978-973-8926-67-7

Introducerea autorului

Se poate face o înfăţişare completă a tuturor lucrurilor pe care trebuie să le simtă şi să caute a le dobândi un creştin, dar acest lucru e departe de a fi tot ceea ce se cere făcut pentru orânduirea lucrării de mântuire a sufletelor. Ceea ce e important pentru fiecare din noi este să trăim o viaţă cu adevărat în duhul lui Hristos. Însă numai cât ne gândim la aceasta, şi câte nelămuriri nu apar, de câte indicatoare nu este nevoie apoi, aproape la fiecare pas!

Într-adevăr, oricine poate şti rostul ultim al omului: unirea cu Dumnezeu. Şi oricine poate fi în stare să înfăţişeze calea spre aceasta: credinţa şi împlinirea poruncilor cu ajutorul harului dumnezeiesc. Şi oricine mai poate spune: iată, aceasta este calea – începe să păşeşti pe ea!

Uşor de spus, dar cum să o faci? Pentru cei mai mulţi dintre oameni lipseşte însăşi dorinţa de a o face. Sufletul, atras de o patimă sau alta, se împotriveşte cu îndărătnicie oricărei siliri din afară şi oricărei chemări; ochii se întorc de la Dumnezeu şi nu vor să Îl privească. Legea lui Hristos nu e pe placul lui; nu există nici măcar dorinţa de a o asculta. Cineva s-ar putea întreba, însă, cum se poate săvârşi lucrul, atunci când se naşte dorinţa de a înainta spre Dumnezeu pe calea lui Hristos? Ce trebuie făcut pentru ca legea să se întipărească de la sine în inimă, iar omul, făcând toate ale sale după lege, să le facă ca de la sine însuşi, nesilit, astfel încât legea să nu îl apese, ci să purceadă, aşa zicând, chiar de la el?

Să presupunem că cineva s-a întors la Dumnezeu, să spunem că a ajuns să iubească legea Lui. Este oare întoarcerea la Dumnezeu, singur mersul pe calea legii lui Hristos de ajuns? Şi oare va fi o lucrare reuşită doar pentru că am dori noi aceasta? Nu. Dincolo de dorinţă, este nevoie şi de tăria, şi de priceperea de a o face; este nevoie de înţelepciune făptuitoare.

Oricine începe să placă lui Dumnezeu pe calea cea dreaptă, adică începe cu ajutorul harului să năzuiască la Dumnezeu pe calea legii lui Hristos, va fi cu siguranţă ameninţat de primejdia de a rătăci drumul în clipele de răscruce, de a se abate şi de a se pierde, închipuindu-şi că este mântuit. Aceste clipe de răscruce sunt de neocolit din pricina poftelor pătimaşe şi a neorânduielii în care se află puterile drumeţului, ceea ce îi poate înfăţişa totul într-o falsă lumină – pentru a-l înşela şi a-l pierde. La aceasta se mai adaugă şi linguşelile satanei, foarte nedoritor de a se vedea despărţit de prada sa, şi care, atunci când cineva aflat sub stăpânirea lui, purcede către lumina lui Hristos, îl urmăreşte şi îi întinde tot soiul de capcane pentru a-l prinde iar – şi adesea chiar reuşeşte.

Prin urmare, oricine doreşte deja să meargă pe calea deschisă către Domnul are nevoie să i se arate şi toate abaterile ce pot surveni de-a lungul căii, astfel încât să fie prevenit din timp cu privire la ele, să poată zări primejdiile pe care le va întâmpina şi să poată şti cum să le ocolească.

Aceste învăţături generale, de neocolit pentru cei aflaţi pe calea mântuirii, necesită anumite rânduieli călăuzitoare foarte trebuincioase pentru o viaţă creştinească, prin care să se poată stabili: pe de o parte, cum se poate dobândi dorinţa mântuitoare de unire cu Dumnezeu şi râvna de a stărui în ea, iar pe de alta, cum se poate ajunge cu bine la Dumnezeu prin

toate răspântiile ce pot fi întâlnite la fiecare pas de-a lungul drumului – cu alte cuvinte, cum să se înceapă o viață creștinească și cum se poate desăvârși, odată începută.

Semănatul și creșterea vieții creștinești se deosebesc după firea lor de semănatul și creșterea vieții firești, datorită felului aparte de a fi al vieţuirii creştine, ca şi din pricina legăturii în care se află ea cu firea noastră. Omul nu se naște creștin, ci devine creștin după naștere. Sămânța lui Hristos cade pe pământul unei inimi care deja bate. Dar de vreme ce cerințele creștinismului îl rănesc și-i sunt potrivnice omului născut în chip firesc – pe când într-o plantă, de pildă, începutul vieții îl face încolțirea unei mlădițe din sămânță, adică o trezire, într-un fel, a puterilor adormite –, înseamnă că începutul adevăratei vieți creștine în om este un fel de rezidire, o înzestrare cu puteri noi, cu o viață nouă.

Apoi, să presupunem că legea creștină a fost primită, adică s-a luat hotărârea de a trăi o viață creștinească: această sămânță de viață (hotărârea cu pricina) nu e deloc înconjurată în om de lucruri favorabile ei. În afară de aceasta omul în întregul său – trup și suflet – rămâne neadaptat la noua viață, nesupus jugului lui Hristos. Așadar din clipa aceea începe în om osteneala cu sudoare – truda de a-și forma sinele și toate facultățile sale după legea creștină.

Iată de ce, în vreme ce creșterea plantelor – de pildă – înseamnă o sporire treptată a facultăților – firească, nesilită – în creștin se dă o luptă cu sinele, cu multă osteneală, o luptă puternică și anevoioasă, iar el trebuie să își îndrepte facultățile către ceva spre care ele nu au nici o pornire. Asemeni unui războinic, trebuie să cucerească prin luptă de la vrăjmașul său fiecare palmă de pământ, chiar și pe al său, cu sabia cu două tăișuri a silirii și împotrivirii sinelui propriu. În cele din urmă, după îndelungate osteneli și nevoințe, normele

creştine ies biruitoare, domnind fără vreo împotrivire; ele pătrund întreaga alcătuire a firii omeneşti, izgonind din ea cerinţele şi pornirile vrăjmaşe lor, şi o aşază într-o stare de nepătimire şi curăţie, învrednicind-o de fericirea celor curaţi cu inima – de a vedea pe Dumnezeu în ei înşişi în cea mai curată unire cu Dânsul.

Acesta este în noi locul vieţii creştine. Această viaţă are trei trepte care s-ar putea numi: 1) Întoarcerea la Dumnezeu; 2) Curăţirea sau îndreptarea; 3) Sfinţirea.

În prima treaptă omul se întoarce de la întuneric la lumină, de la stăpânirea Satanei la Dumnezeu; în cea de a doua el curăţă cămara inimii lui de orice necurăţie, pentru a primi pe Hristos Domnul care vine la el; în cea de a treia Domnul vine, îşi face sălaş în inima lui şi Se uneşte cu el. Aceasta este fericita unire cu Dumnezeu – rostul tuturor ostenelilor şi nevoinţelor ascetice.

A înfăţişa toate acestea, descoperindu-le şi vădindu-le legile după care ele se orânduiesc – înseamnă a arăta *calea mântuirii.*

Călăuza completă în materie va lua pe omul care se află *la răspântiile păcatului, îl va duce de-a lungul drumului de* foc până la curăţie, înălţându-l până la starea de desăvârşire care îi este cu putinţă, potrivit măsurii sale de sporire în Hristos. Prin urmare ea ar trebui să arate:

1) cum începe în noi viaţa creştină;
2) cum se desăvârşeşte, sporeşte şi se întăreşte ea; şi
3) cum lucrează ea în starea de desăvârşire.

Partea întâi

CUM ÎNCEPE ÎN NOI VIAȚA CREȘTINĂ?

I

Cum începe în noi viața creştină

Trebuie să limpezim bine când şi cum începe într-adevăr viața creştină pentru a vedea dacă avem în noi înşine începutul acestei vieți. Dacă nu-l avem, trebuie să aflăm cum să începem a trăi creştineşte, atât cât ține de noi lucrul acesta.

O adevărată viață în Hristos *nu* ține *numai* de numele de creştin şi de apartenența la Biserica lui Hristos. *Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor* (Matei 7, 21). *Căci nu toți cei din Israel sunt şi israeliți* (Romani 9, 6). Cineva poate fi socotit creştin, iar el să nu fie de fapt creştin. E un lucru pe care îl ştie toată lumea.

1. Viața creştină începe cu focul râvnei

Există o clipă, şi încă una foarte demnă de luat în seamă, care se evidențiază cu multă putere în cursul vieții noastre, când cineva începe să trăiască într-adevăr creştineşte. Este în clipa din care încep să se vădească în el trăsăturile deosebite ale vieții creştine. Viața creştină înseamnă râvnă şi tăria de a rămâne în comuniune cu Dumnezeu printr-o lucrare neîncetată de *împlinire a preasfintei Sale voințe, potrivit* credinței în Domnul nostru Iisus Hristos, şi cu ajutorul harului lui Dumnezeu, spre slava preasfântului Său nume.

Miezul vieții creştine este comuniunea cu Dumnezeu în Hristos Iisus Domnul nostru – într-o unire cu Dumnezeu care la început rămâne tăinuită de obicei nu numai celorlalți, ci şi celui ce o trăieşte. Mărturia acestei vieți din lăuntrul nostru, cu putință de a se vedea sau a fi simțită, este râvna arzătoare de a-I plăcea numai lui Dumnezeu, desigur într-un mod creştinesc, cu o desăvârşită lepădare de sine şi cu ură față de tot ceea ce se împotriveşte acestui lucru. Omul în care acest foc arde neîncetat este un om care trăieşte creştineşte. Aici va trebui să ne oprim şi să cercetăm mai amănunțit această trăsătură deosebită.

Foc am venit să arunc pe pământ, spune Mântuitorul, *şi cât aş vrea să fie acum aprins!* (Luca 12, 49). El vorbeşte aici despre viața creştină, şi zice aceasta pentru că mărturia vădită a ei este râvna de a plăcea lui Dumnezeu care se află în inimă prin Duhul lui Dumnezeu. Ea este ca focul deoarece, la fel cum focul mistuie tot ceea ce atinge, aşa şi râvna pentru viața în Hristos arde sufletul care o primeşte. Şi aşa cum în timpul unui incendiu flăcările pun stăpânire asupra întregii clădiri, aşa şi focul râvnei, odată primit, cuprinde şi acoperă întreaga ființă a omului.

În altă parte Domnul spune: *Căci fiecare om va fi sărat cu foc* (Marcu 9, 49). E tot o trimitere la focul duhovnicesc care în râvna sa pătrunde ființa toată. Aşa cum sarea, pătrunzând materia stricăcioasă, o împiedică să se strice, tot astfel şi duhul râvnei, pătrunzând întreaga noastră ființă, izgoneşte păcatul care strică firea omului atât în suflet cât şi în trup; îl alungă chiar şi din cel mai tăinuit ungher în care s-a sălăşluit şi ne izbăveşte astfel din răutatea şi stricăciunea lui.

Apostolul Pavel porunceşte: *Duhul să nu-l stingeți* (I Tesaloniceni 5, 19); *la sârguință nu pregetați; cu duhul fiți fierbinți* (Romani 12, 11). Şi porunceşte aceasta tuturor creş-

tinilor pentru ca să ne putem aminti că sârguința duhului, sau strădania fără preget, este o trăsătură esențială a vieții creştine. Într-un alt loc vorbeşte despre sine astfel: *Uitând cele ce sunt în urma mea, şi tinzând către cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus* (Filipeni 3, 13-14). Iar altora le spune: *Alergați aşa ca să o luați* (I Corinteni 9, 24). Aceasta înseamnă că în viața creştină râvna arzătoare are drept roade o anumită însuflețire şi vioiciune duhovnicească, prin care oamenii săvârşesc faptele bine-plăcute lui Dumnezeu, călcând peste ei înşişi şi aducând de bunăvoie ca jertfă lui Dumnezeu tot felul de nevoințe, fără a se cruța pe sine.

Întemeiat cu tărie pe o astfel de învățătură, oricine poate cu uşurință înțelege că împlinirea fără tragere de inimă a rânduielilor Bisericii, asemeni rutinei lucrului de zi cu zi, cunoscut dinainte de mintea care îl diriguieşte, sau asemeni purtării de societate corecte şi distinse, plină de mişcări politicoase, nu e deloc un semn hotărâtor că viața creştină autentică ar fi prezentă în noi. Toate acestea sunt bune, dar atâta vreme cât nu poartă în ele duhul vieții în Hristos Iisus nu au nici un preț înaintea lui Dumnezeu. Astfel de lucruri se aseamănă aşadar statuilor fără de viață. Şi ceasurile bune merg în mod corect; dar cine va fi de părere că au viață în ele? Este acelaşi lucru. Adesea *ai nume să trăieşti, dar eşti mort* în realitate (Apocalipsa 3, 1).

Mai mult decât orice altceva poate amăgi tocmai această bună rânduială din afară. Adevărata ei însemnătate ține de starea lăuntrică a omului, în care se prea poate să fie serioase abateri de la adevărata cuvioşie din faptele unui cuvios. Astfel, înfrânându-se în afară de la păcat, omul poate simți o atracție pentru el, sau chiar o plăcere a lui în inima sa; la fel, făcând fapte bune doar în afară, se poate ca inima omului să

nu fie în ele. Numai adevărata râvnă doreşte atât să facă binele în toată curăţia şi desăvârşirea lui, cât şi să izgonească păcatul chiar şi în cele mai mici chipuri ale lui. Caută binele ca pâinea cea de toate zilele, iar cu păcatul se luptă ca şi cu un vrăjmaş de moarte.

Când îţi urăşti duşmanul, urăşti nu numai persoana lui, ci şi pe rudele şi prietenii săi, şi chiar şi lucrurile lui, culoarea sa preferată, în general tot ceea ce ţi-ar putea aminti de el. Tot aşa, adevărata râvnă de a plăcea lui Dumnezeu prigoneşte păcatul până în cele mai mici urme şi semne ale lui, căci este doritor de desăvârşită curăţie. Dacă nu este adevărată râvnă, câtă necurăţie se poate ascunde în inimă!

2. Focul râvnei

La ce reuşită ne putem aştepta când nu există nici urmă de râvnă aprinsă pentru a plăcea în chip creştinesc lui Dumnezeu? Un lucru care nu cere nici o osteneală, oricine e gata să îl facă; dar de cum ni se cere puţin mai multă nevoinţă, sau vreun fel de lepădare de sine, tot atunci renunţăm, căci nimeni nu poate săvârşi acestea prin sine însuşi. Şi atunci aflăm că nu ne putem bizui pe nici un lucru care să mişte omul către fapta bună: cruţarea de sine va şubrezi toată temelia. Iar orice altă pricină se va mai ivi, afară de cea pe care am amintit-o, va preface fapta cea bună într-una rea.

Iscoadele lui Moise se temeau pentru că s-au cruţat pe sine. Însă mucenicii mergeau de bunăvoie la moarte, fiindcă erau aprinşi de un foc lăuntric. Un adevărat credincios nu va face numai ceea ce porunceşte legea, ci şi ceea ce ea sfătuieşte şi orice bun îndemn care i s-a întipărit în suflet; el nu va face doar ceea ce i s-a dat, ci va dobândi şi orice lucru bun; şi

se îngrijește cu totul de singurul lucru bun care e trainic, adevărat și veșnic.

Sfântul Ioan Gură de Aur învață că trebuie să avem pretutindeni această aprindere și acest foc nemăsurat în suflet, gata să înfruntăm până și moartea; căci altfel va fi cu neputință să dobândim împărăția.[3]

Lucrarea evlaviei și a unirii cu Dumnezeu se face cu multă osteneală și durere, mai ales la început. De unde să luăm puterea de a săvârși acestea? Cu ajutorul harului lui Dumnezeu, o putem afla în râvna inimii.

Un negustor, un soldat, un judecător sau un învățat – fiecare dintre aceștia au o muncă plină de griji și de greutăți. Cu ce se întăresc ei în ostenelile lor? Cu râvna și dragostea pe care o au pentru munca lor. Nici pe calea evlaviei nu se poate întări nimeni cu altceva. Fără acestea vom sluji pe Dumnezeu într-o stare de trândăvie, urât și dezinteres. Și o făptură ca leneșul (n. tr. rom.: zool. *Bradypus*) se mișcă, dar cu mare greutate, în vreme ce pentru sprintena gazelă sau pentru veverița cea vioaie mișcarea și forfoteala sunt o încântare. A căuta plin de râvnă să placi lui Dumnezeu este calea către Dumnezeu care e plină de mângâiere și dă aripi sufletului. Fără ea toate se duc de râpă.

Trebuie să facem totul spre slava lui Dumnezeu, sfidând păcatul care zace în noi. Altfel, le vom face doar din obișnuință, pentru că așa „se cuvine", pentru că așa s-a făcut dintotdeauna, sau pentru că așa fac alții. Trebuie să facem tot ceea ce ne stă în puteri, altminteri le vom face pe unele și le vom nesocoti pe altele, și asta fără nici o părere de rău sau fără a fi conștienți chiar de ceea ce am nesocotit. Pe toate

---

[3] Sfântul Ioan Hrisostomul, *Omilii la Faptele Apostolilor*, în *Nicene and Post Nicene Fathers*, Omilia 31, pp. 195-201.

trebuie să le facem cu grijă şi multă luare aminte, ca pe lucrul nostru *de căpetenie*; altfel, le vom săvârşi la întâmplare.

Aşadar e limpede că fără râvnă un creştin este un biet creştin. Moleşit, neputincios, lipsit de viaţă, nici cald, nici rece – : şi felul acesta de viaţă nu este viaţă. Ştiind aceasta, să ne străduim a ne vădi adevăraţi râvnitori ai faptelor bune pentru a putea fi cu adevărat bineplăcuţi lui Dumnezeu, neîntinaţi, neprihăniţi şi fără vreo altă necuviinţă.

Astfel că adevărata mărturie a vieţii creştine este focul şi lucrarea râvnei de a plăcea lui Dumnezeu. Acum se pune întrebarea – cum se poate aprinde acest foc? Cine îl pricinuieşte? O astfel de râvnă vine din lucrarea harului. Dar ea nu se iveşte fără încuviinţarea şi împreună-lucrarea voii noastre libere. Viaţa creştină nu e viaţa firii. Iată cum ar trebui ea să înceapă sau să fie trezită mai întâi: precum într-o sămânţă se produce creşterea atunci când căldura şi umezeala pătrund până la germenul ascuns înăuntru, iar prin ele se face simţită puterea atotţiitoare a vieţii, aşa şi în noi viaţa dumnezeiască este trezită atunci când Duhul lui Dumnezeu pătrunde în inimă şi aşează acolo începutul trăirii în Duhul, curăţind şi adunând laolaltă trăsăturile întunecate şi fărâmiţate ale chipului lui Dumnezeu. Atunci se trezesc (printr-o lucrare din afară) o dorinţă şi o căutare de bunăvoie; pe urmă harul se pogoară (prin Sfintele Taine) şi, unindu-se cu libertatea noastră, naşte râvna cea preaputernică. Însă să nu creadă cineva că poate de unul singur să dea naştere unei asemenea puteri de viaţă; nu, ci trebuie să se roage pentru aceasta şi să fie gata a o primi. Focul râvnei ce arde cu putere – acesta este harul Domnului. Duhul lui Dumnezeu, pogorându-Se în inimă, începe să lucreze în ea cu o râvnă care este pe cât de mistuitoare, pe atât de neostoită.

Unii s-ar putea întreba: oare chiar e nevoie de lucrarea aceasta a harului? Chiar nu putem noi înşine să facem fapte bune? La urma urmei şi noi am făcut cutare sau cutare faptă bună, iar dacă mai avem zile vom mai face. Puțini sunt, probabil, cei care să nu-şi pună această întrebare. Alții spun că de la noi înşine nu putem face nimic bun. Numai că problema în cauză nu e doar a faptelor bune, ci e aceea a reînvierii întregii noastre vieți, a dobândirii unei noi vieți, este problema vieții în deplinătatea ei – a unei vieți care să ne poată duce la mântuire.

La drept vorbind, nu e de loc greu a face vreun lucru cu adevărat bun, cum făceau şi păgânii de altfel. Să vedem însă şi noi pe cineva care să se hotărască de bunăvoie a face totdeauna numai binele şi care să şi le rânduiască pe toate aşa cum stă scris în cuvântul lui Dumnezeu – iar aceasta nu pentru o lună sau un an, ci pentru o viață întreagă – şi care să îşi ia drept lege rămânerea fără de clintire întru această rânduială; iar apoi, când se va dovedi credincios cuvântului dat, nu are decât să se laude cu vârtutea lui. Până atunci însă e mai bine să ne ținem gura. Cât de multe au fost şi sunt încă acele cazuri – hrănite din bizuirea pe sine – de începere şi încercare de împlinire a unei vieți creştineşti! Şi toate au sfârşit şi continuă să sfârşească în nimic. Omul lucrează un pic la noua rânduială a vieții lui – apoi lasă totul baltă. Şi cum ar putea fi altfel? Nu există putere. E propriu doar puterii veşnice a lui Dumnezeu să ne păstreze statornici în felul de a fi în mijlocul neîncetatelor valuri ale schimbărilor vremelnice. Aşadar trebuie să ne umplem cu această putere; trebuie să o cerem şi să o primim – iar ea ne va scoate din şi ne va înălța deasupra marii tulburări a vieții veacului de acum.

3. În fața ispitei

Să ne întoarcem acum la realitate şi să vedem când vin astfel de gânduri de mulțumire de sine. Atunci când omul se află într-o stare liniştită, când nimic nu îl tulbură, nimic nu-l amăgeşte şi nici nu-l trage în păcat – atunci este el gata pentru orice chip de viețuire sfântă şi curată. De cum apare însă mişcarea unei patimi sau vreo ispită oarecare, unde îi sunt toate făgăduințele? Nu îşi zice adesea omul care duce viață neînfrânată: „De-acum nu o să mai fac acestea"? Dar iarăşi înfometează patima, iarăşi se stârneşte pofta, şi iarăşi se trezeşte că a păcătuit.

Atunci când totul după voia noastră şi nu împotriva iubirii de sine din noi, iar noi stăm şi cugetăm la răbdarea ocărilor, toate sunt bune şi frumoase. De fapt ni se pare chiar ciudat să încercăm vreun simțământ de jignire sau mânie precum cele cărora le cad pradă unii. Dar ia să te afli într-o stare potrivnică, şi atunci şi o simplă privire – nici măcar un cuvânt – te va face să-ți ieşi din fire! Aşa, bizuindu-te pe tine, poți visa în voie, la împlinirea unei vieți creştineşti fără vreun ajutor de Sus – câtă vreme sufletul ți-e liniştit. Când însă răul care stă în adâncul inimii este stârnit ca praful de către vânt, atunci vei afla chiar în cele ce tu însuți vei simți osânda propriei tale trufii de cuget. Când gând după gând şi dorință după dorință – una mai rea decât cealaltă – încep să tulbure sufletul, atunci oricine ajunge să uite de sine şi să strige fără să vrea odată cu proorocul: *Mântuieşte-mă, Dumnezeule, că au intrat ape până la sufletul meu. Afundatu-m-am în noroiul adâncului* (Psalmul 68, 1-2). *O, Doamne, mântuieşte! O, Doamne, sporeşte!* (Psalmul 117, 25).

Adesea lucrurile se petrec astfel: cineva visează să stăruie în bine, bizuindu-se pe sine. Dar un chip sau un lucru îi

apare în închipuire, se naşte dorinţa, patima se trezeşte: omul este atras şi cade. După aceea, nu mai vrea decât să se uite la sine însuşi şi să zică: ce rău am fost! Apoi, însă, iar se iveşte vreun prilej de împrăştiere, şi iarăşi e gata să uite de sine.

Sau cineva te-a ocărât, se naşte încăierarea, se fac certuri şi osândiri. Minţii tale totul i se înfăţişează într-un chip nedrept dar convenabil, iar tu ţi-l însuşeşti. Îl înjoseşti pe acela, te-apuci şi povesteşti şi altora, îl tulburi pe altul – şi toate acestea după ce te-ai lăudat cu puterea ta de a duce o viaţă fără de prihană, fără ajutor din înălţime. Păi atunci unde ţi-era puterea? *Căci duhul este osârduitor, dar trupul neputincios* (Matei 26, 41). Înţelegi binele şi faci răul: *găsesc deci în mine, care voiesc să fac bine, legea că răul este legat de mine* (Romani 7, 21). Suntem robiţi. Doamne, izbăveşte-ne!

Unul dintre primele vicleşuguri ale vrăjmaşului împotriva noastră este tocmai gândul de a te bizui pe tine însuţi: adică dacă nu te lepezi de el, atunci măcar să nu simţi nevoia de ajutor din partea harului. Ca şi cum ar zice vrăjmaşul: „Nu te îndrepta către lumina în care se doreşte să ţi se dea ţie noi puteri. Eşti bun aşa cum eşti!" Şi omul se dedă la odihnă. Între timp însă, vrăjmaşul zvârle cu o piatră (vreun soi de neplăcere) într-unul; pe alţii îi ademeneşte în oarecare loc alunecos (amăgirea patimilor); iar altora le împleteşte cu floricele laţul strâns bine împrejur (avantaje înşelătoare). Fără să se mai gândească, omul se avântă tot mai departe şi mai departe şi nu înţelege că se prăbuşeşte din ce în ce mai jos până ce ajunge în adâncul răutăţilor, până în uşa iadului. Oare nu ar trebui şi lui să-i strige cineva, precum lui Adam celui de demult: „Omule, unde eşti? Unde te-ai dus?" Tocmai acest strigăt este lucrarea harului, care îl face pe păcătos pentru prima oară să ia aminte la sine.

Prin urmare, dacă doreşti să începi a trăi creştineşte, caută harul. Clipa în care harul pogoară şi se alătură voii tale este clipa în care se naşte în tine viaţa creştină – puternică, statornică şi cu multă roadă.

De unde poate dobândi cineva şi cum poate primi harul care dă început vieţii? Dobândirea harului şi sfinţirea vieţii noastre prin el se săvârşesc în Sfintele Taine. Aici stăm sub lucrarea lui Dumnezeu, adică aducem la Dumnezeu firea noastră cea săracă; iar El o preface prin puterea Sa. A plăcut lui Dumnezeu, pentru a doborî mândria cugetului nostru, să-Şi tăinuiască puterea chiar dintru începutul vieţii celei adevărate sub înfăţişarea cea simplă şi materială a lucrurilor. Cum se petrece aceasta noi nu putem înţelege, însă experienţa de veacuri a creştinismului mărturiseşte că nu se întâmplă altfel.

Cum începe viaţa creştină în Taina Botezului

Tainele care ţin mai ales de începutul vieţii creştine sunt Botezul şi Pocăinţa. Aşadar rânduiala cu privire la începerea unei adevărate trăiri creştineşti se vădeşte mai întâi prin lucrarea Botezului, iar apoi prin Pocăinţă.

Botezul este cea dintâi Sfântă Taină în creştinism; căci el învredniceşte pe creştin să primească darurile harului şi prin celelalte Taine. Fără el nimeni nu poate intra în creştinătate sau să devină mădular al Bisericii. Înţelepciunea Cea mai dinainte de veci Şi-a zidit Sieşi casă pe pământ, iar uşa care duce în această casă este Taina Botezului. Prin ea nu numai că oamenii pot intra în casa lui Dumnezeu, dar tot acolo ei sunt înveşmântaţi cu haine vrednice de aceasta; primesc un nume nou şi un semn care se întipăreşte în toată fi-

inţa celui botezat, prin care mai apoi toate făpturile cereşti şi pământeşti îl recunosc şi îl deosebesc de ceilalţi.

4. O nouă făptură în Hristos prin Sfântul Botez

Dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă învaţă Apostolul (II Corinteni 5, 17). Creştinul devine această făptură nouă prin Botez. Din cristelniţă omul nu iese nicidecum la fel cum a intrat. Cum este lumina faţă de întuneric, cum e viaţa faţă de moarte, aşa este un om botezat faţă de unul nebotezat. Zămislit întru fărădelegi şi născut în păcate, înainte de botez omul poartă în el toată otrava păcatului, cu toată povara urmărilor acestuia. Se află într-o stare de necinste pentru Dumnezeu; este din fire un fiu al mâniei. Este un om distrus, cu toate părţile şi puterile sale răvăşite, îndreptate cu precădere spre înmulţirea păcatului. E robul aflat sub înrâurirea Satanei, care lucrează cu putere multă în el din pricina păcatului care zace în el. Iar în urma a toate acestea, după moarte va fi negreşit fiu al iadului, unde se va chinui în veci alături de stăpânul său şi de slugile şi ajutoarele acestuia.

Botezul ne izbăveşte din toate aceste răutăţi. El ridică blestemul cu puterea Crucii lui Hristos şi aduce iar binecuvântarea. Cei botezaţi sunt fiii lui Dumnezeu, aşa cum Domnul Însuşi i-a îndreptăţit a fi: *Şi dacă suntem fii, suntem şi moştenitori – moştenitori ai lui Dumnezeu şi împreună-moştenitori cu Hristos* (Romani 8, 17). Deja împărăţia cerurilor este a celui botezat în virtutea botezului său. El este scos de sub stăpânirea Satanei, care îşi pierde acum puterea ce o avea asupra lui şi cu care lucra în el după placul său. Prin intrarea în Biserică – casa cea de scăpare – Satana nu

mai poate ajunge la cel botezat. Căci acesta se află acum într-o adevărată îngrădire de apărare.

Toate acestea sunt daruri şi înlesniri în afară. Dar ce se petrece înlăuntru? Tămăduirea vătămării şi stricăciunii pricinuite de păcat. Puterea harului pătrunde înăuntru şi reface aici dumnezeiasca rânduială în toată frumusetea ei. Vindecă neorânduiala întocmirii şi vălmăşia diferitelor părţi şi puteri ale ei şi întoarce privirea sufletului de la sine la Dumnezeu – pentru a bineplăcea Domnului şi a-şi înmulţi faptele cele bune.

Aşadar Botezul este o renaştere sau o nouă naştere care aşază omul într-o stare în întregime refăcută. Apostolul Pavel îi aseamănă pe cei botezaţi cu Mântuitorul înviat, lăsându-ne să înţelegem că şi aceştia prin înnoirea lor au aceeaşi fire luminată ca firea omenească pe care a avut-o Mântuitorul Hristos prin învierea Sa în slavă (Romani 6, 4). Iar faptul că într-o persoană botezată rostul lucrărilor se schimbă se poate vedea din cuvintele aceluiaşi Apostol, care spune în altă parte că cei botezaţi deja trebuie *să nu mai vieze loruşi, ci Aceluia care, pentru ei, a murit şi a înviat* (II Corinteni 5, 15). *Căci ce a murit, a murit păcatului o dată pentru totdeauna, iar ce trăieşte, trăieşte lui Dumnezeu* (Romani 6, 10). *Ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez* (Romani 6, 4); şi: *Omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, pentru a nu mai fi robi ai păcatului* (Romani 6, 6). Şi aşa, viaţa întreagă a unui om, prin puterea Botezului, este întoarsă de la sine însăşi şi de la păcat către Dumnezeu şi sfinţenie.

Remarcabile sunt cuvintele Apostolului: *pentru a nu mai fi robi ai păcatului*, şi celelalte: *păcatul nu va avea stăpânire asupra voastră* (Romani 6, 14). Aceasta ne face să înţelegem că puterea care în firea noastră căzută şi răvăşită

ne târăşte la păcat, nu este în întregime nimicită prin Botez, ci doar este adusă într-o stare în care nu mai are nici o putere asupra noastră, nici o stăpânire peste noi, iar noi nu-i mai suntem robi. Dar e încă în noi, trăieşte şi lucrează, însă nu ca stăpân. De acum întâietatea este a harului lui Dumnezeu şi a sufletului care se predă de bunăvoie Lui.

Lămurind puterea Botezului, Sfântul Diadoh zice că înainte de Botez păcatul sălăşluieşte în inimă iar harul lucrează din afară, dar după Botez harul se sălăşluieşte în inimă iar păcatul ne atrage din afară. Este izgonit din inimă precum e alungat duşmanul dintr-o cetate, şi se aşază afară, în mădularele trupului, de unde dă la răstimpuri năvală. Iată de ce rămâne permanent un ispititor, un amăgitor, dar nu mai e stăpân: tulbură şi nelinişteşte, dar nu mai porunceşte. Şi aşa se naşte în Botez viaţa cea nouă![4]

Acum ne vom îndrepta atenţia asupra felului în care viaţa creştină începe prin Botez în cei care au fost botezaţi când erau copii – aşa cum se obişnuieşte. Căci aici începerea vieţii creştineşti se rânduieşte într-un fel deosebit care vine din legătura ce există între har şi libertate.

Am aflat deja că harul pogoară asupra unei dorinţe şi a unei căutări de bunăvoie şi că numai prin împreună-lucrarea lor ia naştere noua viaţă în duh, care se face atât după har cât şi după firea omului liber. Domnul dăruieşte harul, dar El vrea ca omul să îl caute şi să dorească a-l primi, închinându-se cu toate ale sale lui Dumnezeu. Săvârşirea acestui lucru în Pocăinţa şi Botezul celor maturi e limpede; dar cum se săvârşeşte el prin Botezul pruncilor? Un prunc nu ştie încă a-şi folosi nici cugetul, nici libertatea; prin urmare,

---

[4] Sfântul Diadoh al Foticeii, *Filocalia* rom., vol. 1, Ed. Humanitas, 1999, nr. 76, p. 369-370.

el nu poate împlini ceea ce îi revine lui pentru începerea unei vieți creştineşti – adică să dorească a se închina lui Dumnezeu. Cu toate acestea, lucrul trebuie neapărat împlinit. Felul deosebit în care viața (creştină) începe prin Botezul pruncilor atârnă de felul în care această condiție se împlineşte.

5. Botezul pruncilor

Harul se pogoară în sufletul unui prunc şi săvârşeşte acolo acelaşi lucru pe care l-ar face şi dacă libertatea ar lua parte, dar numai cu condiția ca în viitor, când i se va dezvolta conştiința de sine, pruncul, care în clipa botezului nu avea conştiință de sine şi nu a săvârşit nimic personal, să se închine de bunăvoie lui Dumnezeu, să primească din proprie dorință harul care şi-a arătat lucrarea în el, să fie bucuros că îl are, să fie recunoscător că i s-a dăruit, şi să spună că, dacă în clipa Botezului său ar fi avut înțelegerea şi libertatea, nu ar fi făcut altfel decât i s-a făcut şi nu ar fi dorit altceva. Pentru această liberă închinare viitoare a sa lui Dumnezeu şi pentru unirea harului cu libertatea, dumnezeiescul har dăruieşte totul pruncului, săvârşind chiar şi fără el, în el, tot ceea ce îi este propriu a săvârşi, cu făgăduința că dorința şi închinarea omului lui Dumnezeu se vor împlini negreşit. Aceasta este de fapt făgăduința pe care o fac naşii când mărturisesc lui Dumnezeu în fața Bisericii că acest prunc, când va avea propria sa conştiință de sine, va dovedi în chip neîndoielnic acea folosire a libertății care se cere pentru har, luându-şi asupra lor drept datorie tocmai a aduce până în acea stare pe pruncul căruia îi sunt naşi.

Şi astfel, prin Botez, sămânța vieții în Hristos e pusă în prunc şi rămâne în el; dar rămâne ca şi cum n-ar fi: lucrează

în el ca un îndemn. Viața duhovnicească, zămislită în prunc prin harul Botezului, devine un bun al omului şi se vădeşte în chip desăvârşit nu numai după har, ci şi după felul de a fi al făpturii cuvântătoare, începând din clipa în care aceasta, ajungând la înțelegere, se închină de bunăvoia sa lui Dumnezeu şi îşi însuşeşte puterea harului care este în el, primindu-l cu dragoste, bucurie şi recunoştință. Şi până atunci viața creştină lucrează cu adevărat în el, dar o face oarecum fără ca el să ştie; lucrează în el, dar ca şi cum încă nu ar fi a lui. Însă din clipa înțelegerii şi a alegerii, devine a lui, nu numai prin har ci şi prin libertate.

Din pricina acestui răstimp mai lung sau mai scurt dintre Botez şi închinarea de bunăvoie lui Dumnezeu, începutul vieții creştine morale prin harul Botezului la prunci este prelungit, ca să zicem aşa, pe o perioadă nedeterminată, în care pruncul creşte şi devine creştin în Sfânta Biserică printre ceilalți creştini, aşa cum s-a format trupeşte mai înainte în pântecele maicii sale.

Să mai zăbovim puțin, cititorule, asupra acestui lucru. Va fi de mare trebuință pentru noi să hotărâm cum ar trebui să se poarte părinții, naşii şi învățătorii față de pruncul botezat încredințat lor de către Domnul şi Sfânta Lui Biserică.

Se înțelege de la sine că, după Botezul pruncului, în fața părinților şi a naşilor stă o problemă de cea mai mare însemnătate: cum să îl crească pe cel botezat pentru ca, atunci când va ajunge la înțelegere, să poată recunoaşte în el darurile harului şi să le primească cu bucurie, alături de îndatoririle şi felul de viață pe care ele îl cer. Aceasta ne pune față în față cu problema educației creştineşti, adică a unei educații care să se facă după cerințele harului de la Botez, şi să aibă ca rost al ei păstrarea acestui har.

Pentru a lămuri cum trebuie să ne purtăm față de un prunc botezat, ținând cont de cele spuse, să ne amintim ideea mai sus pomenită, că harul umbrește inima și se sălășluiește în ea când inima se întoarce de la păcat spre Dumnezeu. Iar dacă aceasta se săvârșește cu fapta, urmează și toate celelalte daruri ale harului și toate însușirile proprii celui ce trăiește în har: ajutor de la Dumnezeu, împreună-moștenirea cu Hristos, traiul în afara stăpânirii satanei și în afara primejdiei de a fi osândit la iad. Însă în clipa în care această stare a minții și a inimii slăbește sau se risipește, tot atunci păcatul începe iarăși să stăpânească inima, prin păcat legăturile satanei cad asupra omului, iar bunăvoința lui Dumnezeu și împreună-moștenirea cu Hristos se pierd. În prunc, harul slăbește și stinge păcatul, dar dacă păcatul este hrănit și lăsat în voia sa, va prinde iarăși viață.

Și astfel, întreaga atenție a celor care au datoria de a păzi întreg pe pruncul creștin pe care l-au primit din cristelniță ar trebui să se îndrepte spre a nu îngădui în nici un fel păcatului să pună iarăși stăpânire pe el, să zdrobească păcatul și să îi taie puterea cu orice chip, pentru a trezi și întări în prunc chemarea către Dumnezeu. Trebuie făcut în așa fel încât această chemare în creștinul care crește să crească de la sine, chiar dacă sub călăuzirea altuia, iar el să fie tot mai obișnuit să izbândească asupra păcatului și să îl învingă pentru a plăcea lui Dumnezeu, și tot mai deprins cu punerea în lucrare a puterilor sufletului și trupului său, astfel încât să slujească nu păcatului, ci lui Dumnezeu.

Că lucrul este cu putință se vede din faptul că cel născut și botezat este în întregime sămânță pentru viitor, sau un câmp plin de semințe. Această nouă așezare a lui de către harul Botezului nu e ceva doar gândit sau închipuit, ci este ceva foarte real, adică este deja o sămânță de viață. Dacă, în

general, fiecare sămânță crește potrivit felului său, atunci și sămânța vieții în har din cel botezat poate să crească. Dacă în el se pune sămânța întoarcerii la Dumnezeu, care biruiește păcatul, atunci și ea, ca și celelalte semințe, poate fi hrănită și îngrijită. Numai că pentru aceasta este nevoie de mijloace folositoare, sau, cu alte cuvinte, trebuie hotărâtă calea cea mai potrivită de a lucra asupra pruncului botezat.

6. Educația creștină

Rostul ultim al acestei lucrări ar trebui să fie acesta: omul înnoit prin Botez, când va ajunge la înțelegere, să poată să se recunoască nu numai ca persoană liberă și cugetătoare, dar în același timp ca persoană care are o datorie față de Domnul, de Care soarta sa veșnică este strâns legată; și nu numai ca să se recunoască astfel, ci și să se descopere în stare a împlini această datorie și să poată înțelege că cea mai de seamă chemare a lui aceasta este.

Se pune întrebarea: cum se poate realiza acest lucru? Ce să se facă pentru un copil botezat ca atunci când va crește mare să nu dorească nimic altceva decât a fi un adevărat creștin? Cu alte cuvinte, cum să îl crească cineva creștinește?

Pentru a răspunde, nu vom proceda la o cercetare foarte amănunțită. Ne vom mărgini la o privire de ansamblu asupra întregii probleme a educației creștine, încercând să arătăm cum putem sprijini și întări partea cea bună în copii, în orice împrejurare, și cum putem slăbi și nimici ceea ce este rău.

Mai întâi de toate, în această privință atenția noastră ar trebui să se îndrepte asupra pruncului aflat în leagăn, înainte ca orice înzestrare a sa să se manifeste. Copilul e viu; prin urmare, cineva poate să îi înrâurească viața. Aici ar trebui să

ne gândim la înrâurirea Sfintelor Taine şi, odată cu ele, a întregii vieţi bisericeşti, dar în acelaşi timp a credinţei şi evlaviei părinţilor. Toate acestea laolaltă alcătuiesc un mediu mântuitor pentru prunc. Prin toate acestea, viaţa în har care s-a zămislit în prunc este insuflată în chip tainic.

Deasa împărtăşire cu Sfintele Taine ale lui Hristos (ceneva ar putea adăuga – cât mai deasă cu putinţă) leagă noul mădular de Trupul Domnului în modul cel mai viu şi mai folositor prin puterea Preacuratului Său Trup şi Sânge. Îl sfinţeşte, aduce pace în sufletul lui şi îl face de neatins pentru puterile întunericului. Cei care împlinesc această povaţă văd cum în ziua în care pruncului i se dă Împărtăşania, el se cufundă într-o linişte adâncă, toate trebuinţele lui fireşti îşi slăbesc în mod vădit mişcările – chiar şi cele mai puternic resimţite în cazul copiilor. Uneori, copilul e plin de o bucurie şi o vioiciune sufletească în care e gata să îmbrăţişeze pe oricine.

Adesea Sfânta Împărtăşanie e însoţită şi de minuni. Sfântul Andrei Criteanul, în copilăria sa, nu a vorbit deloc vreme îndelungată, dar atunci când părinţii săi întristaţi au alergat la rugăciune şi ajutorul harului, în timpul Împărtăşirii, Domnul a dezlegat prin harul Său legăturile limbii copilului, care mai apoi a dat Bisericii să bea şuvoaie de bunătate şi înţelepciune. Din propriile sale constatări, un medic poate da mărturie că în cele mai multe cazuri de boală la copii aceştia ar trebui duşi la Sfânta Cuminecătură, şi că numai rareori ar mai avea apoi nevoie de vreun ajutor medical.

O mare înrâurire asupra copilului o are mersul cât mai des la biserică, sărutarea Sfintei Cruci, a Evangheliei, a icoanelor, ori acoperirea lui cu Sfintele Acoperăminte. La fel şi acasă, aşezarea lui înaintea sfintelor icoane, însemnarea cu semnul Sfintei Cruci, stropirea sa cu agheasmă, tămâierea,

facerea semnului Crucii deasupra leagănului, a hranei şi a tuturor lucrurilor care îl privesc, binecuvântarea lui de către preot, aducerea în paraclisul icoanelor din biserică – molitfele – şi în general toate cele ale bisericii în chip minunat încălzesc şi hrănesc viaţa în har din copil, fiind totdeauna cea mai sigură şi de nebiruit ocrotire împotriva năvălirilor puterilor nevăzute ale întunericului, care pretutindeni sunt gata să pătrundă în sufletul care creşte pentru a-l învenina cu lucrarea lor.

În spatele acestei ocrotiri văzute stă una nevăzută: îngerul păzitor pus de Domnul să apere pe copil din chiar clipa Botezului său. Îi poartă de grijă şi îl influenţează în chip nevăzut prin prezenţa sa, iar în caz de nevoie inspiră chiar părinţilor cele ce ar trebui să le ştie pentru pruncul aflat în primejdie.

Numai că toate aceste puternice ocrotiri şi insuflări vii şi ajutătoare pot fi risipite şi lăsate fără rod de necredinţa, nepurtarea de grijă, necucernicia şi viaţa decăzută a părinţilor. Aceasta se întâmplă fie pentru că toate cele mai-sus pomenite nu se folosesc, fie pentru că nu se folosesc cum se cuvine; aici puterea de înrâurire lăuntrică a părinţilor asupra copilului este deosebit de însemnată. E adevărat că Domnul e milostiv faţă de cei nevinovaţi; însă există o legătură pe care nu o putem înţelege între sufletele părinţilor şi sufletul copilului şi nici nu putem hotărî măsura în care cei dintâi influenţează pe acesta din urmă. În acelaşi timp, atunci când părinţii au o influenţă nepotrivită asupra copilului, mila şi bunăvoinţa lui Dumnezeu tot nu îl părăsesc pe copil. Se întâmplă însă ca uneori acest sprijin dumnezeiesc să înceteze, şi atunci pricinile pregătite lui îşi aduc roadele lor. Aşadar, duhul credinţei şi al cucerniciei părinţilor trebuie socotit ca cel

mai puternic mijloc de păstrare, creştere şi întărire a harului din copil.

7. Inrâurirea părinţilor asupra copilului

Sufletul pruncului nu cunoaşte, ca să spunem aşa, încă nici o mişcare în primele lui zile, luni şi chiar ani. Este cu neputinţă să i se poată transmite ceva pe care să şi-l însuşească prin mijloacele obişnuite de predare a cunoştinţelor, dar poate fi influenţat în alt fel.

Există un anumit fel de convorbire între suflete care se face prin inimă. Un suflet îl mişcă pe celălalt prin simţăminte. Uşurinţa de a lucra o astfel de înrâurire asupra sufletului unui prunc atârnă în chip nemijlocit de deplinătatea şi profunzimea simţămintelor părinţilor pentru copil. Într-un fel, tatăl şi mama trec în copil, punându-şi tot sufletul pentru bunăstarea lui. Iar dacă sufletul le este pătruns de evlavie, nu se poate ca într-un anume fel aceasta să nu influenţeze pe copil.

Cel mai bun mijloc pentru a realiza aceasta sunt ochii. Căci în timp ce în celelalte simţuri sufletul rămâne tăinuit, ochii îşi deschid privirea lor către cei din jur. Ei sunt locul de întâlnire a unui suflet cu celălalt. Fie ca aceste deschideri să folosească trecerii simţirii sfinte din sufletele mamei şi tatălui în sufletul copilului; căci ele nu pot decât să ungă inima pruncului cu acest untdelemn sfânt.

Trebuie ca în privirea părinţilor să fie nu numai iubire, care e atât de firească, ci şi credinţa că în braţe au ceva mai mult decât un simplu copil. Părinţii trebuie să aibă nădejdea că Cel Care le-a dat în grijă această comoară ca pe un vas al harului le va da şi mijloace îndestulătoare pentru păstrarea

lui. Şi, în cele din urmă, este nevoie de neîncetata rugăciune a sufletului trezit la nădejde prin credință.

Când părinții ocrotesc în felul acesta leagănul copilului lor cu acest duh de evlavie neprefăcută, şi când în acelaşi timp, pe de o parte îngerul păzitor, iar pe de alta Sfintele Taine şi toată viața Bisericii lucrează asupra lui din afară şi din lăuntru – prin toate acestea se statorniceşte în jurul vieții abia începute un mediu duhovnicesc înrudit ei, care va trece în însăşi felul ei de a fi, aşa cum sângele, temelia vieții biologice, îşi ia numeroase din însuşirile sale din mediul înconjurător. S-a spus odată că vasul nou va păstra vreme îndelungată, poate pentru totdeauna, mirosul a ceea ce s-a pus în el cât era încă nou. Acelaşi lucru se poate spune şi despre mediul înconjurător al copiilor. Acesta pătrunde în mod harismatic şi mântuitor în formele de viață care tocmai se încropesc în copil şi-şi lasă pecetea asupra lui. Şi aceasta este o ocrotire care nu poate fi străpunsă de influența duhurilor rele.

Începând astfel din leagăn, lucrarea trebuie să stăruie apoi pe tot parcursul creşterii: în copilărie, în adolescență şi tinerețe. Biserica cu viața ei şi Sfintele Taine sunt ca un cort sfânt pentru copii, iar ei ar trebui să rămână în el fără a-l părăsi. Sunt pilde care arată cât de rodnic şi mântuitor este acest lucru (precum viața Proorocului Samuel; viața Sfântului Teodor Schitiotul – 22 aprilie, şi altele). Toate acestea pot înlocui chiar orice alte mijloace de educație, aşa cum s-a şi făcut de altfel în nenumărate cazuri, cu deplină reuşită. Temelia vechilor metode de educație constă tocmai în aceasta.

Când puterile dintr-un copil încep să se trezească, una după alta, părinții şi cei ce cresc copii ar trebui să îşi sporească încă o dată atenția. Căci atunci când, sub înrâurirea mijloacelor mai sus arătate, setea după Dumnezeu se va ivi şi

va creşte în ei, atrăgând după ea toate puterile copilului, în acelaşi timp nici păcatul ce zace în ei nu va dormi, ci se va strădui să pună el stăpânire pe acele puteri. Urmarea de neocolit a acestui lucru va fi o luptă lăuntrică. Şi, de vreme ce copiii nu pot de a o purta ei înşişi, se înţelege că locul lor îl vor lua părinţii. Dar pentru că această luptă trebuie să se dea de către puterile copilului, părinţii sunt datori să vegheze asupra primelor lor dezmorţiri, astfel încât să poată da din prima clipă acestor puteri o îndrumare în armonie cu rostul de căpetenie spre care trebuie ele îndreptate.

Aşa începe lupta părinţilor cu păcatul care zace în copil. Şi deşi acest păcat este lipsit de puncte de sprijin, totuşi lucrează şi încearcă să ia în stăpânire puterile trupului şi ale sufletului pentru a-şi afla sieşi locaş bun de odihnă. Nu trebuie să i se îngăduie aceasta, ci este nevoie, ca să zicem aşa, să smulgem aceste puteri din mâna păcatului pentru a le încredinţa lui Dumnezeu.

Dar pentru ca aceasta să se facă pe temelie trainică şi cu o cunoaştere amănunţită a temeiniciei mijloacelor alese, trebuie lămurit ce anume vrea păcatul, ce anume îl hrăneşte şi cum anume pune el stăpânire asupra noastră. Lucrurile cele dintâi care stârnesc şi târăsc pe om la păcat sunt: pentru puterea de a cugeta – bunul plac al minţii (sau iscodirea); pentru puterea de a voi – voia de sine; iar pentru puterea de a simţi – plăcerile.

Aşadar, puterile în creştere ale sufletului şi trupului trebuie astfel călăuzite şi îndrumate încât să nu se predea robiei desfătărilor trupeşti, iscodirii, bunului plac al voii de sine şi plăcerilor egoiste – căci va fi o robie în păcat – ci dimpotrivă, copilul trebuie învăţat cum să se lepede de ele şi să le stăpânească, scăpând astfel de tirania şi de vătămarea lor. Acesta e lucrul de căpetenie pentru început. Mai târziu toată

educația poate fi făcută în armonie cu acest început. Să aruncăm acum încă o privire, pentru a lămuri lucrurile, asupra principalelor lucrări ale trupului, sufletului şi duhului.

II

Principalele lucrări ale trupului, sufletului şi duhului

1. Îndrumarea puterilor în creştere ale sufletului şi trupului

Mai întâi se stârnesc trebuinţele trupului, rămânând într-o stare de lucrare neîncetată până la moarte. Este de cea mai mare însemnătate ca ele să fie ţinute în frâul cuvenit şi întărite cu puterea obişnuinţei, pentru ca mai târziu să avem cât mai puţină tulburare din partea lor.

Cu privire la hrană

Prima trebuinţă a vieţii trupeşti este hrana. Din punct de vedere moral, acesta e locaşul patimii vinovate a desfătării trupeşti, sau mediul ei de răsădire şi maturizare. Aşadar copilul trebuie hrănit astfel încât, îngrijind viaţa trupului, asigurându-i tăria şi sănătatea, să nu se aprindă însă în suflet plăcerea trupească.

Să nu socotească cineva că pruncul e mic (şi deci nu are a-i purta o astfel de grijă). Chiar din primii ani trebuie supus înfrânării trupul atât de pornit spre cele materiale, iar copilul învăţat să îl stăpânească, pentru ca în adolescenţă şi tinereţe şi în anii care vor mai urma să poată nestingherit şi fără de greutate a-şi înfrâna pornirile. Prima încercare este de cea

mai mare însemnătate. Foarte mult din tot ceea ce se întâmplă mai târziu ține de felul în care este hrănit copilul. Fără ca să bage de seamă cineva, în el se pot stârni gustul plăcerii şi necumpătarea la mâncare – cele două forme ale păcatului lăcomiei, cele două porniri pătimaşe legate de mâncare şi atât de vătămătoare pentru trup şi suflet.

De aceea până şi medicii şi învățătorii sfătuiesc: 1) a se alege o hrană sănătoasă şi cumpătată, potrivit cu vârsta copilului, căci un fel de hrănire se cade pruncului, alt fel copilului, şi un alt fel pentru adolescent şi tânăr; 2) a supune folosirea hranei unor rânduieli bine statornicite (iarăşi, potrivit cu vârsta), în care să fie hotărâte timpul, măsura şi mijloacele de hrănire; şi 3) a nu părăsi fără de nevoie aceste rânduieli stabilite nici mai târziu. În acest fel copilul este învățat nu să ceară mâncare ori de câte ori vrea el să mănânce, ci să aştepte până la vremea cuvenită; aici, de fapt, se fac şi primele încercări în strădania de a tăia poftele firii. Când un copil este hrănit de câte ori începe să țipe, iar apoi de câte ori cere mâncare, este atât de şubrezit din această pricină încât mai târziu numai cu mare chin va mai reuşi el să renunțe la mâncare. În acelaşi timp aceasta îl obişnuieşte să-şi facă voia, căci reuşeşte să capete orice doreşte sau cere.

Şi somnul ar trebui supus unei asemenea măsuri, ca şi frigul şi căldura, şi toate celelalte înlesniri trebuincioase creşterii copiilor, păstrând negreşit grija de a nu stârni împătimirea pentru desfătările trupeşti şi de a învăța pe om să se lepede de sine. Această grijă ar trebui ținută cu toată fermitatea pe tot răstimpul creşterii unui copil – schimbând rânduielile, nu e nevoie să o mai spunem, în felul de a le respecta (după împrejurări şi vârstă), dar nu în miezul lor, până când copilul, bine statornicit în ele, va începe să-şi poarte singur de grijă.

Cu privire la mişcare

A doua tendinţă a trupului este mişcarea. Instrumentul ei sunt muşchii, în care stau puterea şi tăria trupului, unelte pentru muncă. Din punctul de vedere al sufletului, aici este locaşul voinţei, şi foarte lesne prilejuieşte această trebuinţă voia de sine. Înlesnirea cu măsură şi cu chibzuinţă a cerinţei de mişcare, dând trupului vioiciune şi sprinteneală, învaţă omul să se ostenească şi prilejuieşte obişnuinţa cumpănirii tuturor faptelor.

Dimpotrivă, o sporire nechibzuită a ei, lăsată la voia copilului, pricinuieşte la unii o prea mare vânzoleală şi neluare aminte, iar la alţii încetineală, delăsare şi lene. În primul caz îndărătnicia şi neascultarea devin lege, în legătură cu care vor mai apărea şi brutalitatea, mânia şi neînfrânarea poftelor. În al doilea caz omul se afundă în carne şi se dedă desfătărilor trupeşti.

Aşadar trebuie avut în vedere ca întărirea puterilor trupului să nu ajungă a hrăni îndărătnicia şi să ruineze sufletul de dragul trupului. Pentru a ne feri de aceasta, avem la îndemână cumpătarea, un program bine întocmit şi riguros respectat şi străjuirea cu luare aminte. Copilul să fie lăsat să se joace, dar în locul şi în felul în care se cade a o face.

Voinţa părinţilor ar trebui să se vădească la fiecare pas – în linii mari, desigur. Fără ea, purtarea copilului se poate foarte uşor strica. După ce a forfotit încoace şi încolo în voia sa, copilul se va întoarce întotdeauna nedoritor să mai asculte nici în cele mai mărunte lucruri; şi asta se întâmplă chiar şi atunci când copilul a umblat în voia proprie o singură dată – ce s-ar întâmpla oare dacă această parte a lucrării trupeşti ar fi nesocotită cu desăvârşire? Cât de greu va fi mai târziu să

dezrădăcinezi îndărătnicia, care se aciuează atât de iute în trup ca într-o cetate. Grumazul nu se va mai pleca, mâinile şi picioarele nu se vor mai mişca, iar ochii nici măcar nu vor mai catadicsi a privi încotro li se spune. Dimpotrivă însă, un copil ajunge să fie gata a se supune oricărei porunci atunci când de la bun început nu i se dă deplină libertate de mişcare. Mai mult, nu există alt obicei mai bun pentru a fi stăpânul propriului tău trup decât a-l sili să se nevoiască după cum i se porunceşte.

Cu privire la nervi şi simţuri

A treia funcţie a trupului sunt nervii. Din nervi se nasc simţurile – mijloace de cunoaştere şi hrană pentru iscodire; însă despre aceasta mai târziu. Acum vom vorbi despre rostul nervilor ca centru al puterii de simţire a trupului sau despre putinţa de a primi senzaţii neplăcute trupului.

În acest sens ar trebui să facem o lege din a învăţa trupul să rabde orice fel de influenţă din afară fără ca să se împotrivească: fie de la aerul rece, apă, schimbările de temperatură, zăpuşeală, frig, durere, răni şi toate celelalte. Oricine a dobândit o astfel de obişnuinţă este cel mai fericit dintre oameni, având puterea de a face cele mai anevoioase lucruri oricând şi oriunde. Într-un astfel de om, sufletul este stăpân absolut peste trup; el nu mai zăboveşte, nu mai schimbă şi nu mai lasă faptele nefăcute pentru că s-ar teme de vreo neplăcere trupească. Dimpotrivă, se va îndrepta cu o anumită hotărâre chiar către acele lucruri care îi pot primejdui cumva trupul; e de cea mai mare însemnătate.

Răul cel mai mare în ceea ce priveşte trupul este dragostea şi milostivirea faţă de el. Acestea nimicesc toată puterea sufletului asupra trupului şi fac sufletul rob trupului. Şi

invers, cel ce nu cruță trupul nu va fi tulburat în tot ceea ce face de nici o temere născută din dragostea oarbă de viață. Fericit este acela care e învățat așa încă din copilărie!

Tot aici își are locul și sfatul medicului cu privire la îmbăiere, orele și locurile de plimbare, îmbrăcare; principalul este nu să ții trupul într-o stare în care să primească doar senzații prielnice, ci dimpotrivă, să îl ții mai mult în acele lucruri care îi pricinuiesc neplăcere. Prin senzațiile plăcute, trupul se răsfață, dar prin cele neplăcute se întărește; în primul caz copilul se teme de orice, în al doilea însă e gata la orice și este în stare să împlinească cu răbdare ce a început.

O astfel de atitudine față de trup este recomandată și de știința creșterii copiilor. Noi nu vom face decât să arătăm în ce fel aceste sfaturi sunt folositoare și pentru creșterea vieții creștine – căci împlinirea cu râvnă a lor apără sufletul de pătrunderea veninului amarnic al desfătărilor trupești, al îndărătniciei, al iubirii pentru trup și milostivirii de sine; ba mai mult, ea naște în copil înclinațiile potrivnice acelora, învățându-l în general să fie și nu robul trupului său. Acest lucru este foarte însemnat pentru viața creștină, care prin firea ei se depărtează de orice fel de mulțumire sau plăcere a cărnii.

Așadar nu trebuie să lăsăm la voia întâmplării creșterea trupească a copilului, ci să o ținem în cea mai severă rânduială încă de la bun început, până când mai târziu va putea fi lăsată în mâinile copilului, ca un instrument deja acordat pentru viața creștină, iar nu potrivnic acesteia. Acei părinți creștini care într-adevăr își iubesc copiii ar trebui să nu cruțe nimic, nici chiar propria lor inimă de părinți, pentru a putea înzestra pe copil cu această bunătate. Căci altfel toate faptele lor de dragoste și purtare de grijă fie vor rodi prea puțin, fie vor rămâne cu desăvârșire neroditoare.

Trupul este sălaşul patimilor, mai ales al celor mai cumplite – desfrânarea şi mânia. Tot el este calea prin care demonii pătrund în suflet sau se aşază în apropierea lui. Se înţelege că în toată această perioadă nu trebuie pierdută din vedere înrâurirea pe care viaţa bisericească şi toate ale ei o pot avea asupra trupului, căci prin ea trupul însuşi se va sfinţi iar viaţa biologică nesăţioasă a copilului va fi înfrânată.

Nu le vom înfăţişa în amănunt acum pe toate, ci numai vom arăta cum să fie în principal influenţele pe care trebuie să le sufere trupul. Viaţa însăşi îi va lămuri pe cei care au nevoie. În urma a tot ceea ce am spus până acum, oricine poate înţelege cum să se poarte faţă de trup şi în toate celelalte perioade ale vieţii, căci tuturor ni se pune aceeaşi problemă.

Odată cu apariţia trebuinţelor trupeşti, nici puterile mai de jos ale sufletului nu întârzie să se facă simţite după cum le este rânduiala. Copilul începe să privească mai îndeaproape un lucru sau altul – la unul mai mult, la altul mai puţin, după cum unul îi place mai mult iar altul mai puţin. Acestea sunt începuturile lucrării simţurilor, după care urmează neîntârziat o trezire a lucrării de imaginaţie şi de memorare. Aceste puteri stau la punctul de trecere dintre lucrarea trupului şi cea a sufletului, şi amândouă lucrează împreună, aşa fel încât ceea ce face una ajunge tot atunci la cealaltă.

Judecând prin însemnătatea pe care o au ele în această vreme a vieţii noastre, cât de bun şi potrivit lucru este a sfinţi aceste începuturi cu lucruri din tărâmul credinţei.

Primele senzaţii rămân adânc întipărite în memorie. Ar trebui să ne amintim că sufletul vine în lume gol; creşte, se îmbogăţeşte lăuntric şi întreprinde felurite acţiuni abia mai târziu. Primele izvoare, cea dintâi hrană pentru creşterea sa el le primeşte din afară, din simţuri, prin puterea de imaginaţie.

Se înțelege de la sine în ce fel ar trebui să fie primele lucruri ale simțurilor şi închipuirii nu numai pentru a nu stânjeni, ci a ajuta şi mai mult viața creştină care tocmai se naşte. Este bine cunoscut că aşa cum cea dintâi hrană are o puternică înrâurire asupra alcătuirii trupului, tot aşa primele lucruri pe care le întâlneşte sufletul influențează în mod hotărâtor felul de a fi al sufletului sau tonul vieții lui.

2. Înconjurarea copiilor cu obiecte sfinte

Maturizându-se, simțurile aduc neîncetat prilej de lucrare închipuirii: lucrul închipuit este păstrat în memorie şi cuprinde, ca să spunem aşa, conținutul sufletului. Dacă este aşa, atunci simțurile să primească primele lor senzații de la lucrurile sfinte: icoana şi lumina candelei pentru văz, cântările sfinte pentru auz şi celelalte. Copilul nu înțelege încă nimic din ceea ce se află înaintea sa, dar ochii şi urechile i se obişnuiesc cu aceste lucruri, iar ele, intrând în inimă mai înainte, prin chiar faptul acesta scot afară celelalte lucruri. Urmând senzațiilor, şi primele încercări ale închipuirii vor fi sfinte; îi va fi mult mai uşor să îşi închipuie aceste lucruri decât altele; acestea vor fi cele dintâi exerciții ale sale. Apoi, în viitor, frumosul (care dintr-un anume punct de vedere este în mod nemijlocit legat de formele care cad sub simțuri sau rămân şi în imaginație) nu îl va mai atrage altfel decât în chipul formelor sfinte.

Aşa că lăsați copiii să fie înconjurați de aceste chipuri sfinte, obiecte de orice fel, şi dați deoparte orice i-ar putea strica, pilde, picturi sau altceva. Mai târziu şi pentru tot timpul care va urma, trebuie păstrată aceeaşi rânduială. Se ştie prea bine cât de puternic lucrează asupra sufletului imaginile

păcătoase, sub orice formă ar face-o! Cât de nefericit este copilul care, închizându-şi ochii, sau rămânând singur cu sine însuşi, e sufocat de mulţimea imaginilor necuvioase – deşarte, ispititoare, inspiratoare de patimi. Este pentru suflet ceea ce e fumul pentru cap.

Nu ar trebui nesocotit nici felul în care lucrează aceste puteri. Ceea ce fac simţurile este să vadă, să audă, să simtă – în general să cerceteze, să încerce. Tocmai de aceea ele sunt primii aţâţători ai iscodirii, care mai apoi din pricina lor dă năvală asupra închipuirii şi memoriei şi, făcându-şi loc în ele, devine tiranul de nebiruit al sufletului.

E cu neputinţă să nu foloseşti simţurile, căci numai prin ele poţi cunoaşte lucrurile ce trebuie cunoscute spre slava lui Dumnezeu şi pentru binele nostru. Făcând acestea însă, nu poţi cu nici un chip ocoli iscodirea, care este de fapt o pornire neînfrântă de a vedea şi auzi pur şi simplu – ce se face unde, şi cum stau lucrurile. Cum ar trebui procedat în acest caz?

Deja cercetarea înseamnă o iscodire de neînlăturat. Iscodirea stă în încercarea de a şti totul fără de rânduială, fără de rost, fără a pricepe dacă această cunoaştere este folositoare sau nu. Nu trebuie decât să se păstreze o măsură şi o rânduială în lucrarea simţurilor, şi ele să fie îndrumate doar către ceea ce e de folos şi către ceea ce conştiinţa spune că este de folos – şi atunci nu va mai fi hrană pentru iscodire. Altfel spus, copilul trebuie învăţat să cerceteze ceea ce e socotit a fi de mare trebuinţă pentru el, dar să se înfrâneze şi să se ferească de la orice altceva. Apoi, în cercetarea însăşi, ar trebui păstrată o orânduire treptată – nu sărind de la un subiect la altul, sau de la o însuşire la alta, ci luând fiecare lucru pe rând şi purtând grijă apoi să îl înfăţişeze minţii în chipul cel mai potrivit.

Un astfel de studiu cu rânduială va izbăvi copilul de la risipirea sufletului chiar şi în mijlocul celor îngăduite; îl va învăța să stăpânească simțurile, iar prin ele – închipuirea. Nu va sări de la un lucru la altul fără nevoie; şi, prin urmare, nici nu va visa şi nici nu va fi tulburat de tot felul de închipuiri care astfel nu-i vor mai da odihnă sufletului, întinându-l cu fluxul şi refluxul nestăpânit al nălucirilor lui. Cel ce nu e în stare să stăpânească simțurile şi închipuirea va fi negreşit împrăştiat şi nestatornic, biruit de iscodirea care îl va fugări de la un subiect la altul până ce îl va slei cu totul, şi asta fără nici o roadă.

Odată cu aceste puteri, într-un copil se stârnesc şi patimile, care încep să îl tulbure din fragedă vârstă. Copilul încă nu vorbeşte, nu merge, abia a început să şadă şi să apuce jucăriile – dar deja se supără, invidiază, trage la sine, e egoist şi în general vădeşte lucrarea patimilor. Acest rău, care se întemeiază pe viața părții necuvântătoare, animalice, a firii, e foarte vătămător; aşadar, trebuie să i ne împotrivim încă de la primele lui semne.

Cum să o facem, însă, e mai greu de precizat. Totul atârnă de bunul simț al părinților. S-ar putea aşeza totuşi următoarele prevederi: 1) trebuie prevăzută, pe cât e cu putință, apariția lor; 2) apoi, dacă se iveşte vreo patimă, să fie înăbuşită iute, prin mijloace verificate şi bine-chibzuite. Astfel, ele sunt împiedicate să prindă rădăcini şi se ocoleşte formarea unei înclinații spre ele. Patima care se face simțită mai des decât altele ar trebui tratată cu o atenție deosebită, deoarece ea poate deveni stihia devastatoare a vieții omului.

Modul cel mai vrednic de crezare pentru tămăduirea patimilor este chemarea în ajutor a harului. Trebuie să ne întoarcem către acesta cu credință. Patima este o lucrare în suflet, iar la început părinții nu au nici o cale (nemijlocită) de a

pătrunde acolo. Aşadar, mai întâi de toate trebuie să roage pe Domnul pentru ca El să intervină. Experienţa va fi apoi călăuză în aceasta pentru un părinte, o maică sau o doică râvnitoare.

Când copilul începe să înţeleagă, se pot folosi mijloacele de-acum binecunoscute de luptă împotriva patimilor. Trebuie să ne înarmăm împotriva patimilor de la bun început şi să le vânăm apoi pe tot parcursul creşterii copilului, astfel încât acesta să poată fi în stare şi să se obişnuiască a le stăpâni; căci năvălirile lor asupritoare nu vor înceta până la sfârşitul vieţii.

3. Rânduieli educative

Dacă rânduiala aceasta de lucrare asupra trupului şi a puterilor mai de jos ale sufletului este ţinută în chip riguros, atunci şi sufletul va primi din ea o foarte bună pregătire pentru un viitor cu adevărat împlinit. Cu toate acestea, nu e decât o pregătire; formarea viitorului trebuie realizată printr-o lucrare hotărâtă asupra tuturor puterilor sale: minte, voinţă şi inimă.

Mintea

La copii, puterea de cugetare se vădeşte destul de repede. Vine o dată cu vorbirea şi creşte împreună cu ea. Aşadar, formarea gândirii trebuie începută de la cuvinte. Este extrem de important să se rostească idei şi judecăţi sănătoase, potrivit normelor de viaţă creştine, despre tot ceea ce întâlneşte copilul sau vine în atenţia lui: ce e adevărat şi ce e greşit, ce e bine şi ce e rău. E foarte simplu de făcut aceasta prin mij-

locirea întrebărilor şi convorbirilor obişnuite. Părinţii vorbesc deseori între ei; copiii aud ce se vorbeşte şi aproape întotdeauna îşi însuşesc nu numai idei, ci chiar şi expresii verbale sau gesturi.

Prin urmare, este nevoie ca părinţii, atunci când stau de vorbă, să spună mereu lucrurilor pe nume. De pildă: care e rostul acestei vieţi şi cum se sfârşeşte ea? De unde vin toate? Ce sunt plăcerile? Ce înţeles au anumite obiceiuri? şi celelalte. Părinţii să le vorbească copiilor şi să îi lămurească fie direct, fie cel mai bine prin istorioare. E bine, să zicem, să te îmbraci frumos? Este folositor când primeşte laude? şi tot aşa. Sau să îi întrebe pe copii ce cred ei despre un lucru sau altul, iar apoi să le îndrepte greşelile. În scurtă vreme, în acest mod simplu, se pot transmite criterii sănătoase de judecare a lucrurilor, iar acestea nu se vor mai şterge timp îndelungat, putând chiar să rămână pe toată viaţa.

În felul acesta gândirea lumească şi iscodirea rea şi nesăţioasă sunt smulse din rădăcină. Adevărul leagă mintea de ceea ce o mulţumeşte, dar felul lumesc de a gândi nu mulţumeşte, şi astfel aprinde iscodirea. Să facem un mare bine copiilor ferindu-i de această cugetare lumească. Iar aceasta încă înainte ca ei să înceapă a citi.

Mai departe, nu trebuie cu nici un chip să se dea copiilor cărţi cuprinzând idei şi păreri stricate; astfel, mintea le va rămâne întreagă, în starea de sfântă şi dumnezeiască sănătate. Nu are nici un sens să nu încercăm a-i deprinde pe copii în felul acesta, sub cuvântul că ar fi prea mici. Adevărul stă la îndemâna oricui. Faptul că un copil mic creştin e mai înţelept decât savanţii s-a dovedit în realitate. El se mai petrece uneori şi astăzi, dar altădată era pretutindeni. De pildă, la vreme de mucenicie, copii mici vorbeau despre Hristos Mântuitorul, despre nebunia închinării la idoli, despre viaţa

viitoare şi despre altele asemenea; şi asta pentru că mama sau tatăl lor le lămuriseră lucrurile acestea în simple convorbiri. Aceste adevăruri s-au apropiat atunci mai mult de inimă, care a început să le păstreze cu sfinţenie până la a fi gata să moară pentru ele.

Voinţa

Un copil are multe dorinţe. Orice lucru îi atrage atenţia, îi place şi dă naştere dorinţelor. Nefiind în stare să deosebească binele de rău, el doreşte totul şi e gata să facă tot ceea ce doreşte. Un copil lăsat în voia lui devine un încăpăţânat cu neputinţă de supus. Prin urmare, părinţii trebuie să vegheze necontenit această mlădiţă a lucrării sufletului.

Cel mai simplu mijloc de îngrădire a voinţei în hotarele cuvenite stă în a-i învăţa pe copii să nu facă nimic fără de încuviinţare. Aşa fel încât să se deprindă a alerga la părinţi, întrebându-i: Pot să fac aceasta sau aceea? Trebuie făcuţi să înţeleagă din propria lor trăire şi din cea a altora că e primejdios a-şi împlini dorinţele fără ca să întrebe, trebuie aduşi în acea stare sufletească în care să se teamă de propria lor voie. Va fi un lucru de cel mai bun augur şi totodată cel mai lesne de întipărit. De vreme ce în cea mai mare parte a lor copiii pun întrebări celor maturi, văzându-şi propria lor neştiinţă şi slăbiciune, această stare de lucruri nu are decât a fi ridicată la rangul de lege absolută pentru ei.

Urmarea firească a unei astfel de deprinderi va fi desăvârşita ascultare şi supunere în toate faţă de voinţa părinţilor, chiar împotriva propriei voiri; o obişnuinţă de a se lepăda de sine în multe lucruri, ca şi puterea şi firescul de a o face; dar, mai ales, încredinţarea întemeiată pe tărie că nu trebuie să îşi împlinească voia în nimic. Acest lucru este în cea mai mare

măsură lesne de înțeles de către copii din propriile lor încercări, căci ei doresc multe lucruri, dar adesea ele îi vatămă fie trupeşte, fie sufleteşte.

Obişnuindu-l să nu-şi facă voia, copilul trebuie învățat totodată să facă binele. Pentru aceasta, părinții înşişi să le fie pildă vie de viață îmbunătățită, şi să facă copiilor cunoştință cu oameni a căror grijă de căpetenie este nu dobândirea de onoruri şi desfătări, ci mântuirea sufletului. Copiilor le place să imite. Cât de repede învață să copie pe mamă sau pe tată! Aici se petrece ceva asemănător celor ce se întâmplă cu instrumentele acordate la fel.

În acelaşi timp, copiii înşişi trebuie îndemnați spre fapte bune. La început, să li se poruncească a face fapte bune, apoi să fie călăuziți în a le face ei de la sine. Cele mai obişnuite fapte bune în sensul acesta sunt: milostenia, îndurarea, facerea de bine, ascultarea de alții şi răbdarea. Nu e greu să îi învățăm a face acestea. Prilejuri pentru ele se găsesc la tot pasul; nu trebuie decât a fi folosite.

Din toată această educație, voința iese dispusă spre fapte bune şi în general cu o înclinație spre bine. Aşa cum învață orice alt lucru, trebuie deprinşi să lucreze şi binele.

Inima

Dacă mintea, voința şi puterile inferioare lucrează astfel, nu e nevoie să mai spunem că şi inima va fi gata să primească simțăminte neprefăcute şi sănătoase şi să dobândească obişnuința de a se bucura de ceea ce este spre bucurie şi de a nu avea nici o atracție spre nimic din ceea ce, sub masca plăcerii, varsă venin în suflet şi în trup. Inima este puterea de a gusta şi simți mulțumirea.

Când omul era în unire cu Dumnezeu, el afla încântare în lucrurile sfinte şi dumnezeieşti prin harul lui Dumnezeu. După cădere, şi-a pierdut acest gust şi acum însetează după cele trupeşti. Harul de la Botez a îndepărtat aceasta, dar aprinderea trupească e iarăşi gata să cuprindă inima. Nu trebuie îngăduit aşa ceva; inima trebuie păzită.

Cel mai puternic mijloc pentru educarea gustului celui adevărat în inimă este o viaţă îmbisericită, în care toţi copiii aflaţi în creştere să fie ţinuţi negreşit. Atracţia pentru lucrurile sfinte, bucuria de a rămâne în mijlocul lor pentru liniştea şi căldura pe care o dau, ferirea de ceea ce străluceşte şi atrage în deşertăciunile lumeşti – toate acestea nu se pot întipări mai bine în inimă (decât printr-o viaţă îmbisericită). Biserica însăşi, icoanele ei, cântările – acestea, prin conţinutul şi puterea lor, sunt cele mai însemnate obiecte ale rafinatei arte bisericeşti.

Trebuie să ne amintim că fiecare va primi dincolo locaşul său veşnic după gustul inimii lui, şi că gustul inimii va fi chiar cel ce se formează aici. E limpede că teatrele, spectacolele şi cele asemenea lor nu se potrivesc creştinilor.

Un suflet care a fost pus în linişte şi bună-rânduială în felul acesta, nu va mai stânjeni, prin neorânduiala firii lui, creşterea duhovnicească. Duhul creşte mult mai lesne decât sufletul şi îşi descoperă puterea şi lucrarea mai iute decât cele ale sufletului. Ale duhului sunt: *frica de Dumnezeu* (corespunzătoare minţii), *conştiinţa* (corespunzătoare voinţei) şi *rugăciunea* (corespunzătoare simţirii). *Frica de Dumnezeu* naşte rugăciunea şi curăţeşte conştiinţa.

Nici nu e nevoie să îndrumăm acestea către lumea de dincolo, cea nevăzută. Copiii deja au o înclinaţie către ea şi îşi însuşesc aceste simţăminte. Îndeosebi rugăciunea se altoieşte foarte uşor şi lucrează nu prin limbă, ci prin inimă.

Tocmai de aceea copiii iau parte de bunăvoie şi fără să obosească la rugăciunile de acasă şi la slujbele din biserică şi sunt fericiţi să facă asta. Prin urmare, nu ar trebui să fie lipsiţi de această parte a formării lor, ci duşi, încetul cu încetul în acest locaş sfânt al simţirii. Cu cât mai devreme se va întipări frica de Dumnezeu şi se va trezi rugăciunea, cu atât mai trainică va fi cucernicia pentru tot restul vieţii.

La unii copii acest duh s-a vădit de la sine, chiar şi împotriva unor piedici aflate în calea descoperirii lui. E foarte firesc. Duhul harului primit la Botez, dacă nu a fost înăbuşit de o creştere nepotrivită a trupului şi sufletului, nu poate decât să dea viaţă duhului nostru, şi ce îl poate împiedica să îşi vădească puterea?

Conştiinţa

Cu toate acestea, conştiinţa are nevoie de cea mai strânsă călăuzire. Ideile sănătoase şi rugăciunea, împreună cu pilda bună a părinţilor şi cu alte mijloace de a învăţa binele, luminează cugetul şi aşează în el temelie potrivită pentru lucrarea cea bună de mai târziu. Dar mai ales trebuie formată la copii atât o deprindere spre exigenţă cât şi una spre o conştiinţă vie. Această conştiinţă vie este un lucru de cea mai mare însemnătate în viaţă; dar pe cât de uşor este ea de formată, pe atât de uşor poate fi înăbuşită la copii.

Pentru copiii mici, voinţa părinţilor este legea conştiinţei şi a lui Dumnezeu. Părinţii să poruncească, cum se pricep ei mai bine, într-un asemenea fel încât copiii să nu fie siliţi să calce voinţa părinţilor; iar dacă deja au călcat-o, trebuie îndemnaţi pe cât e cu putinţă să se căiască.

Ceea ce este frigul pentru flori, tot aceea este şi încălcarea voii părinţilor pentru un copil; el nu te mai poate privi în

ochi, nu-ți mai dorește afecțiunea, vrea să fugă și să fie singur; chiar și sufletul îi devine aspru, iar copilul începe să se sălbăticească. Bun lucru este a-l obișnui din timp spre pocăință, așa fel încât fără teamă, cu încredere și cu lacrimi, să poată veni și spune: „Am făcut cutare greșeală".

Desigur că toate acestea privesc doar lucrurile obișnuite; ceea ce contează însă este că se pune acum temelia caracterului statornic și cu adevărat religios pe care-l va avea copilul pe viitor – de a se ridica neîntârziat după cădere – și că se formează deprinderea unei grabnice pocăințe și curățiri sau reînnoiri prin lacrimi.

Am arătat aici rânduiala vieții copilului. De va crește copilul în ea, duhul evlaviei va crește mai mult în el. Părinții ar trebui să urmărească toate mișcările trezirii la viață a puterilor copilului și să le îndrume pe toate către un singur scop. Aceasta e legea: începeți de la prima suflare a pruncului; începeți-le pe toate deodată, nu numai pe una; faceți-le neîncetat, în chip cumpătat, treptat, fără salturi, urmând cu răbdare și nădejde o sporire treptată, luând seama la mlădițe și folosindu-le bine, fără a socoti nimic lipsit de însemnătate într-o problemă atât de însemnată. Nu vom mai intra în amănunte, pentru că intenționăm să arătăm doar cea mai importantă orientare pe care trebuie să o urmeze educația.

III

Instruirea şi călăuzirea tineretului

1. Instruirea tinerilor

Nu se poate hotărî cu precizie când ajunge o persoană la conştiinţa că este creştină şi la hotărârea de a trăi creştineşte de bunăvoie. În realitatea de zi cu zi, aceasta se petrece la momente diferite: la vârsta de şapte, zece, cincisprezece ani, sau şi mai târziu. Se poate ca vremea studiilor să vină mai înainte de aceasta, cum se şi întâmplă de obicei.

În acelaşi timp există o rânduială neschimbată: trebuie păstrată, fără vreo ştirbire, şi pe toată perioada studiilor toată rânduiala arătată până aici, căci ea decurge în chip nemijlocit din firea înzestrărilor noastre şi din cerinţele vieţii creştine. Rânduiala studiilor nu trebuie să se facă împotriva celor arătate mai sus, altfel tot ce a fost zidit mai înainte se va nimici. Altfel spus, şi elevii trebuie feriţi, asemeni pruncilor, prin mijlocirea evlaviei faţă de tot ceea ce îi înconjoară, prin viaţa bisericească şi Sfintele Taine; în acelaşi mod, trebuie lucrat asupra trupului, sufletului şi duhului lor.

Apoi, concret vorbind, la învăţătura propriu-zisă mai trebuie adăugat doar acest lucru: instruirea să fie orânduită astfel încât să se vadă limpede ce contează mai întâi şi ce vine după aceea. Deosebirea aceasta e lesne de făcut printr-o împărţire pe măsură a materiilor de studiu şi a timpului acordat lor. Studierea credinţei să fie socotită lucrul de căpetenie. Cele mai bune perioade să fie rezervate faptelor de evlavie,

iar când se întâmplă vreo nepotrivire, acestea să primeze asupra învățăturii. Încuviințare să dobândească nu numai reușita la învățătură, ci și credința și buna purtare. În general, mintea școlarilor trebuie formată în așa fel încât să nu piardă încredințarea că cea mai de seamă lucrare a noastră este a plăcea lui Dumnezeu și că învățătura vine în urmă, ca ceva secundar, bun numai pentru viața aceasta. Iată de ce nu ar trebui ținută la o atât de mare evlavie, încât să înghită toată luarea aminte și să capteze întregul interes. Nimic nu e mai veninos sau nimicitor pentru duhul vieții creștine decât o astfel de învățătură și grija exagerată pentru ea. Căci ea îl aruncă pe om direct în nepăsare și apoi îl poate ține pentru totdeauna acolo, iar uneori mai adaugă și o viață stricată, dacă sunt în jur prilejuri prielnice pentru ea.

Al doilea lucru care ar trebui luat în seamă este duhul în care se predă învățătura sau al atitudinii față de materiile de studiu. Este nevoie să se așeze în chip de lege neclintită ca orice fel de studiu s-ar preda unui creștin, acesta să fie pătruns de învățăturile creștinești și, mai precis, de cele ortodoxe. Orice ramură a învățăturii poate fi abordată astfel și va fi o adevărată știință abia când va împlini și această normă. Principiile creștine sunt adevărate mai presus de orice îndoială. Așadar, fără a ne mai îndoi în nici un fel, să facem din ele etalonul adevărului. E o greșeală deosebit de primejdioasă aceea care se face la noi, că materiile de studiu se predau fără nici o atenție față de credință cea adevărată; ci se îngăduie libera cugetare și chiar ideea că învățătura și credința sunt două domenii diferite.

Dimpotrivă, noi nu avem decât un singur duh. Acesta primește învățătura și cuprinde cunoștințele ei tot așa cum primește și credința și este pătruns de ea. Cum să fie atunci cu putință ca aceste două domenii să nu se întâlnească aici,

fie în chip armonios, fie de-a valma? În acelaşi timp, sfera adevărului e una. Prin urmare, la ce bun să mai bagi în cap ceea ce nu ține de ea?

Dacă educația s-ar împlini în acest mod, astfel încât credința şi viața dusă în duhul credinței să poată stăpâni atenția şcolarilor, atât în felul de a învăța, cât şi în duhul în care învață, atunci numai încape îndoială că deprinderile însuşite din copilărie nu numai că se vor păstra, ci chiar vor spori, se vor întări şi vor ajunge la o desăvârşire pe măsură. Şi ce urmări bune va avea lucrul acesta!

Dacă se va rândui astfel creşterea copilului încă din primii săi ani, atunci puțin câte puțin i se va descoperi felul în care va trebui să-şi ducă viața, şi va creşte mult mai obişnuit cu gândul că asupra lui stă datoria primită de la Dumnezeul şi Mântuitorul nostru de a trăi şi făptui potrivit legii Sale, că toate celelalte fapte şi preocupări sunt mai prejos decât aceasta şi au loc doar în cursul vieții de acum, şi că există un alt locaş, o altă patrie către care să îşi îndrepte toate dorințele şi gândurile sale.

În cursul firesc al creşterii înzestrărilor fiecăruia, oricine ajunge cu timpul la cunoştința faptului că este om. Dar dacă la firea sa i se mai altoieşte şi principiul nou al harului creştinătății chiar în clipa în care se trezesc şi se mişcă puterile din om (la Botez), şi dacă apoi în toate punctele de creştere a acestor puteri, principiul cel nou nu numai că nu cedează primul loc – ci dimpotrivă, domină întotdeauna şi dă, ca să spunem aşa, formă tuturor celorlalte – atunci, când omul ajunge la deplina cunoştință se va descoperi în acelaşi timp făptuind potrivit învățăturii creştine şi se va afla pe sine ca şi creştin.

Acesta este rostul ultim al unei educații creştine: ca, în urma ei, omul să poată spună în sinea sa că este creştin. Iar

dacă, ajungând la deplina cunoştiinţă de sine va spune: „Sunt creştin, dator faţă de Mântuitorul şi Dumnezeul meu să trăiesc în aşa fel încât să mă învrednicesc de fericita unire cu El şi cu cei aleşi ai Lui în viaţa viitoare", atunci în chiar miezul existenţei sale individuale sau al rânduielii, unice şi raţionale, a vieţii sale, el va pune pentru sine însuşi ca cea dintâi şi cea mai de seamă datorie să păstreze nestingherit şi să cultive duhul evlaviei în care a umblat mai înainte sub povăţuirea altora.

2. Primirea de bunăvoie a jugului lui Hristos

S-a spus deja că trebuie să existe o clipă aparte în care omul să îşi înnoiască cu bună-ştiinţă în conştiinţa sa toate datoriile de creştin şi să ia asupră-şi jugul lor ca pe o lege de neclintit.

La Botez, ele au fost primite fără conştiinţa lor, căci atunci erau păstrate mai mult de mintea şi credinţa altcuiva, şi în nevinovăţie, dar acum omul trebuie să îşi ia cu bună-ştiinţă asupră-şi jugul cel bun al lui Hristos, să aleagă viaţa de creştin şi să se închine în întregime doar lui Dumnezeu, astfel ca mai târziu în toate zilele vieţii sale să poată sluji cu râvnă Lui. Abia acum începe omul viaţa creştină. A fost în el şi mai înainte, dar se poate spune că ea nu decurgea nici din lucrarea, nici din persoana lui. Acum însă, el însuşi, în persoana sa, începe să lucreze într-un duh creştin. Înainte de aceasta, lumina lui Hristos era în el asemeni luminii din prima zi (a Creaţiei), care nu venea dintr-un singur izvor aparte, ci era pretutindeni. Dar aşa cum pentru lumină a fost nevoie de focare pentru a o canaliza către sori şi planete, tot aşa această lumină (duhovnicească) trebuie canalizată în jurul punctului central al vieţii noastre – conştiinţa.

Omul ajunge în întregime om atunci când dobândeşte conştiinţa de sine şi libertatea de cuget, atunci când devine stăpânul şi mânuitorul absolut al propriilor sale gânduri şi fapte şi afirmă anumite idei nu fiindcă i le-au dat alţii, ci pentru că el însuşi le socoteşte adevărate. Când un om, ajunge creştin rămâne tot om şi prin urmare, în creştinismul său, trebuie să fie tot raţional, numai că această putere a raţiunii sale ar trebui să o întoarcă spre folosul sfintei credinţe. Să fie lăsat atunci să se încredinţeze pe cale raţională că sfânta credinţă pe care o mărturiseşte este singura cale adevărată spre mântuire, şi că toate celelalte căi care nu sunt în armonie cu aceasta duc la pierzare. Nu e nici o cinste pentru om să fie un mărturisitor orb; trebuie să fie un mărturisitor cu bună-ştiinţă, astfel încât acţionând în felul acesta, el procedează aşa cum se cuvine. Toate acestea le face atunci când ia asupră-şi cu bună-ştiinţă jugul cel bun al lui Hristos.

Abia atunci credinţa personală sau viaţa îmbunătăţită prin credinţă a omului devine fermă şi de nezdruncinat. Nu va mai fi smintit de vreo răutate, nu va mai fi atras de gânduri deşarte, căci este pe deplin conştient de datoria sa de a gândi şi de a acţiona într-un fel deja statornicit.

Dar dacă nu a devenit conştient de aceasta, atunci întocmai cum mai înainte o pildă bună îl îndemna să o urmeze, aşa acum una rea îl poate face să făptuiască răul, îl poate târî în păcat. Şi aşa cum mai înainte gândurile bune ale celor din jur îi stăpâneau mintea lesne şi fără împotrivire, tot astfel acum gândurile rele pun stăpânire pe el. Din viaţă se cunoaşte cât de lipsită de temeinicie este mărturisirea credinţei şi cuviosia vieţii la un om care nu a devenit din timp conştient de sine ca şi creştin. Cel care va avea de înfruntat mai puţine ispite va continua să se desăvârşească în simplitatea inimii; dar cel ce nu se va izbăvi de ele va fi în mare primej-

die. Vedem în viaţa tuturor celor care au păstrat harul de la Botez că a existat o clipă când ei s-au închinat cu hotărâre lui Dumnezeu; aceasta ni se arată prin cuvinte precum „s-a aprins cu duhul", „a fost aprins de dorirea cea după Dumnezeu".

Trebuie ca cel ce a devenit conştient de sine ca şi creştin, sau s-a hotărât de bunăvoie să trăiască creştineşte, să păstreze el însuşi cu toată grija desăvârşirea şi curăţia vieţii pe care a primit-o din fragedă vârstă, aşa cum şi alţii au păstrat-o înaintea lui. Nu e nevoie să îl mai călăuzim cu rânduieli deosebite. În acest sens el se aseamănă celui care se pocăieşte şi care, lepădând păcatul, a hotărât cu înflăcărare să ducă de-acum o viaţă creştină. Prin urmare, de aici înainte va fi călăuzit de aceleaşi rânduieli mai-sus pomenite. Deosebirea dintre acest fel de om şi un altul care s-a pocăit şi se află pe drumul desăvârşirii e limpede, fără vreo altă lămurire.

Acum avem de dat câteva avertismente de cea mai mare însemnătate, care-i privesc exclusiv pe tineri. Cât de bun şi mântuitor lucru este nu numai să fii îndrumat creştineşte pe tot parcursul creşterii, ci şi să te poţi cunoaşte mai târziu şi să te hotărăşti a fi creştin înainte de a intra în anii tinereţii propriu-zise. E lucrul cel mai de seamă, din pricina marilor primejdii care pândesc în chip negreşit pe un tânăr: 1) din însăşi firea vârstei pe care o are şi 2) din partea ispitelor care se ivesc la tinereţe.

3. Vârsta tulbure a tinereţii

Curgerea vieţii noastre este zăgăzuită de vârsta tulbure a tinereţii. E vremea în care viaţa trupului şi a sufletului dă în clocot. Un copil, un băiat, trăieşte liniştit; un om matur are doar câteva izbucniri mai năprasnice; iar cei împodobiţi cu

părul alb deja alunecă spre tihnă. Doar tinereţea clocoteşte de fierberea vieţii.

Avem nevoie de o temelie foarte trainică pentru a putea rămâne neclintiţi în acest perioadă de izbiturile valurilor. Înseşi neorânduiala şi nestăvilirea pornirilor vârstei sunt primejdioase.

Acum încep primele mişcări proprii ale tânărului, încep să se trezească puterile lui şi au pentru el un farmec deosebit. Prin puterea înrâuririi pe care o au, ele alungă tot ceea ce a fost mai înainte pus în mintea şi inima băiatului. Cele mai dinainte devin acum pentru el un vis, o pierdere de vreme. Numai simţirile de acum i se par adevărate; doar ele par a avea realitate şi însemnătate.

Cu toate acestea, dacă înainte ca aceste puteri să se trezească băiatul s-a legat de datoria de a mărturisi şi a trăi ca un creştin, atunci toate noile imbolduri, care sunt secundare, vor fi mai slabe şi vor face loc mult mai lesne cerinţelor îndemnurilor pe care le-a simţit mai de timpuriu, căci acestea sunt mai vechi, au fost deja gustate şi alese de către inimă şi, cel mai important, au fost întărite prin făgăduinţă. Un tânăr va face totul pentru a-şi ţine cuvântul.

Dar ce se poate spune cuiva care nu numai că nu iubeşte viaţa şi adevărul creştin, dar nici măcar nu a auzit vreodată de ea?

În acest caz, e ca o casă fără apărare, lesne de jefuit, sau ca o ramură uscată pusă de o parte pentru a fi arsă în foc. Atunci când tirania ideilor tinereşti aruncă o umbră de îndoială asupra a tot ce există, când stârnirea patimilor pricinuieşte mare tulburare în el, când întregul suflet e năpădit de cugete şi mişcări ispititoare – tânărul se află în foc. Cine îi va da o picătură de rouă pentru a-l mai răcori, sau îi va întinde o mână de ajutor, de nu va exista un glas în inima lui care să îi

vorbească despre adevăr, despre bunătate şi despre curăţie? Acest glas însă nu se va auzi de nu va fi fost semănată mai înainte dragostea pentru el. În acest caz nici măcar sfaturile bune nu vor fi de ajutor; în el nu va fi nimic de care sfatul cel bun să se lipească. Sfatul şi încrederea în el au putere dacă, intrând prin auz în inimă, stârnesc acolo simţiri care deja există şi înseamnă ceva pentru noi şi au fost doar lăsate deoparte pentru o vreme, iar noi între timp nu mai ştim cum să ajungem la ele şi să le redăm puterea firească. În acest caz sfatul unei alte persoane este un dar de preţ pentru tânăr. Dar dacă în inimă nu sunt de găsit începuturile unei vieţi curate, un astfel de sfat nu are nici un folos.

Tânărul trăieşte în lumea lui proprie şi cine va pătrunde toate mişcările şi imboldurile inimii lui? E ca şi cum ai vrea să dibuieşti calea unei păsări prin aer sau urma unui vas prin apă! Clocotul unei ape care fierbe, mişcarea stihiilor potrivnice atunci când sunt amestecate – aceasta e inima unui tânăr. Toate cerinţele aşa-zisei firi se trezesc la viaţă; fiecare din ele strigă şi îşi cer împlinirea. În firea noastră se produce o adevărată învălmăşire şi astfel adunarea acestor voci seamănă strigătelor de neînţeles ale unei mulţimi zgomotoase.

Ce se va întâmpla cu tânărul acesta, dacă nu a fost deprins mai înainte să-şi rânduiască mişcările într-un anume fel şi nu şi-a însuşit datoria de a le ţine într-o desăvârşită supunere faţă de anumite cerinţe superioare? Dacă aceste învăţături au fost adânc întipărite în inimă în vremea copilăriei lui şi apoi au fost primite în mod conştient ca regulă de viaţă atunci toate aceste tulburări se vor petrece cumva la suprafaţă, în treacăt, fără a clinti temelia sau a zdruncina sufletul.

Starea în care ieşim din anii tinereţii atârnă în mare măsură de starea cu care intrăm în ei. În căderea sa de pe stâncă

apa spumegă şi se învolburează până jos, dar apoi îşi urmează drumul în tihnă prin albiile sale. E o înfăţişare a tinereţii, în care fiecare se vede aruncat ca apa în cascade. De-acolo ies două feluri de oameni: unii strălucesc prin virtute şi noblețe, în vreme ce alţii se întunecă prin necuviinţe şi viaţă stricată. Mai este şi un al treilea fel, o pătură de mijloc, un amestec de bine şi de rău, ceva asemeni unui foc de paie care acum înclină spre bine, acum spre rău, sau ca un ceas stricat care uneori merge bine dar alteori o ia înainte sau rămâne în urmă.

Cel care s-a întărit din timp prin asumarea unei obligaţii a aflat adăpost, cum s-ar spune, într-o corabie tare ce nu îngăduie apei să intre înăuntru sau a aflat vad liniştit de trecere prin vâltoare. Fără aceasta, nici măcar o bună creştere nu va putea întotdeauna să ne izbăvească. Se prea poate ca tânărul să nu cadă în păcate grele, şi totuşi, de nu e adunat în sine însuşi, iar inima lui nu s-a despărţit de cele pământeşti printr-o făgăduinţă, va fi împins încoace şi încolo de lucrurile care îl atrag, şi va ieşi în mod sigur din anii tinereţii într-o stare de învârtoşare, fără a fi aflat liman nicăieri. Cât de mântuitor este ca, mai înainte de anii tinereţii, nu numai să primeşti o educaţie bună, ci şi să te întăreşti în făgăduinţa de a fi un adevărat creştin. Cel ce s-a hotărât la aceasta să se teamă de tinerețe ca de foc, şi prin urmare, să fugă de orice împrejurare prin care tinereţea se poate lesne dezlănţui şi sălbătici cu desăvârşire.

4. Două porniri proprii tinereţii

Tinereţea e primejdioasă în ea însăşi; pe lângă aceasta însă, mai sunt şi două tendinţe proprii acestei vârste, iar prin

ele impulsurile tânărului se aprind cu multă forță, dobândind multă putere și devenind primejdioase. Acestea sunt: 1) o sete neostoită de senzații și 2) nevoia de a se întâlni cu alții. Prin urmare, pentru a ocoli primejdiile vârstei, s-ar putea da sfatul ca aceste porniri să fie supuse unei anumite rânduieli, altfel în loc de bine ele vor face rău. Deprinderile bune însușite mai înainte își vor păstra toată puterea, dacă nu sunt înăbușite și nici stânjenite.

Setea de senzații

Setea de senzații dă un anumit neastâmpăr, o nestatornicie, o diversificare a îndeletnicirilor unui tânăr. El dorește neîncetat să se pună la încercare, să vadă totul, să audă totul, să fie pretutindeni. Îl poți afla oriunde există o lucire pentru ochi, o armonie pentru urechi, un loc liber pentru mișcare. Vrea să fie sub o curgere neîntreruptă de senzații, mereu noi, deci mereu altele. Nu-i place să stea acasă, nu-i place să rămână într-un loc, nu-i place să își îndrepte atenția către o singură lucrare. Mediul său este neîncetata distracție.

Însă aceasta nu-i ajunge. Nu e mulțumit doar să încerce, ci vrea și să absoarbă și, ca să zicem așa, să își însușească ceea ce au simțit alții, felul în care s-au purtat alții la rândul lor sau în împrejurări asemănătoare celor ale lui. Apoi se aruncă asupra cărților și începe să citească. Citește carte după carte, adesea chiar fără a le înțelege cuprinsul; e mai presus de toate doritor să se aleagă cu „ceva", nu contează ce fel de lucru ar fi sau ce urmări ar putea să aibă. Ceva nou, viu, picant – aceasta face, după el, cel mai bun renume unei cărți. Aici se naște și se descoperă o înclinație către lectura ușuratică, care vine din aceeași sete de senzații, doar că sub alt chip. Numai că aici mai e ceva.

Adesea tânărul se plictiseşte de realitate, pentru că într-un fel îl leagă de loc; îl cuprinde şi îl îngrădeşte prea tare în nişte hotare bine precizate, în vreme ce el caută un fel de libertate. Astfel, deseori se îndepărtează de realitate, fuge într-o lume pe care şi-a creat-o pentru sine, iar acolo acţionează plin de îngâmfare. Închipuirea construieşte pentru el scenarii întregi, în care în cea mai mare parte a lor eroul e propria lui persoană. Tânărul abia intră în viaţă; înaintea sa stă un viitor ademenitor, înşelător. Cu vremea va avea parte de el – dar cum va fi atunci? Oare n-ar putea ridica un pic această cortină şi să se uite dincolo? Închipuirea, care e foarte însufleţită la această vârstă, nu zăboveşte cu mulţumirile pe care le poate aduce. Acum începe visatul cu ochii deschişi, care sporeşte tocmai în astfel de năravuri.

Visatul, lecturile uşoare, distracţiile – toate acestea, aproape unul şi acelaşi lucru în duh, sunt rodul setei de senzaţii, o sete după ceea ce e nou şi diferit. Iar vătămarea din ele e una şi aceeaşi. Nu există mijloace mai bune decât acestea pentru a usca seminţele de bunătate care au fost puse mai înainte în inimă. O floare proaspătă răsădită într-un loc în care vântul o bate din toate părţile trăieşte puţin apoi se ofileşte; iarba pe care se calcă des nu mai creşte; mădularul care e frecat mai multă vreme amorţeşte. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu inima şi bunele deprinderi din ea dacă tânărul se dedă la visare, lecturi deşarte sau distracţii.

Dacă cineva rămâne timp îndelungat în bătaia vântului, mai ales a unui vânt umed, iar apoi vine într-un loc liniştit ferit de vânt, simte că toate cele din lăuntrul lui nu prea mai sunt unde ar trebui să fie; aşa se întâmplă şi în sufletul dedat la distracţii, de orice fel ar fi ele. Când îşi vine în fire din starea aceea de risipire, tânărul descoperă că toate cele din sufletul său s-au schimbat. Cel mai însemnat lucru însă care i

s-a întâmplat este că tot ce a fost bun a fost acoperit cu un fel de văl al uitării, iar pe primul loc stau acele lucruri amăgitoare care şi-au lăsat urmele asupra lui. Prin urmare, ce a fost mai înainte şi ar fi trebuit să fie totdeauna nu mai e de găsit; vechile lui obiceiuri s-au schimbat şi altele noi trec acum pe primul plan.

Dar de ce, când îşi vine în fire după vreun fel oarecare de risipire, pe suflet îl cuprinde urâtul? Fiindcă se descoperă jefuit. Un om împrăştiat a făcut din sufletul său drumul mare pe care, prin închipuire, trec lucrurile ispititoare ca nişte umbre, momind sufletul să le urmeze. Şi atunci când omul este, ca să spunem aşa, scos din sine însuşi, diavolul se apropie pe furiş, fură sămânţa cea bună şi pune în loc una rea. Aşa ne-a învăţat Mântuitorul când a lămurit cine este cel ce fură sămânţa căzută lângă drum şi cine este cel ce seamănă neghina: vrăjmaşul neamului omenesc face şi una şi cealaltă.

Deci, tinere! Vrei să păstrezi curăţia şi nevinovăţia copilăriei sau făgăduinţa vieţii creştine fără de prihană? Atunci, din toate puterile şi din tot cugetul tău înfrânează-te de la distracţii, de la citirea de-a valma a cărţilor ispititoare şi de la visatul cu ochii deschişi.

Cât de bine este să ne supunem în această privinţă, unei severe şi chiar foarte severe discipline şi să fim, pe tot parcursul tinereţii, sub povăţuirea altora. Se pot numi fericiţi acei tineri cărora nu li se îngăduie să-şi hotărască singuri soarta până când nu vor fi ajuns la maturitate. Orice tânăr ar trebui să se bucure dacă se găseşte în astfel de împrejurări. E limpede că un tânăr abia dacă poate ajunge până la o astfel de înţelegere; dar el dovedeşte multă înţelepciune dacă dă crezare sfatului de a sta mai mult acasă, la lucrul său, nu la visat şi la citit lucruri deşarte. Să se ferească de distracţii prin dragoste de muncă, iar de visarea cu ochii deschişi prin preo-

cupări serioase, sub povățuire. Mai ales cititul ar trebui să fie supus unei astfel de povățuiri – atât în ceea ce privește alegerea cărților cât și metoda de studiu. Fiecare să rânduiască acestea cum știe mai bine; dar trebuie rânduite. Patimile, îndoielile, pornirile – toate se stârnesc tocmai în acest neastâmpăr al minții tânărului.

Nevoia de a se întâlni cu alții

Al doilea imbold din tânăr, la fel de primejdios ca cel dintâi, este înclinația de a se întâlni cu alții. Ea se vădește în nevoia de tovărășie, de prietenie și iubire. Dacă se află într-o adevărată rânduială, toate acestea sunt bune; dar nu tânărul însuși ar trebui să fie cel care să le pună în această orânduire.

Vârsta tinereții este vremea unor simțăminte foarte vii. Ele sunt în inima lui întocmai ca fluxul și refluxul de la țărmul oceanului. Orice lucru îi atrage atenția; toate îl uimesc. Natura și societatea își deschid comorile înaintea lui. Dar simțămintelor nu le place să rămână tăinuite, iar tânărul dorește să le împărtășească. Atunci are nevoie de cineva căruia să îi poată mărturisi simțirile, adică un tovarăș și prieten. Această nevoie e bună și nobilă, dar poate fi și primejdioasă! Celui căruia îi încredințezi simțămintele tale îi dai o anumită putere asupra ta. Cu câtă grijă trebuie să se facă alegerea unui prieten apropiat! Poți da peste cineva care să te ducă departe, foarte departe de calea cea dreaptă. Nu e nevoie să mai spunem că binele trage în mod firesc spre bine și ocolește răul; există un anumit simț în inimă pentru aceasta. Dar iarăși – cât de des se întâmplă ca simplitatea inimii să fie înșelată de viclenie.

Astfel, fiecare tânăr este sfătuit cu dreptate să aibă grijă în alegerea unui prieten. E bine să nu statornicești o prietenie

până când prietenul nu a fost pus la încercare. E încă şi mai bine să ai ca cel dintâi prieten pe tatăl tău, sau pe cineva care ține în multe privințe locul unui tată, sau vreo rudă, om bun şi cu experiență de viață. Pentru cel care s-a hotărât să ducă viață creştină, cel mai de seamă prieten dăruit lui de Dumnezeu este părintele său duhovnicesc. Vorbeşte cu el, încredințează-i tainele tale, cugetă la ceea ce îți spune şi învață. Sub povățuirea lui, prin rugăciune, Dumnezeu îți va mai trimite vreun prieten, dacă va fi nevoie.

Totuşi, nu este atât de primejdioasă prietenia, cât este tovărăşia. Rareori vedem prieteni adevărați, dar cel mai adesea doar simple cunoştințe şi „amici" în sensul larg al cuvântului. Şi cât rău se poate întâmpla aici şi chiar se întâmplă!

Există anumite cercuri de „amici" cu apucături foarte rele. Lăsându-te atras în ele, nici nu bagi de seamă cum te uneşti cu ei în duh, aşa cum nu bagi de seamă, când te afli într-un loc urât mirositor cât de urât miroşi tu însuți. Oamenii înşişi pierd deseori conştiința necuviinței felului în care se poartă, devenind grosolani fără a se tulbura vreo clipă. Şi chiar dacă această conştiință se trezeşte în cineva (dintr-un astfel de cerc), acela nu are tăria de a ieşi. Fiecare se teme să spună cu glas tare ce gândeşte, aşteptându-se ca apoi să fie izgonit cu ironie, aşa că zice „Ei bine, fie, pesemne că va trece". *Tovărăşiile rele strică obiceiurile bune* (I Corinteni 15, 33). O, Doamne, izbăveşte-i pe toți din aceste gheare ale Satanei! Pentru cineva care s-a hotărât să se nevoiască pentru Domnul, singura sa tovărăşie va fi cu cei cucernici, care caută pe Domnul; de ceilalți ar trebui să se ferească şi în chip neprefăcut să nu aibă nimic de-a face cu ei, urmând în această privință pilda sfinților lui Dumnezeu.

5. Cel mai mare pericol pentru un tânăr

Vârful tuturor primejdiilor care pândesc pe un tânăr este legătura cu persoane de sex opus. Dacă prin primul fel de ispite tânărul poate cel mult să se rătăcească de la calea cea dreaptă, de data aceasta el se pierde pe sine. La primele ei manifestări, această problemă se confundă cu nevoia de frumos, nevoie care din clipa în care se stârneşte îl sileşte pe tânăr să o satisfacă. Între timp, frumosul începe puţin câte puţin să prindă formă în sufletul lui, căci nu putem afla nimic mai frumos decât aceasta. Chipul care a prins astfel a se desluşi rămâne întipărit în mintea tânărului. De acum înainte el pare să caute frumosul, cel ideal adică, nu pământesc, dar în acelaşi timp întâlneşte pe una din fiicele oamenilor şi e rănit de ea. Un tânăr, ar trebui să fugă de acest fel de rănire mai mult decât de oricare altul, căci ea înseamnă boală şi încă o boală cu atât mai primejdioasă cu cât cel ce suferă de ea o doreşte la nebunie.

Cum să te fereşti pentru a nu fi rănit

Cum te poţi feri de această rănire? Nu călca pe calea care duce la ea. Iată cum e descrisă această cale într-o lucrare de psihologie: are trei puncte de cotitură.

1) La început, se stârneşte în tânăr un fel de întristare (de unde vine şi cu ce stă în legătură, el nu ştie), care îl face să se vadă cât e de singur. Este un simţământ de singurătate. Din acesta se naşte pe loc un altul – o anumită purtare de grijă, gingăşie şi atenţie faţă de sine. Înainte de aceasta trăia ca şi cum nu ştia de el însuşi. Dar acum se ia în seamă, se cercetează şi descoperă mereu că nu e deloc rău, că nu e mai

rău decât alții, că are o anumită valoare. Începe să își simtă drăgălășenia, farmecul trupului său – cu alte cuvinte, să se placă. Aici este hotarul primei mișcări de ispitire spre sine. De aici înainte, tânărul se întoarce spre lumea din afară.

2) Intrarea în lumea din afară e însuflețită de convingerea că trebuie să placă altora. Cu această încredințare el iese cu multă îndrăzneală și, ca să zicem așa, păşeşte triumfător în scena faptelor și, poate pentru prima oară, își face o lege din a fi curat, îngrijit, ordonat, și chiar elegant. Începe să hoinărească, sau să își caute însoțitori aparent fără vreun scop anume, dar potrivit cu o pornire tainică a inimii, care caută ceva. În acelaşi timp, încearcă să arate cât e de inteligent, cât e de plăcut în tovărășia altora, cât de drăguț și prevenitor poate fi și, în general, orice lucru prin care speră să fie plăcut de ceilalți. Totodată, dă cale liberă celui mai de seamă mijloc de legătură cu sufletele din jur – ochii.

3) Într-o asemenea stare tânărul este ca praful de pușcă lângă o scânteie și curând dă peste ceea ce îi va aprinde boala. Dintr-o privire sau printr-un glas deosebit de plăcut, străpuns de o săgeată sau lovit de glonț, rămâne la început ca *răpit sau prefăcut în stană de piatră. Venindu-și în fire din* această stare și dezmeticindu-se, descoperă că atenția și mintea îi sunt îndreptate către un lucru anume, spre care îl atrage o putere de nebiruit.

Din clipa aceea inima i se umple de alean. Tânărului îi este urât, e închis în sine, îl preocupă un lucru de mare însemnătate, caută ca și cum ar fi pierdut ceva, iar tot ceea ce face, face pentru acea persoană și ca și cum ea ar fi de față. Seamănă cu cineva care s-a rătăcit; nu-i mai stă gândul nici la mâncare, nici la somn, uită treburile sale obișnuite și ajunge într-o stare de desăvârșită răvășire. Nimic nu-i mai place. E chinuit de o boală cumplită care îi roade inima, îi taie răsu-

flarea, îi seacă înseşi izvoarele vieţii. Aşa se răneşte cineva pas cu pas!

6. Cum să te păzeşti de ispitele tinereţii

Nu e nevoie să mai spunem că tânărul trebuie să se păzească a nu cădea în această cumplită strâmtoare. Nu călca pe acest drum! Alungă semnele care îl vestesc – tristeţea aceea fără sens şi simţământul de singurătate. Împotriveşte-te făţiş. Dacă te-ai întristat, nu te lăsa în voia visurilor, ci îndreaptă-ţi atenţia asupra vreunui lucru de seamă şi va trece. Dacă ţi s-a făcut milă de tine, sau te gândeşti cât de bun eşti, grăbeşte a te dezmetici şi alungă toanele acestea cu o anume severitate şi hotărâre faţă de tine însuţi, limpezindu-ţi mai cu seamă gândul sănătos al uşurătăţii celor ce-ţi trec prin minte. O smerire sau o micşorare de sine, voită ori întâmplătoare, în acest caz ar fi ca apa turnată peste foc.

Trebuie avut grijă ca acest simţământ să fie înăbuşit şi alungat mai ales pentru că el porneşte o mişcare. Dacă te vei opri aici, nu se va mai petrece nimic; nu vei mai avea nici dorinţa de a plăcea în mod deosebit altora, nici de a te îmbrăca cu haine frumoase, nici de a ieşi tot timpul la plimbare. Dacă acestea năvălesc, luptă-te cu ele. Cea mai bună apărare stă în cea mai severă rânduială în toate: în lucrările trupului şi încă mai mult în lucrarea minţii. Sporeşte-ţi studiile, stai acasă, nu te deda la distracţii. Dacă trebuie să ieşi, păzeşte-ţi simţurile, fereşte-te de persoanele de sex opus şi – mai ales – roagă-te.

Pe lângă aceste primejdii care vin din însuşirile tinereţii, mai sunt două. Mai întâi, un fel de a cugeta care ridică în slăvi cunoaşterea raţională sau raţiunea personală. Un tânăr

socoate drept titlu de cinste să arunce o umbră de îndoială asupra a tot ceea ce există, lăsând la o parte cele ce nu se potrivesc măsurii cu care judecă el lucrurile. Aceasta este de ajuns pentru a-şi smulge din inimă trăirea care se naşte din credinţă, prin Biserică, şi rămâne singur. Căutând înlocuitori pentru ceea ce a lepădat, se aruncă în teorii făurite fără nici o legătură cu Adevărul dumnezeiesc; se încâlceşte în acestea şi izgoneşte din mintea sa toate adevărurile de credinţă. Prăpădul e încă şi mai mare dacă aceste teorii îi sunt puse la îndemână în şcoli şi dacă un astfel de duh stăpâneşte acolo. Oamenii de astăzi cred că intră în stăpânirea adevărului, dar nu fac decât să strângă idei cețoase, deşarte şi ciudate, în cea mai mare parte a lor împotrivindu-se chiar simțului realității; numai că aceste idei îi atrag pe cei nepricepuți şi devin un idol pentru tânărul iscoditor.

În al doilea rând este felul lumesc de a cugeta. Chiar dacă acesta ar putea să pară folositor, atunci când domină într-un tânăr se dovedeşte o adevărată pacoste. Se arată printr-o viață dusă încoace şi încolo de senzațiile primite prin simțuri, printr-un fel de a fi în care persoana zăboveşte foarte puțin în lăuntrul ei, fiind mai mereu în afară, fie în visuri sau realitate. Cugetând astfel, omul urăşte viața lăuntrică şi pe cei care vorbesc despre ea şi o trăiesc. Pentru el, adevărații creştini sunt nişte mistici cu mințile zdruncinate sau nişte prefăcuți şi aşa mai departe. Nu poate ajunge la înțelegerea adevărului, fiind împiedicat de duhul lumii atât de prezent în cercurile de viață lumească în care tânărul este îngăduit fără nici o reținere, ba chiar e sfătuit să intre. Prin legătura cu ele, toate ideile şi obiceiurile stricate ale lumii sunt presărate în sufletul deschis al tânărului, care nu a fost prevenit din timp şi nici pregătit să li se împotrivească. El acum îşi formează o privire asupra vieții, iar acest duh lumesc se întipăreşte în el ca în

ceară, iar el fără să vrea îi devine fiu. Dar a fi un astfel de fiu e tot ce poate fi mai potrivnic înfierii noastre de către Dumnezeu în Hristos Iisus.

Şi aşa, iată care sunt primejdiile ce pândesc pe un tânăr pentru că este tânăr! Şi cât de greu este să le faci faţă! Însă pentru cel care s-a sculat şi s-a hotărât să se închine lui Dumnezeu înainte de a veni anii tinereţii, această vârstă nu e chiar atât de primejdioasă. Trebuie doar să rabde puţin, dar apoi va veni cea mai senină şi fericită odihnă. Păstrează cu grijă făgăduinţa vieţii creştine curate în tot acest răstimp, iar apoi vei putea trăi cu o anumită trăinicie sfântă, de nezdruncinat. Oricine a trecut neprimejduit prin anii tinereţii, a navigat, aşa-zicând, de-a lungul unui râu năvalnic şi zbuciumat şi, privind în urmă, binecuvintează pe Dumnezeu. Un altul, însă, cu lacrimi în ochi, se întoarce cu adâncă părere de rău, blestemându-se pe sine. Niciodată nu vei mai recăpăta ceea ce ai pierdut în vremea tinereţii. Oare va mai dobândi vreodată cel căzut ceea ce are cel ce nu a căzut?

IV

Păstrarea harului de la Botez

Din cele spuse până acum, se poate uşor înţelege pricina pentru care atât de puţini păstrează harul Botezului. Educaţia este pricina a toate, fie bune, fie rele.

1. De ce nu se păstrează harul Botezului

Cauza pentru care nu se păstrează harul de la Botez este aceea că nu se ţine rânduiala, normele şi buna aşezare a unei educaţii menite tocmai păstrării şi sporirii harului. Cele mai de seamă pricini ale acestui fapt sunt:

1) Depărtarea de Biserică şi de mijloacele ei de a dărui harul, ceea ce usucă mugurul de viaţă creştină, rupându-l de sevă, iar el se veştejeşte ca o floare ţinută la căldură.

2) Neluarea în seamă a firii trupeşti. Unii cred că trupul poate fi crescut oricum fără nici o pagubă pentru suflet, când de fapt tocmai în mădularele trupului este locaşul patimilor, care cresc odată cu ele, se înrădăcinează în ele şi pun stăpânire pe suflet. Împrăştiindu-se în mădularele trupului, patimile află acolo sălaş sau fac din ele o adevărată cetate întărită, folosindu-le puterea pentru sine în toată vremea care va urma.

3) O creştere fără discernământ a puterilor sufletului, care nici nu e îndrumată spre un rost unic. Oamenii nu văd rostul înaintea lor şi de aceea nici calea către el. De aici, în

ciuda multelor griji care se poartă educației contemporane, oamenii nu fac altceva decât să își hrănească în ei înșiși iscodirea, îndărătnicia și setea de plăceri.

4) Nesocotirea cu desăvârșire a duhului. Rareori se iau în seamă rugăciunea, frica de Dumnezeu și conștiința. Deși în afară există o bună rânduială, cea mai mare parte a vieții din lăuntru este întotdeauna luată drept bună și, prin urmare, lăsată să-și poarte singură de grijă. În vremea studiilor, cel mai de seamă lucru este îngropat în cele minore, iar singurul de trebuință – întunecat de mulțimea celorlalte.

5) La urmă, faptul că omul intră în anii tinereții fără a-și fi statornicit bunele rânduieli și fără a se fi hotărât să ducă viață creștină. Mai mult, el nici nu înăbușă cum se cuvine atracțiile tinereții, ci se afundă în setea atotcuprinzătoare de senzații prin distracții, lecturi ușoare, ațâțarea închipuirii cu tot felul de visări, legătura fără discernământ cu cei de o seamă, și mai ales cu persoanele de sex opus, purtarea de grijă numai față de studiu și lăsarea în voia lumii prin mijlocirea ideilor, obiceiurilor și năravurilor la modă, care nu numai că niciodată nu au fost prielnice vieții în har, ci întotdeauna s-au ridicat împotriva ei și au căutat să o stingă.

Fiecare din aceste pricini, și chiar numai una dintre ele, ajunge pentru a înăbuși într-un tânăr viața în har. Însă în cea mai mare parte ele lucrează împreună și în chip negreșit una o va atrage după sine și pe alta; și toate laolaltă stânjenesc într-atât viața duhovnicească, încât nu i se poate afla nici cea mai mică urmă, ca și cum omul nu ar avea suflet deloc și nici nu ar fi fost zidit pentru unirea cu Dumnezeu, nu ar avea puterile rânduite anume la aceasta și nici nu ar fi primit harul care îi dă viață.

Pricina pentru care nu se ține o bună rânduială în educație trebuie căutată fie în necunoașterea acestei rânduieli, fie

în nesocotirea ei. Educația care e lăsată la voia întâmplării fără a se da vreo importanță necesității ei, în chip negreșit o va lua pe un drum stricat, greșit și vătămător, mai întâi în viața de acasă, apoi pe parcursul studiilor. Dar chiar și acolo unde, după toate aparențele, educația nu rămâne neluată în seamă ci este supusă rânduielilor binecunoscute, se dovedește adesea a fi neroditoare și se abate de la rostul ei din pricina ideilor și principiilor greșite pe care a fost construită. Tocmai ceea ce trebuie nu se are în vedere și nu e pus pe primul plan: nu a plăcea lui Dumnezeu, nu mântuirea sufletului, ci cu totul alte lucruri – fie creșterea puterilor exclusiv firești sau pregătirea pentru vreo funcție oficială, ori adaptarea la viața din lume, și așa mai departe. Numai că atunci când începutul este greșit și necurat prin forța lucrurilor, tot ceea ce s-a ridicat pe seama lui nu duce la nimic bun.

Cele mai de seamă abateri de la o educație cuviincioasă sunt:

1) Lepădarea căilor de primire a harului. Este urmarea firească a nesocotirii faptului că omul care trebuie educat e creștin și are puteri nu numai firești, ci și duhovnicești, dăruite lui prin har. Numai că fără ele creștinul este o grădină fără de apărare călcată de demonii întunecați și devastată de furtuna păcatului și a lumii, neavând pe nimeni și nimic care să-l facă a-și veni în fire și să le izgonească.

2) Faptul că oamenii sunt pregătiți îndeosebi pentru fericirea din viața pământească, în vreme ce amintirea vieții veșnice e ștearsă din mințile lor. Despre această fericire se vorbește acasă, se discută la ore și mai ales în convorbirile de zi cu zi.

3) Duhul de neseriozitate și superficialitate care domină în toate, până și în slujirea preoțească.

Nefiind pregătit acasă şi trecând printr-o astfel de educaţie, în chip negreşit omul se va alege cu o minte tulbure şi va avea o perspectivă deformată asupra lucrurilor. Va vedea totul strâmb, prin nişte lentile proaste sau stricate. Drept urmare, nici nu vrea să audă de adevărul ultim al rostului său în viaţă sau de căile ce duc la acesta. Acestea sunt pentru el lucruri minore, care nu trebuie luate în seamă.

2. Cum să se îndrepte rânduiala greşită a lucrurilor

După toate acestea nu e greu să stabilim ce anume trebuie făcut pentru a îndrepta o astfel de rânduială greşită a lucrurilor. Este nevoie ca:

1) Să se înţeleagă bine şi să se asimileze principiile adevăratei educaţii creştine, urmându-se întocmai, mai întâi de toate acasă. Educaţia primită acasă este rădăcina şi temelia a tot ceea ce urmează. Cineva bine crescut şi îndrumat acasă nu va fi prea lesne îmbrâncit din calea cea dreaptă de vreo învăţătura greşită la şcoală.

2) Imediat după aceea, trebuie reconstruită întreaga educaţie şcolară pe temeiuri noi şi neprefăcute; să se introducă în ea învăţăturile creştineşti, să se îndrepte ceea ce are nevoie de îndreptare; şi, mai ales – în toată vremea, educarea copilului să se facă sub înrâurirea atotbinefăcătoare a Sfintei Bisericii, care prin întreaga ei rânduială de viaţă lucrează în chip mântuitor asupra creşterii duhului. Acest lucru nu ar mai da nici un prilej de aprindere a pornirilor pătimaşe, ar slăbi duhul lumesc şi ar scoate sufletul din prăpastie. Totodată, trebuie întors de la ceea ce e trecător spre ceea ce e veşnic, de la cele din afară către cele din lăuntru, pentru a ridica fii ai Bisericii, părtaşi ai împărăţiei cerurilor.

3) Mai presus de toate, trebuie educați *educatorii* sub călăuzirea celor care cunosc adevărata educație nu din vorbe, ci din faptă. Formați sub povățuirea celor mai încercați învățători, educatorii la rândul lor își vor preda meșteșugul celor ce urmează, și tot așa. Educatorul ar trebui să treacă prin toate treptele desăvârșirii creștine pentru a ști mai târziu cum să se comporte în vâltoarea lucrurilor, pentru a fi în stare să înțeleagă pe ce drumuri apucă cei aflați în grija lor, iar apoi să lucreze asupra lor cu răbdare, reușită, tărie și rodnicie. Ar trebui să facă parte dintr-o ceată a celor mai curați, aleși de Dumnezeu și sfinți oameni. Dintre toate lucrările sfinte, educarea copiilor e cea mai sfântă.

3. Roadele bunei educații

Roada unei bune educații este păstrarea harului de la Sfântul Botez. Această păstrare răsplătește din belșug toate ostenelile educației. În chip neîndoielnic, mari daruri rămân asupra unui om care a păstrat harul de la Botez și de la cea mai fragedă vârstă s-a închinat lui Dumnezeu.

1) Cel dintâi dar și, ca să spunem așa, temelia tuturor celorlalte daruri, este plenitudinea a tot ceea ce a primit prin fire sau prin har. Omul este menit a fi primitorul unor puteri care sunt gata a fi revărsate asupra lui din Izvorul tuturor bunătăților, numai el să nu se arunce în neorânduială. E adevărat, și cel ce se pocăiește poate fi tămăduit cu desăvârșire; dar se pare că lui nu îi este dat să știe și să simtă ca unul care nu a căzut; el nu mai poate gusta din acea plenitudine și avea îndrăzneala care se naște din ea.

2) De aici decurg firesc vioiciunea, ușurința și bucuria cu care el face binele. Se plimbă prin bine ca prin singura

lume apropiată de inima lui. Celui ce se pocăieşte îi trebuie multă vreme să se sileascâ şi să se învețe a face binele, pentru a-l putea împlini apoi în chip firesc; şi chiar după ce reuşeşte aceasta, trebuie să rămână permanent într-o stare de încordare şi teamă. Pe de altă parte, cel ce nu a căzut viețuieşte în simplitatea inimii, într-un fel de neîndoielnicie a mântuirii, care îl binecuvintează şi nu e amăgitoare.

3) Apoi, în viața sa se nasc o anumită cumpătare şi statornicie. Nu există în el nici slăbiciuni, nici porniri nestăvilite, şi aşa cum fiecare din noi respirăm mai tot timpul fără nici un efort, aşa se săvârşeşte în el lucrarea celor bune. Aceasta se poate petrece şi în cineva care se pocăieşte, numai că nu se dobândeşte prea repede şi nici nu lucrează în chip atât de desăvârşit. O roată reparată deseori îşi vădeşte cusururile, iar un ceas care s-a stricat şi apoi a fost reparat nu mai este la fel de precis ca unul nou, ce n-a suferit vreo reparație.

4) Omul care nu a căzut rămâne veşnic tânăr. În trăsăturile felului său de a fi se oglindesc simțămintele unui copil care nu a devenit încă vinovat cu ceva față de tatăl său. Aici cel dintâi simțământ de nevinovăție este o copilărie în Hristos, un fel de necunoaştere a răului. Cât de mult îndepărtează ea gândurile nefolositoare şi tulburările apăsătoare ale inimii! Apoi, este o bucurie negrăită, o bunătate neprefăcută, obiceiul îi e paşnic. În el se descoperă cu toată puterea roadele Duhului arătate de Apostol: dragostea, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția (Galateni 5; 22, 23). E îmbrăcat, cum s-ar spune cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândețe, cu îndelungă-răbdare (Coloseni 3, 12). Apoi, păstrează o voioşie deloc prefăcută sau o bucurie duhovnicească, căci în el se află împărăția lui Dumnezeu, care e pace şi bucurie în Duhul Sfânt. Mai mult, îi sunt pro-

prii un dar al înainte-vederii şi înţelepciunii cu care vede tot ceea ce este în el şi în jurul lui şi poate face mult bine prin sine şi prin faptele lui. Inima sa ajunge într-o astfel de stare încât îi spune neîntârziat ce ar trebui să facă şi cum ar trebui să facă.

În cele din urmă, se poate spune că îi este propriu să nu se teamă de cădere, să simtă o anumită ocrotire a lui Dumnezeu. *Cine ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos?* (Romani 8, 35). Toate acestea îl fac vrednic de cinste şi de iubire. Atrage multă lume la sine fără să vrea. Prezenţa în lume a unor astfel de oameni este un mare dar de la Dumnezeu. Ei ţin locul năvoadelor Apostolilor. Aşa cum pilitura de fier se strânge în jurul unui magnet puternic, sau un caracter tare îi atrage pe cei slabi, aşa şi puterea Duhului care este în el îi strânge pe toţi la sine şi mai ales pe cei în care răsar primele mlădiţe ale Duhului.

4. Chipul desăvârşirii morale: neclintirea în virtute

Dar chipul cel mai de seamă al desăvârşirii morale, la care ajunge cel ce s-a păstrat întreg în anii tinereţii este o anumită statornicie în virtute pentru toată viaţa. Samuel a rămas neclintit în faţa tuturor ispitelor care răscoleau casa lui Eli şi în mijlocul tulburărilor poporului de afară. Apoi Iosif, între fraţii săi răi, în casa lui Putifar, în robie şi în libertate, şi-a păstrat tot timpul sufletul neprihănit. Într-adevăr, *bine este omului să poarte un jug din tinereţile lui* (Plângerile lui Ieremia 3, 27). *Fiule! Din tinereţile tale alege învăţătura şi până la căruntele tale vei afla înţelepciune... Căci cu lucrarea ei puţin te vei osteni şi curând vei mânca roadele ei* (Înţelepciunea lui Isus Sirah 6; 18, 20). O învăţătură bună

devine, aşa-zicând, a doua natură, iar dacă uneori se întâmplă a fi puţin încălcată, revine iute la starea cea dintâi. Aşa se face că îi găsim în *Vieţile Sfinţilor* tocmai pe acei care şi-au păstrat curăţia morală şi harul Botezului din tinereţe.

Ce place cel mai mult lui Dumnezeu

Dincolo de toate acestea, cel care şi-a păstrat curăţia şi s-a închinat lui Dumnezeu din fragedă vârstă săvârşeşte lucrul cel mai plăcut lui Dumnezeu. El aduce lui Dumnezeu jertfă bine-primită,

1) pentru că Dumnezeu este bucuros mai mult decât orice, potrivit legii îndreptării, de ceea ce I se aduce din cele *dintâi*: primele roade, primii născuţi ai dobitoacelor şi oamenilor, aşadar şi de primii ani ai tinereţii;

2) pentru că se aduce jertfă curată – un tânăr neprihănit – şi aceasta se cere mai întâi pentru orice jertfă;

3) pentru că lucrul se săvârşeşte prin biruirea câtorva piedici, atât din lăuntru cât şi din afară, prin lepădarea unor plăceri către care, mai ales la această vârstă, există o pornire nestăvilită.

Afierosirea lui Dumnezeu din primele clipe ale trezirii

Un astfel de om face lucrul cel mai plin de sens. Trebuie să ne afierosim lui Dumnezeu, căci numai în acesta aflăm mântuire, altfel ne lăsăm pradă deznădejdii. Nu e nici o altă clipă mai potrivită şi mai plină de nădejde spre aceasta decât cea dintâi clipă în care am devenit conştienţi de noi înşine – căci cine poate şti ce va fi mâine? Dar, de se gândeşte cineva să trăiască mai multă vreme, fără a o afierosi lui Dumnezeu, nu face decât să-şi pună singur piedici, obişnuindu-se cu un

fel de viață potrivnic celuilalt. Şi numai Dumnezeu ştie de va mai fi în stare să se biruie pe sine mai târziu. Şi chiar dacă va reuşi, ce fel de jertfă va aduce el lui Dumnezeu – o jertfă nu întreagă, ci bolnavă, ponosită şi stricată în mădularele ei? Ba, mai mult, chiar de se mai întâmplă aceasta, dar se întâmplă atât de rar! Cât de puțini sunt cei care, după ce şi-au pierdut nevinovăția, reuşesc să o dobândească iar!

Cât de greu îi este să se schimbe cuiva care nu s-a bucurat de o viață bună din copilărie arată cu multă însuflețire, din propria sa trăire, Fericitul Augustin în *Confesiunile* sale. El spune: „Anii copilăriei i-am petrecut în jocuri şi năzbâtii, chiar şi dintre cele neîngăduite, în neascultare şi neluare în seamă față de părinți. Când am intrat în tinerețe am început să duc viață desfrânată, iar în trei ani ajunsesem atât de stricat încât, mai apoi, timp de doisprezece ani am tot încercat să mă îndrept şi nu am aflat puterea de a o face. Chiar şi după ce am săvârşit întoarcerea, printr-o mişcare hotărâtă a voinței, tot am mai zăbovit încă doi ani, amânându-mi convertirea de pe o zi pe alta. Atât de slabă ajunge voința de pe urma celor dintâi patimi! Dar, chiar şi după convertirea mea definitivă şi primirea harului prin Sfântul Botez, câte am avut de răbdat luptând cu propriile mele patimi, care mă târau cu putere la calea pe care mersesem mai înainte!”

Mai e de mirare că se izbăvesc atât de puțini dintre cei ce au avut o tinerețe decăzută? Această pildă arată mai limpede ca orice altceva în ce mare primejdie se află omul care nu a primit bunele rânduieli în tinerețe şi nici nu s-a închinat mai înainte lui Dumnezeu. Ce fericire este, prin urmare, să primeşti o educație creştină bună şi adevărată, cu care să intri în anii tinereții, iar apoi să păşeşti în acelaşi duh în vârsta bărbăției.

Partea a doua

DESPRE POCĂINȚĂ

ŞI ÎNTOARCEREA PĂCĂTOSULUI

LA DUMNEZEU

I

Cum începe viața creştină prin Taina Pocăinței?

Viața creştină în har ar trebui să înceapă la Sfântul Botez. Dar cei ce păstrează acest har sunt foarte puțini; cea mai mare parte a creştinilor îl pierd. Vedem cu toții că există unii oameni care sunt mai mult sau mai puțin decăzuți în viața pe care o duc, din pricina faptului că au avut un început cu totul jalnic, care a fost îngăduit aşa şi cu timpul a prins rădăcini adânci în ei. Alții poate că au avut un început bun, dar în primii ani ai tinereții, fie din propria lor pornire, fie prin ispitirea de către alții, au uitat acest început şi au căpătat obiceiuri rele. Astfel de oameni nu mai duc o adevărată viață creştină. Pentru unii ca aceştia, sfânta noastră credință aduce Taina Pocăinței. *Avem Mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept* (I Ioan 2, 1). Dacă ai păcătuit, recunoaşte-ți păcatul şi pocăieşte-te. Dumnezeu va ierta păcatul şi iarăşi îți va dărui *inimă nouă şi duh nou* (Iezechiel 36, 26). Nu există altă cale: fie nu păcătui, fie pocăieşte-te. Judecând după numărul celor care au căzut după Botez, se poate spune chiar că pocăința a devenit pentru noi singurul izvor al adevăratei vieți creştine.

Este nevoie să ştim faptul că, în Taina Pocăinței, unii trebuie doar să se curețe, iar darul vieții în har, mai înainte însuşit şi lucrător în ei, se va aprinde din nou. Pentru alții începutul acestei vieți a fost aşezat de curând în ei sau e pe cale de a fi dăruit şi primit iarăşi. Vom cerceta acest din urmă caz.

1. Întoarcerea de la păcat la Dumnezeu

În ceea ce privește a doua situație de care am pomenit, ea constă într-o schimbare hotărâtă spre mai bine, o puternică mișcare de voință, o depărtare de păcat și o întoarcere la Dumnezeu sau aprinderea unui foc al râvnei numai pentru lucruri plăcute lui Dumnezeu, cu lepădarea de sine și de orice altceva. Îi este proprie mai presus de toate o foarte puternică mișcare de voință. Dacă omul a căpătat obiceiuri rele, acum trebuie să se rupă de sine însuși. Dacă a supărat pe Dumnezeu, acum trebuie să se perpelească în focul dreptei judecăți. Un om care se pocăiește trăiește durerile unei femei care naște și, în simțurile inimii lui întâlnește, așa-zicând, chinurile iadului. Lui Ieremia care plângea, Domnul i-a poruncit: *să dărâmi* și *să zidești și să sădești* (Ieremia 1, 10). *Plânsul pocăinței este trimis de Domnul pe pământ pentru ca atunci când pătrunde în cei ce-l primesc, până la despărțirea sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă* (Evrei 4, 12), să nimicească omul cel vechi și să pună temei zidirii celui nou. În omul care se pocăiește vine mai întâi teama, apoi alinarea nădejdii; întristarea, apoi mângâierea; groază până în pragul deznădejdii, apoi adierea mângâietoare a milei. Una înlocuiește pe alta și acest lucru naște sau păstrează în omul aflat în stare de decădere sau deznădăjduire de viață, nădejdea că totuși, va primi viața cea nouă.

E ceva foarte dureros, dar și mântuitor. Prin urmare, devine de neocolit faptul că oricine nu a încercat o asemenea durere, nu a început încă să trăiască prin pocăință. E cu neputință omului să înceapă a se curăța cu desăvârșire fără a fi trecut prin acest creuzet. Împotrivirea vie și hotărâtă față de păcat nu vine decât din ura pentru el. Urârea păcatului, la

rândul ei, se naşte doar din simţirea răului care e în el; iar răul din el este trăit cu toată urgia lui în această durere din pocăinţă. Numai aici simte cineva cu toată inima ce mare rău este păcatul; după aceea va fugi de el ca de focul gheenei. Fără această încercare dureroasă, chiar dacă ar începe să se cureţe în vreun fel oarecare, nu va putea să se curăţească decât puţin, mai mult pe din afară decât pe dinăuntru, mai mult în fapte decât în suflet. De aceea, inima sa va rămâne murdară, asemeni minereului netopit.

O astfel de schimbare este săvârşită în inima omului de către dumnezeiescul har. Doar acesta este în măsură să îndemne pe cineva a-şi ridica mâna asupră-şi ca să se aducă pe sine jertfă lui Dumnezeu. *Nimeni nu poate să vină la Mine, dacă nu-l va trage Tatăl, Care M-a trimis* (Ioan 6, 44). Dumnezeu Însuşi îi dă o inimă şi un duh nou (vezi Iezechil 36, 26). Omul se întristează pentru sine. Afundându-se în păcatele cărnii, a devenit una cu ele. Numai o putere din afară, mai înaltă, îl poate rupe de sine şi ridica împotriva sa.

Astfel, harul săvârşeşte schimbarea în păcătos, dar aceasta nu se petrece fără învoirea lui. În Sfântul Botez, harul ne este dat în clipa în care Taina se săvârşeşte asupra noastră; totuşi, voinţa liberă vine mai apoi şi îşi însuşeşte ceea ce i s-a dat. Prin urmare, în pocăinţă libera consimţire trebuie să participe la însuşi actul schimbării.

2. Unirea harului cu libertatea

Schimbarea spre mai bine şi întoarcerea la Dumnezeu par să se întâmple dintr-o dată sau instantaneu şi aşa şi este. Înainte de aceasta totuşi, schimbarea parcurge câteva trepte ale unirii harului cu libertatea, prin care harul pune stăpânire

asupra libertății, iar aceasta i se supune. Prin aceste trepte sunt nevoiți să treacă toți. La unii, treptele sunt urcate cu repeziciune, în vreme ce la alții, lucrul durează mai mulți ani. Cine ar putea urmări tot ceea ce se petrece aici, mai ales că există atâtea căi prin care harul lucrează în lăuntrul nostru şi nici stările în care se află oamenii asupra cărora acesta lucrează nu pot fi numărate? Trebuie să ne aşteptăm însă ca în ciuda atâtor deosebiri, să existe o față comună a schimbării de care nu poate scăpa nimeni. Orice om care începe a se pocăi trăieşte în păcat, dar tot el este zidit din nou prin har. Prin urmare, putem înfățişa felul în care se petrec lucrurile, desluşindu-i obârşiile, pornind atât de la cercetarea stării în care se găseşte păcătosul, cât şi de la legătura ce se naşte între har şi libertate.

II

Starea păcătosului

În cele mai multe cazuri, cuvântul lui Dumnezeu înfățișează pe păcătosul aflat în nevoia de înnoire prin pocăință ca fiind cufundat într-un somn adânc. Trăsăturile proprii unor astfel de oameni nu sunt întotdeauna reduse doar la o decădere vădită, ci mai degrabă şi la lipsa, în cel mai strict sens, a râvnei inspirate neegoiste, de a plăcea lui Dumnezeu, precum şi a silei desăvârşite față de orice lucru păcătos. Dăruirea nu e deloc grija cea mai de seamă a preocupărilor şi ostenelilor lor; au timp pentru multe alte lucruri, dar sunt cu desăvârşire nepăsători față de propria lor mântuire şi nu simt primejdia care îi paşte. Nesocotesc viața cea bună, ducându-şi zilele în necredință, chiar dacă uneori, din afară, ar putea părea drepți şi fără de prihană.

1. Câteva amănunte cu privire la omul lipsit de har

Aceasta este starea generală a păcătosului. Iată şi câteva amănunte cu privire la omul căruia îi lipseşte harul: odată întors de la Dumnezeu, omul se înțepeneşte bine în sine şi face din sine rostul ultim al vieții şi lucrării sale. Aceasta se întâmplă deoarece, în acest punct, după Dumnezeu, pentru el nu a mai rămas nimic mai presus de sine şi mai ales deoarece, primind mai înainte toate din belşug de la Dumnezeu iar

acum uitând de El, se grăbeşte şi se îngrijeşte să pună altceva în loc. Pustiul care s-a ivit în lăuntrul său prin despărțirea lui de Dumnezeu îi pricinuieşte o sete de nestins, care nu-l chinuie încă, dar nici nu-l lasă. Omul a devenit un hău fără fund. Face tot ce poate pentru a umple genunea din el, dar nu reuşeşte nici să o vadă, nici să o simtă umplându-se. Astfel, îşi petrece toată viața în trudă, sudoare şi grele osteneli; se ocupă de tot felul de treburi prin care speră să afle un mijloc de a-şi potoli setea de nestins. Aceste treburi îi înghit toată puterea, atenția şi timpul. Sunt bunul lui cel mai de preț, în care şi-a pus tot sufletul. Acum e limpede de ce un om care a *făcut din sine rostul său ultim nu e niciodată* el însuşi; în schimb, totul e în afara lui, în lucrurile fie născocite, fie adunate prin mândrie. El s-a despărțit de Dumnezeu, Care este plinirea a tot ce există. În sine însuşi e gol; nu i-a mai rămas decât o părută revărsare a sa în şirul nesfârşit al lucrurilor şi trăirea prin ele. Astfel, păcătosul însetează, se agită şi se necăjeşte cu nenumărate treburi şi lucruri din afara lui şi a lui Dumnezeu. De aceea, o trăsătură proprie vieții păcătoase este, în nesocotirea mântuirii, *grija şi silința pentru multe* (vezi Luca 10, 41).

2. Grija şi silința pentru multe

Diferitele tente şi deosebiri ale acestei griji şi silințe pentru multe țin de felurile pustiului care s-a ivit în suflet. Există o pustiire a minții care a uitat pe Cel Ce este totul; ea naşte grija şi silința pentru multa învățătură, iscodire, cercetare şi curiozitate. Mai este şi o pustiire a voinței care a fost lipsită de stăpânirea ei de către Cel Ce este totul; aceasta naşte dorința de multe lucruri, însetarea de avuții, astfel ca

totul să fie în mâinile noastre, în stăpânirea noastră; acesta este, egoismul. Pe urmă mai este şi o pustiire a inimii, lipsită acum de putința de a se bucura de Cel Ce este totul; ea pricinuieşte setea de mulțumire prin lucruri nenumărate, mereu altele, sau căutarea unui nesfârşit şir de obiecte prin care năzuim a afla plăcere pentru simțuri – atât în afară, cât şi înăuntru. Astfel, păcătosul se frământă din pricina multei învățături, a stăpânirii de avuții şi a dorinței de plăceri. Se distrează, are şi dispune, iscodeşte. Se învârte în jurul acestor cozi toată viața lui. Iscodirea îi face cu ochiul, inima speră să guste dulcețurile lumii şi e momit de propria sa voință. Oricine se poate încredința de aceasta dacă stă să îi urmărească mişcările sufletului de-a lungul unei singure zile.

Dacă rămâne singur, păcătosul va continua să se învârtă în acest cerc vicios, pentru că aşa ajunge firea noastră atunci când e robită păcatului. Totuşi, atunci când se află în prezența altora, rotocoalele lui se înmulțesc de mii de ori şi devin din ce în ce mai întortocheate. Lumea întreagă e plină de oameni care fac neîncetat tot felul de lucruri, întreabă, se distrează şi se perindă de ici-colo ale căror mişcări în toate acestea au format un sistem care i-a supus pe toți sub legile sale, făcând din ele o Lege pentru toți cei aflați în sfera lui de influență. În această adunare de obşte, fiecare intră fără să vrea în legătură cu celălalt, interacționează unii cu alții, iar prin interacțiunea lor îşi sporesc iscodirile, egoismul şi goana după plăceri de zeci, sute şi mii de ori, punându-şi toată fericirea, bucuria şi viața în această vâltoare nebună. E lumea deşertăciunii, în care îndeletnicirile, cărările, legea, legăturile, limba, plăcerile, distracțiile, ideile – totul, de la cel mai mic lucru până la cel mai mare – sunt pătrunse de lucrarea acestor trei duhuri rele ai grijii şi silinței pentru multe pomenite mai sus. E ceea ce pricinuieşte jalnica învârtire a sufle-

telor oamenilor lumeşti. Trăind în strânsă unire cu această lume, fiecare păcătos e prins în înmiitele ei mreji şi e atât de încâlcit încât nici nu le mai vede. O asemenea povară apasă asupra oricărui om lumesc şi a fiecăruia dintre părţile lui, astfel încât nu mai are tăria de a se lăsa clintit nici un pas, cât de mic, de nimic din cele ce nu sunt lumeşti, căci aceasta ar fi ca şi cum ar trebui să ridice o jumătate de tonă. Aşa că, nimeni nu mai purcede la o lucrare atât de anevoioasă şi nici măcar nu se mai gândeşte la ea; în schimb, toţi o duc tot aşa, forfotind neîncetat prin şanţurile în care au căzut.

3. Momelile prinţului acestei lumi

Încă mai rău este prinţul acestei lumi, care nu are pereche în viclenie, ranchiună şi priceperea de a amăgi. El poate pătrunde nestingherit în sufletul omului prin trup şi prin toată acea materialitate în care se cufundă omul prin cădere. Venind, el stârneşte pe mai multe căi iscodirea, egoismul şi tihna iubitoare de plăceri. Cu tot felul de ademeniri şi momeli, ţine sufletul în acestea fără putinţă de scăpare; cu şoapte şi îndemnuri insuflate minţii, îi dă idei prin care să le poată dobândi şi apoi fie ajută la împlinirea acestora, fie li se împotriveşte cu alte dorinţe, încă mai aprinse. Toate acestea le face cu un singur scop: ca să prelungească şi să adâncească încâlcirea omului în ele. Este tocmai ceea ce se numeşte schimbarea de noroc lumesc şi nenoroc, lipsită de binecuvântarea lui Dumnezeu.

Prinţul acestei lumi are o întreagă hoardă de slugi, duhuri ale răutăţii ce i se supun. Clipă de clipă, ele gonesc în marginile lumii locuite pentru a-şi semăna seminţele lor otrăvite prin diferite locuri, adâncesc marea încâlceală în

mrejele păcatului, refac cursele slăbite sau stricate şi mai ales pentru a împiedica pe oricine ar putea să-şi pună în gând să se desfacă din legăturile acestea şi să iasă la libertate. În ultimul caz, se strâng iute în jurul îndărătnicului. Mai întâi vin unul câte unul, apoi în cete şi legiuni, până când soseşte toată hoarda. Aceasta se petrece pe mai multe căi şi în diferite chipuri, astfel încât să astupe orice ieşire şi să refacă lanţurile şi mrejele, apoi – folosind cealaltă imagine – să îmbrâncească înapoi în prăpastie pe oricine a început să se strecoare de-a lungul pantelor ei abrupte.

4. Ţinutul nevăzut al duhurilor în care s-a înglodat păcătosul

Acest regat nevăzut al duhurilor are locuri aparte. Sunt mai întâi sălile de tron, acolo unde se întocmesc planurile, sosesc poruncile şi se primesc dările de seamă, cu laudele sau ocările cuvenite din partea mai-marilor. Acestea sunt sanctuarele cele mai dinăuntru ale Satanei, cum le-a numit Sfântul Ioan Teologul. Pe pământ, în împărăţia din mijloc al oamenilor, se află cetele răufăcătorilor, desfrânaţii şi mai ales necredincioşii şi hulitorii ale căror fapte, cuvinte şi scrieri răspândesc întunericul păcatului pretutindeni şi împiedică dumnezeiasca lumină. Mulţimea căilor lumeşti, împânzite de stihiile păcatului, care năucesc omul târându-l departe de Dumnezeu, acesta e mijlocul prin care îşi vădesc voinţa şi puterea lor aici.

Aceasta este întinderea împărăţiei păcatului! Fiecare păcătos îi este căzut pradă, dar rămâne ţinut acolo mai ales din pricina unui anumit lucru. Probabil că aceste lucruri sunt în aparenţă, îngăduite – ba chiar vrednic de laudă. Satana are o

singură grijă; şi aceea este ca, atunci când un om se preocupă în întregime cu mintea, atenţia şi inima sa de ceva, acel ceva să nu fie numai Dumnezeu, ci şi un alt lucru din afara Lui să i se lipească de minte, de voinţă şi de inimă, astfel încât omul să-l înlocuiască pe Dumnezeu cu altceva ca să poarte grijă numai de ceea ce ştie, de ceea ce-i place şi de ceea ce are. Aici nu e vorba doar de patimi sufleteşti şi trupeşti, ci şi de lucrurile amăgitoare, precum multa învăţătură, măiestriile artei şi toată secularizarea aceasta care poate sluji ca legătură a satanei prin care să îi ţină pe cei orbiţi de păcat în puterea sa, fără a le da prilejul de a-şi mai veni în fire.

5. Felul lăuntric de a fi al păcătosului

Dacă luăm aminte la felul lăuntric de a fi al păcătosului, putem descoperi că uneori este cultivat dar cu desăvârşire orb în ceea ce priveşte lucrurile dumnezeieşti şi problema propriei sale mântuiri. Chiar dacă se frământă şi se sileşte neîncetat în tot felul de treburi, în schimb e leneş şi nepăsător în ceea ce priveşte rânduiala propriei lui mântuiri; deşi încearcă permanent când scârbele, când plăcerile inimii, el este cu desăvârşire nesimţitor la cele duhovniceşti. În acest sens, toate puterile lui de a fi sunt vătămate de păcat; iar în păcătos rămân doar orbirea, nepăsarea şi nesimţirea. Nu vede starea în care se află, aşa că nu simte nici primejdia care îl paşte. Nu simte primejdia, şi de aceea nici nu se sileşte nici nu se îngrijeşte ca să se izbăvească de ea. Nevoia de a se schimba şi de a fi mântuit nici măcar nu-i trece prin minte. Are convingerea fermă şi de nezdruncinat că aşezarea vieţii lui este cea mai nimerită, nu-i trebuie nimic mai mult, deci totul trebuie să rămână aşa cum este. Prin urmare, socoteşte orice

i-ar aminti de o altă viață de prisos pentru el; nu ascultă și nici măcar nu poate pricepe la ce ar folosi. Fuge și se ferește de așa ceva.

III

Lucrarea harului dumnezeiesc

Am spus că păcătosul se aseamănă unui om cufundat într-un somn adânc. Aşa cum cel adormit nu se va trezi şi nu se va scula de la sine, în ciuda pericolului care se apropie, de nu vine cineva să-l zgâlţâie, tot aşa cel cufundat în somnul păcatului nu-şi vine în fire şi nu se trezeşte până când nu vine harul dumnezeiesc în ajutorul lui. Prin nemărginita milostivire a lui Dumnezeu, acest har stă la îndemâna tuturor, se apropie pe rând de fiecare şi îi cheamă limpede pe toţi: *Deşteaptă-te cel ce dormi şi te scoală din morţi şi te va lumina Hristos* (Efeseni 5, 14).

Această asemănare a păcătoşilor cu cei adormiţi ne oferă un punct de plecare pentru o cercetare amănunţită a întoarcerii lor la Dumnezeu. De pildă, cel ce doarme se trezeşte, se scoală şi se pregăteşte de lucru. Un păcătos care se întoarce la Dumnezeu şi se pocăieşte *este trezit* din „nani-nani"-ul păcatului, ajunge la hotărârea de *a se schimba* (se scoală) şi la urmă *se îmbracă cu putere* pentru noua sa viaţă prin Sfintele Taine ale Pocăinţei şi Împărtăşaniei (pregătirea de lucru). Aceste momente sunt descrise în parabola Fiului Risipitor astfel: *Venindu-şi în sine* înseamnă că şi-a venit în fire; *Sculându-mă, mă voi duce* arată că s-a hotărât să înceteze vechiul său mod de viaţă; *am greşit* este pocăinţa, iar tatăl îl îmbracă (iertarea şi dezlegarea de păcate) şi îi pregăteşte un ospăţ (Sfânta Împărtăşanie) (vezi Luca 15, 11-32).

Aşadar, trei sunt treptele întoarcerii păcătosului la Dumnezeu: 1) trezirea din somnul păcatului; 2) luarea hotărârii de a lepăda păcatul şi a se face plăcut lui Dumnezeu; 3) înveşmântarea cu putere de sus spre aceasta prin Sfintele Taine ale Pocăinţei şi Împărtăşaniei.

IV

Trezirea păcătosului din somnul păcatului

Trezirea păcătosului este acel fapt săvârşit de harul dumnezeiesc în inima lui prin care, asemeni cuiva trezit din somn, el îşi *vede* păcătoşenia, *simte* primejdia care îl paşte, începe să se teamă şi să se *îngrijească* de izbăvirea din acea nenorocire şi de mântuirea sa. Mai înainte era ca un orb, nepăsându-i şi nepurtând grijă de mântuire; acum vede, simte şi îi pasă.

Cu toate acestea, schimbarea încă nu s-a produs. E numai prilejul de schimbare şi chemarea către ea. Acum, harul doar îi spune păcătosului: „Vezi în ce te afli, aşa că ai grijă – fă ce trebuie pentru mântuire". Îl scoate din lanţurile sale obişnuite şi îl aşează dincolo de ele, dându-i astfel şansa de a alege o viaţă cu totul nouă, în care să îşi găsească locul potrivit. Dacă foloseşte această şansă, va fi spre binele lui; dacă nu, va cădea iarăşi în acelaşi somn şi în aceeaşi prăpastie a pierzării.

Acest har dumnezeiesc se dobândeşte prin simţirea şi vădirea în cunoştinţă a lipsei de însemnătate şi a caracterului ruşinos de care dau dovadă toate acele lucruri atât de preţuite şi râvnite de omul păcătos. Aşa cum cuvântul lui Dumnezeu pătrunde *până la despărţitura sufletului şi duhului, dintre încheieturi şi măduvă* (Evrei 4, 12), aşa pătrunde harul până la încheietură inimii cu păcatul şi rupe acea legătură şi însoţire nelegiuită. Am văzut cum cade păcătosul cu toată fiinţa lui

într-un tărâm în care învățăturile, ideile, părerile, rânduielile, obiceiurile, plăcerile şi cărările sunt cu desăvârşire potrivnice adevăratei vieți duhovniceşti la care omul a fost menit.

Căzut în această lume, el nu rămâne departe sau neatins de ea. Nu, ci e pătruns de toate, se amestecă cu toate. Este cu desăvârşire scufundat în ea. Aşa că e firesc să nu ştie sau să nu se gândească la nepotrivirea ei cu viața duhovnicească şi să nu aibă nici o înțelegere față de aceasta din urmă. Lumea duhovnicească este închisă pentru el. Se vădeşte astfel faptul că uşa întoarcerii se poate deschide numai dacă viața duhovnicească se va descoperi conştiinței păcătosului în toată strălucirea ei şi nu numai dacă i se va descoperi, ci şi dacă îi va mişca şi inima; dacă viața păcătoasă va fi ruşinată, respinsă şi nimicită. Şi aceasta se petrece în prezența conştiinței şi simțirii. Abia apoi se va putea ridica grija de a lepăda vechile căi şi a păşi pe cele noi. Toate acestea se săvârşesc prin simplul fapt al trezirii păcătosului de către har.

În lucrarea sa, dumnezeiescul har al trezirii are în vedere tot timpul nu numai legăturile de care este ținut păcătosul, ci şi starea lui generală. În această din urmă privință, trebuie avută în minte mai presus de orice deosebirea dintre felul în care se iveşte harul asupra celor care nu au mai fost niciodată treziți şi felul în care lucrează asupra celor care au mai trăit şi înainte o asemenea trezire. Celui care nu a mai încercat până atunci trezirea duhovnicească i se dăruieşte din plin, ca un fel de har atotcuprinzător pregătitor sau provocator. Nu i se cere nimic în prealabil omului, căci el are o cu totul altă mişcare.

Cu toate acestea harul nu i se mai dă gratuit celui care a mai trăit deja trezirea duhovnicească, celui care ştie şi simte ce este viața în Hristos şi care a căzut iarăşi în păcat. Acum trebuie să dea el ceva mai întâi. Trebuie să se roage şi să se

învrednicească. Nu ajunge numai să vrea; trebuie să lucreze asupră-şi pentru a pricinui trezirea duhovnicească prin har. Un astfel de om, amintindu-şi vechea sa umblare în calea virtuţilor creştine, adesea o doreşte iar, dar nu mai are nici o putere asupra luişi. Ar vrea să întoarcă foaia, dar nu e în stare să îşi recapete stăpânirea de sine şi să se biruiască. S-a dat pe sine pradă unei amarnice deznădejdi pentru că mai înainte a lepădat darul şi a ocărât şi *a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu... şi a batjocorit duhul harului* (Evrei 10, 29). Acum este lăsat să priceapă că această putere a harului este atât de mare încât nu i se va mai dărui prea curând. Caută şi te osteneşte şi învaţă să iei aminte cât de greu este să o dobândeşti.

Un astfel de om se află într-un fel de agonie: însetează, dar nu i se dă să bea, flămânzeşte dar nu e hrănit, caută, dar nu află, se sileşte pe sine, dar nu primeşte. Uneori, este lăsat în această stare vreme îndelungată, până când simte certarea dumnezeiască, ca şi cum Dumnezeu l-ar fi uitat, S-ar fi întors de la el şi-ar fi lepădat făgăduinţa Sa. Se simte ca *ţarina care absoarbe ploaia ce se coboară adeseori asupra ei... dar... aduce spini şi ciulini* (Evrei 6, 7-8). Numai că această atingere înceată a harului de inima celui ce-l caută nu e decât o încercare. El trece acum prin vremea ispitirii şi mulţumită ostenelilor şi chinuitoarei sale căutări, duhul trezirii pogoară iar asupra lui, aşa cum coboară asupra altora în dar. Acest fel de a lucra al harului mântuitor ne arată două lucruri: mai întâi, mişcările deosebite ale harului dumnezeiesc pe care le săvârşeşte în trezirea păcătosului; apoi, calea obişnuită de dobândire a harului trezirii.

V

Mişcările deosebite ale dumnezeiescului har în lucrarea de trezire a păcătoşilor din somnul păcatului

E foarte încurajator pentru cei ce duc viață în har să cunoască aceste mișcări ale harului astfel ca atunci când vor vedea nenumăratele griji și necazuri pe care le varsă Dumnezeu asupra păcătoşilor, să slăvească dumnezeiescul har de negrăit şi să se întărească printr-un ajutor vrednic de încredere de sus în toată fapta cea bună. Iar cei ce mai caută încă milostivirea şi dumnezeiasca iubire au în mod deosebit nevoie să le ştie, întrucât însuşirile trezirii prin har se vădesc aici mai limpede decât în orice altceva. Trebuie să cunoaştem şi să înțelegem bine aceste însuşiri pentru a putea hotărî în chip neîndoielnic dacă trezirea care ni se întâmplă este de la har sau nu. Iar dacă cineva o trăieşte deja, să putem afla dacă aceasta i se trage într-adevăr de la har sau îi vine dintr-un entuziasm personal.

Adevărata viață creştină este o viață în har. Viața trăită de la şi prin sinele omului, oricât de frumoasă ar părea sau oricât de apropiată de chipul vieţuirii creştine, nu va fi niciodată creştină. Obârşia vieții creştine stă în trezirea prin har. Omul care nu a nesocotit această trezire, nu se va lipsi niciodată nici de călăuzirea harului şi nici de unirea cu el, atâta vreme cât va stărui într-o cuvenită luare aminte la el. Tocmai de aceea este nevoie să îşi dea bine seama dacă trăieşte trezi-

rea prin har sau ea deja s-a petrecut. Ca să răspundem acestei probleme, se pot spune următoarele: judecați singuri cele ce vi se întâmplă, călăuzindu-vă după însușirile trezirii prin har, care se vădesc mai ales în împrejurări deosebite. Deşi aceste însuşiri sunt de regăsit atât în împrejurările deosebite cât şi în cele obişnuite, ele se descoperă mult mai limpede, mai pronunțat şi mai vădit numai în cele dintâi.

După cum am mai arătat, în timpul acestei treziri prin har nimicirea a toată orânduirea vieții păcătoase iubitoare de plăceri se săvârşeşte fulgerător în prezența conştiinței. În locul ei se arată o altă cale, dumnezeiască, mai presus de cea dintâi, singura adevărată şi mulțumitoare. Se poate înfățişa pe scurt această cale în felul următor: Dumnezeul Cel închinat în Sfânta Treime, Care a zidit lumea şi poartă grijă de ea, ne mântuieşte pe noi, cei căzuți, în Domnul Iisus Hristos, prin harul Sfântului Duh, sub povățuirea şi îndrumarea Sfintei Biserici şi printr-o viață de încercări şi purtare a crucii, care duce la fericirea veşnică, fără de sfârşit a vieții viitoare. El adună oameni, întâmplări, locuri şi înseşi pricinile prin care totul e pus în mişcare.

Această cale dumnezeiască în întregul ei se întipăreşte adânc în sufletul păcătosului prin lucrarea harului. Înfățişând celui căzut potrivnicia vădită dintre propriile sale fapte şi tot ceea ce trăise şi simțise pe această cale dumnezeiască, el se vede silit să o încuviințeze şi să o urmeze pe cea din urmă. Lucrul îl copleşeşte. Fiecare pas al dumnezeieştii căi aruncă o mustrare şi o ocară asupra păcătosului pentru nebunia şi nepurtarea de grijă de mai înainte, care îl apasă încă şi mai mult, căci în acelaşi timp sufletul vede jalnica neînsemnătate a vechiului său mod de viață. Sub o asemenea lucrare, inima este slobozită din legăturile ce o țineau şi devine liberă, putând astfel să aleagă în voie noul mod de viață. Aşa săvâr-

şeşte lucrurile harului. Nimiceşte tot ceea ce era vechi şi rău în conştiinţă şi simţire, dăruindu-le din plin pe cele noi şi bune. Omul rămâne cu totul copleşit, liber însă să aleagă viaţa cea nouă sau să se întoarcă la cea de mai înainte.

Vrednic de luare-aminte este şi faptul că trezirea prin har se însoţeşte întotdeauna de către acest simţământ de copleşire şi de către un fel de teamă. Aceasta poate fiindcă se petrece dintr-o dată, pe neaşteptate. Îl prinde pe păcătos la răspântiile vieţii ca pe un tâlhar şi îl aduce înaintea dumnezeieştii judecăţi de neocolit. Sau poate fiindcă este un fel nou fel de viaţă, în vădită potrivnicie faţă de cel mai vechi. Şi nu e numai nou, ci şi desăvârşit în toate privinţele, aducător de fericire; pe când în jalnicul mod de viaţă de mai înainte nu afla decât povara inimii şi nesfârşitele învârteli ale duhului în jurul lui însuşi.

Cu toate acestea, punctul de plecare a tuturor lucrărilor bune ale deşteptării prin har se face prin conştiinţa limpede a noii şi dumnezeieştii căi. Plecând de la această înţelegere, ne vin în minte toate experienţele trecute ale lucrării harului iar conştiinţa noului fel de a fi şi de a vieţui poate veni pe două căi: a) uneori, calea însăşi, în întregul ei sau numai în parte, intră, în chip văzut şi prin simţiri, prin chiar lucrarea harului, în lăuntrul păcătosului asupra căruia ea se revarsă; b) alteori, duhul omului este adus pe această cale, simţind-o lăuntric.

1. Intrarea căii dumnezeieşti în chip văzut şi prin simţiri

Atotmilostivul nostru Domn descoperă conştiinţei celui ce s-a întors la El lumea dumnezeiască pentru care duhul este menit să trăiască, prin diferite mijloace. *Deseori*, El Însuşi Se descoperă în chip văzut, luând un chip oarecare vreunei per-

soane care este trează sau doarme. Aşa i-a apărut Apostolului Pavel pe drumul spre Damasc, lui Constantin cel Mare, Sfântului Mare Mucenic Eustatie Plachida (20 septembrie), lui Neanias în drumul său către locul de chinuire a creştinilor (acesta este Sfântul Mare Mucenic Procopie, 8 iulie), lui Paternutie în timp ce dormea (9 iulie) şi la mulţi alţii.

Uneori, El are bunătatea de a trimite persoane sfinte din cealaltă lume, atât în stare de trezie cât şi în vis, fie sub propriul lor chip, fie sub vreun alt chip. Astfel, Maica Domnului a apărut de multe ori, singură sau cu Fiul Cel mai înainte de veci, sau însoţită fie de un sfânt, doi sau mai mulţi. Sfânta Mare Muceniţă Ecaterina, de pildă, a fost convertită de apariţia în vis a Maicii Domnului cu Pruncul, care i-a dat un inel de logodnă (25 noiembrie). Şi îngerii au apărut de nenumărate ori, fie singuri, fie în ceată. De pildă, o oştire de Sfinţi Îngeri i-a apărut Sfântului Andrei cel nebun pentru Hristos, împotrivindu-se unei hoarde de puteri ale întunericului (2 octombrie). Sfinţii au apărut de multe ori; de pildă, Episcopul Mitrofan i-a apărut unui medic luteran, unei fetiţe bolnave, ca şi altora.

Uneori lumea de dincolo şi mai ales ierarhiile şi puterile ei, se înfăţişează minţii necunoscătoare în vreun chip izbitor, cum s-a văzut în pilda Sfântului Andrei mai sus amintită şi în multe altele. În aceste cazuri, oameni întorcându-se la Dumnezeu au văzut *fie* fericitele cete ale celor drepţi, cum i-au apărut împăratului Indiei şi fratelui acestuia după ce împăratul îi dăduse Apostolului Toma aur cu care să îi ridice un palat, pe care el l-a dat săracilor (6 octombrie); fie groaznicele chinuri ale păcătoşilor, pe care le-a văzut Isihie Horevitul (3 octombrie); *fie* săvârşirea judecăţii în ceasul morţii, cum s-a întâmplat cu Petru Vameşul, care a aruncat cu o pâine în faţa unui cerşetor (22 septembrie); *fie* s-a înti-

părit gândul la moarte şi la soarta omului de după aceea, cum a fost cazul cu împăratul Ioasaf (19 noiembrie), Sfântul Clement (24 noiembrie) şi un tânăr desfrânat, al cărui părinte a făgăduit să vină în fiecare noapte în încăperea în care zăcea, după moartea sa.

Uneori, vreunuia i se îngăduie să cunoască în chip nemijlocit o putere nevăzută printre alte puteri şi fapte văzute. Este o putere reală, dar cu totul deosebită de acestea din urmă, venind din cealaltă lume. În general, din această categorie fac parte toate minunile, a căror înrâurire avută în diferite convertiri e cu neputință de stabilit. Până şi Mântuitorul a spus că ne:redincioşii nu vor putea fi încredințați dacă nu vor vedea semne şi minuni (vezi Ioan 4, 48). Cele mai multe s-au arătat dupa Hristos Mântuitorul, în vremurile de început ale creştinismului, prin Apostoli, iar mai târziu prin sfinți mucenici. Neîndoielnica lucrare a nevăzutei puteri dumnezeieşti pe pământ adesea a convertit sate şi oraşe întregi, dar nu a fost întotdeauna în întregime materială. Într-adevăr, sângele martirilor stă la temelia Bisericii. Mai sunt apoi şi acele împrejurări în care s-a arătat puterea dumnezeiască însăşi, fără vreun mijlocitor omenesc, precum în timpul convertirii Sfintei Maria Egipteanca, sau prin mijlocirea sfintelor icoane, moaşte şi celelalte. Astfel, iudeii din Beirut s-au convertit prin lucrarea minunată a icoanei Răstignirii Domnului.

În toate aceste arătări, mintea, tulburată de tot felul de lucruri şi farmece din lume şi robită fără nădejde de scăpare în puterea orânduirii celor din afară văzute, simțuale, se vede în fața apariției izbitoare, neaşteptată şi fulgerătoare a puterilor şi ființelor superioare, din lumea nevăzută. Se smulge într-o clipită din legăturile ei, intră cu putere în celălalt fel posibil de viață şi trăire şi, copleşită, se statornicește în acesta. Acelaşi lucru se întâmplă prin stârnirea electricității

dintr-un corp de către electricitatea altuia. Aceasta din urmă o smulge din legăturile materiei şi, după ce o atrage către suprafaţă, o păstrează la sine.

2. Duhul este adus pe calea cea dumnezeiască şi o vede lăuntric

După cum am văzut, duhul este închis şi înfăşurat în numeroase legături. Dar prin însăşi firea lui, el este văzătorul căii dumnezeieşti. Puterea aceasta a sa e gata să se arate neîntârziat şi într-adevăr se arată de îndată ce piedicile care o stinghereau au fost îndepărtate. Astfel, pentru trezirea duhului adormit din om şi aducerea lui până la vederea căii dumnezeieşti, harul dumnezeiesc fie 1) lucrează *nemijlocit* asupra lui şi, manifestându-şi puterea sa, îi dă prilejul de a rupe legăturile care îl ţineau, fie 2) lucrează în chip *indirect* asupra lui, îndepărtând învelişurile grosolane şi mrejele lor, dându-i astfel slobozire spre îndreptare.

Lucrarea nemijlocită a harului dumnezeiesc asupra duhului omenesc

Dumnezeiescul har care e pretutindeni şi umple toate inspiră *direct* duhul omului, întipărind anumite cugete şi simţiri asupra acestuia, care îl întorc de la toate lucrurile mărginite către o altă lume tainică, mai bună, deşi nevăzută. Semnele proprii unor astfel de treziri sunt *nemulţumirea* de sine şi de toate ale sale, precum şi *întristarea* pentru ceva anume. Omul nu mai e mulţumit de nimic din jurul său; nici de averile sau de împlinirile lui, chiar de ar fi neînchipuit de bogat; umblă încoace şi încolo ca şi cum ar avea inima sfâşiată.

Pentru că nu află mângâiere în cele văzute, se întoarce către cele nevăzute, pe care le primeşte gata să le şi dobândească pentru sine în chip neprefăcut şi să se încredinţeze lor.

Mulţi dintre cei care şi-au pus întrebarea: „Cu ce sfârşesc toate acestea şi unde duc ele?" au lăsat totul şi s-au schimbat nu numai simţămintele şi purtarea, ci însuşi modul de viaţă. Au fost împrejurări în care o astfel de nemulţumire s-a vădit îndeosebi în partea *raţională* a sufletului, precum la Iustin Martirul, care a căutat cu precădere lumina cunoaşterii Fiinţei Dumnezeieşti. Uneori, nemulţumirea se arată în partea *poftitoare*, ca la Fericitul Augustin, care a căutat mai ales pace pentru inima sa tulburată. Alteori, şi poate că cel mai adesea, nemulţumirea se vădeşte în partea *mânioasă*, în conştiinţă, precum la tâlharii Moise şi David din Ermopolis. Au fost numeroase cazuri în care sălaşul lăuntric al duhului a fost pe neaşteptate iluminat şi s-a sădit atunci o chemare care a întors duhul către o altă cale. *Tu... nu ştii de unde vine, nici încotro se duce* spunea Mântuitorul despre aceasta (Ioan 3, 8).

Adesea sufletul este trezit de o amintire din trecut. Maria, nepoata lui Avramie Sihastrul, a fost convertită astfel[5]; tot aşa un ucenic al Sfântului Apostol Ioan, care se pierdea în desfrâu[6], şi tot aşa Sfântul Teofil, îngrijitorul bisericii. De undeva intră înăuntru ceva şi glasul conştiinţei rosteşte limpede: „Adu-ţi aminte de unde ai căzut", ceea ce copleşte cu totul pe cel ce uitase. Toate convertirile de după căderile tinereţii se pot pune pe seama acestui glas. Nu e nici o

---

[5] Vezi *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Avramie Sihastrul şi a Fericitei Maria, nepoata lui* în Vieţile Sfinţilor pe luna octombrie, 1992, pp. 307-318.

[6] Eusebiu de Cezareea *Istoria bisericească* Cartea a treia, cap. XXIII, 6-19 în P.S.B. vol. 13, 1987, pp. 122-124.

îndoială că până şi aceste schimbări sunt pregătite cu multe ocolişuri de iconomia divină, prin diferite întâmplări care îl fac pe om să primească lucrarea harului. Tocmai de aceea şi aici spontaneitatea convertirii e oarecum relativă. Pe de altă parte, mai este nevoie să ştim şi că orice trezire prin har se arată prin chemări asemănătoare acesteia şi prin deşteptarea duhului din somnul în care zace. Chiar de ar veni printr-un mijloc văzut, harul rămâne însă nevăzut, cuprinde nemijlocit sufletul şi îl scoate din legăturile care îl chinuie la lumina cea dumnezeiască, pe tărâmul vieții celei dumnezeieşti.

Lucrarea indirectă a harului dumnezeiesc asupra duhului omenesc

Toate mijloacele care sunt cuprinse aici sunt îndreptate către ruperea legăturilor care înlănțuie duhul. Slobozeşte duhul – iar el, de bunăvoia sa va începe să grăbească spre acel ceva de la care el însuşi provine, adică spre Dumnezeu. După cum am văzut, legăturile care înrobesc duhul se întrepătrund, fiind alcătuite din: 1) *mila de sine*; 2) *lumea*; 3) *diavolul*. Lucrarea de nimicire pe care o săvârşeşte harul atunci când trezeşte duhul se îndreaptă tocmai împotriva acestora.

1) *Mila de sine*. Legăturile care înlănțuie cel mai strâns duhul, sunt acelea ale atotcuprinzătoarei mile de sine, care domină toate aspectele vieții noastre fizico-mentale. Aceste legături sunt puntea de legătură şi pentru altele, dintre cele ce vin de la lume şi de la diavol. Iată de ce are atâta însemnătate să le nimicim, deşi acest lucru e atât de anevoios lucru. Din pricina faptului că necredinciosul trăieşte numai la nivel trupesc şi rațional legăturile de acest fel se întind asupra întregii sale vieți fizico-mentale, formând o mrejă bine țesută şi strâns înfăşurată.

Pentru a înțelege felul în care sunt nimicite aceste legături, trebuie să înțelegem că acel *ceva* de care se alipeşte viața omului, care o hrăneşte şi în care se vădeşte cu precădere pe sine, este şi temelia pe care ea se aşează. Câtă vreme această temelie e trainică şi viața omului se statornicește în ea şi nu se teme de nimicire ba chiar nici nu se aşteaptă la aşa ceva. De pildă, atunci când cineva se predă pe sine artei, deşertăciunii lumeşti sau chiar şi studiului şi trăieşte în aşa ceva, devine dependent de lucrul acela şi se aşează în el cu toată tăria, gândurile şi speranțele sale. Pentru că toată mila de sine a vieții decurge din aceasta şi înlănțuie duhul, temeiul acestei mile de sine devine în mod firesc temeiul tare şi de neclintit al legăturilor care cuprind duhul, asemeni unui cârlig de care se agață toate aceste legături. Prin urmare, pentru a le nimici şi a slobozi duhul din legăturile milei de sine, dumnezeiescul har care trezeşte nimiceşte de obicei toate acele temeiuri pe care se sprijină egoismul atât de îngăduitor cu sine. După ce a zdruncinat acestea, harul slăbeşte legăturile şi dă duhului chinuit şi împovărat prilej pentru a-şi înălța fruntea.

Mila de sine are multe temeiuri. Este într-adevăr o parte a firii noastre; o găsim adică şi în trup şi în suflet, în viața cea din afară, ca şi în întreg modul nostru general de viață. Această milă față de trup ia diferite chipuri. De pildă aprinderea spre desfrânare, luxul, pofta trupească, iubirea de petreceri, iubirea de plăceri, grija şi silința pentru lucrurile de zi cu zi, iubirea de onoruri, iubirea de putere, de reuşite în afaceri, iubirea de înavuțire. Mai e şi dorința de a atrage prin înfățişare, de a avea cunoştințe sus-puse şi de a apărea foarte rafinat în viața socială. Există şi acea înclinație spre arte, spre studiu, spre aventuri. Toate acestea, sub multe chipuri, alcătuiesc temelie trainică egoismului nostru care, fără a se

îndoi de tăria şi trăinicia ei, se sprijină liniştit de ea, şi fiind bine-hrănit, creşte de la zi la zi, manifestându-se în moduri diferite în funcţie de persoană.

Îndreptându-şi puterea spre nimicirea acestui sprijin pe care egoismul păcătosului s-a aşezat şi se odihneşte, harul dumnezeiesc mântuitor săvârşeşte următoarele lucruri pentru a trezi pe păcătos din somnul său: cel robit de plăcerea cărnii va cădea bolnav şi, slăbindu-i trupul, va slobozi duhul şi îi va da tărie să-şi vină în fire şi să devină cumpătat. Cel preocupat de puterea şi de farmecul său va fi lipsit de acest farmec şi ţinut într-o stare de nespusă istovire. Cel ce îşi află scăpare în propria sa putere şi tărie va fi supus robiei şi umilinţei. Cel ce se bizuie grozav pe avuţiile sale, se vor lua de la el. Cel ce se făleşte cu multa sa ştiinţă de carte va fi făcut de ruşine. Cel ce se bizuie pe solide legături şi relaţii personale, i se vor tăia. Cel ce se bizuie pe statornicia orânduirii stabilite în jurul său, o va vedea nimicită prin moartea celor pe care îi cunoaşte sau prin pierderea celor mai de seamă avuţii materiale. Există vreo altă cale de a trezi pe cei ţinuţi în legăturile nepăsării de fericirea cea din afară altfel decât prin necazuri şi durere? Oare nu e viaţa noastră plină de necazuri tocmai pentru ca să sprijine voia lui Dumnezeu de a ne ţine trezi?

Fiecare nimicire a acestor temelii ale nepăsătoarei mile de sine reprezintă un punct de cotitură în viaţă şi deoarece vine întotdeauna pe neaşteptate, lucrează într-un mod copleşitor şi mântuitor. În această privinţă, simţământul că viaţa omului se află în mare primejdie lucrează cu cea mai mare putere. Această simţire slăbeşte toate legăturile şi taie egoismul din rădăcină; omul nu mai ştie încotro să fugă. Iarăşi, simţirea unei desăvârşite părăsiri ţine de aceeaşi împrejurare deosebită şi e de acelaşi fel. Amândouă aceste simţăminte

lasă omul singur cu el însuşi. De la sine, cea mai ticăloasă dintre făpturi, omul se întoarce neîntârziat către Dumnezeu.

2) *Celelalte legături* ale duhului îl cuprind din lume şi zac mai la suprafață decât cele dintâi. Lumea, cu învățăturile, ideile şi rânduielile ei, în general cu întregul său ansamblu prefăcut în lege de neclintit, apasă cu o mână grea şi despotică asupra fiecăruia dintre vlăstarele ei. Ca urmare, nimeni nu cutează nici măcar să se gândească la o răzvrătire împotriva ei sau la o lepădare de puterea ei. Toți o cinstesc şi se supun cu atâta sfială legilor ei. O încălcare a acestora e socotită drept o mârşăvie. Lumea nu e o persoană, dar duhul ei stă cumva foarte apăsător asupra pământului, ne influențează şi ne ține ca legați. E limpede că puterea lumii e psihologică şi imaginară, nu fizică sau reală. Prin urmare, nu e nevoie decât să risipim această putere închipuită a lumii şi prilejul de a ne putea înfrâna de la desfătările ei va fi mult mai aproape de noi. Aşa lucrează în noi mântuitoarea iconomie dumnezeiască.

Tocmai cu acest rost, ea păstrează neîncetat două alte lumi sfinte, dumnezeieşti, în lăuntrul lumii şi al nostru înşine. Prin ele, dumnezeiasca iconomie arată iar şi iar deşertăciunea vieții lumeşti, aducând-o mereu în fața noastră şi ajutându-ne să o vedem şi mai limpede. Cele două lumi dumnezeieşti sunt natura văzută şi dumnezeiasca Biserică. Experiența arată cât de adesea mintea, întunecată de cele lumeşti, se trezeşte prin contemplarea dumnezeieştii zidiri sau prin intrarea în Biserică. De pildă, un om care stă la fereastră şi priveşte un arbore în iarnă îşi vine în fire. Un altul, după o convorbire care l-a răscolit şi după ce simțise dulceața păcii pe care o simte sufletul într-o biserică, părăseşte vechile sale căi şi se închină slujirii lui Dumnezeu.

Natura văzută şi templul lui Dumnezeu nu numai că adesea au redat simţirea şi cumpătarea unor creştini nepăsători şi păcătoşi, ci au convertit chiar şi păgâni la adevărata închinare a lui Dumnezeu şi credinţă în El. Cuvântul *Osana* a intrat în inima unei femei şi a făcut din ea o creştină. Convertirea strămoşilor noştri s-a făcut în chip neîndoielnic prin lucrarea Bisericii asupra lor. Contemplarea frumuseţilor zidirii văzute a lui Dumnezeu a întors-o de la cele trupeşti pe Sfânta Mare Mucenită Varvara. Puterea şi înrâurirea lor vin din faptul că îi dăruiesc duhului – care este împovărat, istovit, obosit şi chinuit de deşertăciunea lumii – cel mai bun şi mai binecuvântat fel de viaţă, într-un chip plin de însufleţire şi claritate. Umplându-l pe neaşteptate cu bucuria unei astfel de vieţi, ele îl încredinţează că, predându-se el însuşi în stăpânirea acestei lumi, nu face decât să se necăjească şi să se chinuie singur, că fericirea deplină poate fi aflată în lumea de dincolo şi că dacă prietenia cu lumea aceasta acum este atât de chinuitoare, la ce să se aştepte după aceea?

Chemarea către lumea dumnezeiască şi despărţirea de lumea deşertăciunii se naşte tocmai din această trăire sufletească. Uneori, ea se petrece sub chipul unei rupturi violente, alteori se desăvârşeşte treptat. Dar până la urmă, natura şi Biserica smulg cu totul duhul omului din lanţurile lumii. Cu puterea lor ele risipesc, sfărâmă şi împrăştie farmecele lumii deşarte, cu nenumăratele ei amăgiri. Tocmai de aceea ni le aşează Domnul în faţă, pentru ca ele să poată lucra mai des asupra noastră, a tuturor, înfăţişându-ne neîncetat deosebirea radicală dintre o viaţă şi cealaltă, în modul cel mai izbitor cu putinţă.

Al doilea mod de slobozire din lanţurile lumii se poate face înfăţişându-i păcătosului un fel de viaţă – prin harul lui Dumnezeu Cel Care proniază toate – cu totul potrivnic celui

cu care el este deprins. Toate convertirile săvârşite prin mijlocirea *martiriului*, şi pentru care există nenumărate pilde, descoperă tocmai acest lucru. Uneori mucenicia unui singur om a convertit oraşe şi sate întregi. Lucrarea unei puteri duhovniceşti dintr-o altă lume deosebită de a noastră este vădită aici. Câteodată înfrângerea părea neîndoielnică, dar nu era; cel ce săvârşea lupta muceniciei rămânea de nebiruit, plin de bucurie duhovnicească, nepăsător la nimic din cele ce se petreceau în jurul său.

Înţelegerea bruscă a acestei înfăţişări de viaţă potrivnice şochează mintea şi risipeşte prin ea farmecul căilor vieţii de aici. Pildă spre aceasta stă convertirea tâlharului de către împăratul Mauricius care, în loc să îl pedepsească, l-a tratat cu multă bunătate ca şi cum ar fi fost vrednic de aşa ceva. Alt exemplu este convertirea femeii desfrânate care a fost rugată de o altă femeie să se roage şi să îi redea viaţa singurului ei fiu care murise. O altă desfrânată s-a pocăit după ce a văzut nişte călugări smeriţi lucrând rugăciunea şi cugetarea cea dumnezeiască, în vreme ce ea se dedase la lux şi la desfrâu chiar în aceeaşi casă.

Toate convertirile prin *pilda vieţii* ţin de acest mod. Puterea cu care lucrează ele stă în faptul că păcătosul întâlneşte oameni mulţumiţi şi împăcaţi, care nu au nici desfătările, nici plăcerile avute din belşug de alţii, ce nu-şi găsesc nici mulţumirea, nici pacea. De aici vine destrămarea amăgirii lor şi schimbarea vieţii.

Al treilea mod de retragere din lume se face prin ruşinarea ei în faţa fiilor săi. Iulian s-a înălţat pe sine mai presus de toţi; s-a ridicat cu îngrozire împotriva creştinilor şi a ameninţat să îi zdrobească cu toată puterea sa. Dar apoi s-a prăbuşit pe neaşteptate. Aceasta nu numai că i-a întărit pe cei credincioşi, dar şi mulţi necredincioşi au venit la adevăratul

Dumnezeu. Un sat întreg s-a ridicat asupra Sfântului Macarie din cauza unei mărturii mincinoase; l-au bătut, l-au chinuit, l-au pedepsit – şi lumea a biruit. Dar apoi s-a descoperit adevărul, i-a ruşinat pe toţi şi i-a întors la evlavie şi frică de Dumnezeu. Tot aici fac parte şi toate împrejurările care i-au făcut pe oameni să-şi vină în fire prin prăbuşirea şi moartea neaşteptată a celor mari şi puternici ai lumii. Ruşinarea lumii o micşorează în ochii prietenilor ei, vădindu-i neputinţa. Pe de o parte, îi îndepărtează de ea; pe de alta, le dă curajul de a-i face faţă.

În *al patrulea* rând, adesea se întâmplă ca până la urmă lumea însăşi să îndepărteze şi să alunge pe om de la ea în aparenţă de bunăvoia ei, întrucât nu îi mulţumeşte aşteptările sau îl dezamăgeşte. Noi căutăm fericirea; dar în lume nu găsim decât mărire, onoruri, putere, bogăţie, plăcere – nici una nu satisface pe cel ce caută. Omul cu discernământ vede curând amăgirea şi îşi vine în fire. Vedem cum mulţi dintre sfinţii lui Dumnezeu dându-şi seama de deşertăciunea şi tulburarea lumii s-au retras din ea şi I s-au afierosit cu multă hotărâre Lui. Fiul risipitor din parabolă şi-a zis: *Eu pier aici de foame* (Luca 15, 17).

3) *Al treilea rând de legături ale duhului* vine din partea Satanei şi a demonilor săi. Sunt nevăzute şi se suprapun în cea mai mare parte cu legăturile milei de sine şi ale lumii, pe care Satana le întăreşte cu înrâurirea sa şi prin care ţine mintea în întuneric. Însă mai e un lucru, care vine direct de la Satana, o laşitate subţire şi o teamă care pot tulbura sufletul păcătosului oricând, dar mai ales atunci când se gândeşte la cele bune. E ca atunci când stăpânul îşi ameninţă sluga, care a făcut vreun lucru potrivnic voii sau planurilor sale. Tot de la Satana vin tot felul de linguşeli duhovniceşti. De pildă, unii au o nădejde prea mare, neîntemeiată, în mila dumneze-

iască; această nădejde nu e cumpătată, ci devine din ce în ce mai afundată în iubirea de păcat. La celălalt capăt sunt oamenii care deznădăjduiesc prin îndoială şi necredinţă. Astfel de oameni se încred în ei înşişi şi au atâta trufie personală încât înăbuşă orice simţământ de căinţă.

Într-adevăr, multe vin în chip nemijlocit de la Satana, deşi e anevoios să le arătăm. Dar tot păcatul îşi are izvorul în el, căci el e stăpânitorul lumii păcătoase. Unul dintre viclesugurile sale este să se ascundă. Adică dă păcătoşilor siguranţa că nu e prin preajmă şi ca urmare lucrează cu îndărătnicie şi sălbăticie înăuntrul sufletului păcătos. Născoceşte şi strecoară îndemnuri la răzvrătire contra firii, făcându-i pe păcătoşi să cârtească împotriva lui Dumnezeu Care nu îngăduie cele ce în ochii lumii sunt fireşti şi Care hotărăşte că puterea lor singură nu este de ajuns pentru a le face faţă.

Dumnezeiescul har, care îl face pe om să îşi vină în fire, deseori îi smulge pe păcătoşi din gura iadului batjocoririi satanicești. L-a făcut pe Satana de ocară şi l-a supus pe el batjocoririi, descoperindu-i neputinţa şi nebunia şi vădindu-i viclenia. Aşa a fost ruşinat în persoana lui Simion Magul, a Sfântului Ciprian din Antiohia şi a multor altora. Toate aceste întâmplări au fost însoţite de convertirea şi iluminarea multora dintre cei orbi. În zilele petrecute de Domnul pe pământ, demonii, izvorul necredinţei şi al îndoielii, au devenit proroci ai credinţei. Şi sfinţii mucenici, prin puterea Atotputernicului Dumnezeu adesea i-au silit atât pe tatăl cât şi pe fiii minciunii să rostească adevărul prin statui.

Această descoperire a uneltirilor celui viclean îi dă păcătosului simţământul că se află în mâini vrăjmaşe, răuvoitoare, că e înşelat şi momit să se vatăme singur, că este dus în chip amăgitor pe o cale întunecată spre pierzare şi că demonii ţin să se bucure de aceasta. Acest lucru naşte negre-

şit un simţământ de teamă pentru bună-starea proprie, prudenţă, bănuială, silă şi dezgust faţă de cel viclean şi de născocirile lui, patimile şi năravurile rele, ca şi de toată viaţa de mai înainte. De aici, nu mai e decât un pas până la Izvorul adevărului, binelui şi fericirii: adică, Dumnezeu.

3. Cuvântul lui Dumnezeu ia locul tuturor căilor de mai înainte

Aşadar, acestea sunt căile şi mijloacele prin care harul dumnezeiesc lucrează asupra sufletului omenesc, îl slobozeşte din legăturile lui nefireşti, îl aduce faţă în faţă cu o altă viaţă mai bună în care află pace şi bucurie. Cu toate acestea, este limpede că toate aceste căi şi mijloace sunt în şi prin ele însele nedesăvârşite, ca şi cum ceva ar fi rămas în urmă. De pildă, dacă s-a ivit setea de un lucru mai bun, unde este acest lucru mai bun şi cum poate fi el dobândit? Sau, dacă cineva a fost cuprins de frica de moarte şi judecată, ce să facă ca să se izbăvească de nenorocire?

Acelaşi lucru se întâmplă şi în toate celelalte împrejurări, chiar dacă nu în chip vădit. Trebuie folosită încă o cale pentru a le duce la îndeplinire pe toate. Această cale este propovăduirea Cuvântului. Într-adevăr, Cuvântul lui Dumnezeu, sub diferite chipuri, se adaugă tuturor celorlalte căi deja abordate, limpezindu-le şi descoperindu-le rostul lor ultim. Fără acest Cuvânt, acele mijloace lasă totuşi pe om într-un fel de stare de nesiguranţă şi deci nu împlinesc tot ceea ce ar trebui. Apostolul Pavel a fost iluminat de o apariţie cerească. Dar Domnul nu a săvârşit totul în el pe loc, ci a spus: „Du-te la Anania, iar el îţi va spune ce să faci". Iustin Martirul, Sfânta Mare Muceniţă Varvara şi împăratul Ioasaf au între-

zărit minciuna, dar pentru a cunoaşte adevărul, aveau nevoie de călăuze şi tălmăcitori pe măsură. Tocmai de aceea Domnul Proniatorul aşează ca poruncă aceasta: *Dumnezeu... vesteşte acum oamenilor ca toți de pretutindeni să se pocăiască* (Fapte 17, 30). *Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos* (Romani 10, 17). Acest cuvânt al Apostolilor este vestit acum în toate marginile pământului prin urmaşii lor.

Lucrul cel mai de seamă este să se vestească adevărul căii dumnezeieşti universale a mântuirii, să se vorbească despre oameni şi locuri bine-cunoscute spre care cel trezit ar trebui să se îndrepte pentru tălmăcire, astfel ca să nu irosească acea trezire sau să rătăcească de la calea ei, risipind timp şi putere fără rost. În Biserică ar trebui să se audă neîncetat învățătura de credință – şi într-adevăr se aude. Adevărații credincioşi se vor întări şi mai mult prin ea, în vreme ce cei căzuți şi cei treziți vor afla o călăuză nemijlocită şi adevărată. Cât de crucială este datoria preoților de a vesti căile mântuitoare ale lui Dumnezeu în orice vreme, fără acea bizuire pe o presupusă cunoaştere de obşte!

Cu toate acestea, Cuvântul lui Dumnezeu nu numai că îmbunătățeşte toate căile arătate mai sus, dar le poate şi înlocui. El trezeşte pe păcătos mult mai deplin şi mai limpede. Prin înrudirea sa cu duhul, care tot de la Dumnezeu vine, intră în lăuntrul acestuia, până la despărțirea sufletului de duh. Însufleţeşte pe acesta din urmă, şi sădeşte în el semințele din care să rodească faptele vieții duhovniceşti (de aceea se mai numeşte Cuvântul şi *sămânță*). Puterea sa de a trezi este cu atât mai însemnată cu cât lucrează deodată asupra întregii persoane, asupra întregii ființe: trup, suflet şi duh. Sunetul sau partea sonoră a Cuvântului atrage atenția auzului şi un gând intră şi se aşează în suflet. Puterea sau energia nevăzută

ascunsă în acest gând atinge sufletul, care, dacă ia aminte, după ce Cuvântul a trecut cu bine hotarele grosiere ale trupului şi sufletului, se trezeşte şi, cu multă silinţă şi osteneală, rupe legăturile care îl ţineau.

Cuvântul lui Dumnezeu trezeşte prin mijloacele pe care le-am arătat; adică, fie printr-o înfăţişare cu multă putere a căii dumnezeieşti înaintea conştiinţei, fie prin aducerea duhului în conştiinţă prin nimicirea piedicilor care îi stăteau în cale. De pildă, un slujitor încărunţit spunea cu multă simplitate stăpânului său bolnav: „Oricât te-ai zbate, tătucă, moartea tot o să vină" şi prin aceasta l-a trezit la pocăinţă. Un altul a citit sub o icoană a Domnului răstignit următoarele: „Iată ce am făcut Eu pentru tine; tu ce ai făcut pentru Mine?" şi s-a trezit din somnul său. Sfânta Pelaghia a auzit despre moarte judecată, şi despre soarta amarnică a păcătoşilor şi a părăsit viaţa păcătoasă. Prinţul Vladimir, cel întocmai cu Apostolii, a fost convertit de o descriere a întregii căi dumnezeieşti, începând de la zidirea lumii până la sfârşitul tuturor lucrurilor, înfricoşătoarea judecată şi veşnica soartă a celor drepţi şi a celor răi.

Mai mult, propovăduirea Sfinţilor Apostoli, a celor care le-au urmat şi a tuturor propovăduitorilor Evangheliei în general a însemnat o simplă înfăţişare a adevărului, fără nici o altă filosofare pe marginea lui. Sfântul Apostol Pavel spune despre sine însuşi că propovăduirea şi cuvântul său nu stăteau în cuvintele de înduplecare ale înţelepciunii omeneşti, ci în simpla vestire a mântuirii prin Domnul nostru Iisus Hristos, Cel răstignit pe Cruce (vezi I Corinteni 2, 2-4). Se poate spune că acesta e cel mai firesc mod de lucrare prin Cuvânt: a înfăţişa adevărul aşa cum este, fără a-i mai încâlci înţelesul cu idei abstracte şi, mai ales, cu tot felul de supoziţii despre ce ar fi sau nu ar fi cu putinţă.

Adevărul e înrudit cu duhul. Atunci când este rostit simplu şi neprefăcut, adevărul întâlneşte duhul. Când e înconjurat cu imagini şi devine metaforic şi înzorzonat, rămâne doar în puterea de închipuire. Când e îngreuiat cu argumente şi concepte, îl reţine doar mintea sau sufletul, fără a mai ajunge la duh, care rămâne vid. Se poate spune că toată propovăduirea fără de roade e pricinuită de intelectualismul care o umple. Rostiţi adevărul în modul cel mai simplu; spuneţi ce este şi duhul va fi învins. Un evreu citea Evanghelia şi s-a convertit pentru că a văzut adevărul într-o simplă istorioară de acolo. În general cea mai mare parte a liber-cugetătorilor, s-au convertit printr-o înţelegere limpede a lucrurilor dumnezeieşti sub povăţuirea Cuvântului lui Dumnezeu, în viu grai sau în scris. Adevărul risipeşte întunericul gândurilor deşarte, înviorează sufletul, luminează duhul. Cu mult folos se poate face mai des, în convorbirile de zi cu zi, o cercetare pe scurt a felului în care încep toate, cum se sfârşesc şi de ce.

Pe de altă parte, mărginirile duhului sunt deseori înlăturate de Cuvântului lui Dumnezeu, care îi redă libertatea. Astfel, Sfântul Antonie cel Mare a auzit despre deşertăciunea celor pământeşti şi a lăsat totul. Un tânăr a auzit de parabola fiului risipitor şi s-a pocăit la rândul lui. Numeroşi sfinţi căsătoriţi şi-au întors soţiile (sau soţii) la o viaţă curată, fără de prihană, prin înfăţişarea deşertăciunii acesteia lumeşti.

În general, descrierea căii dumnezeieşti pe de o parte este o descoperire a tot felul de întrebări, iar pe de altă parte, umple duhul cu plinătatea *înţelegerii mântuirii* sau cu o cunoaştere limpede şi pătrunzătoare a căii mântuirii, în faţa căreia rareori mai stăruie neînduplecarea inimii. Şi dacă foarte mulţi oameni încă nu trec la treabă cu graba cuvenită, ci rămân în dormitare şi nepurtare de grijă, aceasta este pentru că nu cunosc adevărurile de credinţă ale mântuirii sau le cunosc

doar pe jumătate. Plinătatea cunoaşterii e întotdeauna biruitoare, căci atunci nu mai e nici un loc în care să se ascundă inima vicleană.

În virtutea potrivirii sale atotcuprinzătoare cu lucrarea de trezire a păcătoşilor, Cuvântul lui Dumnezeu străbate toată lumea şi ajunge la urechile noastre în diferite chipuri. Se aude neîncetat în biserici la fiecare slujbă dumnezeiască, şi în afara bisericilor, la orice ceremonie religioasă. Se aude în predicile Părinților şi în orice carte ziditoare şi luminătoare de suflet. Se aude în toate convorbirile folositoare, ca şi în zicerile populare pline de înțelepciune. Se află în şcoli, în picturi şi în oricare lucru văzut ce înfățişează adevărurile duhovniceşti. Judecând după toate acestea, suntem înconjurați de Cuvântul lui Dumnezeu şi cuprinşi de el din toate părțile. De pretutindeni ajunge la noi glasul trâmbiței pentru nimicirea cetăților păcatului, asemeni zidurilor Ierihonului. Cuvântul lui Dumnezeu şi-a arătat deja şi încă îşi arată puterea biruitoare asupra inimii omeneşti. Nu e nevoie decât să se poarte de grijă ca acele căi prin care se răspândeşte Cuvântul lui Dumnezeu să se păstreze neîncetat, astfel ca nici adevărata propovăduire să nu înceteze, închinarea dumnezeiască să se săvârşească după tipic şi în chip ziditor, iconografia să fie înălțătoare şi evlavioasă, iar cântarea simplă, cumpătată şi umilicioasă. Împlinirea tuturor acestora cade în seama celor ce slujesc la altare. Tocmai de aceea ei sunt cea mai puternică şi trebuincioasă armă în mâinile Proniei Dumnezeieşti pentru convertirea păcătoşilor. Trebuie ca ei să înțeleagă aceasta şi să grăiască cu putere nu doar în biserici, ci şi prin case, folosind orice prilej atât pentru a înfățişa lumea lui

Dumnezeu, cât şi pentru a vădi amăgirea sufletului nostru prin nălucirile minții şi ale trupului.[7]

[7] Cele mai bune pilde în acest sens le-a dat Sfântul Tihon de Zadonsk. A înțeles, se pare, mai bine decât toți ceilalți că cea mai bună întrebuințare a darului scrisului şi vorbirii este întoarcerea sa către luminarea şi trezirea păcătoşilor din somnul în care zac. Aproape fiecare rând scris de el duce la aceasta. Aşa ar trebui să fie orice predică în biserică şi orice convorbire.

VI

Cum se dobândeşte harul trezirii

S-a mai spus deja că printre diferitele lucrări ale harului care ne trezeşte, una care e în mod deosebit vrednică de luare-aminte este cea pe care o foloseşte Dumnezeu pentru a trezi un păcătos ce a mai trăit şi înainte o astfel de trezire, dar a căzut iarăşi în păcat şi mai ales în acele păcate de moarte obişnuite lui. Cu cât mai des se repetă aceste căderi, cu atât mai mult slăbeşte imboldul de îndreptare, căci inima lui se obişnuieşte, aşa-zicând, cu căderea şi căderile în păcat trec în rândul întâmplărilor de zi cu zi ale vieţii sufletului.

Odată cu această slăbire, el şi încetează a mai fi un simţământ plin de putere după cum i-ar fi de fapt propriu să fie, apropiindu-se tot mai mult de sfera cugetării şi devenind până la urmă nimic mai mult decât un simplu gând şi o amintire. Acest gând este încuviinţat o vreme, dar apoi doar tolerat, şi aceasta fără supărare, însă cu nepăsare, fără a-i acorda vreo atenţie mai deosebită. După care începe să plictisească, devine ceva de care trebuie să scapi cât mai iute cu putinţă. Până la urmă stârneşte chiar dezgust şi vrăjmăşie faţă de el – păcătosul nu numai că nu îl suferă, ci îl urăşte, îl vânează şi îl izgoneşte. În mod corespunzător, credinţa că o viaţă duhovnicească mai bună e de trebuinţă începe să se stingă. La început nevoia de schimbare pare doar posibilă. Mai târziu se învăluie în îndoială sub forma semnelor de întrebare cu privire la diferitele ei aspecte, iar mai pe urmă în-

cepe să pară chiar nefolositoare şi lipsită de însemnătate, străină. În cele din urmă, se ajunge lăuntric la o hotărâre de genul „trăieşte cum ţi-e voia – totul e în regulă. Toate celelalte nu sunt decât necazuri în plus." Aici omul a atins adâncul răului şi al nepăsării. Starea sa e a unuia care nu s-a mai trezit niciodată.

E limpede că mântuirea acestui om e în mare primejdie. Mila lui Dumnezeu e mare, dar până şi ea s-ar putea să nu mai poată face nimic cu el. E ca ţarina care absoarbe ploaia ce coboară adeseori asupra ei şi totuşi rămâne neroditoare, iar *blestemul îi stă aproape* (Evrei 6, 8)[8]. Este urmarea unei vieţi fără de rânduială şi a nesocotirii nevoii de trezire prin har, care ar trebui să se întipărească cu deosebire în mintea celor ce duc lipsă de ea. E adevărat că mişcările harului dumnezeiesc nu se mărginesc la măsurători şi definiţii, dar uneori se fac în acord cu acestea. Prin urmare, deşi nu trebuie să deznădăjduim de putinţa noastră de întoarcere şi mântuire oricât de slabă ar fi chemarea de întoarcere la o viaţă de virtute, trebuie însă întotdeauna să cugetăm cu frică şi cu cutremur la firea noastră cea neputincioasă. Oare nu ne-am cufundat atât de adânc încât am ajuns la cea din urmă şansă de a mai primi trezirea prin har? Oare nu cumva am stăvilit toate pornirile pe care harul dumnezeiesc, dorind neîncetat mântuirea noastră, le-ar fi avut de a lucra asupra noastră? Oare nu o fi aceasta ultima dată când harul s-ar mai putea apropia de noi pentru a ne face să ne venim în fire şi a înceta starea noastră ticăloşită? Astfel, oricât de slabă ar fi chemarea, trebuie cu atât mai iute să ne grăbim să o ascultăm cu toată hotărârea, deşi aceasta ar cere mai mult discernământ,

---

[8] *Dar dacă aduce spini şi ciulini, se face netrebnică şi blestemul îi stă aproape iar la urmă focul o aşteaptă.*

şi să o întărim cu toată puterea libertății noastre omeneşti. Desigur, o astfel de întărire nu înseamnă altceva decât deschiderea noastră către această căutare şi dorință de primire a harului. Trebuie să ne deschidem, căci prin căderile noastre am devenit tot mai împietriți şi mai închişi față de har, mai întâi într-o privință, apoi în alta.

Vom arăta acum cum să primim harul, astfel ca imboldul acesta de îndreptare să-şi poată recăpăta vigoarea sa de la început, căci trebuie să înțelegem că omul va spori potrivit cu deschiderea sa către îndemnurile duhovniceşti care ajung până la el. În vreme ce omul proaspăt trezit împlineşte toate cele de trebuință iute, cu râvnă şi cu aprindere, lucrarea celuilalt e rece, aproape de să se stingă, plină de greutăți. E ca şi cum harul l-ar fi părăsit anume pentru ca el să poată simți cât de prețioasă este ascultarea cu credință de Dumnezeu pentru cel pe care El îl cheamă şi astfel să poată prețui cum se cuvine ajutorul lui Dumnezeu. Domnul păstrează această dorință. El nu dăruieşte o lepădare bruscă de cele ale lumii, ci îl ține pe om în continuare în mijlocul ei, într-o stare de încordare, fără a-l înclina nici într-o parte, nici în cealaltă, pentru a-i încerca râvna şi a lăsa loc dorinței şi hotărârii lui să crească. Abia apoi cel astfel încercat va lepăda cu adevărat păcatul.

Am înfățişat toate aceste lucruri anume pentru a deosebi între cele două feluri de lucrări ale harului lui Dumnezeu, despre una din care Domnul zice: *Iată, stau la uşă şi bat* (Apocalipsa 3, 20), iar despre cealaltă: *caută şi vei afla; bate, şi ți se va deschide* (Luca 11, 9). Am arătat deja cum se petrec lucrurile în primul caz. Cât despre cel de-al doilea, rămâne întrebarea: cum ar trebui să căutăm şi în ce trebuie să *batem*?

În împrejurări neobişnuite harul lui Dumnezeu lucrează iute şi hotărâtor, după cum putem vedea, de pildă, în viaţa Sfântului Apostol Pavel, a Sfintei Maria Egipteanca şi a altora. Dar în rânduiala obişnuită a lucrurilor, cel mai adesea convertirea se face simplu, prin gândul care îi vine omului să îşi schimbe viaţa şi să se îmbunătăţească atât în legăturile sale cu alţii, cât şi în înclinaţiile sale lăuntrice. Gândul vine – dar cât de mult are nevoie să se întărească pentru a putea birui în suflet! În cea mai mare parte astfel de gânduri binefăcătoare rămân neroditoare – şi nu din pricina lor, ci mai degrabă datorită răspunsului necorespunzător al omului al cărui suflet a fost cercetat.

1. Boala de obşte: amânarea

Cea mai de seamă problemă în legătură cu aceste gânduri privitoare la starea de păcătoşenie a omului este că ele rămân neîmplinite şi sunt mereu amânate de la zi la zi. Amânarea este boala de care suferim aproape toţi şi cea dintâi pricină a lipsei de îndreptare. Toţi spun: „O să am timp mai târziu" şi rămân înţepeniţi în vechile obiceiuri ale vieţii păcătoase. Aşa că, atunci când vine gândul bun al schimbării, prinde-l, ţine-l bine – de aceea ţi-a fost trimis. Cu acest ţel în minte, mai întâi de toate alungă amânarea.

Nu zăbovi nici o clipă. Să nu-ţi îngădui niciodată a spune: „O să o fac mâine, sau altădată", ci apucă-te de treabă chiar acum. Apucă arma cugetului sănătos, iar în ajutorul acestuia:

1) Gândeşte-te bine la nesăbuinţa, nebunia şi primejdia amânării. Spui „mai târziu", dar mai târziu va fi încă şi mai greu să o faci, căci te vei obişnui şi mai mult cu păcatul, iar

obișnuințele și legăturile tale cu păcatul vor fi încă mai strânse. Ce rost ar avea ca cel încâlcit în mreje să se încâlcească încă și mai mult, gândind în acest timp că îi va fi la fel de ușor mai târziu, ca acum, să se descâlcească? Dacă deja ai înțeles că nu trebuie să rămâi în felul în care ești, atunci de ce mai zăbovești? La urma urmei, s-ar putea ca Dumnezeu să spună: *Îmi ești dezgustător, păcatele tale nu le voi mai ierta* (Isaia 1, 14), și atunci să ajungi acolo de unde nu mai e întoarcere. Ar fi un astfel de dezastru încât nici o osteneală nu ar mai trebui precupețită pentru a-l ocoli. Dacă s-ar purta grijă cu sârguință să se înțeleagă acest lucru limpede și cu putere, atunci toți cei ce se nevoiesc pentru sufletul lor vor fugi de la sine de această amânare, căci ea nu va mai avea nici un susținător lăuntric. Vei înțelege că ți-e vrăjmașă și o vei privi cu dispreț.

2) Amânăm și pentru că gândul cel bun care ne-a cercetat rămâne însă în noi un simplu gând, fără a ne fi atras cu ceva către el; și nici nu ne motivează.

Gândul acela a venit în noi împreună cu celelalte interese, ca un oaspete străin, făcându-ne semn de afară, fără a ne mișca în vreun fel. E treaba fiecăruia dintre noi să îl ducem mai adânc în suflet și să luăm în seamă însemnătatea și puterea lui. Astfel, trebui să îl aduci în fața ochilor, să îi înțelegi adevărul, bucuria și înălțarea pe care le pricinuiește, să te încredințezi cât de lesne este să îl împlinești. Un astfel de gând bun e slab și nu atrage inima pentru că în minte roiesc mulțime de alte lucruri mai interesante și tot felul de planuri, după gândurile care deja au fost primite mai înainte. Așa că, recheamă-le pe toate și deosebește-le unele de altele fără părtinire. Nimic nu se poate asemăna cu ceea ce înseamnă gândurile bune – orice altceva se află mult, mult în urmă. Va

rămâne doar gândul cel bun şi fiind singur şi frumos, va atrage.

3) Suferim de amânare mai ales pentru că în clipa aceea ne lăsăm puterile să se risipească, ne hrănim trândăvia, neluarea aminte, toropeala şi şovăiala în cugetare şi lucrare. Poți să te birui din cealaltă parte – închipuie-ți cu însufleţire cât de umilitor ar fi să-ți îngădui acestea în treburile de zi cu zi. E cu atât mai înjositor în problema propriei tale mântuiri, pentru care ar trebui întotdeauna să te dovedeşti iute şi gata de lucru. E ruşinos să îngădui cele potrivnice, e ruşinos să amâni pe mâine ceea ce se poate şi trebuie să se facă astăzi.

Foloseşte exercițiul acesta şi altele similare pentru a alunga amânarea. Oricine o poate face să o facă. Dacă ți-a venit vreun gând bun, hotărăşte-te să îl împlineşti, sârguieşte şi sileşte-te să faci de îndată ce te îndeamnă el. E fără rost a mai da alt sfat celui ce a amânat lucrul pentru o altă zi.

2. Obiceiuri şi înclinații care închid omul în păcat

Să presupunem că gândul cel bun a fost primit de noi şi este luat în seamă. Acum trebuie să ne grăbim a ni-l însuşi într-o asemenea măsură încât să devină un adevărat cui de osie, care să pună în lucrare cu uşurință şi tărie toate cele din lăuntrul nostru. Pentru aceasta trebuie să-i facem loc de ajuns pentru a putea trece înăuntru, adică să săvârşim o adevărată lucrare asupra noastră, ca pregătire foarte trebuincioasă şi folositoare spre trezire.

O astfel de lucrare are de înfruntat acele curse iscusite sau obiceiuri şi înclinații care închid pe om în păcat. Păcatul încurcă sufletul în mrejele sale nenumărate sau se ascunde de suflet sub şi mai numeroasele sale învelişuri; căci în şi prin sine păcatul e urât şi o simplă privire îl vădeşte dezgustător.

Învelişul cel mai adânc şi mai aproape de inimă e alcătuit din *amăgirea de sine*, *nepăsare* şi *nepurtare de grijă*; deasupra lor şi mai aproape de suprafaţă *stau împrăştierea minţii* şi *grija de multe*, cele mai de seamă lucruri care ascund şi hrănesc păcatul, obiceiurile şi împrejurările păcătoase. Deasupra tuturor stă *stăpânirea cărnii*, cel mai vădit înveliş, dar nu mai puţin tare sau însemnat.

Primul înveliş (amăgirea de sine, nepăsare şi nepurtarea de grijă) e cel mai de seamă. El împiedică omul să vadă primejdia stării în care se află şi îi subminează dorinţa de schimbare. Celelalte două nu sunt decât unelte – ele sporesc şi întăresc starea de păcat. Atunci când harul dumnezeiesc intră până la despărţitura *sufletului de duh*, loveşte direct în primul înveliş şi îl sfâşie. Sub lucrarea lui, omul păcătos e scos la iveală cu totul şi stă înaintea propriei sale cunoştinţe în toată hidoşenia lui. Însă când omul caută el însuşi trezirea prin har, trebuie să înceapă din afară şi să îşi facă drum până înăuntru.

Astfel, dacă vrei să urmăreşti cum se cuvine gândul care ţi s-a dat cu privire la viaţa ta păcătoasă, începe prin îndepărtarea învelişurilor păcatului aşa cum ar îndepărta cineva straturile de pământ pentru a scoate la iveală comoara îngropată dedesubt.

Trupul.

Mai întâi de toate, urmăreşte *trupul*. Refuză-i desfătările şi plăcerile, mărgineşte-i îngăduinţele chiar şi în cele mai firești trebuinţe; lungeşte ceasul de priveghere, împuţinează-i hrana obişnuită, adaugă osteneală peste osteneală. Mai ales, în orice chip vrei sau poţi să o faci – slăbeşte trupul, subţiază-i grosimea. Prin aceasta sufletul se va elibera din legătu-

rile materiei, va deveni mai plin de energie, mai uşor şi mult mai deschis lucrărilor bune. Trupul material care domină asupra sufletului odrăsleşte în acesta propria sa amorţire şi moleşeală. Nevoinţele ascetice trupeşti slăbesc aceste legături şi le înlătură urmările. E adevărat, nu orice păcătos trăieşte fără de înfrânare sau îşi răsfaţă trupul. Dar ar fi cu anevoie să aflăm vreun om cu viaţă normală care să nu aibă nimic de făcut pentru a-şi stăpâni trupul, odată ce dorinţa de mântuire i-a atins inima. Iar rostul e plin de înţeles – schimbă în întregime lucrarea aceluia. Ceea ce ai făcut mai înainte din obişnuinţă sau pentru că îţi susţii îndeletnicirile obişnuite, acum fă cu unele schimbări şi cu un plus de asprime, de dragul mântuirii – iar lucrul acesta va avea urmări imediate.

Grijile şi împrăştierea minţii

Trupul împovărează sufletul din afară; *grijile* şi *gândurile risipite* îl apasă din lăuntru. Să presupunem că trupul deja s-a smerit – primul pas a fost făcut. Dar alte două obstacole despart sufletul de sine însuşi.

Grijile nu lasă deloc timp pentru lucrarea lăuntrică. Când se ivesc, ai un lucru în mâini şi alte zece în minte. De aceea ele mână pe om tot înainte, fără a-i da prilej să se uite înapoi şi să se vadă. Prin urmare, trebuie să laşi deoparte grijile o vreme, pe toate, fără nici o excepţie. Ai să te apuci iarăşi de treburile tale obişnuite mai târziu, dar acum lasă-le să înceteze, aruncă-le din mâini şi dă-le afară din minte.

Odată ce grijile au încetat, vârtejul persistă în cap – un gând după altul, unul de acelaşi fel, altul cu totul potrivnic. Sufletul se risipeşte, iar mintea se răsuceşte încoace şi încolo, fără a-ţi îngădui astfel să păstrezi ceva mai trainic şi mai statornic. Adună fiii aceştia risipiţi ai tăi într-unul singur, aşa

cum păstorul îşi strânge turma sau cum lentila adună razele împrăştiate, şi întoarce-i asupra ta însuţi.

Voinţa de a pătrunde mai adânc în tine însuţi şi a lucra asupra ta, de a stăvili grijile şi gândurile risipite, cere desigur negreşit următoarele înlesniri: pe de o parte însingurare, iar pe de alta încetarea oricăror preocupări obişnuite atât personale, cât şi sociale. Mai întâi, această smerire a cărnii are nevoie de o schimbare în felul în care îţi împlineşti trebuinţele fireşti. În acest sens, cel mai prielnic timp pentru a-ţi schimba viaţa, trebuie socotit în vremea postului, mai ales în Sfântul şi Marele Post. Totul ajută la aceasta în timpul Postului – acasă, la biserică şi chiar şi în societate[9]. În această perioadă totul este socotit ca o pregătire pentru pocăinţă. La fel, asta nu înseamnă că atunci când gândul cel bun de a-ţi schimba viaţa a venit, trebuie să îi amâni împlinirea până când va începe Postul. Tot ce se cere în această vreme poate fi săvârşit oricând altcândva, şi în afara posturilor. Dar când a sosit Sfântul şi Marele Post e un păcat să iroseşti prilejul de a te îngriji de mântuirea sufletului tău, aşa cum a fost irosit altădată. Dacă cineva, care a primit gândul mântuitor de a-şi schimba viaţa, dar în afara Postului, e împiedicat de modul său de viaţă să îl şi împlinească, ar fi mai bine pentru el să se retragă o vreme într-o mănăstire. Acolo îi va fi mult mai lesne să se stăpânească.

Nepurtarea de grijă, nepăsarea şi orbirea

Acum stai faţă-n faţă cu inima ta. Înaintea ta se află omul tău lăuntric, cufundat în somnul adânc al nepurtării de

---

[9] Desigur că Sfântul Teofan se referă la o societate ortodoxă, cum era în Rusia pre-revoluţionară [n. tr. în engleză].

grijă, nepăsării şi orbirii. Începe să-l dezmeticeşti. Gândul cel bun care a venit, deja l-a necăjit un pic. Păşeşte spre aceasta cu nădejde tare şi cu stăruinţă sufletească neslăbită, cu toată luarea-aminte şi începe să te sileşti cu tot felul de imagini, mai mult sau mai puţin tari şi înfiorătoare, primindu-le pe toate în starea ta lăuntrică de a fi.

Mai întâi, îndepărtează vălurile de pe ochii minţii tale, care o ţin într-o stare de *orbire*. Dacă omul nu leapădă păcatul şi nu fuge de el, aceasta e pentru că nu se cunoaşte pe sine şi primejdia în care se află din pricina păcatului său. Dacă ochii i-ar fi deschişi, ar fugi de păcat ca de o casă cuprinsă de flăcări. O asemenea orbire este urmarea neluării-aminte la sine însuşi – omul nu se cunoaşte pe sine pentru că nu a intrat niciodată în sine şi nici nu s-a gândit vreodată la sine sau la starea sa morală. Însă în cea mai mare parte întunecarea îi este întreţinută de anumite convingeri oarbe despre sine însuşi. Omul îşi ţese o plasă de gânduri, în care se închide sistematic pe sine. Pesemne că aceste gânduri nu sunt decât ca nişte plase de păianjen – adică sunt cu putinţă doar în mică măsură şi totuşi mintea niciodată nu le desface cu grijă, iar inima vorbeşte cu multă tărie despre realitatea şi prezenţa lor. Aceasta e amăgirea morală sau prejudecata ce se naşte din amestecul inimii în lucrurile minţii. Tocmai de aceea e nevoie să unim o anumită cumpătare şi înţelepciune cu luarea-aminte în acest moment, lepădând orice înşelăciune a inimii înrăite. Dacă inima vrea să simtă ceva în clipa cu pricina, să simtă atunci sub înrâurirea puterii de închipuire a minţii şi nu doar prin ea însăşi, ca şi cum ar lua-o de capul ei. Altfel, iarăşi va sili mintea să-şi închipuie lucrurile aşa cum îi plac ei; iarăşi va sili mintea să se supună inimii, pricinuind neorânduială şi răvăşire în înţelegere şi, în loc să o lumineze, doar o va scufunda într-o orbire şi mai adâncă.

3. Gândurile care ţin omul în orbire

Punându-te acum într-o astfel de împrejurare, începe să aduci pe teren neutru diferitele gânduri care te ţin în orbire şi supune-le unei judecăţi aspre şi nefăţarnice.

Mulţumirea de sine cu „Sunt creştin"

Tu zici *Sunt creştin* şi te mulţumeşti cu asta. Aceasta e prima amăgire – să-ţi însuşeşti darurile şi făgăduinţa creştinismului, însă fără nici o grijă pentru a înrădăcina în tine adevăratul creştinism; sau să-ţi adaugi ceea ce nu poţi dobândi decât prin vârtutea şi vrednicia cea din lăuntru. Arată-ţi singur că e o amăgire să nădăjduieşti într-o simplă denumire, că Dumnezeu poate ridica fii lui Avraam şi dintr-o piatră şi că poate lua făgăduinţa de la tine oricând, atâta vreme cât cele de trebuinţă pentru a avea parte de ea nu sunt împlinite degrabă. Mai ales, caută să înţelegi ce înseamnă să fii creştin, uneşte-te cu acest ideal şi vei vedea cât mai ţine această proptea a orbirii tale.

„La urma urmei, nu suntem noi cei mai răi"

„La urma urmei, nu suntem noi cei mai răi; mai ştim cutare sau cutare lucru şi dacă ne gândim la cele pe care le urmărim, vom fi în stare să judecăm corect. Ne vedem de treburile noastre nu fără de chibzuială sau pricepere, aşa cum fac alţii." Aşa se înşeală unii prin propria lor apreciere psihologică. Alţii, dimpotrivă, sunt înşelaţi de înfăţişarea trupească – putere, frumuseţe, şi formă. Atât unii, cât şi ceilalţi sunt cu atât mai orbiţi cu cât se înalţă mai presus de cei din jur. Trebuie să te asiguri că:

1) Înzestrările firii oricum nu au nici o valoare morală, căci nu sunt o facere a mâinilor noastre, ci ne sunt dăruite de Dumnezeu; toate cele ale firii au încă şi mai puțină valoare în creştinism, pentru că firea a fost pervertită prin păcatul strămoşesc. Sfinţeşte toate bunele tale înzestrări prin credința în Hristos Mântuitorul şi printr-o viață pe măsura acestei credințe şi abia după aceea socoteşte-le bune.

2) Iarăşi – ai făcut tot ceea ce poți şi trebuie să faci după măsura darurilor tale? Ți se va cere mai mult cu cât ți s-a dat mai mult. Grija să-ți fie nu la talente, ci la punerea lor în lucrare. Ai ceva să arăți pentru ele? E câştigul pe măsura cheltuielii?

3) Cât despre cine ştie ce daruri trupeşti sau întâmplătoare, nu e nimic de zis. Undeva Sfântul Ioan Gură de Aur vorbeşte despre un om care laudă pe un altul pentru înfățişarea deosebită, maiestatea sa, avuțiile, palatul, caii de rasă şi celelalte; dar apoi, îl întreabă pe acela: „Dar de ce nu-mi spui nimic despre omul însuşi? Tot ce mi-ai înfățişat nu e el."

4) N-avem însă nici o pricină să ne uităm la alții – mai bine să ne îngrijim de noi înşine. Fiecare va răspunde pentru sin însuşi. Priveşte-te pe tine, şi separându-te de ceilalți, judecă-te numai pe tine fără a te raporta la ei. Dar dacă chiar vrei să te pui alături de alții, atunci compară-te cu sfinții cei bine-plăcuți lui Dumnezeu. Ei sunt legea creştină cea vie şi pildă pentru cei ce vor să se mântuiască. Dacă te vei judeca prin asemuire cu ei, nu vei mai greşi.

„Nu suntem chiar aşa de răi"

Nu suntem chiar aşa de răi: din câte se vede nu facem nici un lucru de ruşine şi nici alții nu ne socotesc chiar aşa de răi şi nu ne lipsesc de respectul şi considerația lor. Şi pe lân-

gă asta, nu sunt chiar oameni de rând, ci persoane însemnate. Cel mai gros şi mai întunecat văl al orbirii este tocmai aparenta bună-cuviinţă a purtării din afară şi legăturilor cu cei din jur! Să-ţi fie cât mai limpede că cele din afară nu au nici o însemnătate fără cele din lăuntru. Buna purtare în afară e frunza, în vreme ce bunătatea din lăuntru e roada. Frunzele smochinului făgăduiau roadă, dar Mântuitorul, neaflând nici una, l-a blestemat. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu orice om cu o bună rânduială exterioară, dar care stă înaintea feţei lui Dumnezeu fără o inimă cu adevărat bună şi temătoare de El. *Dă-mi, fiule, mie inima ta* (Pilde 23, 26) i-a spus Domnul celui înţelept [lui Solomon]. Din inimă iese tot binele şi tot răul. După cum ţi-e inima, aşa eşti şi tu înaintea Domnului. Dacă inima ţi-e mândră, atunci oricât de smerit te-ai arăta în afară, Domnul tot mândru te va socoti. Aşa e şi cu orice altceva. Şi judecarea altora e înşelătoare. Ceilalţi nu ne cunosc, dar se poartă bine cu noi, fie pentru că ne socotesc buni, fie pentru că respectă regulile de politeţe. Oare nu se mai întâmplă că cei dimprejurul nostru ne văd răutatea, dar nu ne-o vădesc din cine ştie ce socoteli ale lor? Şi nu se mai întâmplă că unii, văzând răul din alţii, îi laudă pentru aceasta, dând astfel oarecare sare şi piper necuviinţei lor? Iar nebunii care-i ascultă continuă fără să se oprească, scufundându-se din ce în ce mai adânc în nebunie şi răutate; căci, atunci când cineva vede pe cei din jur zâmbind cu plăcere la faptele sale, înaintează în căile cele rele cu o anumită mulţumire de sine. Oare nu tot aşa am face şi noi dacă am sta să ascultăm cu atâta grijă cum ne socotesc şi ne judecă alţii?!

„Aşadar, răutatea e în mine – dar ce, eu sunt singurul?"

„Ei bine, deci e răutate în mine – *dar ce, eu sunt singurul?* Cutare e la fel şi tot aşa e şi celălalt şi chiar şi ăsta. Şi mai sunt o mulțime de oameni răi, chiar mai răi decât mine..." Aşa ne orbim singuri cu obişnuința păcatului din jurul nostru. Lămureşte-te pe tine însuți că numărul mare al păcătoşilor nu schimbă cu nimic legea dreptății şi nici nu uşurează pe nimeni de răspunderea pe care o are. Dumnezeu nu se uită la număr. Dacă toți au păcătuit, El îi va pedepsi pe toți. Priveşte câți oameni s-au născut înainte de potop şi toți au pierit, afară de opt suflete. În Sodoma şi Gomora cinci oraşe au fost arse prin foc din cer şi nimeni nu s-a izbăvit afară de Lot şi fiicele sale. Chinurile din iad nu vor fi deloc mai uşoare doar pentru că acolo se chinuiesc atâția – dimpotrivă, oare aceasta nu va spori chiar chinul fiecăruia?

4. Încetează a te mai îndreptăți în păcate şi ocupă-te de orbirea ta

Cu aceste gânduri şi altele asemănătoare, grăbeşte-te să risipeşti ceața cugetării păgubitoare care te ține în orbire şi nu te lasă să te vezi aşa cum eşti. Fă din aceasta țelul acestei lucrări de seamă asupra ta – să ajungi până într-acolo, încât să conştientizezi starea primejdioasă în care te afli. Vei ajunge firesc la aceasta când vei începe să îndepărtezi unul după altul acele lucruri care îți întrețineau orbirea. Puțin câte puțin vei începe să nimiceşti nădejdea deşartă în tine însuți sau în cele ale tale; încetul cu încetul vei înceta *să te mai îndreptățeşti pentru păcate*, adică vei pune capăt acestei porniri de a te îndreptăți mereu şi în orice privință. Încredințează-te că

ceea ce numeşti tu creştinismul tău nu înseamnă nimic; că, dacă eşti rău, înzestrările tale intelectuale şi trupeşti mai degrabă te mustră decât să te îndreptăţească; că, dacă inima nu ţi-e în bună rânduială, purtarea ta bună exterioară nu e decât un bâlci prin care îl batjocoreşti pe Dumnezeu, că nici laudele celorlalţi, nici cercul larg de prieteni la păcat nu te vor apăra de mânia şi judecata lui Dumnezeu. Încetul cu încetul te vei despărţi de gândurile tale şi nu va mai rămâne decât unul – un singur gând înaintea ochilor minţii şi conştiinţei tale, care va grăi răspicat împotriva ta, mai ales după ce te vei fi unit cu ceea ce se aşteaptă de la tine să fii în Hristos. Vei descoperi că te-ai abătut mult de la imaginea pe care o aveai mai înainte despre tine. Ca urmare, dacă în tine conştiinţa nu va lucra împotriva ta, vei deveni în chip firesc nesigur de tine însuţi. Despărţit de toţi şi lipsit de orice sprijin de mai înainte, ar trebui să fii copleşit de simţul primejdiei în care te afli. Ar trebui să te sârguieşti în orice chip îţi stă la îndemână să lucrezi asupra orbirii tale înainte de a ajunge în această stare-limită. Renaşterea acestui simţământ e întotdeauna pragul de cădere al păcatului, aşa cum în război clătinarea şirurilor inamicului e semn că în curând acesta va fugi.

5. Cum să-ţi înmoi inima împietrită

În chiar clipa primirii până şi a celei mai uşoare simţiri a păcătoşeniei tale şi a primejdiei de a mai zăbovi în ea, adânceşte-te tot mai mult în tine însuţi şi cu o putere de cuget încă şi mai mare biruieşte-te cu ameninţări şi imagini care zguduie; şi, folosindu-te de ele, clinteşte şi înmoaie inima ta împietrită, aşa cum un ciocan greu sfărâmă piatra cea vârtoasă.

Adu-ți aminte de soarta ta

Adu-ți aminte de soarta ta. Spune-ți: „Vai, curând va veni *moartea*". Încă un cunoscut de-al tău moare; oricând poate fi ceasul tău. Nu te înstrăina de ceasul acesta al morții. Gândește-te că îngerul morții deja a fost trimis; vine şi se apropie. Sau închipuie-ți că eşti un om care are deasupra capului său atârnată o sabie, gata să îl taie. Apoi, gândeşte-te bine ce va fi cu tine la vremea morții şi după aceea. *Judecătorul stă înaintea uşilor* (Iacov 5, 9). Păcatele tale ascunse vor fi mustrate înaintea îngerilor şi a tuturor sfinților. Acolo vor fi cu toții de față, vei fi singur cu faptele tale. Ele fie te vor osândi, fie te vor îndreptăți. Ce e *raiul*, ce e *iadul*?... În rai e fericirea cea de negrăit; în iad e chin fără uşurare şi fără de sfârşit – poartă pecetea izgonirii de către Dumnezeu. Caută să simți toate acestea cu putere şi sileşte-te să rămâi în ele până ce te vei umple de *frică şi cutremur*.

Gândeşte-te la Dumnezeu şi aşează-te înaintea feței Lui

Apoi întoarce-ți gândul către Dumnezeu şi aşează-te aşa cum eşti, întinat şi împovărat de multe păcate, înaintea feței Lui, a Celui prezent pretutindeni, atotştiutor, întru tot îndurat şi îndelung-răbdător! Încă vei mai supăra ochiul lui Dumnezeu cu înfățişarea ta păcătoasă, prihănită? Încă Îi vei mai întoarce cu neruşinare spatele Celui ce cuprinde toate şi de pretutindeni? Tot îți vei mai astupa urechile la glasul părintesc care te cheamă cu atâta milă? Oare tot vei mai respinge mâna întinsă pentru a te primi? Înțelege singur toată această nebunie şi grăbeşte-te să trezeşti şi să întăreşti în tine dumnezeiasca milă şi durere.

Urcă cu gândul pe Golgota şi răstigneşte-te

Adu-ți aminte că eşti creştin, răscumpărat prin Sângele lui Hristos, curățat prin apa Botezului. Ai primit darul Duhului Sfânt; ai şezut la masa Domnului şi eşti hrănit cu Trupul şi Sângele Său. Iar tu ai nesocotit toate acestea de dragul păcatului care te ucide! Urcă-te în gând pe Golgota şi înțelege urmările păcatelor tale. Tot vei mai răni fruntea Domnului cu spinii păcatelor tale? Încă Îl vei mai țintui pe Cruce, Îi vei mai străpunge coasta şi batjocori îndelunga Sa răbdare? Sau poate nu vezi că păcătuind iei parte la chinuirea Mântuitorului şi astfel vei avea parte de soarta chinuitorilor. Dar dacă vei lepăda păcatul şi te vei căi, te vei împărtăşi din puterea morții Lui. Alege una din două: fie răstigneşte-L, apoi pieri veşnic – fie răstigneşte-te şi moşteneşte cu El viața cea veşnică.

Gândeşte-te la păcatul pe care îl faci – urăşte-l şi respinge-l

Pe urmă gândeşte-te ce este păcatul de care te ții. Este un rău mai nimicitor decât toate relele lumii. Te desparte de Dumnezeu, îți prăpădeşte sufletul şi trupul, îți chinuie conştiința, aduce asupra ta pedeapsa lui Dumnezeu în viața de aici şi în clipa morții; iar după moarte te aruncă în iad, închizându-ți raiul pentru totdeauna. Ce fiară e pentru oameni! Gândeşte-te bine la tot răul păcatului şi sileşte-te să-l urăşti şi să-l alungi.

Priveşte păcatul din punctul de vedere al diavolului

La urmă, priveşte păcatul din punctul de vedere al diavolului, primul lui născocitor şi răspânditor şi vezi pentru

cine lucrezi păcătuind. Dumnezeu a făcut şi va face totul pentru tine, dar tu nu vrei să Îi placi. Diavolul nu a făcut nimic pentru tine, doar te asupreşte cu păcatul, dar tu cu multă râvnă şi fără de odihnă lucrezi pentru el. Prin păcat tu îl ajuți, iar el îți face rău. Te momeşte la păcat făgăduindu-ți dulceața acestuia, dar pe cei ce cad în păcat îi chinuie şi îi munceşte. Aici te încredințează că păcatele tale nu-s nimic, dar acolo ți le va pune înainte spre ocară, ca lucruri de cea mai mare însemnătate. Saltă de bucurie răutăcioasă atunci când cineva cade în mrejele păcatului şi se împotmoleşte în ele. Înțelege toate acestea şi ridică-te cu ură împotriva acestui urâtor de oameni şi a tuturor faptelor lui.

Când vei adânci astfel în inima ta, unul după altul, acele simțăminte care o înmoaie şi care nasc căința – groaza şi frica, mâhnirea şi amărăciunea, dezgustul şi ura față de păcat – încetul cu încetul inima ta se va încălzi şi va începe să mişte, iar apoi voința ta slăbănogită va începe să se încordeze şi să sară la treabă. După cum volții din curentul electric transmit o anumită tensiune şi imbold trupului, sau după cum aerul rece şi curat al dimineții dă prospețime şi vigoare, aşa şi această simțire care umple sufletul stârneşte puterea amorțită şi renaşte chemarea şi hotărârea de a te izbăvi din primejdie. Aşa va începe purtarea de grijă pentru propria ta mântuire. Porneşte cu tărie chiar din clipa aceasta.

6. Cum să alungi somnul nepăsării

Alungă *somnul nepăsării*. Voința ta a slăbit din pricina îndelungatei stăruiri în păcat; acum strânge toate gândurile care de obicei deşteaptă energia. De partea binelui ce duce la mântuire stau frumusețea, folosul, uşurința împlinirii şi înde-

părtarea piedicilor, mângâierea care stă să vină şi mai ales – porunca. De partea păcatului sunt toate cele potrivnice celor mai de sus. Lămureşte-ți bine acestea până când te vei încredința de ele şi vei ajunge într-o stare de încordare hotărâtă, gata de a purcede la treabă. Spune sufletului tău:

1) Trebuie să alegi una sau cealaltă: fie să pieri veşnic şi atunci rămâi cum eşti, iar dacă nu vrei aceasta, atunci pocăieşte-te şi întoarce-te către Domnul şi către poruncile Sale. Şi de ce să întârzii? Cu cât laşi lucrurile să ajungă mai departe, cu atât mai rele vor deveni. Gândeşte-te că moartea stă la uşă.

2) Chiar e atât de greu? Trebuie doar să începi, urneşte-te din loc. Domnul e aproape şi ajutorul Său e gata pentru tine în orice clipă.

3) Şi ce binecuvântare! Vei arunca acel jug şi acele lanțuri grele şi vei ieşi la libertatea fiilor lui Dumnezeu.

4) De ce te chinui singur de parcă ți-ai fi vrăjmaş? Nu ai linişte nici ziua, nici noaptea. În jurul tău e numai tulburare şi neliniște. Întoarce-te o clipă către tine însuți şi toate acestea vor dispărea şi vei simți bucuria de a trăi.

5) Totul în jurul tău e viață şi totul te cheamă la viață. Dumnezeu nu e Dumnezeul celor morți, ci al celor vii. Şi tu te poți împărtăşi din preaplinul vieții Lui. Mergi şi bea din izvoarele apei celei vii.

Atunci când omul se află pe muchie de cuțit – ori piere, ori îşi schimbă viața – întotdeauna energia i se va stârni în voința cea slăbănogită. Simțământul cruțării de sine te va pune neîntârziat în lucrare. După aceea, aminteşte-ți ce mare binecuvântare te aşteaptă după ce îți vei schimba viața spre mai bine, cât de uşor e să o faci şi câtă tărie şi chemare ai pentru a o face; şi ai la îndemână toate mijloacele de a o face. Priveşte doar câți oameni buni în cer şi pe pământ vor fi

bucuroşi să ţi se alăture. Te vor purta pe braţe şi vei avea bucuria de a vieţui laolaltă cu toţi cei ce vieţuiesc în Hristos Iisus Domnul nostru. Adu-ţi aminte de acestea şi voia slăbănogită se va ridica singură din ţărână, iar genunchii tăi slăbiţi se vor întări.

7. Osteneşte-te fără răgaz

Pentru aceasta osteneşte-te şi vei fi din ce în ce mai în măsură să alungi orbirea, nesimţirea şi nepăsarea. Dar osteneşte-te şi iar osteneşte-te fără răgaz. În sufletul păcătos există acea înşelare care încearcă tot ceea ce poate pentru a-l îndepărta de la lucrarea mântuirii. Apropie-te de ea, pune stăpânire pe ea şi cucereşte-o, nu se va împotrivi – pur şi simplu nu vrea să facă treabă. Nimeni nu poate să fie stăpân peste viaţa ta lăuntrică afară de tine însuţi. Intră în lăuntrul tău şi luptă cu tine însuţi: dezmeticeşte-te, instruieşte-te, fă treabă cu tine însuţi înaintea feţei lui Dumnezeu; hotărăşte-te şi convinge-te. Tocmai de aceea spunem că în cele ce ţin de convertire, împreună-cugetarea cu propriul sine e singura cale. Dacă tu însuţi nu cugeţi şi nu gândeşti la aşa ceva, cine să o facă în locul tău? De aceea ţi s-a spus: „Cugetă, gândeşte, încearcă să înţelegi".

Ce mare binecuvântare e pentru un păcătos dacă decăderea lui nu a reuşit încă să stingă cu totul lumina cunoaşterii adevărului din el. Să zicem că obiceiurile îi sunt stricate, simţămintele necurate – dar dacă înţelegerea sănătoasă încă mai stăruie în suflet, tot a mai rămas ceva de făcut celui ce a început să cugete la mântuirea sa. Când însă nici aceasta nu mai există, când până şi mintea a decăzut, acela fie va cădea în îndoială, pierzându-şi convingerea, fie va primi vreo în-

vățătură în întregime răstălmăcită. Atunci, omului nu i-a mai rămas nimic de folos în cele ale lui; e nevoit să recunoască faptul că s-a stricat din creștet până în tălpi. În paranteză fie spus, puțini ajung atât de departe. Cât despre cei care într-adevăr ajung până acolo, dacă mai e vreo nădejde pentru convertirea lor, aceasta să fie doar prin lucrarea deosebită şi fulgerătoare a harului lui Dumnezeu.

Cei mai mulți păcătoşi nu-şi pierd credința sau concepțiile sănătoase – potrivit Apostolului, judecata – ci doar se strică din punct de vedere moral. Pentru aceştia e destul să se curețe prin îndepărtarea întunericului din mintea lor şi prin întărirea credinței slăbite de neluarea-aminte şi nepurtarea de grijă față de faptele bune.

Aşează-te şi gândeşte-te singur la ceea ce ar trebui să crezi, cum ar trebui să trăieşti şi în ce ar trebui să nădăjduieşti, potrivit Simbolului Credinței şi poruncilor Domnului. Dacă nu te descurci, uită-te prin catehism; dacă nici aşa nu reuşeşti, întreabă pe cineva – mai ales pe părintele tău duhovnicesc.

Când vei face aşa, adevărul care domneşte în tine va birui şi va începe cu multă tărie să arunce afară faptele, poftirile şi simțămintele necuvioase care te-au stăpânit. Apoi îți va fi uşor să cugeți, să-ți descoperi orbirea, să spulberi nesimțirea şi să izgoneşti nepăsarea.

8. Cugetă la mântuire

Deşi apar nenumărate probleme şi cer să te gândeşti la ele, să nu crezi că numai cei instruiți ar fi în măsură să o facă. Oricine poate cugeta la mântuire, chiar şi copiii. Nu e acelaşi lucru cu gândirea academică, savantă. Orice adevăr

care intră în minte îți va descoperi neîntârziat fapta pe care o cere. Nu trebuie decât să fii sârguincios, să reaprinzi în tine dorința sinceră de bine şi să fii gata a împlini poruncile adevărului.[10]

Numai că toată această lucrare de lămurire trebuie făcută în aşa fel încât să îşi atingă ținta – să mişte sufletul şi să-l *trezească*. În acest scop:

1) Când cugeți, nu te complica singur, punând tot felul de întrebări, ci, după ce ți-ai lămurit o problemă, pune-o la inimă în felul în care simți că o va mişca cel mai mult şi contempl-o îndelung astfel.

2) Nu trece iute de la un gând la altul. Acest lucru mai degrabă îți va risipi gândurile decât să ți le adune şi va influența şi sufletul. Soarele n-ar mai încălzi nici măcar o făptură din cele de pe pământ dacă doar le-ar întâlni în treacăt. Măsura cugetării la un lucru sau la altul să fie simțirea. Adu fiecare gând în simțire şi nu-l lăsa să dispară până când nu va pătrunde în inimă.

3) Dacă e cu putință, nu lăsa gândul simplu, doar în forma în care a fost cugetat, cum s-ar zice, ci înveşmântează-l într-o imagine oarecare şi apoi du-l în minte pentru a-ți fi o amintire cât mai statornică. Ar fi încă mai bine dacă ai putea aduna mai multe astfel de imagini cutremurătoare într-una singură. De pildă, Sfântul Tihon, pentru a întipări în mintea păcătosului gândul despre starea sa primejdioasă, spune:

---

[10] În astfel de clipe nu va fi niciodată de prisos să ai la îndemână scrieri de suflet folositoare. Toate problemele pe care trebuie să le lămureşti sunt limpezite cu multă pricepere şi tărie în ele. De neprețuit, în această privință, printre scrierile Sfântului Tihon [de Zadonsk] sunt articolele despre păcat, orbire, iertare, cele pentru cei ce nu se pocăiesc şi scrisorile de chilie [de povățuire, sfat şi îndrumare]. De mare ajutor este şi o *Antologie de scrieri patristice* care se cheamă *Deşteaptă-te, cel ce dormi...*

„Deasupra stă spada adevărului, dedesubt e iadul gata să te înghită; înainte-ți stă moartea, în urmă – mulțimea păcatelor, iar de-a dreapta şi de-a stânga ta sunt cetele cumpliților vrăjmaşi. Oare chiar poți să rămâi nepăsător?...” Această imagine este uşor de înțeles şi de reținut şi are o înrâurire foarte puternică şi mişcătoare.

4) Cazi la pământ, fă metanii – multe, multe – şi bate-te în piept. Nu lăsa rugăciunea cât timp se mişcă. Când se răceşte, începe iarăşi să cugeți şi apoi revino iar la rugăciune.

5) Atât la rugăciune, cât şi în cugetare, suspină şi zi adesea: „Ai milă de zidirea Ta, Stăpâne! Doamne, milostiv fie mie, păcătosului! Dumnezeule, mântuieşte-mă! Doamne, grăbeşte să vii în ajutorul meu!” Aminteşte-ți cântările bisericeşti care mişcă sufletul şi cântă-le: „Iată, Mirele vine în miezul nopții... La mulțimea faptelor mele celor rele, cugetând eu ticălosul... Suflete al meu, suflete al meu, scoală-te! Pentru ce dormi?” şi altele asemenea.

9. Harul lui Dumnezeu alege mijloacele binecunoscute

Sileşte-te în felul acesta, bate neîncetat la poarta milostivului Dumnezeu. Ce căutăm prin nevoințele noastre? Harul care trezeşte. Harul lui Dumnezeu este obişnuit să aleagă, pentru a lucra asupra noastră, acele mijloace binecunoscute, cum s-a arătat în descrierea mişcărilor deosebite ale harului dumnezeiesc. Aşadar, foloseşte tu însuți aceste mijloace asupra ta şi lucrează sub pecetea şi înrâurirea lor. Pesemne că o rază de har va cădea şi asupra ta, aşa cum a căzut şi asupra altor păcătoşi ca tine.

1) Harul lui Dumnezeu a ales pentru lucrarea Sa bisericile şi praznicele bisericeşti. Şi tu ar trebui să mergi la biseri-

că şi, cu răbdare, cu luare-aminte şi evlavie, să asculţi slujbele; căci biserica şi arhitectura ei, rânduiala slujbelor, cititul şi cântarea – toate acestea pot avea urmări. Nu e de mirare că deşi intri în biserică pustiu, vei ieşi din ea zămislindu-se în tine duhul mântuirii.

2) Harul a lucrat prin Cuvântul lui Dumnezeu. Şi tu ar trebui să-l iei şi să-l citeşti. Poate că şi tu vei întâlni un fragment care te va frapa cum s-a întâmplat cu Fericitul Augustin când a deschis Noul Testament.[11]

3) Inimile altor păcătoşi s-au muiat prin convorbiri cu oameni evlavioşi. Du-te şi tu şi vorbeşte. Auzind unul după altul cuvintele discuţiei, oare unul nu va pătrunde în tine până la despărţitura sufletului de duh, după gândurile inimii? Poate că un cuvânt viu, încălzit prin iubire, va intra adânc în inima ta şi va nărui cetatea întărită a păcatului din lăuntru.

4) Rugăciunea sărmanilor are multă putere. Mergi şi înmulţeşte milosteniile tale: şterge lacrimile celor nefericiţi, adăposteşte dacă poţi pe cei lipsiţi. Suspinele rugăciunilor celor împovăraţi ajung la ceruri şi trec prin cerurile cerurilor. Oare nu-ţi vor aduce şi ţie înger călăuzitor cum i-a adus lui Cornelie sutaşul?

Lucrând aceste fapte şi alte asemenea, vei intra în legătură cu vasele şi purtătorii harului. Poate că roua sa înviorătoare va pogorî asupra ta de undeva şi va da viaţă seminţelor îngheţate ale vieţii duhovniceşti.

---

[11] *Să umblăm cuviincios, ca ziua: nu în ospeţe şi în beţii, nu în desfrânări şi fapte de ruşine, nu în ceartă şi în pizmă; ci îmbrăcaţi-vă în Domnul nostru Iisus Hristos şi grija de trup să nu o faceţi spre pofte* (Romani 13, 13-14). Acest verset a însemnat un punct de cotitură în viaţa sa, când s-a convertit definitiv.

10. Aşteaptă să te cerceteze Dumnezeu

Aşadar, ai primit gândul de a-ţi îndrepta viaţa şi starea morală. Izgonind cu putere amânarea, smereşte şi subţiază trupul prin nevoinţe ascetice trupeşti. Îndepărtează-te de griji şi tulburări încetând a mai lucra treburile tale obişnuite şi însingurându-te, iar apoi, luând bine aminte la acele gânduri mântuitoare de suflet, sileşte-te să risipeşti toată orbirea, nesimţirea şi nepăsarea prin cugetare sau interiorizare, adăugând mereu rugăciune şi căutând a te afla sub înrâurirea acelor prilejuri pe care le alege dumnezeiescul har pentru a lucra asupra sufletelor păcătoase.

Osteneşte-te, sileşte-te, caută – şi vei afla; bate şi ţi se va deschide. Nu slăbi şi nu deznădăjdui. Aminteşte-ţi însă, în tot acest timp că aceste nevoinţe nu sunt decât lupta şi străduinţa noastră de a primi harul; ele nu sunt harul însuşi, pe care încă nu-l avem. Nu am dobândit încă lucrul cel mai de seamă: trezirea prin har. Lucrul vădit, fie că ne rugăm, cugetăm sau facem altceva – împingem în inimile noastre ceva din afară, cumva străin. Uneori, se întâmplă ca, potrivit cu intensitatea nevoinţei noastre, o anumită tensiune născută din aceasta să biruiască asupra celor statornicite în adâncul inimii, numai că inima o respinge din pricina acelei reţineri a ei faţă de orice lucru străin şi nefamiliar. E ceva asemănător felului în care un băţ cufundat în poziţie verticală în apă, este împins direct în sus. Imediat după aceea, în suflet apar o răceală şi o frământare – semn vădit că nu a fost nici o clipă lucrarea harului, ci numai silinţa şi osteneala noastră. Aşa că nu te mulţumi numai cu aceste nevoinţe, ca şi cum ele ar fi fost ceea ce căutai. Ar fi o greşeală primejdioasă! La fel de primejdios ar fi să crezi că urmează vreo răsplată pentru aceste osteneli, iar harul va fi trimis automat asupra ta. Cu

desăvârşire nu! Ele nu fac decât să te pregătească a-l primi, însă darul în sine atârnă cu totul de Cel Care dăruieşte. Astfel, întrebuinţând neîncetat mijloacele de mai sus, căutătorul trebuie să stăruie, aşteptând ca Dumnezeu să-l cerceteze, lucru care – în treacăt fie spus – nu se va petrece la vedere, ci, când va fi, nimeni nu va şti de unde a venit.

Când soseşte şi clipa acestei treziri prin har, abia atunci vor începe adevăratele schimbări lăuntrice ale vieţii şi purtărilor omului. Fără aceasta nu ne putem aştepta la nici o sporire, ci numai la încercări nereuşite. Martor stă Fericitul Augustin, care s-a ostenit şi a pătimit îndelung, dar nu a reuşit să se biruie decât când a venit harul şi l-a cuprins. Nevoieşte-te cu nădejde şi credinţă tare. Harul va veni şi le va împăca pe toate.

11. Ce este trezirea prin har?

E firesc să ne punem întrebarea: ce este trezirea prin har? În ce stare îl aduce pe păcătos? Şi prin ce se deosebeşte această stare de alte stări similare? Este nevoie să cunoaştem trăsăturile proprii acestei treziri atât pentru a nu o lăsa să treacă fără de roade, cât şi pentru a primi vreo stare firească în locul ei.

Starea sufletului trezit prin har poate fi deosebită de celelalte prin compararea ei cu starea potrivnică a sufletului pierdut în somnul păcatului.

Simţământul atârnării de Dumnezeu reapare

Păcatul desparte pe om de Dumnezeu. Cel ce a părăsit pe Dumnezeu pentru păcat nu va mai pricepe atârnarea vieţii lui de Dumnezeu, trăieşte cum îi place, ca şi cum nu ar fi al

lui Dumnezeu şi nici Dumnezeu al lui. Este asemeni unui rob îndărătnic care fuge de stăpânul său. Acum, piedicile au fost îndepărtate. *Simțământul atârnării de Dumnezeu* reapare. Omul înțelege limpede supunerea sa desăvârşită față de Dumnezeu şi uriaşa răspundere pe care o are către El. Înainte, cerul nu era pentru el decât un acoperământ greu de aramă, întins peste capul lui; dar acum câteva raze de lumină străpung acest văl întunecat, arătându-i-L pe Dumnezeu Stăpânul şi Judecătorul. În lăuntrul său se trezeşte cu putere multă *cunoaşterea lui Dumnezeu* în plinătatea desăvârşirii Sale, iar Dumnezeu intră fără opreliști în suflet, umplându-l în întregime. Aceasta este temelia şi puterea pentru viitoarea viață duhovnicească.

Omul îşi vede urâțenia lăuntrică

Mai întâi de toate, păcatul a scufundat omul în orbire, nesimțire şi nepăsare. În clipa de înrâurire a harului, această întreită piatră de moară înțepenită cade de pe sufletul înlănțuit. Acum, omul vede deslușit *toată urâțenia* din lăuntrul său şi nu numai că o vede, ci o şi *simte*. Înțelege primejdia care-l pândeşte, începe să-i fie ruşine de sine şi *să poarte grijă* de soarta sa. Şi nu numai că îl cuprinde ruşinea, dar prin simțul de răspundere înaintea lui Dumnezeu, teama, chinul şi deznădejdea încep să îi lovească inima. Conştiința îl mustră neîncetat.

Omul simte o anumită dulceață a viețuirii celei după Dumnezeu

Acum simte o anumită dulceață a viețuirii celei după Dumnezeu. Încredințându-se de zădărnicia vieții păcătoase şi

scârbindu-se de ea ca de o mare a răutății, presimte că bucuria şi mângâierea sunt ascunse pe tărâmul bunătății care i se descoperă acum ochiului său duhovnicesc. Ea i se arată ca un pământ al făgăduinței, ca un liman liniştit, departe de toată tulburarea. În fond, presimțirea care se iveşte în sufletul păcătos nu este o manifestare pe care să o poată provoca omul prin propriile sale puteri. Este binecuvântarea lui Dumnezeu, aflată în stăpânirea Lui, iar a cugeta la ea nu e totuna cu a o simți aievea. Dumnezeu Însuşi duce duhul omului în vistieria Sa şi îi dă acestuia să guste din bunătățile ei.

Eliberat de sub tirania păcatului,
sufletul este liber să aleagă

Observați cât de necesară este această lucrare a harului pe drumul eliberării sufletului de sub stăpânirea păcatului. Scopul harului deşteptător şi puterea lui constau în a-l trage pe om dintre colții păcatului şi a-l aduce într-o stare de echilibru între bine şi rău. Talerele balanței voinței noastre, care înclină într-o parte sau în alta după cum se mişcă voința, trebuie să fie acum la acelaşi nivel. Aşa ceva însă nu se poate întâmpla dacă păcătosului nu i se dă măcar o pregustare cât de mică din dulceața binelui; dacă ea nu i-ar fi dăruită, atunci, aşa cum am arătat mai înainte, dulceața păcatului l-ar ademeni la sine cu mai multă putere decât bunătatea; iar alegerea ar înclina în favoarea celei dintâi, aşa cum se întâmplă cu cel ce se sileşte să-şi schimbe viața fără a fi primit însă cercetarea harului deşteptător. În privința aceasta există o lege generală: *ignoti nulla cupido*, adică nu poți dori ceea ce nu cunoşti. Însă atunci când harul îi dă să guste din dulceața celor bune, îl atrage la sine într-un chip ce presupune încercarea, simțirea şi cunoaşterea lui. Brațele harului sunt la

același nivel. În acest punct, toată libertatea de a alege este în mâinile omului.

Trezirea prin har luminează totul

În acest fel, ca printr-o străfulgerare de lumină, trezirea prin har luminează toate cele dinlăuntru şi din afară ale omului. Preț de o clipă, ea aduce în inimă acea stare din care păcatul a fost izgonit şi-l reaşează pe om în rânduiala firească a întregii creații, din care el a căzut cu voia lui, prin păcat. Iată de ce această lucrare a harului este întotdeauna prevestită printr-o stare de spaimă şi şoc, asemănătoare celor pe care le trăieşte cel ce merge repede, adâncit în gânduri şi căruia dintr-odată îi poruncim cu voce puternică: „stai!" Dacă analizăm această stare din punct de vedere psihologic, ea nu este altceva decât o dezmeticire a duhului. Este firesc pentru duhul nostru să-L recunoască atât pe Dumnezeu cât şi rânduiala înaltă sau cealaltă față a tuturor lucrurilor, şi să-l înalțe pe om mai presus de lumea cea văzută, strămutându-l într-un tărâm cu totul duhovnicesc. Însă, zăcând în păcat, duhul îşi pierde puterea şi se amestecă cu emotivitatea psihologică şi prin aceasta cu lascivitatea, până într-acolo încât se pierde în ele. Harul îl smulge din această stare şi, ca şi cum l-ar pune într-un sfeşnic, îl aşează în templul nostru lăuntric, răspândindu-şi lumina asupra tuturor celor lăuntrice şi putând fi văzut dinăuntru.

12. Să deosebim stările de deşteptare de stările fireşti

Starea în care este aşezat sufletul în vremea trezirii prin har este similară multor stări fireşti, de care trebuie să o deosebim.

Starea de supărare chinuitoare comparată cu starea de plictiseală

În timpul cercetării harului omul se găseşte într-o stare de chin, de supărare, de amărăciune, de nemulţumire faţă de sine şi de starea sa. Aceasta însă nu este totuna cu *plictiseala*[12]; aceasta nu are o cauză precisă – omul este tulburat şi abătut fără a şti de ce sau pentru ce. Dimpotrivă, în cazul trezirii prin har amărăciunea are un motiv bine întemeiat şi anume acela că L-am supărat pe Dumnezeu şi ne-am mânjit cu noroiul păcatului. Cea dintâi este a sufletului, pe când cealaltă este a duhului; una este chinuitoare, întunecată şi ucigătoare, din care pricină se şi spune „moare de plictiseală", iar cealaltă trezeşte şi dă viaţă. În viaţa de zi cu zi avem parte nu o dată de aceste nedefinite stări de plictiseală, fiecare avându-şi specificul său. Vrednice de luat în seamă sunt dorul după patria cerească, sentimentul de nemulţumire de toate cele zidite, simţământul de pace duhovnicească. Acestea sunt unele din mişcările fireşti ale duhului nostru. Când patimile încep încetul cu încetul să amuţească, duhul slobozeşte propriul său strigăt, înştiinţându-ne cu multă putere din inimă despre starea umilitoare şi înăbuşitoare în care este ţinut. Întreabă de ce nu este hrănit după cuviinţă, ci este chinuit cu înfometarea. Aceasta este nostalgia paradisului, suspinul pe care Apostolul l-a auzit în toată zidirea. Cu toate acestea, aceasta nu este totuna cu trezirea prin har. Este una din mişcările sau funcţiile fireşti ale duhului nostru şi în si-

---

[12] Acest cuvânt este, în limba rusă, *tosca* şi de fapt nu are corespondent în engleză. Este un amestec de plictiseală şi tristeţe sau zădărnicie, un sentiment că ne lipseşte ceva de care suntem foarte legaţi [nota traducătorului în engleză].

nea ei şi lăsată fără sprijin rămâne mută şi neroditoare. Trezirea prin har este cea care o însufleţeşte, împărtăşindu-i lumină şi viaţă.

Tristeţea duhului comparată cu dezamăgirea firească

Trezirea prin har este însoţită de tristeţea duhului, de un semnal de alarmă care zguduie conştiinţa; cu toate acestea, este total diferită de dezamăgirea obişnuită pe care o încercăm în viaţa de fiecare zi din pricina unor greşeli importante sau neînsemnate. Tare ne mai consumăm atunci când spunem sau facem ceva greşit; şi mai în toate ocaziile când – cum se spune – ne-am făcut de ruşine, ne spunem: „Vai, ce ruşine mi-e!". Însă glasul pe care-l auzim acum nu este cel al conştiinţei duhovniceşti.

În primul caz, omul se gândeşte doar la sine şi la relaţiile sale vremelnice. În cel de-al doilea, dimpotrivă, omul uită de el şi toate cele vremelnice şi-L vede numai pe Dumnezeu pe Care L-a supărat, precum şi relaţia sa veşnică cu El, pe care a rupt-o. În prima ipostază, omul se apără pe sine şi omenescul e cel care porunceşte, în a doua el apără pe Dumnezeu şi slava Lui. În primul caz se tânguieşte pentru că s-a făcut de ruşine înaintea oamenilor, în al doilea, se tânguie deoarece s-a făcut de ruşine înaintea lui Dumnezeu – nu mai are deloc de-a face cu oamenii şi nici chiar cu lumea întreagă. Cea dintâi este supărare fără alinare, a doua este însă amestecată cu o anumită bucurie, pentru că primul se bizuie pe sine şi pe ceilalţi şi, când temelia aceasta se năruieşte, nu mai are nici o cale de scăpare. Cea de-a doua este însoţită de ajutorul lui Dumnezeu, de Care doreşte să nu fie respins; ci nădăjduieşte în El. Actele fireşti ale conştiinţei le imită pe cele ale adevăratei conştiinţe. Am putea spune că şi acesta

este un act de conştiinţă numai că este denaturată, căzută din lucrarea ei firească. A deviat, împreună cu duhul, de la menirea ei iniţială, din tărâmul duhovnicesc şi a nimerit pe tărâmul trupesc-afectiv. A început să slujească intereselor pământeşti şi s-a pervertit într-o aşa-numită conştiinţă lumească, care simte mai acut ruşinea faţă de oameni decât cea faţă de Dumnezeu.

Simţământul fericirii veşnice a vieţuirii cu Dumnezeu comparat cu „izbucnirile dorinţelor înflăcărate"

În vremea trezirii prin har inimii i se dă simţirea unei alte vieţi, mai pline de bucurie, mai bune, mai apropiate de desăvârşire. Însă aceia care simt elanuri luminoase sau nutresc idealuri nobile (pe care le-am putea denumi mişcări de idei) nu trăiesc nici pe de parte aceste simţăminte. Ele sunt manifestări specifice ale celor care se înalţă deasupra rânduielilor obişnuite ale lucrurilor şi tind spre înfăptuirea lucrurilor impuse de har, deosebindu-se foarte mult în ceea ce priveşte direcţia şi scopurile. Cele din urmă îl împing pe om într-un fel de zonă ceţoasă, în vreme ce cele dintâi îl întorc pe om către Dumnezeu, îi arată pacea care este întru El şi-i dăruiesc să guste din ea. Scopul celei dintâi este vieţuirea cu Dumnezeu în fericirea veşnică, pe când al celei din urmă este „ceva". Bineînţeles, este întotdeauna ceva mare şi nemaipomenit, însă nu se poate spune nimic în plus pe lângă faptul că este „ceva". Deosebirea fundamentală dintre cele două este că cele din urmă izbucnesc şi lucrează în mod unic la fiecare – duhul inspiră o persoană într-o direcţie şi o alta în altă direcţie. Însă cele dintâi îmbracă în întregime duhul şi-l duc foarte aproape de scop, îndestulându-l sau dându-i să guste din deplina mulţumire ce va să fie.

Avânturile dorințelor înflăcărate sunt, de fapt, rămășițele chipului lui Dumnezeu în om; este un chip fărâmițat, de aceea se și arată sub chipul razelor fărâmate și risipite. Aceste raze trebuie adunate într-un mănunchi – focalizate – iar din concentrarea lor într-un singur punct se naște o rază ce poate înteți focul. Această – ca să spunem așa – rază focalizată a duhului unită în ea însăși dar risipită în sufletul cu nenumărate fețe, produce harul care deșteaptă sufletul și aprinde viața duhovnicească – nu așezându-l pe om într-o contemplație rece, ci într-o anumită ardere dătătoare de viață. Această concentrare a duhului corespunde simțământului dumnezeirii – este sămânța vieții duhovnicești. La fel stau lucrurile în natură: nu se ivește viață când puterile ei lucrează într-un chip risipit; însă de îndată ce puterile superioare se reunesc, se zămislește o făptură nouă – de pildă, o plantă. Tot așa se întâmplă și în duh. Câtă vreme un imbold sau altul risipesc lucrările, într-o direcție sau într-alta, nu există viață într-însul. Însă când puterea dumnezeiască, de sus, a harului se pogoară în același timp peste duh, ea îi adună laolaltă toate străduințele și le ține strâns unite – după care vine flacăra vieții duhovnicești.

După aceste semne putem deosebi cu ușurință trezirea prin har de manifestările firești, ale vieții duhovnicești, întâi pentru a nu fi confundate și, mai ales, pentru a nu irosi posibilitatea de a le folosi spre mântuirea noastră. Este necesar să cunoaștem aceasta mai ales cu privire la timpul când harul lui Dumnezeu lucrează fără vreun efort pregătitor din partea noastră sau fără o putere deosebită. Starea de trezire prin har nu poate trece nebăgată în seamă, însă e posibil să nu-i dăm atenția cuvenită și, după ce vom fi petrecut o vreme în ea, să ne prăbușim iarăși în obișnuitul vârtej al mișcărilor sufletești și trupești.

Trezirea prin har nu duce la desăvârşirea lucrării de convertire a păcătosului, ci doar îi pune început; urmează nevoința foarte migăloasă asupra sinelui. De altfel, toate cele referitoare la nevoință se desăvârşesc prin două momente de răscruce: mai întâi prin mişcarea către sine, iar pe urmă prin îndepărtarea de sine şi mişcarea către Dumnezeu. Prin cea dintâi omul dobândeşte stăpânirea pierdută asupra sinelui, prin cea de-a doua se aduce jertfă lui Dumnezeu – o ardere-de-tot a libertății. Cu prima mişcare, el ajunge la hotărârea de a părăsi păcatul, iar cu a doua el se apropie de Dumnezeu şi făgăduieşte să I se afierosească numai Lui până la sfârşitul vieții.

VII

Urcuşul până la treapta părăsirii păcatului şi a hotărârii de a duce o viaţă bineplăcută lui Dumnezeu

1. Urcuşul până la hotărârea de a părăsi păcatul

Indiferent dacă harul lui Dumnezeu a cercetat o persoană de la sine sau fiindcă ea l-a căutat şi l-a aflat, starea în care este adusă ea şi urmările pogorârii harului sunt aceleaşi şi într-un caz şi în celălalt. Cel ce a fost deşteptat din întuneric se află acum la mijloc, între păcat şi virtute, căci harul îl descătuşează din robia păcatului, nimicindu-i acestuia puterea de a-l face pe om să săvârşească, chiar împotriva voinţei lui, răul; trebuie ştiut că harul nu sileşte spre lucrarea silită a binelui, ci aduce în suflet atât un simţământ de negrăită bucurie şi uşurare, cât şi sentimentul că am dori să rămână la noi cât mai mult cu putinţă. În acest moment, cel ce s-a deşteptat se află la o răscruce şi e de trebuinţă să ia hotărârea de căpetenie a vieţii lui. Sfântul Macarie Egipteanul spune că harul nu încătuşează voinţa omului şi nu-l ţine nicidecum statornic numai întru cele bune, adică neţinând seama de consimţământul sau împotrivirea omului faţă de bine. Dimpotrivă, harul lui Dumnezeu aduce prin puterea sa libertatea în sufletul nostru, astfel încât să se arate lămurit: este în voinţa omului să conlucreze cu Dumnezeu sau voinţa lui se încăpăţânează să rămână în cele rele? De aici şi de acum începe unirea voinţei omului cu harul, care până acum sălăşluia în afara omului, lucrând, aşa zicând, „din exterior". El pătrunde

în noi şi începe să pună stăpânire pe puterile noastre sufleteşti, dar aceasta în măsura în care noi îi deschidem poarta sufletului, îngăduindu-i să intre, sau altfel spus: „Deschide-voi gura mea şi se va umplea de Duhul…" (*Ceaslov*, 1973, p. 297, n. tr. rom.). Atunci noi dorim harul şi conlucrăm cu el. Prin el însuşi omul este neputincios în a săvârşi binele sau a hotărî ce este bine şi ce rău, dar el îl poate dori şi se poate strădui să-l afle şi, văzând strădania aceasta, harul îi poate desluşi binele de rău şi va face aceasta până în clipa în care omul se va putea ţine pe propriile picioare şi va avea astfel o statornică stăpânire de sine, spre a lucra binele şi a-I plăcea lui Dumnezeu.

Toate etapele pe care le parcurge omul în această plugărie a sufletului, adică modul lui de acţiune astfel încât să ajungă la acest rost precis, sunt aidoma celor ce le parcurgem în orice altă activitate a noastră. Astfel, de obicei, după ce se înfiripează în noi gândul de a săvârşi oarece lucru, ne mişcăm spre gândul acela cu dorinţa noastră, înlăturăm obstacolele care ne stau în cale şi pornim să facem gândul realitate. Aidoma trebuie procedat şi cu hotărârea de a duce o viaţă în Hristos, adică este neapărat:

a) să ne aprindem de dorinţa unei vieţuiri creştineşti autentice,

b) să căutăm a da la o parte toate piedicile care s-ar împotrivi dorinţei noastre

şi c) să începem a acţiona potrivit dorinţei.

Cu toate că harul dumnezeiesc aduce o dezmorţire a puterilor sufletului, gândul pe care-l aduce în mintea noastră, acela de a ne schimba viaţa şi de a ne pocăi, ni se înfăţişează mai mult sau mai puţin energic: „Oare să părăsesc păcatul?" sau „Trebuie să mă las de păcătuit." Cel ce tocmai s-a trezit din somn vede desluşit că e vremea deşteptării, însă nu ajun-

ge numai simpla constatare, ci e nevoie să facă un efort prin anumite mişcări ale diferitelor părți ale trupului: își încordează mușchii, azvârle de pe el toate aşternuturile care-l acoperă şi se ridică în capul oaselor. Aşa încât, după ce ai simțit cercetarea harului, zoreşte-te să împlineşti poruncile dumnezeieşti, încredințat fiind în sinea ta că tu, păcătosul şi nevrednicul înaintea lui Dumnezeu, trebuie să purcezi la drum pe calea mântuirii *chiar acum.*

Cel ce a căutat harul şi simte pogorârea lui în suflet ar trebui să aibă deja râvna de a păşi pe calea către Dumnezeu, întrucât râvna este cea care l-a susținut în toate nevoințele sale. În lucrarea şi desăvârşirea noastră lăuntrică este de neapărată trebuință să existe *dorința rațională*, adică mintea să cerceteze, să caute, iar omul să se silească spre ajutorarea minții. O asemenea dorință descrie drumul nevoințelor ascetice şi ia naştere sub înrâurirea harului care sfâşie întunericului sufletului. Mai târziu va apare şi *dorința lucrătoare*, manifestată prin consimțirea voinței de a începe fără zăbavă ridicarea din starea de somnolență în care ne aflăm. Dorința făptuitoare se iveşte atunci când se aprinde în suflet flacăra harului, fiind prima lucrare a celui deşteptat de har.

Nu toți cei ce au primit harul pregătitor trec de îndată la săvârşirea faptelor mântuitoare, adică nu toți se deşteaptă din starea de începătoşare, şi acest lucru e bine ştiut, aşa cum nu tot cel ce se trezeşte din somn se şi ridică din pat; uneori acesta va ațipi de mai multe ori până să se ridice.

Ce să facem atunci când simțim cercetarea harului pregătitor

Harul pregătitor, o dată ce se pogoară asupra cuiva, îl face pe acela să simtă o vioiciune şi o uşurință plină de bucu-

rie, pe de o parte, iar pe de alta aduce cu sine conştiinţa apăsătoare că hotărârea de a ne trezi din somnul păcatului trebuie adusă la îndeplinire fără amânare. Cine dă mai mare atenţie în acest moment primei lucrări a harului poate foarte uşor să-şi avânte imaginaţia spre cele înalte şi să se dea pe sine fără de grijă plăcerilor vieţii, ca şi cum ar avea de acum toate cele pe care le simte de fapt din pricina lucrării harului. Acest entuziasm care îi este dăruit de sus îl împiedică să cugete cu luare-aminte la ocazia ce i-a fost oferită, iar lipsa pazei de sine duce curând la risipirea minţii, care atrage după sine învârtoşarea inimii şi prăbuşirea în somnolenţă şi delăsare.

Dimpotrivă, cine stăruie asupra celei de-a doua lucrări a harului pregătitor, s-ar putea să-şi îngăduie „nevinovată" eliberare din constrângerea harului, întocmai cum un copil aruncă pansamentul tămăduitor pentru că îl strânge prea tare. În această situaţie, unul va căuta să alunge ceea ce i se par lui a fi gânduri negre, dedicându-se unor diversiuni aparent nevinovate, cum ar fi cititul sau conversaţia. Altul se va apleca să cerceteze acel sentiment „supărător" care i-a apărut în suflet, ca să afle de unde şi în ce mod a apărut. Primul se dedă unor impresii fără vreo legătură cu lucrarea harului, cel de-al doilea se împotmoleşte în neputinţă, întrucât iscodirea sa nu face altceva decât să risipească mintea şi să lase fără roade pogorârea harului. Deci şi aceştia doi vor cădea până la urmă în obişnuita stare de moleşeală sufletească.

S-ar părea din cele spuse până aici că ar fi mai folositor să nu ne cerceteze harul astfel, dar aceasta se întâmplă aşa pentru că de cele mai multe ori deşteptarea noastră se produce în împrejurări şi grade diferite, care sunt de aşa natură încât să umbrească importanţa celor ce s-au petrecut cu noi. Iar acest lucru este îngăduit a se întâmpla datorită atotînţelep-

ciunii lui Dumnezeu, Care pune astfel la încercare voința noastră liberă. De aceea te sfătuiesc așa: de îndată ce simți că te-a cercetat harul și ești încredințat că asta este și nu altceva, zorește-te să-ți strunești voința spre a urma îndemnurilor lui; și iată cum să faci:

1) Crede din adâncul inimii că aceasta e de la Dumnezeu, că Însuși te cheamă la El și că S-a coborât până la tine pentru a te ajuta să păşeşti pe calea mântuirii.

2) Crezând astfel, să nu laşi să treacă această arătare a milostivirii lui Dumnezeu fără a aduce roade. Doar deşteptarea pricinuită de har îți dă puterea de a te birui pe tine; dacă harul se îndepărtează, nu vei fi în stare să lupți cu tine de unul singur, și nici nu știi dacă va mai veni vreodată la tine. Poate că e ultima oară când te cercetează și știi că după asta vei cădea iar în împietrire, iar apoi în deznădejdea cea amară.

3) Străduieşte-te, dă-ți toată silința de a te menține în această stare începătoare a mântuirii în care te-a așezat harul; căci precum un material ușor inflamabil, dacă-l ținem vreme îndelungată lângă foc, nu numai că se va încinge, ci va lua foc, tot așa și dorința noastră de a duce o viață bineplăcută lui Dumnezeu, fiind sub căldura harului, se va aprinde de dorul lui Dumnezeu.

4) Îndepărtează-te de tot ceea ce ar putea stinge această flacără ce e pe cale să se aprindă în sufletul tău și caută orice prilej care ar putea să o alimenteze, să o întețească. Caută liniștea, singurătatea, roagă-te și cugetă cu luare-aminte la ale tale. Acest mod de viață, împreună cu munca și nevoința pe care ai depus-o în căutarea harului, este cel mai nimerit pentru a susține noua ta lucrare. Cele mai potrivite mijloace sunt singurătatea, rugăciunea și contemplația. Singurătatea ta să fie mai plină de pace, rugăciunea mai fierbinte și mai adunată, iar contemplația mai rodnică. Cugetă la ale tale, la toate

gândurile pe care le-ai avut încercând să izgoneşti orbirea, împietrirea şi trândăvia. Chiar dacă acestea nu-ţi mai tulbură sufletul, trebuie să-ţi înmulţeşti râvna şi să treci imediat la fapte. Tot ceea ce faci fă cu un singur şi precis scop. Acum judecata ta despre tine însuţi va fi mult schimbată, căci fără luminarea harului mintea tinde spre generalităţi. Atunci când se pogoară însă harul, mintea, stimulată de el şi sub oblăduirea lui, va lua aminte la tine însuţi fără alte risipiri şi-ţi va aduce în prim plan şi alte lucrări dăunătoare. De aceea, în cazul acesta, este bine nu atât să stărui prea mult în contemplaţie, cât să treci de la o percepţie la alta.

Cum înclinăm spre curăţia sufletului şi cum hotărâm să ajungem la ea

În cursul acestei lupte cu tine însuţi, cerând neîncetat ajutorul harului, vei ajunge în cele din urmă să rosteşti în inimă cuvintele ai căror martori sunteţi Dumnezeu şi cu tine: „Trebuie să trec la lucru, aşa încât voi pune început bun chiar din acest moment". Asta sună a făgăduinţă, dar nici o ştiinţă din lume n-a putut stabili potrivit căror legi, împrejurări sau fenomene se dezvoltă ea. Toate subiectele frământate prin meditaţie pot fi cunoscute lămurit, însă nu şi concluzia lor. Se poate chiar întâmpla ca cineva să ţină o predică atât de plină de har şi de iscusită pe marginea acestor subiecte, încât să mijlocească tragerea acestei concluzii de zeci şi chiar sute de oameni, iar el să nu aibă în inimă ecoul ei. Şi nici nu poate spune, cu siguranţă, dacă tragerea concluziei de către ascultători este lucrarea harului sau libertatea lui. Câteodată pogorârea harului rămâne fără urmări şi toate strădaniile libertăţii sunt zadarnice. Şi harul, şi voinţa noastră liberă se unesc într-un chip nepătruns de minte, păstrându-şi fiecare

totuşi firea neschimbată. S-ar putea spune că libertatea noastră se încredinţează harului, care o pătrunde pe deplin şi o ocârmuieşte [este asemănător cu perihoreza firilor Mântuitorului – n. tr. rom.]. Din acest moment, totul depinde de tăria voinţei noastre: „De acum mă pun pe lucru".

De-abia acum este momentul în care înclinăm spre o viaţă cu adevărat evlavioasă, şi suntem gata să pornim pe această cale sfântă, a binelui, a faptelor bineplăcute lui Dumnezeu. Şi tot acum, pleava cea urât mirositoare a păcatului care se ascundea în inimă este deodată stârnită ca de vânt, încercând să înăbuşe inima şi să o afunde iar în pustiul păcatului. În clipa deşteptării, păcatul a tăcut mâlc, ca şi cum el n-ar avea nimic de-a face cu cercetarea noastră de către har; însă acum, când e pe cale să fie strivit şi stârpit din rădăcină, cel cu o mie de capete – cum este numit de Sfântul Ioan Scărarul – slobozeşte un vacarm de îngroziri spre a-l dezarma pe cel pornit pe calea mântuirii. Este exact ca la cel ce s-a trezit din somn, care are pace în mădularele trupului atât timp cât se gândeşte numai să se scoale. În momentul în care începe însă să se ridice şi-şi încordează muşchii, tot felul de dureri ale trupului îi arată că mădularele se împotrivesc şi au ceva de spus. Tot aşa, durerile păcatului nu apar câtă vreme rămânem în stadiul de dorinţă raţională, de intenţie, însă când trecem la fapte întunericul din noi ridică un năucitor nor de împotriviri. Gând după gând, gest după gest, el loveşte în noi căutând să ne târască înapoi în păcat. Năpustindu-se din toate părţile, fără a-i da vreun răgaz, mrejele păcatului înlănţuiesc bietul suflet şi-l afundă în tulburare şi deznădejde. Toată lucrarea cea bună a omului atârnă acum de un fir de păr şi din clipă în clipă el e cât pe ce să dea drumul legăturii firave cu Dumnezeu şi să se scufunde iar în mocirla din care a încercat să iasă. Singurul lucru ce-l ajută

acum este dulceața și bucuria pe care a fost învrednicit să le guste în clipa deșteptării, ca și întărirea simțită atunci când a rostit în inimă: „De acum mă pun pe lucru".

Ai văzut vreodată o scânteie purtată în sus și în jos prin fum, care parcă nu-și găsește locul, sau o rămurică răsucită pe toate părțile de o furtună? Dacă da, atunci îți spun că în aceeași situație se află acum și bunele intenții ale celui ce s-a trezit prin har. În suflet e multă tulburare, sângele îi fierbe în vene, îi țiuie urechile, iar privirea i se încețoșează. Nu e greu să ne imaginăm de ce proporții este răzvrătirea păcatului înrădăcinat în inima noastră și mai ales cât de furios este tatăl păcatului, diavolul, când își vede primejduită stăpânirea sa asupra omului. Sfântul Tihon de Zadonsk spune referitor la aceasta: „Când cel păcătos, susținut de harul dumnezeiesc, pune început pocăinței sale, are de înfruntat numeroase ispite. Omul începe să se apropie de Hristos, iar satana îl urmărește îndeaproape, îi întinde tot felul de curse, îi răvășește gândurile și intențiile, încercând să-l arunce iar în prăpastia păcatului." Am auzit tot felul de basme despre fantome – cu chipuri înfricoșătoare sau, dimpotrivă, ademenitoare – care le arată amatorilor de chilipiruri unde se găsesc îngropate comorile. Aș zice că aceste basme sunt cele mai nimerite pentru a înfățișa într-un mod cât mai precis tot războiul vrăjmașului dus în intenția de a destrăma și a zădărnici eforturile noastre de a afla comoara ascunsă în țarină sau de a cumpăra mărgăritarul de mare preț.

O luptă îndârjită cu păcatul

Din acest moment, pe proaspătul deșteptat îl așteaptă o lungă și îndârjită luptă; o luptă pe viață și pe moarte cu păcatul. El trebuie să biruie ispitele vrăjmașului, să zdrobească

capul şarpelui, să-l pecetluiască şi să-l lipsească astfel de înțepătura cea aducătoare de moarte. Nădejdea şi împlinirea unor biruințe viitoare asupra păcatului se reazemă pe începutul cel bun. Este foarte greu de lămurit tot ceea ce se petrece în acest moment, dată fiind multitudinea de factori ce se întrepătrund; nu este însă dificil să arătăm care sunt momentele cruciale ale războiului nevăzut şi o facem mai mult spre a veni în ajutorul nevoitorilor decât de dragul sistematizărilor.

Deşi harul lui Dumnezeu îl luminează, omul se clatină ca o corabie în vreme de furtună, fiind zdruncinat din toate părțile şi amenințat de pieire. Şi unde altundeva să-şi pună el toată nădejdea, decât în Dumnezeu? Să strigăm, să suspinăm din toată inima către El, aşa cum strigă cel în primejdie să se înece, să strigăm precum Iona din pântecele chitului sau precum Petru ce se afunda în mare. Domnul vede nevoia şi necazul, Domnul vede şi strădania ta şi-ți va întinde mâna îndată ca să te ajute. Te va ridica şi va întări piciorul tău pe piatră, şi vei porni iar la luptă, ca un adevărat oştean.

Care se cuvine a fi starea sufletească a ostaşului

Acesta este un aspect de o covârşitoare însemnătate. Este foarte primejdios pentru ostaş să-şi pună nădejdea în el însuşi, căci atunci războiul e ca şi pierdut. Diavolul va înşfăca iar bietul suflet, pustiindu-l şi înăbuşind mica flacără ce pâlpâia în el. Ostaşul ştie că, lăsat de unul singur, este complet dezarmat, aşa că, fără să năzuiască la nimic din partea lui însuşi, să se umilească, făcându-se ca *un nimic* înaintea lui Dumnezeu. Să se golească pe sine, ca şi cum în inima lui ar fi *nimicnicie*, şi atunci harul cel de viață făcător va crea totul din acea *nimicnicie*. Cel ce se încredințează pe sine lui

Dumnezeu cu credință neclintită, acela Îl atrage pe Dumnezeu în inima sa şi ia putere din puterea lui Hristos.

Se cuvine ca sufletul, odată încredințat lui Dumnezeu, să nu cadă în moleşeală şi trândăvie; aştepți totul de la Dumnezeu şi nimic de la tine, dar sileşte-te să lupți după puterea ta, după măsura ta, astfel încât harul să aibă peste ce se pogorî, să aibă ce povățui. Harul aşteaptă mereu, dar îşi săvârşeşte lucrarea sa atunci când noi înşine ne săvârşim lucrarea noastră proprie, umplând cu puterea lui nepreţuită neputința noastră. Dedă-te rugăciunii şi încredințează-te voii lui Dumnezeu, munceşte fără a-ți îngădui momente de relaxare şi ia aminte la tine însuți.

Cum să biruim pe cei ce îndeamnă la păcat?

Luptă-te cu tot păcatul, dar îndeosebi cu ispititorii, cu cei ce îndeamnă la păcat. Nu e greu de observat, atunci când toate puterile sufletului se răzvrătesc şi gândurile pun stăpânire pe el întocmai ca nălucirile fără de număr, cine sunt, ca să spunem aşa, cei ce aprind războiul patimilor, aruncându-şi săgețile aprinse din toate părțile. În spatele puzderiei de ostaşi mărunți se găsesc generalii, arhistrategii care dau toate ordinele, rânduind direcțiile de asalt. Aceştia sunt adânc înrădăcinații ispititori, care ne ademenesc spre lucrarea păcatului. Spre ei trebuie îndreptată toată băgarea de seamă, nu trebuie pierdut din vedere nici un mijloc prin care i-am putea zdrobi şi pune sub picioarele noastre. Trebuie nimiciți, căci odată înfrânți aceştia, oştirile luptătorilor mărunți se vor risipi de la sine.

Mântuitorul Hristos, prin îndemnul de a-L urma, ne-a arătat lămurit care sunt aceste căpetenii ale tuturor relelor: *Dacă voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de si-*

ne... (Marcu 8, 34), să-şi strămute gândul de la sine însuşi, adică să se vadă ca fiindu-şi străin, nevrednic de a fi luat în seamă, de a primi vreo mângâiere sau afecţiunea celorlalţi. Asta înseamnă că, într-o inimă alipită de păcat, iubirea de sine s-a sălăşluit, făcând vlăstare nenumărate. Un rob al păcatului se îngrijeşte de sine aşa cum o mamă iubitoare şi grijulie îşi cocoloşeşte copilaşul: nu îi refuză nimic, împlinindu-i toate dorinţele. Iubitorul de sine nu va face niciodată măcar un pas în a lupta cu omul cel vechi, cu dorinţele sale pătimaşe şi egoiste; de fapt el nu se poate birui pe sine şi nici nu se poate pedepsi pe sine. Mântuitorul ne-a îndemnat să lepădăm toată grija cea lumească pentru a ne mântui sufletele: *Că ce-i foloseşte omului să câştige lumea întreagă şi să-şi păgubească sufletul?* [N. tr. Marcu 8, 36].

Lumea este mulţimea lucrurilor create din jurul nostru care cad sub incidenţa simţurilor, fiind vizibile şi uşor de pipăit; cugetând la porunca lui Hristos, a lepădării de sine, desprindem concluzia că inima noastră este înrobită de cele pământeşti, de materie, că manifestăm slăbiciune pentru lumea cea văzută, pentru bunurile pământeşti, că avem patima desfătării cu cele ce vedem şi simţim. Şi cu adevărat în firea înrobită de păcat *iubirea acestei lumi* este o patimă puternic înrădăcinată. Un asemenea om habar nu are de cele nevăzute, duhovniceşti şi mai presus de fire, însă tot ceea ce poate fi cunoscut prin simţuri nu îi este străin. Domnul spune neamului desfrânat şi păcătos să nu se ruşineze de El, asta însemnând că într-o inimă întunecată de păcat zace ruşinea faţă de oameni, aceasta spre paguba lucrării binelui şi a iubirii adevărului. Într-adevăr, aşa este. Omul trăieşte de obicei în virtutea unei ordini prestabilite în jurul său, aşezat într-un complex de relaţii inter-umane pe care şovăie să le rupă. Mai degrabă îşi va călca propria conştiinţă decât să ajungă singur şi urgisit

prin zdruncinarea legăturilor cu ceilalți oameni, oricum ar fi aceştia. Aceasta se numeşte *plăcerea de la oameni* (*slava deşartă*): „Ce-o să spună oamenii şi ce-o să fac eu când o să trebuiască să rup orice legătură [păcătoasă] cu ei?" Se vede că aceasta este cea mai vicleană legătură a păcatului, de vreme ce acela care se va smulge din ea va ajunge să fie hulit şi batjocorit de judecata lumească: *Căci cel ce se va ruşina de Mine şi de cuvintele Mele în neamul acesta desfrânat şi păcătos, şi Fiul Omului se va ruşina de el, când va veni întru slava Tatălui Său cu sfinții îngeri.* (Marcu 8, 38)

Se vede de aici că inima înrobită de păcat nu are cunoştință de pregustarea bunătăților celor vremelnice şi veşnice. Păcătosul nici nu gândeşte la viața de după moarte, ca şi cum ea nici n-ar exista, fiind cu totul prins în viața aceasta trecătoare. Aşa şi este, de fapt, pentru că omul trăitor pe pământ gândeşte că va rămâne aici o veşnicie, şi astfel toate străduaniile lui slujesc unui singur scop, anume cum să o ducă aici cât mai bine. Nu are nici cea mai mică idee despre ceea ce urmează vieții pământeşti. Inima lui iubitoare de păcat este locaş al *milei de sine*, al *iubirii de plăceri*, al *slavei deşarte* şi al *năzuirii după cele vremelnice* (adică al părerii că nu există viață după moarte). Acestea sunt rădăcina şi izvorul a toate relele, mame ale păcatelor şi patimilor. Noi, păcătoşii, n-am putea să le aflăm singuri, dacă Mântuitorul nu ni le-ar fi arătat limpede; însă acum, că sunt arătate la lumină, e evident că aşa trebuie să fie. Prin căderea din comuniunea cu Dumnezeu, omul şi-a întors toată nădejdea către sine, fiind pedepsit prin mila de sine, care este o urmare clară a păcatului. Cel surpat prin păcat este sfâşiat lăuntric, căzând din cele duhovniceşti în cele trupeşti şi chinuindu-se pe sine cu iubirea de plăceri. Mediul în care păcatul se arată pe sine cu cea mai mare claritate şi în care îşi întețeşte lucrarea sa distrugătoare

asupra sufletului este în tovărăşia oamenilor vicioşi, unde obiceiurile şi relaţiile hrănesc şi slujesc păcatului. Câtă vreme toate merg bine în aceste cercuri, se vorbeşte despre fericire. Dar această rânduială a lucrurilor rezistă numai în viaţa de aici, pe când viaţa cea veşnică cere o cu totul altă aşezare a lucrurilor, al cărei gând nici nu-i trece prin cap păcătosului, darămite să-i deştepte vreo simţire în inimă.

Ei bine, aceste patimi sunt cele ce nasc şi hrănesc toate gândurile care se răzvrătesc împotriva omului care a hotărât să facă un pas afară din stăpânirea păcatului, către lucrarea celor bune. Un roi de gânduri ispititoare îl năuceşte, îl îngrozeşte şi-l slăbeşte cu totul. *Mila de sine* strigă: „Ce viaţă mai e şi asta? Mereu nevoinţă, muncă, scârbe, tot felul de împovărări şi strâmtorări. Aşa o să păţeşti la nesfârşit. Parcă ai călca prin ciulini şi spini cu tălpile goale – o să ai mereu răni!" *Iubirea de plăcere* ridică şi ea glasul: „Renunţ şi la asta, şi la cealaltă, fapta aceea n-o mai faci, cu alte cuvinte, tot ce-ţi plăcea ţie nu mai faci; şi te îndeletniceşti numai cu lucrurile astea «duhovniceşti»! Ai ajuns să duci o viaţă monotonă, neinteresantă, lipsită de dinamism" „*Oare ce o să creadă?* O să spună de mine că sunt un apucat, un ţicnit, şi n-or să mai aibă de-a face cu mine. Şi trebuie să rup şi cutare legătură, să părăsesc cutare cunoştinţă, până la urmă ce o să mai fac? Unii chiar o să se arate duşmănoşi, ostili." „De bună-seamă că există şi o viaţă după moarte („un viitor"); cine spune că nu există? Da, numai că mai este cale lungă până acolo. Tu gândeşte-te cum o să trăieşti aici. Atâţia alţii au dus-o bine aici... Ştii cum e viaţa pământească, însă ştie cineva cum e dincolo? Viaţa de aici e în mâinile tale, pe când cealaltă cine ţi-o poate da?"

Ce să facem când, după hotărârea de a-I sluji lui Dumnezeu, ne luptă gândurile

Când omul se hotărăşte să slujească lui Dumnezeu, toate aceste voci stridente se deşteaptă brusc înlăuntrul său, tulburându-l. Bine ar fi să fie luptat de gânduri trecătoare, însă acestea pătrund până în străfundurile sufletului, ademenindu-l şi copleşindu-l, trăgându-l de partea lor, aşa, cum cârligul agaţă peştele şi-l trage către sine. Ce este de făcut atunci?

Ajutorul e în preajmă... Dă-ţi puţin silinţa şi le vei birui, însă chibzuieşte-ţi bine silinţa. Întăreşte-te în rugăciune şi în nădejdea către Dumnezeu şi harul Său atoatelucrător:

1) Zoreşte-te să izgoneşti din suflet aceste gânduri: Îndepărtează-le din conştiinţa ta cu toată puterea, alungându-le în locul întunecat de unde au răsărit, şi cheamă pacea în inima ta; atâta timp cât inima este tulburată, nu poţi progresa. Mai întâi, nu le da nici un fel de atenţie şi nu consimţi să stai de vorbă cu ele, chiar dacă ar părea opuse. O gloată de indivizi gălăgioşi se risipeşte repede dacă te arăţi dur cu ei chiar de la început. Să nu rosteşti nici măcar un singur cuvânt de încurajare, căci de îndată vor prinde îndrăzneală şi vor deveni insistente în pretenţiile lor. Gloata de gânduri rele va prinde şi mai multă putere dacă le vei îngădui să zăbovească *câtuşi de puţin în sufletul tău şi mai ales dacă vei sta de vor*bă cu ele. Dacă însă le izgoneşti de îndată, împotrivindu-te cu toată voinţa ta şi întorcându-ţi nădejdea către Dumnezeu, vor pleca aşa cum au venit, limpezindu-ţi văzduhul sufletului.

2) Acum că hoarda întunecată de gânduri a fost alungată, inima şi-a căpătat iar liniştea şi sufletul îţi este sprinten; adu-ţi iarăşi aminte că nu ţi-ai terminat treaba. Vrăjmaşii

sunt încă în viață; s-au furişat pe nesimțite, astfel încât atenția ta nu mai e îndreptată spre ei, dar au făcut-o poate în mod intenționat, ca să atace într-un moment mai potrivit, prin surprindere, şi să câştige astfel o victorie durabilă. Nu, nu trebuie să te mulțumeşti cu atât, căci altminteri îți vei pierde şi pacea şi vremelnica biruință. Trebuie să-i nimiceşti cu bărbăție şi fermitate. Alungă din inimă aceste rădăcini blestemate ale păcatului; întărindu-te în rugăciune şi în nădejdea către Dumnezeu şi harul Său, încearcă să-ți îndrepți inima spre virtuțile opuse acestor patimi. Făcând aşa, se taie rădăcinile patimilor şi acestea mor. Dă libertate judecății sănătoase şi urmeaz-o cu inima; luminată de adevăr şi sprijinită de lucrarea ascunsă a harului, rațiunea ta trebuie:

a) să-şi amintească toată urâciunea acestor, să le zicem aşa, odrasle ale iadului; sileşte-ți inima să simtă *repulsie* față de ele; b) să-şi reprezinte clar primejdia pe care o aduc ele sufletului tău; priveşte-le ca pe cei mai înverşunați dușmani ai tăi şi străduieşte-te să simți în inimă *ură* pentru ele; c) să-şi închipuie toată frumusețea şi bunătatea şi dulceața vieții duhovniceşti, în care ele te împiedică să pătrunzi, şi bucuria slobozirii de tirania lor. Sileşte-ți inima, care deja e scârbită şi îi urăşte, *să se întoarcă cu totul de la ele*, să tânjească după apa vieții duhovniceşti, aşa cum cerbul doreşte izvoarele apelor.

Astfel îți vei atinge scopul; pare o rânduială scurtă, dar e foarte probabil că n-ai s-o împlineşti foarte repede. Noi am arătat aici doar lucrările asupra cărora trebuie să se concentreze rațiunea, însă firul urmat de rațiune până la sfârşit – atingerea scopului – este unic pentru fiecare persoană. Rațiunea fiecăruia vede limpede cum gândul său înclină într-o parte sau în alta. E de trebuință să ştii că mintea este o facultate deosebit de importantă a sufletului, însă lucrul de că-

petenie este schimbarea inimii, astfel că, de îndată ce în inimă se ivesc schimbările dorite, putem spune că ne-am atins scopul.

Înfrângerea voinței proprii, premisă a unei noi rânduieli lăuntrice

Această nevoință este cea mai însemnată – înfrângerea voii proprii. Este necesar să ne ostenim fără întrerupere, cu râvnă, până când inima s-a schimbat după tiparele unei vieți duhovnicești, să nu încetăm strădania noastră până la atingerea scopului final. Limita finală a nevoinței este *ura* față de tot ceea ce îmbracă haina păcatului, acea stare în care sufletul manifestă repulsie față de lucrarea păcătoasă. Să ne trudim să dezrădăcinăm *mila de sine* şi să semănăm în locul ei *lepădarea de sine*, lipsa de milostivire față de propria persoană, dorința aprinsă de a suferi, a ne răstigni şi a ne istovi trupurile şi sufletele; *slava deşartă* va fi înlocuită de *sila* față de toată tovărăşia cea rea, de scârbă şi dezgust, pe de o parte, iar pe de alta de *învinuirea de sine* pentru orice nedreptate şi înjosire suferită de semeni; *pofta* pentru cele materiale, pentru slujirea trupului, va fi îndepărtată, în locul ei născându-se *sila* şi *disprețuirea* acestora şi însetarea după cele duhovnicești şi dumnezeieşti, tăinuite; *năzuirea după cele vremelnice*, orbirea şi fericirea pur pământească vor fi înlocuite cu sentimentul că suntem *călători şi străini pe pământ*, cu o dorință arzătoare de a ajunge în Împărăția Tatălui ceresc.

Când aceste înclinații s-au înfiripat şi s-au întărit în sufletul nostru, toate bastioanele păcatului se vor nărui. Îşi vor pierde toată trăinicia şi puterea de înrobire, căci acum controlul de sine a trecut în mâinile persoanei. Păcatul izgonit din inimă se sălăşluieşte în afară, devenind mai curând păcat

ce ispiteşte decât păcat ce stăpâneşte şi hotărăşte. De fiecare dată când ne ispiteşte, noi să punem înainte sentimentul de silă şi ură, pentru a birui ispita; de aici se înțelege de altfel ce însemnătate au toate nevoințele pe care le-am înfățişat până acum: prin ele se naşte în noi un om nou, caracterizat prin aversiunea față de lucrarea celor rele şi prin aplecarea spre virtute. Astfel, voința noastră capătă o nouă direcție de acțiune, a cărei finalitate este o nouă rânduială lăuntrică.

Ultima săgeată a vrăjmaşului – ne imploră să ne cruțăm pe noi înşine

Acum persoana se află la limita cea mai dinafară a tărâmului păcatului; nimic nu o mai desparte de tărâmul luminii, libertății şi binecuvântării. Lanțurile înrobirii s-au sfărmat, el se simte uşor şi plin de viață; sufletul e gata să se înalțe spre Dumnezeu; numai că vicleşugurile vrăjmaşului nu s-au sfârşit, pentru că a păstrat o săgeată până în ultima clipă. De îndată ce sufletul îşi adună puterile să facă pasul hotărâtor afară din stăpânirea întunericului, îi sună în urechi un strigăt înduioşător: „Mai ai o zi, care trece cât ai clipi, şi gata; mâine vei păşi peste graniță". Se aude acest glas fie pentru că sufletul s-a istovit de atâta încordare şi cere odihnă, fie pentru că aşa o fi legea păcatului. Nu este o opoziție fățişă față de bine, ci doar o cerere vicleană de a mai amâna puțin pasul mântuitor. Acest strigăt ne gâdilă foarte mult mândria – vrăjmaşul parcă stă în spatele nostru, implorându-ne să ne cruțăm pe noi înşine. Dacă ai luat în seamă câtuşi de puțin glasul cel viclean, atunci ai pierdut tot ce ai agonisit. Într-un mod tăinuit de cunoaşterea noastră, aceste patimi ucigătoare pe care le-am izgonit din suflet, se furişează în inimă şi desfrânează cu ea fără ca tu să ai habar de asta. Apoi slăbesc şi

clatină tot ceea ce tu gândeai să faci, încât, atunci când persoana îşi vine în fire, constată că se află încă pe vechiul drum, ca şi când n-ar fi început niciodată lupta cu sine însuşi. Se vede biruit de învârtoşare, de toropeală şi de patimile cele multe şi înţelege că trebuie să ia de la început toată lucrarea care i se părea deja împlinită. De aceea, să nu trecem cu vederea acest compromis aparent neînsemnat. Căci pare lipsit de importanţă şi nevinovat la arătare, dar este în sinea lui o adunare a tuturor relelor, o ispititoare nălucire a înrobirii sub masca libertăţii, o vicleană întindere de mână a unui părut prieten, care ascunde de fapt pumnalul. Urăşte din toată puterea ta această arătare şi se va risipi cu iuţeala fulgerului. Nu pregeta să ştergi orice urmă de-a ei, ca să nu rămână nici un semn, cât de mic. Întăreşte-te în starea de dinaintea ispitirii şi hotărăşte să te menţii mereu în această stare de trezvie, lăuntrică şi exterioară. După ce-l vei fi biruit şi pe acest duşman, biruinţa va fi a ta, căci te vei putea stăpâni pe tine însuţi pe deplin.

Concluzie

După deşteptarea prin har, *primul* lucru urmărit de libertatea omului este *înclinarea spre sine*, ce se desăvârşeşte în trei trepte: a) Înclină spre bine şi îl alege. b) Înlătură toate piedicile, zdrobeşte toate legăturile ce îl ţin pe om în păcat, izgonind din inimă mila de sine, slava de la oameni, iubirea de plăceri şi nădăjduirea după cele vremelnice. În locul acestora, se cuvin semănate şi crescute lepădarea de sine, disprețuirea poftelor păcătoase, primirea cu bucurie a ruşinii şi ocărilor, obişnuirea inimii cu gândul că suntem străini şi călători pe pământ. c) În fine, este foarte râvnitoare în a păşi de îndată pe calea mântuirii, neîngăduindu-şi nici o amânare,

cât de neînsemnată ar fi ea, sau abatere, ci păstrând un ritm cât mai constant.

În acest fel se liniştesc toate puterile sufletului. Cel deşteptat prin har şi slobozit din toate mrejele păcatului îşi spune acum cu hotărâre fermă: „Sculându-mă, mă voi duce".

Din acest moment începe o altă mişcare a sufletului – cea *către Dumnezeu*. Odată biruite patimile şi întoarsă libertatea spre sine însăşi, omul trebuie să se aducă pe sine jertfă bineplăcută lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că lucrarea lui e săvârşită numai pe jumătate.

2. Urcuşul spre făgăduinţa de a se dărui pe sine lui Dumnezeu

S-ar părea că, de vreme ce omul s-a decis să părăsească păcatul, tot ce i-a mai rămas de făcut este să acţioneze. De bună seamă aşa este, dar ce soi de lucrare va fi aceasta şi ce duh o va însufleţi? Omul este singur cu sine însuşi, aşa încât lucrarea sa va fi din sine şi pentru sine, aspect care poate fi bun din punct de vedere moral. Însă aceasta este o morală păgână, egocentrică. Există indivizi care susţin că fac fapte bune de dragul binelui, adică pentru că demnitatea fiinţei omeneşti cere făcut binele sau pentru că a proceda altfel ar fi o lipsă de chibzuinţă şi o înjosire. Toţi aceia care săvârşesc binele astfel replică că educaţia lor este una lăuntrică şi că formarea omului moral nu este desăvârşită – adică s-au refugiat în ei înşişi, dar nu şi-au întors faţa spre Dumnezeu, neaducându-se Lui jertfă bineplăcută, şi au lăsat deci lucrarea neterminată. Rostul libertăţii umane nu poate fi aflat în ea însăşi sau în persoana umană, ci în Dumnezeu. Dăruindu-i omului libertatea, Dumnezeu i-a încredinţat în fapt o fărâmă din atotputernicia Sa dumnezeiască, urmărind însă rostul

precis ca acesta să I-o aducă de bunăvoie, ca pe cea mai aleasă jertfă. De aceea, cel ce ai reuşit să te stăpâneşti pe tine însuţi acum oferă-te lui Dumnezeu.

Prin săvârşirea păcatului te-ai pierdut pe tine şi te-ai înstrăinat de Dumnezeu, iar acum, că te-ai întors teafăr din robia păcatului, aleargă iar la Dumnezeu.

Nu este lesne să te întorci de la tine spre Dumnezeu, cum te-ai întoarce de la vest la est, de pildă, pentru că păcătosul ce se întoarce spre Dumnezeu nu este cu desăvârşire liber şi lipsit de orice răspundere. El este asemenea robului fugit de pe moşia stăpânului, care se înfăţişează vinovat în faţa Împăratului şi Judecătorului. E de trebuinţă să se arate în faţa Lui cu un asemenea chip încât să fie primit. După rânduiala omenească, stăpânul se îndură de sclavul fugar, iar regele se milostiveşte de răufăcător atunci când amândoi îşi recunosc vinovăţia, le pare rău de fărădelegea lor şi făgăduiesc cu sinceritate să nu mai săvârşească iar răul.

La fel se petrec lucrurile cu păcătosul ce se întoarce la Dumnezeu, Care îl primeşte dacă: a) îşi recunoaşte păcatele; b) se pocăieşte de ele; c) face făgăduinţă să nu mai păcătuiască. Acestea trei sunt de trebuinţă celui ce voieşte să se unească cu Dumnezeu, de ele atârnă trăinicia vieţii celei noi, desăvârşirea ei şi nădejdea de a lucra fapte în duhul ei. Când fiul risipitor se întoarce la tatăl său, el spune: *Tată, greşit-am cerului şi faţă de tine* – arătând prin aceasta cunoştinţa păcatului, *nu mai sunt vrednic* – pocăinţa; *fă-mă ca pe unul din argaţii tăi* – făgăduinţa de a lucra (Luca 15, 18-19).

Cunoaşte-ţi păcatele

Astfel, după ce te-ai întors către Dumnezeu, *cunoaşte-ţi păcatele*. Hotărându-te să părăseşti păcatul ai căpătat con-

ştiinţa propriei păcătoşenii, căci atunci de ce ai fi avut o nevoie atât de grabnică de a-ţi schimba viaţa? Reprezentarea stării de păcătoşenie era lipsită de o cunoaştere amănunţită, pe când acum străduieşte-te să te vezi ca cel mai rău dintre păcătoşi şi mai ales să cunoşti amănunţit împrejurările păcatului – unde, când, de câte ori a fost săvârşit fiecare în parte – care sporesc sau diminuează răutatea unei fapte.

Să cercetezi firul întregii tale vieţi cu judecata nepărtinitoare şi riguroasă.

Făcând aşa, aşază de-o parte Legea lui Dumnezeu, iar de altă parte întreaga ta viaţă, şi caută de vezi cât se suprapun şi cât se deosebesc. Ia faptele săvârşite de tine şi pune-le pe balanţa Legii, ca să afli de sunt sau nu după Lege, sau ia Legea şi observă dacă ea se oglindeşte în viaţa ta. Nu lăsa această lucrare cât de puţin neîmplinită nici măcar cât de puţin, căci este de mult folos, şi urmează o anumită metodă. Zăboveşte şi aminteşte-ţi toate datoriile tale faţă de Dumnezeu, faţă de aproapele tău şi faţă de tine însuţi, iar apoi cercetează-ţi viaţa, având-le pe acestea în vedere. Sau meditează la Cele zece Porunci şi la Fericiri, unele după altele, cu tot ceea ce implică ele, şi vezi: este chipul vieţii tale zugrăvit după ele? Sau citeşte capitolele Evangheliei după Matei în care Mântuitorul rânduieşte normele vieţii creştine, Epistola Sfântului Apostol Iacob, ultimul capitol al Epistolelor Sfântului Apostol Pavel, în care se află o succintă înfăţişare a îndatoririlor unui creştin (de pildă: cap. 12 al Epistolei către Romani sau cap. 4 al Epistolei către Efeseni şi altele). Aceste versete sunt mult mai importante decât celelalte pentru că arată lămurit duhul vieţuirii creştine, duh care este înfăţişat limpede în Întâia Epistolă sobornicească a Sfântului Ioan Teologul. Citeşte toate acestea şi cercetează-ţi viaţa, să vezi de poartă sau nu duhul arătat în ele. Sau, în fine, citeşte Ru-

găciunile de dinainte de Împărtăşanie şi cântăreşte-ţi faptele tale după ele. Cercetează-ţi toate faptele şi întreaga viaţă, şi nu te judeca doar ca pe o fiinţă omenească obişnuită, ci ca pe un creştin, menit să susţină numele cu purtarea sa.

Plivind în acest fel straturile vieţii tale, vei afla o mulţime nenumărată de fapte, cuvinte, gânduri, sentimente şi dorinţe nelegiuite care ţi-au primejduit mântuirea; îţi vei da seama şi că nu au fost săvârşite numeroase fapte bune care ar fi trebuit săvârşite. Atunci vei înţelege că multe fapte ale tale pe care le credeai după lege au fost de fapt făcute cu un scop rău. Odată terminată această lucrare, s-ar putea să constaţi că toată viaţa ta n-ai făcut altceva decât rele. Ceea ce trebuie să înţelegi tu este că prima treaptă a conştientizării păcătoşeniei este o cunoaştere amănunţită a tuturor faptelor tale. Aşa cum agenda de lucru a unui om de afaceri este scrisă cu o precizie matematică, tot astfel ar trebui întocmită şi în mintea ta lista cuprinzând faptele tale, cu menţiunea precisă a tuturor împrejurărilor – timpul, locul, oamenii, piedicile etc. Dacă autoexaminarea noastră nu dă roade, este pentru că ea a avut loc doar în linii mari.

Să nu zăbovim prea mult asupra acestor detalii, ci să păşim în profunzime, pe drumul păcatului, să pătrundem în adâncimile inimii înghiţite de păcat; dincolo de fapte, cuvinte, gânduri, pofte, dorinţe şi sentimente, vom găsi o constantă înclinaţie păcătoasă a inimii, care dă contur trăsăturilor noastre caracteristice. Unele fapte le săvârşim rău din neştiinţă, iar altele pur şi simplu ţâşnesc din inimă cu aşa putere, că nu avem stăpânirea de sine să ne înfrânăm; există însă şi alt soi de fapte, pe care le facem fără întrerupere şi care au căpătat putere de lege asupra noastră. Ispitindu-ne astfel pe noi înşine, va fi mai lesne să aflăm care sunt faptele ascunse în inimă şi care ataţă şi nasc o permanentă poftă spre păcat,

poftă care răsare din ele. Tocmai acestea sunt înclinațiile păcătoase şi cunoscându-le pe ele vom scoate la iveală firea inimii noastre, precum şi numărul lor şi felul în care se sprijină unele pe altele.

După ce am procedat astfel, patima de căpetenie nu mai are unde să se ascundă. Ştim că maica tuturor relelor este iubirea de sine, ale cărei vlăstare blestemate sunt iubirea de arginți, lăcomia pântecelui („iubirea de plăceri") şi slava deşartă, care la rândul lor odrăslesc toate celelalte patimi fără de număr, din care opt sunt de moarte. Oricine păcătuieşte este stăpânit de toate patimile – de unele prin fapte, pe altele având-le în germene – pentru că tot cel ce păcătuieşte îşi rânduieşte viața cu iubirea de sine, începătură şi rădăcină a toate patimile şi pornirile păcătoase. Nu toate patimile se vădesc pe sine în aceeaşi măsură. Cineva poate fi stăpânit de mândrie, unul de iubirea de plăceri, altul de iubirea de arginți.

Cel stăpânit de duhul slavei deşarte nu este străin de plăcerile trupeşti, dar nu e neapărat să le aibă. Cel iubitor de arginți se poate înălța pe sine, dar nu e nefiresc ca el să se mai „smerească" uneori, pentru a obține cât mai mult profit. Şi iubitorul de plăceri este alipit cu duhul materiei, dar va renunța uşor la averile sale pentru a-şi satisface poftele şi a-şi procura plăcerea. În felul acesta fiecare avem câte o patimă de căpetenie şi toate celelalte patimi stau oarecum în umbră, ocârmuite de aceasta, neîndrăznind să primejduiască cumva împlinirea ei. Toate înclinațiile şi pornirile păcătoase pe care le va afla cineva în inima sa sunt hrănite şi rânduite să acționeze de o singură patimă, maică şi izvor a toate relele: iubirea de sine. Ajungând la conştiința că suntem stăpâniți de ea, vom duce la bun sfârşit mărturisirea păcătoşeniei noastre.

În fine, vei reuşi să cunoşti care este rădăcina a tot păcatul şi să deosebeşti „tulpinile" – înclinaţiile păcătoase – şi roadele – nenumăratele fapte rele, înfăţişându-ţi astfel toată istoria păcătoşeniei tale pe care o vei zugrăvi ca pe un tablou.

Să deşteptăm simţirea cea mântuitoare a unei pocăinţe sincere

Ajungând să-ţi cunoşti starea de decădere, nu sta departe ca unul ce e nepăsător la toate, ci sileşte-te să deştepţi în sufletul tău *sentimentul mântuitor al pocăinţei sincere.* La prima vedere s-ar părea că sentimentul pocăinţei se naşte deodată cu cunoaşterea propriei păcătoşenii, dar în fapt nu este totdeauna aşa. Păcatul învârtoşează inima, şi aşa cum un muncitor îşi înăspreşte firea din cauza trudei zilnice, tot aşa cel ce lucrează necontenit păcatul se face nesimţitor, căci s-a vândut cu totul pe sine pierzătoarei slujiri a păcatului – căutând roşcove şi hrănindu-se cu ele. Pentru aceasta e trebuinţă iarăşi de multă nevoinţă, ca să deşteptăm sentimentul pocăinţei.

Putem înlesni acest proces prin simţământul *vinovăţiei* pentru păcate şi al neputinţei de a le justifica. Sentimentul propriei vinovăţii se află la jumătatea drumului între cunoaşterea păcatelor şi sentimentul pocăinţei şi el este la rândul său înlesnit de *osândirea de sine.*

Pune acest început bun, *osândirea de sine*, şi osândeşte-te. Mută-ţi atenţia de la orice ţi-ar putea îngreuna lucrarea şi pune-te pe tine singur cu conştiinţa ta înaintea lui Dumnezeu, Judecătorul Cel ce toate le vede. Recunoaşte că ai ştiut că răul n-ar fi trebuit săvârşit şi totuşi l-ai săvârşit. Ai fi putut lesne să te îndepărtezi de orice pricină de păcat, dar nu ţi-ai folosit voinţa spre binele tău. Raţiunea şi conştiinţa au fost

împotrivă şi s-au ivit chiar şi piedici exterioare, dar tu cu bună ştiinţă te-ai lipsit de tot sfatul cel bun. Aşa să faci cu fiecare păcat şi ai să te încredinţezi că fiecare păcat a fost săvârşit din propria ta voinţă, având conştiinţa că este un păcat şi chiar depunând efortul de a înlătura toate piedicile ce se împotriveau săvârşirii lui. Vicleana inimă păcătoasă va încerca să se îndreptăţească pe sine, cum că am păcătuit din pricina unor slăbiciuni ale firii, sau a unui temperament nestăpânit, sau a mersului evenimentelor, sau a stresului zilnic – să nu o asculţi. Toate acestea ar fi mărit ispita de a păcătui într-un fel sau altul, dar nimeni nu te poate sili să păcătuieşti. Este o problemă de voinţă. Puteai foarte bine să spui: „Nu vreau să fac asta", şi ai fi pus astfel capăt ispitei! Şi pentru ca să faci cât mai rodnică *osândirea de sine*, arată amănunţit toată personalitatea ta: cine eşti, unde şi când ai păcătuit, astfel încât să afli cu precizie cât de mare este păcatul tău, cântărit după măsura şi împrejurările lui. Vei găsi în toate acestea nu circumstanţe atenuante, ci pricini care agravează vinovăţia ta. Trebuie în cele din urmă să ajungi la o conştiinţă a propriei vinovăţii, la o sinceră osândire de sine, în care inima să spună: „N-am nici o îndreptăţire – sunt vinovat."

Prin lucrarea aceasta a învinovăţirii de sine, omul îşi mărturiseşte unul după altul toate păcatele sale şi spune: „Sunt vinovat şi de asta, şi de aceea, şi de cealaltă, întru toate sunt vinovat". Se osândeşte pentru toate fărădelegile şi începe să simtă că acestea îl strivesc cu povara lor enormă. Când ajungi la cunoaşterea propriei păcătoşenii, îţi vezi păcatele oarecum din exterior, pe când osândirea de sine ne aduce la cunoaşterea propriei vinovăţii şi a împovărătoarei greutăţi a păcatelor care ne apasă. Şi greutatea lor creşte din moment ce nu avem nici o îndreptăţire pentru a le fi săvârşit. Ajuns în această stare, omul nu poate decât să rostească: „Sunt vred-

nic de toată osânda! Toate cele ce am făcut sunt fărădelegi. Eu singur sunt vinovat că răul este sălăşluit în mine."

De îndată ce omul rosteşte în inima sa: „Sunt un ticălos", se nasc în el unele după altele simțăminte de căință pentru păcate. *Îi este ruşine* că s-a dedat la nişte fapte atât de josnice, este *mânios* că s-a răsfățat în aşa hal pe sine, făcându-se de râsul şi batjocora dracilor, *este îndurerat* că s-a afundat atât de adânc în mocirla păcatului şi *înspăimântat* că L-a mâniat pe Dumnezeu şi şi-a primejduit mântuirea vremelnică şi veşnică. Toate aceste trăiri sufleteşti roiesc în jurul lui şi omul este ars de ele ca de văpaie. Se vede pe sine atârnând deasupra unui hău ca un osândit. Din această privelişte se naşte o stare răscolitoare, care e foarte apropiată de deznădejde, şi acum este momentul în care demonul deznădejdii pune gheara pe câte unul, şoptindu-i: „Eşti un osândit, n-ai să scapi niciodată de osândă". Tot păcătosul are parte de aceste trăiri sufleteşti într-o măsură mai mare sau mai mică. Să nu ne pierdem cu firea de venirea lor, ci mai mult, să le dorim să vină cât mai mustrătoare cu putință. Cu cât arde un om în propriile sale remuşcări şi cu cât este mai încins focul, cu atât folosul îi este mai grabnic spre mântuire. În mărimea văpăii stă rezistența temeliei viitoarei îndreptări. Acum cunoaşte inima amărăciunea roadelor păcatului şi în ea găseşte puterea de a se smulge de îmbrățişarea păcatului.

Sentimentul pocăinței trebuie să ducă la o făgăduință

Sentimentele de pocăință împlinesc de bună seamă o lucrare de despărțire, deoarece Cuvântul pătrunde până la despărțitura sufletului şi duhului, a încheieturilor şi măduvei şi judecă mişcările inimii. Harul lui Dumnezeu săvârşeşte lucrarea aceasta nu pentru a distruge, ci pentru a crea cele noi

prin distrugerea celor vechi. Noul se zămisleşte prin acea adiere a nădejdii în putința de schimbare. Este cu putință să schimbăm ce este de neschimbat şi să recuperăm irecuperabilul – numai să ne punem pe fapte. Fiindcă se pare că sentimentul pocăinței naşte o făgăduință: „Voi părăsi păcatul şi făgăduiesc să lucrez pentru Unul Dumnezeu prin împlinirea poruncilor;" se cuvine să arătăm că cel ce face această făgăduință trebuie să creadă că păcatele lui vor fi iertate, pe de o parte, iar pe de altă parte că va primi puterea care să-l ajute să-şi ducă la îndeplinire promisiunea. Iată de ce a face făgăduința de a lucra pentru Dumnezeu e uşoară: pentru că avem nădejdea cea bună că vom primi milostivirea şi întărirea Lui; nădejdea se naşte din credința în Domnul şi Mântuitorul nostru, prin a Cărui răstignire zapisul păcatelor noastre a fost rupt şi după a Cărui înălțare ne-au fost dăruite prin dumnezeiasca Lui putere *toate cele ce sunt spre viață şi evlavie* (II Petru 1,3).

Fără această credință şi fără nădejdea care o urmează, chinuitoarele sentimente de căință şi părere de rău ne împing pe drumul lui Iuda. Aici se vădeşte Crucea lui Hristos ancoră pentru om! Zvârcolindu-se în durerile pocăinței, clătinându-se deasupra unei prăpăstii, omul o vede ca pe singura sa mântuire – îşi pune în ea toată puterea nădejdii şi credinței lui şi capătă puterea şi dorința nestăvilită de a face o făgăduință. Precum cel în primejdie să se înece se agață cu toată puterea lui de un copac, tot aşa cel ce se pocăieşte îmbrățişează Crucea lui Hristos şi primeşte încredințarea tainică că nu va pieri. Cunoaştem toți cu mintea puterea morții pe cruce a Mântuitorului, dar cel ce a trecut prin sentimentul amar al pocăinței o trăieşte, pentru că ea devine o parte integrantă a vieții lui.

Astfel, strâmtorat de pocăință și păreri de rău, păcătosul își mărturisește în biserică pocăința și face făgăduința să se îndrepte. Ceara topită care curge fără vreun rost precis nu lasă nici o urmă, însă vărsată într-un tipar sau presată cu o pecete va lua imediat forma acelei peceți. Şi noi trebuie să aplicăm o pecete pe omul nostru lăuntric, încât el să capete o înfățișare anume, iar acest lucru se petrece în Taina Pocăinței[13] – aici este pecetluit cu harul Duhului Sfânt.

De ce este necesară Taina Pocăinței?

Lucrurile care fac atât de necesară Taina Pocăinței sunt pe de o parte, firea păcatului, iar pe de altă parte firea conștiinței noastre. Când săvârşim păcatul credem că el nu lasă urme asupra noastră, fie în exterior, fie în interior, dar de fapt sapă urme adânci în interiorul şi exteriorul nostru, în tot ceea ce ne înconjoară, dar mai cu seamă în ceruri, în cărțile judecății dumnezeieşti. În clipa în care păcătuim, se hotărăşte acolo sus soarta noastră, căci în cartea vieții noi suntem trecuți printre cei osândiți şi scriitura se pecetluieşte. Harul nu se pogoară asupra cuiva până ce nu se şterge numele său dintre cei osândiți, până când el nu primeşte dezlegare acolo sus. Însă I-a bineplăcut lui Dumnezeu ca ştergerea osândei din cărțile cereşti să fie făcută prin dezlegarea păcatelor ce au fost legate pe pământ.

Apropie-te de Taina Pocăinței, ca să primeşti uşurare şi dezlegare de păcate pe pământ şi în cer şi să-ți deschizi astfel uşa sufletului spre a se pogorî harul. Acum, când conştiința se spală şi se curățeşte, redobândindu-şi prospețimea şi sensibilitatea față de lucrarea binelui, trebuie să primească în-

---

[13] Adică spovedania [N. tr. în engleză].

credinţarea că îi sunt iertate păcatele. Aşa este şi în desfăşurarea firească a vieţii noastre: nu ne lasă conştiinţa să ne arătăm unei persoane pe care am supărat-o până nu suntem siguri că ea ne-a iertat, iar în ceea ce priveşte relaţia noastră cu Dumnezeu conştiinţa e şi mai meticuloasă. Făgăduind să facă faptele mântuirii, omul capătă o încredinţare că s-a îndreptat înaintea lui Dumnezeu, însă ea are un caracter subiectiv şi nu e vrednică de crezare.

Simţământul acesta va fi foarte curând măcinat de îndoieli: „Aşa este cu adevărat? Poate este amăgire?", din îndoieli se naşte neliniştea, iar din nelinişte se naşte slăbirea sufletului; în aceste condiţii viaţa nu va avea putere şi nu va urma făgaşul cel bun. De aceea avem nevoie ca Dumnezeu să ne încredinţeze de dezlegarea păcatelor, şi, împăcaţi, mai cu osârdie să împlinim poruncile. Mergi şi te spovedeşte – şi Dumnezeu îţi va ierta păcatele.

Cum să ne pregătim pentru o spovedanie adevărată

Este necesar să ne pregătim pe îndelete în vederea unei spovedanii mântuitoare. Cel ce a citit până aici cartea de faţă este pregătit să se apropie cu credinţă şi cu evlavie.

1) Ferm convins de necesitatea acestei Sfinte Taine, mergi şi te spovedeşte, dar nu ca şi când ar fi ceva inedit în viaţa ta sau o simplă tradiţie, ci susţinut de credinţa sinceră că pentru tine, păcătosul, este singura cale spre mântuire. Şovăiala te ţine încă printre cei osândiţi şi lipsiţi de milostivirea lui Dumnezeu. Dacă nu intri în acest spital, sufletul tău nu-şi va recăpăta sănătatea şi vei rămâne aşa cum eşti: bolnav şi tulburat. Nu vei intra în Împărăţia cerurilor decât prin uşa pocăinţei.

2) Încredințarea aceasta lăuntrică naşte dorința de a merge la spovedanie. Fii încredințat că nu mergi la un abator, ci la un izvor de tămăduiri şi binecuvântări. Acela care-şi zugrăveşte cât mai viu roadele pe care le aduce spovedania, va arde de dorința unei cât mai dese mărturisiri. Mergem la ea acoperiți de rănile păcatului din cap până-n picioare şi ieşim de la ea tămăduiți, cu toate mădularele sănătoase, plini de viață, întăriți, cu simțământul că de aici înainte nu ne vom mai molipsi iar. Mergem împovărați de jugul greu al tuturor păcatelor, care ne chinuie şi ne lipseşte de pacea sufletească. Ne întoarcem bucuroşi, având parcă aripi, cu sufletul împăcat şi încredințat că a fost pe deplin iertat.

3) Vor apare ruşinea şi teama – nu te pierde cu firea! Pentru aceasta a fost instituită Taina Pocăinței, să trezească în noi teama şi ruşinea, şi cu cât sunt mai mari, cu atât sunt mai mântuitoare. Să doreşti a te spovedi înseamnă să doreşti ruşine multă şi frică mare, căci cel ce doreşte vindecarea nu ştie oare cât de dureros este tratamentul? De bună seamă că ştie, însă o dată cu hotărârea de a se vindeca a luat-o şi pe cea de a suporta durerile, în nădejdea însănătoşirii. Şi tu, când ai fost ros de sentimentul pocăinței, n-ai alergat oare la Dumnezeu, spunându-I: „Sunt gata să sufăr oricât, dar miluieşte-mă şi iartă-mă!”? Ei bine, acum ți se întâmplă după voia ta. Nu te scârbi din pricina ruşinii şi a fricii, pentru că sunt strâns legate de spovedanie spre binele tău. Arzând în ele, te vei întări duhovniceşte. Te-ai lămurit în cuptorul pocăinței – mai căleşte-te un pic! Atunci ai ars de unul singur mărturisindu-te înaintea lui Dumnezeu şi a conştiinței tale, acum treci ca prin foc înaintea unui martor rânduit de Dumnezeu, ca o dovadă a sincerității mărturisirii celei dintâi şi poate spre a o desăvârşi pe aceea. Va fi o judecată, la care ruşinea şi frica aduse de ea vor fi fără nici o nădejde. Ruşinea

şi frica de la spovedanie le îndepărtează pe acelea de la judecată. Dacă nu vrei să le trăieşti pe acestea din urmă, atunci înghite paharul celor dintâi. Pe lângă acest aspect, se întâmplă întotdeauna ca, potrivit cu intensitatea trăirii lăuntrice a celui ce se pocăieşte, să se reverse peste el mângâierea la spovedanie. Acum Mântuitorul îşi îndeplineşte făgăduința, arătându-Se ca Cel ce mângâie şi odihneşte pe osteniți şi împovărați! Pocăindu-ne din toată inima şi mărturisindu-ne curat, inima noastră va afla adevărul acestor cuvinte prin propria experiență, nu numai prin credință.

4) Ținând în minte toate păcatele pe care le-ai săvârşit şi întărindu-ți hotărârea lăuntrică de a nu le mai repeta, adu-ți aminte că stai înaintea Domnului Însuşi, Care-ți primeşte mărturisirea; şi spune tot ce îți împovărează conştiința, fără a omite nimic. Dacă te-ai apropiat cu dorința de a te umple de ruşine, atunci cu siguranță n-ai să te îndreptățeşti, ci vei arăta cât mai clar toate josnicele înclinații şi pofte păcătoase, hrănindu-ți astfel inima ta cea umilită. Să fii încredințat că fiecare păcat mărturisit este dezrădăcinat din inimă, iar orice păcat tăinuit şi nespovedit rămâne ascuns în ea, spre îndoita ta osândă, pentru că ai venit cu o rană la Doctorul Care pe toate le vindecă şi-ai plecat netămăduit. Ascunzând păcatul de duhovnic, ai închis rana cu forța, fără părerea de rău că îți păgubeşti şi-ți chinui sufletul. În viața Fericitei Teodora, care a trecut prin vămile văzduhului, este scris că întrebătorii cei groaznici n-au mai aflat scrise în zapisurile lor păcatele pe care Fericita le mărturisise la duhovnic. Îngerii i-au spus după aceea că prin spovedanie se şterg nevăzut păcatele din toate cărțile şi zapisurile unde au fost scrise. Nu vom găsi nicăieri păcatele mărturisite curat, nici în hrisoavele propriei conştiințe, nici în cartea celor vii, nici în zapisurile viclenilor

vrăjmaşi ai mântuirii, fiindcă spovedania le-a şters pe toate. Aruncă de la tine povara cea grea, fără să tăinuieşti nimic.

Un alt rost al mărturisirii complete este ca părintele tău duhovnicesc să aibă o înţelegere cât mai limpede a celui pe care-l are la spovedit, să te vadă aşa cum eşti de fapt, şi rostind cuvintele de dezlegare, să te dezlege pe tine şi nu pe altcineva. Atunci când el rosteşte: „[Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu harul şi cu îndurările iubirii Sale de oameni,] să te ierte pe tine, fiule, şi să-ţi lase ţie toate păcatele." [*Molitfelnic*, 1992, p. 67-68, n. tr. rom.], să nu rămână în tine nimic din cele la care se referă aceste cuvinte. Procedează înţelept acela care, dorind să se spovedească după o îndelungă zacere în noroiul păcatului, găseşte un prilej de a vorbi cu părintele duhovnicesc şi de a-i istorisi întreaga sa viaţă dusă în pofte şi păcate. Toţi trebuie să ne îngrijim de o mărturisire completă a păcatelor, pentru că Domnul Hristos a dat puterea de a se ierta păcatele, dar nu în mod necondiţionat, ci cu condiţia să se facă pocăinţă pentru ele şi să fie mărturisite. Dacă acestea nu te însoţesc în drumul tău la duhovnic, atunci este posibil ca părintele să rostească: „[Şi eu, nevrednicul preot şi duhovnic, cu puterea ce-mi este dată,] te iert şi te dezleg de toate păcatele tale." [Molitfelnic, 1992, p. 67-68, n. tr. rom.], iar Dumnezeu să spună: „Eu te osândesc".

5) Acum spovedania s-a terminat. Părintele duhovnicesc îşi ridică epitrahilul şi ţinându-l în mâini ţi-l aşează pe cap, rostind dezlegarea de toate păcatele şi făcând semnul crucii pe capul penitentului. Ce se petrece în această clipă în sufletul nostru este binecunoscut celor ce s-au spovedit curat. Harul inundă toată fiinţa noastră, şuvoaie revărsându-se dinspre creştet spre inimă şi umplând-o de bucurie. Aceasta nu este rodul străduinţelor omeneşti, nici ale penitentului, nici ale duhovnicului, ci este lucrarea tainică a Mântuitorului Hristos,

Tămăduitorul şi Mângâietorul sufletelor. Unii aud rostindu-se în aceste clipe cuvinte dumnezeieşti în inima lor, menite să-i întărească şi să-i lumineze pe mai departe în nevoinţele lor. Aceasta este un fel de armă duhovnicească dăruită de Mântuitorul Hristos proaspătului venit între oştenii ce luptă în numele Său. Cine a auzit un asemenea cuvânt să-l păstreze bine, spre a afla mângâiere şi întărire – mângâiere pentru că de bună-seamă Domnul, cercetând astfel sufletul robului său, i-a primit mărturisirea; întărire pentru că în ceasul ispitei trebuie doar să-şi amintească cuvintele dumnezeieşti şi de undeva vine puterea de a birui ispita! Din ce le sporeşte curajul luptătorilor pe câmpul bătăliei? Dintr-un cuvânt rostit de comandantul lor, care îi îmbărbătează. La fel este şi în cazul spovedaniei.

6) Cu acestea totul ia sfârşit. Nu-ţi rămâne decât să cazi la picioarele lui Dumnezeu cu simţământul mulţumirii pentru negrăita Lui milostivire şi să săruţi Crucea şi Evanghelia ca semn al făgăduinţei tale. Păşeşte cu bărbăţie pe calea arătată în Evanghelie, decis să Îi urmezi lui Hristos Mântuitorul; să porţi jugul şi povara Lui pe umerii tăi. Mergi în pace, deşteptându-ţi râvna lăuntrică de a trăi după făgăduinţă şi aducându-ţi aminte că de acum încolo vei fi judecat din cuvintele tale. Ai făcut o făgăduinţă – ţine-o! Ea a fost pecetluită prin această Sfântă Taină şi de aceea străduinţa ta a o împlini trebuie să crească şi mai mult, ca să nu cazi iar în rândurile celor osândiţi, care au stins şi alungat risipit harul.

7) Dacă duhovnicul tău îţi rânduieşte vreun canon, primeşte să-l împlineşti cu bucurie şi cere-i tu să-ţi rânduiască unul în caz că el nu o face. Canonul îţi aprinde râvna trebuincioasă oricărui călător pe calea mântuirii şi este totodată scut şi zid de apărare împotriva vrăjmaşului ce caută să surpe temelia noii tale vieţi. Iată ce a răspuns Patriarhul de

Constantinopol luteranilor: „Însoțim dezlegarea păcatelor cu rânduirea canonului din numeroase motive întemeiate şi vrednice de crezare. În primul rând, printr-o pătimire rea asumată de bunăvoie, penitentul va scăpa *aici* de pedepsele înfricoşătoare *de acolo*, din viața viitoare, pentru că nimic nu înmoaie mai mult milostivirea lui Dumnezeu decât suferința, dar mai ales cea de bunăvoie. De aceea spune Sfântul Grigorie că dragostea lui Dumnezeu se dobândeşte prin lacrimi. În al doilea rând, canonul nimiceşte poftele trupeşti, care odrăslesc atâtea păcate, pentru că ştim că pornirile păcătoase se tămăduiesc prin lucrarea celor opuse lor. În al treilea rând, prin canon se pune frâu sufletului, neîngăduindu-i a se nărăvi iarăşi spre patimile de care tocmai s-a curățit. În al patrulea rând, prin canon îl obişnuim pe creştin să se nevoiască şi să-şi dobândească răbdarea, căci toată virtutea este rodul nevoințelor în conlucrare cu Harul. În al cincilea rând, prin canon vedem şi cunoaştem dacă cel ce se pocăieşte a ajuns la ura sinceră față de păcat."[14]

Cel ce trece prin toată această şcoală de tămăduire sufletească şi – ceea ce este esențial – îşi mărturiseşte păcatele fără a ascunde nimic se întoarce din casa lui Dumnezeu în acelaşi mod în care criminalii, care au primit în loc de sentința pedepsei cu moartea grațierea şi achitarea de toată vina, se întorc de la tribunal. Se întoarce cu un adânc simțământ de mulțumire şi recunoştință față de Mântuitorul sufletelor noastre, cu hotărârea nestrămutată de a se afierosi pe sine lui Dumnezeu şi împlinirii poruncilor Lui pentru tot restul vieții, scârbit de toate relele pe care le-a lucrat până atunci şi arzând de dorința de a şterge toate urmele adânci lăsate de păcatele sale. Cine a primit dezlegarea de păcate, din încredințare lă-

---

[14] *Lecturi creştineşti*, 1842, vol. 1, p. 244 (în limba rusă).

untrică simte că viața lui are un rost, că a fost cercetat de o putere mai presus de fire. Harul lui Dumnezeu, care până acum a lucrat din afară, ajutându-l în strădaniile sale de a se birui pe sine însuşi, pătrunde în fiinţa lui prin cuvintele „Te iert şi te dezleg", se uneşte cu duhul lui şi deşteaptă în el dorinţa arzătoare, care îl însufleţeşte şi-l îndeamnă să iasă la lucrul său şi la lucrarea sa până în seara vieţii sale.

Cel ce se pocăieşte se apropie de Taina Sfintei Euharistii

În pilda fiului risipitor, tatăl îl primeşte pe fiul său care s-a întors şi care s-a pocăit de toate fărădelegile lui, îi cade pe grumaz şi îl sărută în semn că l-a iertat, apoi porunceşte să fie îmbrăcat şi să se facă ospăţ mare şi plin de veselie. Inima lui părintească nu s-a oprit numai la a-l ierta, ci a dorit atât ca fiul său să se încredinţeze de iertare, cât şi să-şi arate cât mai făţiş bucuria pricinuită de întoarcerea lui. Dragostea părintească a copleşit aşteptările fiului, dăruindu-i ceea ce acesta nici nu îndrăznise să nădăjduiască. Cine dintre păcătoşi s-ar putea aştepta la ceva mai minunat decât iertarea păcatelor? Şi totuşi iată că suntem poftiţi la Cina Domnului, unde Însuşi Domnul Hristos ne dă Trupul Său să-L mâncăm şi Sângele Său să-L bem. Aceasta este încununarea milostivirii dumnezeieşti faţă de păcătosul risipitor; nu este o revărsare de belşug pământesc, ci condiţia de căpetenie a unirii noastre cu Hristos.

Viaţa creştinească este viaţa în Hristos Iisus Domnul nostru. Credinciosul se îmbracă în Hristos şi trăieşte în şi prin El. Cel ce cade după botez pierde harul dăruit lui, iar când se ridică din căderea sa şi se întoarce la Dumnezeu, trebuie să se învrednicească de a primi iarăşi acest har, de care se învredniceşte prin Sfânta Împărtăşanie: *Cel ce mănâncă*

trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el, spune Domnul (Ioan 6, 56).

Acesta este pentru cel ce se pocăieşte începutul vieţii în Iisus Hristos. El a spus că este Vița iar cei ce cred în El sunt mlădițele (Ioan 15, 1-6). Mlădița nu poate trăi dacă nu este în viță, credinciosul nu trăieşte dacă nu trăieşte în Hristos. În afară de Vița Hristos nu există viață veşnică şi tot ce nu e într-însa e mort.

De aceea, acela care doreşte viața cea veşnică să sădească vița în sufletul său, să se adape din seva ei dătătoare de viață şi să se hrănească din roadele ei. Sădim vița prin Sfânta Împărtăşanie – prin împărtăşire creştinul devine una cu Hristos. Când Hristos l-a călăuzit pe păcătos spre o pocăință sinceră, a bătut numai la uşa inimii lui. Odată deschisă aceasta prin suferință şi pocăință, Domnul intră şi stă la ospăț cu creştinul.

Astfel omul se naşte din nou şi începe pentru el o viață cu totul nouă, care nu poate continua fără hrană; însă avem nevoie de o hrană potrivită cu firea vieții şi hrana aceasta este Trupul şi Sângele Domnului, Care a zis: *Trupul Meu este adevărată mâncare şi sângele Meu, adevărată băutură* (Ioan 6, 55). Cel ce îşi începe viața cea nouă cu acestea să înceapă, căci este de neapărată trebuință să mâncăm aceste merinde când facem primii paşi pe calea noii vieți. Se spune că prima hrană dată bebeluşului influențează dezvoltarea fizică ulterioară şi-i stabileşte nevoile de hrană de mai târziu. Cum ar trebui să fie viața celui ce se pocăieşte? Să fie o viață în Hristos Iisus Domnul nostru. Care ar trebui să fie nevoia lui cea mai aprigă? Nevoia unirii cu Hristos. Să se grăbească, într-o primă mişcare a vieții celei noi, să guste din trupul şi sângele Mântuitorului, ca să pună astfel temelie vieții sale şi să odrăslească o nevoie arzătoare de a fi permanent în unire

cu El prin mijlocirea acestei gustări. Cel ce se împărtăşeşte din dulceaţa acestei Mane cereşti va fi mereu mai flămând şi mai însetat să guste iar din Cina Domnului.

Aşadar, primind milostivirea şi iertarea prin pocăinţă, apropie-te de Sfânta Euharistie, pentru o întărire deplină a omului celui nou, lăuntric.

Nu e nevoie să arătăm aici vreo rânduială anume de pregătire pentru a te împărtăşi. Cel ce s-a pocăit şi s-a mărturisit a lucrat deja toate cele de trebuinţă, iar împărtăşirea este o continuare firească a celor ce s-au făcut până acum; dacă şi-a plâns păcatele şi s-a spovedit este gata să se apropie de această Taină negrăită. Nici Apostolul nu mai are alte poveţe, spunând doar: *Să se cerceteze însă omul pe sine şi aşa să mănânce din pâine şi să bea din pahar* (I Corinteni 11, 28), sau altfel spus: păzeşte ce ai înlăuntrul tău sau să nu pierzi ceea ce ai şi este de ajuns.

Potrivit rânduielii care există la noi, perioada dintre spovedanie şi împărtăşanie este, de regulă, scurtă. Cel mai adesea acestea două sunt despărţite doar de o seară, o dimineaţă şi de Sfânta Liturghie; în aceste puţine ceasuri trebuie să ne străduim să ne menţinem în starea duhovnicească pe care ne-a adus-o Taina Sfintei Spovedanii şi să luăm aminte cu toată grija la unirea cu Hristos în Sfânta Împărtăşanie. Astfel:

1) Păstrează-ţi atenţia neîmprăştiată şi neînvârtoşată; ai grijă să nu-ţi risipeşti mintea sau să te nelinişteşti din pricina grijilor şi îndepărtează-te de orice ţi-ar putea tulbura liniştea; pogoară-te înlăuntrul tău şi de acolo gândeşte-te la Domnul, Cel ce vrea să intre în cămara inimii tale. Îndepărtează orice altă mişcare a minţii şi, contemplându-L numai pe Domnul, roagă-te Lui cu o nerisipită rugăciune a inimii.

2) Dacă mintea nu este în stare să rămână statornică asupra acestei singure lucrări, atunci hrăneşte-o cu gânduri despre Taina Sfintei Împărtăşanii, şi, ca să nu îi îngădui să o prea mare răspândire, pecetluieşte-o cu cuvintele Domnului şi ale Sfinţilor Apostoli despre această Sfântă Taină.

3) Cugetă la spusele Mântuitorului sau ale Sfinţilor Apostoli, culege din nectarul lor întărire şi caută să-ţi deştepţi înlăuntrul tău o stare de rugăciune smerită. Când rugăciunea va veni, cazi înaintea lui Dumnezeu şi nu te ridica de la rugăciune cât timp stăruie în tine duhul ei.

4) Să umpli seara cu toate aceste îndeletniciri duhovniceşti, până când somnul îţi va închide ochii. Odată sosită şi dimineaţa, mai întâi insuflă-ţi conştiinţa însemnătăţii acestei zile pentru mântuirea ta, dar ai grijă să nu te plimbi de ici-colo şi să nu te risipeşti în tot felul de nimicuri; ţine-ţi atenţia concentrată asupra celor ce se petrec cu tine şi înlăuntrul tău. Ia aminte! Vrăjmaşul va încerca să te ispitească în tot felul, să-ţi aducă o stare de moleşeală, de amărăciune, să-ţi învălmăşească gândurile, să-ţi dea vreo grijă sau vreo nemulţumire în legătură cu cine ştie ce, să-ţi stârnească ura sau invidia faţă de vreun semen de-al tău. Veghează asupra ta, rugându-te lui Dumnezeu, şi vei trece cu bine şi peste aceste pietre de poticneală.

5) Intrând în biserică, să ai sentimentul că intri în foişorul din Ierusalim, unde Hristos a luat Cina cea de Taină cu Sfinţii Săi Apostoli, şi străduieşte-te mai mult ca oricând să fii atent la cele ce se cântă şi se citesc la strană, gândul călăuzitor fiind acela că Însuşi Hristos pregăteşte pentru tine o Cină a mântuirii.

6) Încălzeşte-ţi *credinţa* în prezenţa reală a lui Hristos, Mântuitorul şi Domnul, în Sfintele Sale Taine; ajutat de credinţă şi, conştient că Domnul deja Se apropie de tine, să

rosteşti cu *inimă înfrântă*: „Nu sunt vrednic să intri sub acoperişul casei mele". O dată cu smerenia, să simți şi acea *frică* a fiului risipitor, însă nu o frică care te îndepărtează, ci te aduce într-o stare de sfială şi evlavie. Deoarece Hristos Însuşi te cheamă să o faci, fii gata să te apropii cu *bună nădejde*, *dor* şi *însetoşare*, precum cerbul care doreşte izvoarele apelor: apropie-te cu *dor*, încredințat că Îl primeşti pe Hristos şi o dată cu El toată bogăția vieții ce este întru El. De la dorința aceasta, care nu-ți va fi ruşinată, să te întorci iar spre tine însuți, fii gata să-L întâmpini pe Hristos şi întețeşte flacăra *zdrobirii inimii*, înnoind făgăduința de a părăsi păcatul, chiar dacă ar fi să mori pentru a o împlini.

7) Sârguieşte-te să asculți toată slujba într-o stare de trezvie a minții, trecând de la un simțământ la altul. Cu sufletul pregătit, apropie-te de potirul Domnului şi zărindu-l, să faci o închinăciune lui Hristos Care Se apropie de tine. Deschide-ți buzele şi inima, primeşte-L, chemându-L cu multă smerenie împreună cu Sfântul Apostol Toma: *Domnul meu şi Dumnezeul meu!*

Slavă Ție, Dumnezeule! Slavă Ție, Dumnezeule! Slavă Ție, Dumnezeule!

Apropiindu-te de potirul Domnului cu o asemenea stare sufletească şi în aceeaşi stare sufletească plecând, vei simți în inima ta: „Cu totul adevărat este cuvântul Stăpânului şi Dumnezeului meu, că cel ce se împărtăşeşte cu Darurile cele dumnezeieşti şi îndumnezeitoare nu este singur, ci cu Tine, Hristoase al meu, Cel ce eşti din Lumina cea cu trei străluciri, Care luminează lumea". Iată că de-acum Îl porți pe Hristos în tine. Ia aminte să-L păstrezi în tine şi să-L odihneşti cu toată râvna. Dacă Hristos este în tine, cine poate să-ți stea împotrivă? Vei putea să lucrezi toate întru Domnul Care îți dă puterea.

Cu acestea, încheiem învățătura despre viața duhovnicească a creștinului care a căzut în păcat și se întoarce la o viață bineplăcută lui Dumnezeu.

Concluzie

Aceasta este rânduiala transformării duhovnicești! Este înfățișată în aceste pagini în chipul unei lungi istorii pentru a fi cât mai lesne de observat momentele cruciale pe care le întâlnește cel ce merge pe calea mântuirii, precum și întrepătrunderea lucrărilor harului cu lucrările libertății omenești. Tot ceea ce s-a scris se petrece cu fiecare credincios în parte, dar măsura este hotărâtă de personalitatea și împrejurările specifice fiecăruia. Unul poate trece prin toate aceste etape în doar câteva minute, timp în care el se deșteaptă prin har, se pocăiește și hotărăște să-și afierosească viața lui Dumnezeu. Evenimentele vieții duhovnicești se succed foarte rapid, însă acest fel de prefacere lăuntrică este foarte rar; cele mai multe schimbări nu au loc deodată, ci treptat. Deși transformările interioare în sine pot fi fulgerătoare, credinciosul ajunge la ele după o îndelungată nevoință. Iată motivul pentru care prefacerea duhovnicească a unora poate dura ani de zile, iar lucrurile în preajma cărora zăbovesc ei cel mai mult sunt acelea în care trebuie să-și biruie iubirea de sine, adică să-și dezrădăcineze patimile și poftele, să se mărturisească și altele. Trebuie să se întărească în noi starea lăuntrică a îndepărtării de tot păcatul și a afierosirii vieții noastre lui Dumnezeu. Din acest moment începe în noi viața cu adevărat creștinească și aceasta pentru că omul își atinge scopul său – ascuns în Dumnezeu. Totul depinde de râvna cu care cineva își face lucrarea și de convingerea că ceea ce urmează să facă

este de o trebuință vitală; dacă are această convingere, atunci mai devreme sau mai târziu va acționa; însă acum este cel mai bine. Începe să lucreze de îndată și pune temelia, iar această punere a temeliei este cel mai important pas al prefacerii lăuntrice.

Partea a treia

CUM SE CUVINE SĂ TRĂIM, SĂ SPORIM ŞI SĂ NE DESĂVÂRŞIM ÎN VIAŢA DUHOVNICEASCĂ ŞI DESPRE RÂNDUIALA UNEI VIEŢI BINEPLĂCUTE LUI DUMNEZEU

I

Menirea finală a omului – comuniunea vie cu Dumnezeu

Să ne reamintim faptul că omul de abia a ieşit din întuneric la lumină, din stăpânirea Satanei în împărăţia lui Dumnezeu; are înaintea ochilor o cărare pe care n-a făcut încă nici un pas, dar este înflăcărat de râvna de a face tot ce-i stă în puteri pentru a-şi continua lucrarea deja începută şi de a nu se mai face rob al foştilor stăpânitori, care l-au îndepărtat de Dumnezeul şi Mântuitorul lui, trăgându-l la pierzanie.

Am putea să ne întrebăm: unde şi cum să păşească pentru a ajunge la destinaţie în mod sigur, fără abateri, cât mai grabnic şi, mai ales, încununat de biruinţă?

Scopul către care trebuie să năzuiască orice creştin prin toate nevoinţele şi strădaniile sale este scopul ultim al omului şi a întregii iconomii a mântuirii, adică să-I fie bineplăcut lui Dumnezeu, să se unească cu Dumnezeu, să devină vrednic de împărăţia Sa. Sufletul însetat şi fără odihnă, care râvneşte după cele bune, îşi află pacea doar aflându-L pe Dumnezeu, gustându-L şi umplându-se de El. Aşa încât prima îndatorire a sufletului este: *Căutaţi pe Domnul şi vă întăriţi; căutaţi faţa Lui, pururea* (Psalmul 104, 4). Binecuvântarea ce se revarsă de aici nu poate fi ajunsă de mintea omenească, pentru că omul nici n-ar putea cugeta măcar la asemenea înălţime. Însă când Dumnezeu binevoieşte să reverse peste om această binecuvântare, ticăloşie ar fi din partea omului să o risipească din pricina necredinţei, a împrăştierii sau a vreunui cuget străin strecurat în timpul nevoinţelor. *Voi locui în*

ei (II Corinteni 6, 16), spune Dumnezeu, înțelegând prin aceasta toate cele trei Persoane ale Preasfintei Treimi. Domnul spune despre Dumnezeu Tatăl şi despre Sine: *Vom veni la el* (la cel ce crede în Mine şi Mă iubeşte) *şi vom face locaş la el* (Ioan 14, 23), iar despre Sine spune: *voi intra la el şi voi cina cu el* (Apocalipsa 3, 20) şi mai deslușit în alt loc: *Eu sunt întru Tatăl Meu şi voi în Mine şi Eu în voi* (Ioan 14, 20). Apostolul zice despre Sfântul Duh: *Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi* (I Corinteni 3, 16), *ca să primim prin credință făgăduința Duhului* (Galateni 3, 14).

Este bine să vedem că sălăşluirea lui Dumnezeu în noi nu este numai una gândită, aşa cum este în cazul în care omul, prin voia lui Dumnezeu, contemplă cele dumnezeieşti, ci este mai ales una trăită, plină de viață şi față de care cea dintâi [adică sălăşluirea gândită – n. tr. rom.] trebuie socotită numai un mijloc. Nevoia rațională şi cea simțitoare [din inimă] după Dumnezeu, care se nasc în sufletul nostru din milostivirea Lui, pregătesc pe om să-L primească cu adevărat pe Dumnezeu. Aceasta este un fel de comuniune în care, fără a se nimici voința şi personalitatea omului, Dumnezeu este Cel ce lucrează *şi ca să voim şi ca să săvârşim* (vezi Filipeni 2, 13); nu omul trăieşte, ci Hristos trăieşte în el (vezi Galateni 2, 20). Acesta este scopul omului şi scopul lui Dumnezeu Însuşi. Totul este creat întru Dumnezeu şi are viață numai în El. Făpturile raționale sunt încununate cu arma bunăvoirii, dar nu sunt definitiv şi absolut independente. Ele trebuie să se dăruiască Dumnezeului Celui Atotputernic şi nu să-şi întocmească vreo împărăție a lor, independentă de împărăția lui Dumnezeu.

Poate părea de neînțeles faptul că această comuniune cu Dumnezeu trebuie dobândită, când ea este deja lucrătoare în noi sau ni se dăruieşte prin Taina Botezului sau a Sfintei

Spovedanii, pentru că este scris: *Căci, câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat* (Galateni 3, 27) sau: *Căci voi ați murit şi viața voastră este ascunsă cu Hristos în Domnul* (Coloseni 3, 3). Este un adevăr elementar faptul că Dumnezeu este pretutindeni: *Ca ei să caute pe Dumnezeu, doar L-ar pipăi şi L-ar găsi, deşi nu e departe de fiecare dintre noi.* (Faptele Apostolilor 17, 27) şi că binevoieşte să-Şi facă locaş în oricine este pregătit să-L primească. Dar lipsa voinței, învârtoşarea inimii şi întunecarea minții ne țin departe de Dumnezeu. Acum, când cel ce se pocăieşte s-a lepădat de toate şi s-a afierosit pe sine lui Dumnezeu, din ce pricini nu vine Dumnezeu să Se sălăşluiască în el?

1. Diferitele trepte ale unirii cu Dumnezeu

Pentru a face lumină în această problemă atât de spinoasă, este necesar mai întâi să lămurim diferitele chipuri ale unirii cu Dumnezeu. Unirea începe în clipa deşteptării prin har. Omul dă mărturie despre ea prin ostenelile şi dorul după Dumnezeu, iar Dumnezeu ne încredințează de aceasta prin bunăvoința, călăuzirea şi acoperământul Său. El însă nu este încă înlăuntrul omului şi nici omul nu este în El, nu este încă comuniune şi împreună-lucrare desăvârşită. Prin Sfânta Taină a Botezului şi a Spovedaniei, Hristos intră în credincios prin harul Său, unindu-Se cu el şi învrednicindu-l să guste cât de bun este Domnul cu atâta îmbelşugare şi revărsare simțită a bunătății, încât el aseamănă această stare cu desăvârşirea. Însă după aceea Dumnezeu tăinuieşte pentru o vreme semnele prezenței Sale în om, mai aducând din când în când câte o adiere uşoară, care este numai o imagine slabă şi nu însuşi chipul desăvârşit al unirii. Îngăduie ca omul să petreacă în necunoaştere, până când ajunge la o anumită măsu-

ră a înțelegerii duhovnicești, după înțeleapta Lui călăuzire, și atunci abia Hristos Își face simțită prezența în sufletul creștinului, care s-a făcut templu al Preasfintei Treimi.

Așadar, deosebim trei trepte de unire cu Dumnezeu: una este rațională și este cea din timpul întoarcerii spre Dumnezeu, iar celelalte două sunt lucrătoare; dintre acestea două una este tainică, nevăzută de ceilalți și neștiută de noi înșine, iar cealaltă este fățișă, cunoscută și de noi, și de ceilalți.

Prima treaptă a comuniunii, cea mai apropiată de înțelegerea noastră și mai des întâlnită, nu încetează în cea de-a doua și nici chiar în cea de-a treia treaptă a unirii cu Hristos, fiindcă viața duhovnicească este o viață care se desfășoară în același timp și la nivel rațional.

Totuși, urcând duhovnicește pe cea de-a doua și chiar a treia treaptă, firea celui dintâi chip al unirii cu Dumnezeu se schimbă în mod simțitor, iar felul schimbării nu poate fi prins în cuvinte.

Întreaga viață duhovnicească stă tocmai în această înălțare de la comuniunea gândită, percepută numai la nivel rațional, la unirea vie, lucrătoare, simțită și arătată.

2. Cum se sălășluiește harul în sufletul celui care se pocăiește

Persoana care a ales calea pocăinței a și intrat în comuniune cu Dumnezeu, însă într-un mod neștiut, nearătat și tăinuit. Dumnezeu vrea ca persoana aceea să năzuiască după o unire desăvârșită, arătată și simțită. Toată osteneala și nevoința pentru mântuire a creștinului trebuie zidită pe această temelie –lucru care trebuie arătat și subliniat spre deplina noastră încredințare –: prin Taina Sfântului Botez și a Pocăinței se pogoară harul în chip simțit peste suflet, iar apoi se

îndepărtează de cunoaşterea noastră, deşi în realitate nu ne părăseşte. Se face pe sine neştiut de credincios, până ce inima se curăţeşte, şi atunci se sălăşluieşte la arătare şi definitiv. Este de la sine înţeles că singurii noştri călăuzitori în aceste taine dumnezeieşti sunt Sfinţii Părinţi şi mai cu seamă Sfântul Diadoh, episcop de Foticeea, şi Sfântul Macarie Egipteanul; pe ei îi vom aduce ca mărturie pentru cele scrise până aici.

Harul se pogoară în om şi se odihneşte în el din clipa primirii Tainelor Bisericii

„Harul", ne spune Sfântul Diadoh, „se ascunde, din însăşi clipa în care ne-am botezat, în adâncul minţii"[15], şi de asemenea: „Căci dacă harul dumnezeiesc se împreună prin Sfântul Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui rău?"[16] Sfântul Macarie spune: „Harul se află neîncetat în om. Prinde rădăcini din tinereţe, se amestecă cu el ca un aluat şi devine o parte firească a acestuia, devine o singură fiinţă cu el."[17]

Când harul îl cercetează pe cineva printr-o Sfântă Taină, îl învredniceşte pe acela să guste cu toată simţirea din dulceaţa unirii cu Dumnezeu

Sfântul Diadoh zice: „La începutul înaintării, dacă iubim cu căldură virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh face sufletul să guste cu toată simţirea şi încredinţarea din dulceaţa lui Dumnezeu, ca mintea să afle printr-o cunoaştere

---

[15] Sfântul Diadoh al Foticeei, *Filoc. rom.* vol. 1, 1993, nr. 77, p. 452.
[16] *Ibidem*, nr. 78, p. 453.
[17] Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, în PSB, vol. 34, 1992, omilia 8:2, p. 127.

exactă răsplata desăvârşită a ostenelilor iubitorilor de Dumnezeu”[18] şi iarăşi: „Harul obişnuieşte la început să umple sufletul de lumină prin simţire multă”[19].

Mărturia cea mai limpede că lumina harului s-a sălăşluit în suflet stă, la început, în veşmintele albe pe care cei proaspăt botezaţi le poartă vreme de *şapte* zile. Că aceasta nu este o simplă tradiţie se vede din numeroasele exemple ale sfinţilor convertiţi, dintre care unii erau înveşmântaţi în haine de lumină, pe creştetul unora se pogora un porumbel, iar altora le străluceau chipurile.

Toţi cei care s-au apropiat cu adevărat de Dumnezeu au simţit o săltare a sufletului, ca aceea a Înaintemergătorului în pântecele Elisabetei, când a venit la ea Maica Domnului purtându-L pe Hristos în pântece. În vieţile Sfinţilor Simeon şi Ioan[20] este scris că au văzut o cunună luminoasă în jurul unui frate care tocmai se botezase şi fusese tuns în monahism şi că a ţinut *şapte* zile. La călugărire, aceşti sfinţi s-au învrednicit de cercetarea deosebită a lui Dumnezeu şi, dorind a păstra pentru totdeauna harul cel dumnezeiesc, au plecat de îndată în pustie, pentru o cât mai aspră nevoinţă.

Harul se tăinuieşte pe sine de cel ce se nevoieşte pentru mântuirea sa

După cercetare, harul se tăinuieşte pe sine de cel ce se nevoieşte pentru mântuire, şi cu toate că el este sălăşluit şi lucrează în el, toate le face neştiut de ostenitor, încât acela, în deplină necunoştinţă de prezenţa harului, se crede părăsit de

---

[18] Sfântul Diadoh al Foticeei, *Filoc. rom.* vol 1, 1993, nr. 90, p. 464.
[19] *Ibid.*, nr. 69, p. 447.
[20] Vezi *Vieţile Sfinţilor* pe luna iulie, ziua a 21-a.

Dumnezeu şi în pragul pierzaniei, se tânguie şi suspină şi-şi înmulţeşte suferinţa. În continuarea citatului de mai sus Sfântul Diadoh zice: „Prin urmare trebuie să ne lase să ne întristăm într-o anumită măsură, ca unii ce am fi părăsiţi, ca şi mai mult să ne smerim şi să ne supunem slavei Domnului, dar totodată să ne şi bucurăm cu măsură, într-aripaţi de nădejdea cea bună". Dar înaintând omul în nevoinţă, adeseori harul lucrează nesimţit tainele sale în sufletul contemplativ şi cuvântător de Dumnezeu. Făcând la început aşa, el vrea ca, bucurându-ne, să ne mâne spre contemplaţiile dumnezeieşti, ca pe unii ce suntem chemaţi de la neştiinţă la ştiinţă. La mijlocul nevoinţelor însă, vrea să ne păstreze cunoştinţa nepătată de slava deşartă."[21]

Într-un alt loc, Sfântul Diadoh ne explică cum lucrează harul în general: „Căci la început, precum am spus şi mai înainte, harul îşi ascunde prezenţa sa în cei botezaţi, aşteptând hotărârea sufletului ca, atunci când omul se va întoarce cu totul spre Domnul, să-şi arate, printr-o negrăită simţire, prezenţa în inimă. Pe urmă iarăşi aşteaptă mişcarea sufletului, îngăduind săgeţilor drăceşti să ajungă până în adâncul acestei simţiri, ca printr-o hotărâre şi mai caldă şi prin cuget smerit să caute pe Dumnezeu...". „Dar trebuie să ştim că [...] harul se ascunde pe sine, precum am mai spus, dar conlucră cu sufletul, dându-i un ajutor nesimţit, ca să arate vrăjmaşilor sufletului că biruinţa este numai a lui [...]. Părăsirea povăţuitoare aduce sufletului întristare multă, de asemenea o anumită smerenie şi deznădejde măsurată."[22]

Sfântul Macarie Egipteanul spune de asemenea că „lucrarea harului lui Dumnezeu în om şi darul Duhului Sfânt, pe

---

[21] *Ibidem*, nr. 69, p. 447.
[22] *Ibidem*, nr. 85, 87, pp. 450-460 şi 461-462.

care se învredniceşte a-l primi sufletul cel credincios, se face cu mare luptă şi cu îndelungă-răbdare, prin încercări şi ispite"[23]. Desigur, Sfântul Macarie nu se referă la cea dintâi cercetare a harului, ci la desăvârşita lui sălăşluire şi lucrare, aşa cum se vede de altfel din cuvintele lui: „Lucrarea duhovnicească a harului lui Dumnezeu, care are loc în suflet, se face cu multă răbdare, cu înţelepciune şi sub oblăduire tainică a minţii. După ce omul s-a luptat, vreme îndelungată, după ce voia lui liberă supusă la multă încercare, s-a arătat bineplăcută Duhului, după ce a arătat răbdare în încercare, lucrarea harului se arată desăvârşită întru el."[24] El argumentează această concluzie folosindu-se de exemplele lui Avraam, Iacov, Iosif şi David, care, după ce au primit mari şi minunate făgăduinţe, au fost supuşi la multă încercare, suferind în necunoaştere până când Domnul Şi-a împlinit făgăduinţa.[25]

Trebuie înţeles faptul că nearătarea şi necunoaşterea harului de către noi nu este desăvârşită, ci o cunoaştem oarecum prin diferite mângâieri şi bucurii, deşi ele după fire sunt cu totul deosebite de acelea care apar la sălăşluirea Duhului Sfânt.

În cele din urmă, sălăşluirea lui Dumnezeu în om este desăvârşită

În cele din urmă, când unirea tăinuită cu Dumnezeu şi lucrarea Lui tainică iau sfârşit (durata acestei perioade nu depinde nicidecum de om, ci este rânduită de înţelepciunea

---

[23] Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, în PSB, vol. 34, 1992, omilia 9:7, p. 130.
[24] *Ibid.*, omilia 9:1, p. 129.
[25] *Ibid.*, omilia 9: 2-6, p. 129-130.

harului mântuitor), Dumnezeu Se sălăşluieşte în chip desăvârşit. Omul este inundat de har şi se uneşte cu El. Tocmai aici se sileşte să ajungă omul prin toate nevoinţele şi ostenelile ascetice şi aceasta este menirea întregii iconomii rânduite de Dumnezeu, iar rostul tuturor încercărilor prin care trece un om de la naştere până la mormânt tot acesta este. Sfântul Macarie scrie că lucrarea harului se arată făţiş după tot felul de strâmtorări şi suferinţe şi că sufletul este înfiat prin har de Duhul Sfânt. Dumnezeu Însuşi încearcă inima, iar omul este înălţat până la vrednicia de a deveni fiu al lui Dumnezeu după har. Potrivit Sfântului Diadoh, „dacă cineva poate să moară prin osteneli încă pe când trăieşte, ajunge în întregime locaş Duhului Sfânt”[26] şi „harul îi va lumina toată firea printr-o oarecare simţire mai adâncă, încălzindu-l spre mai multă dragoste de Dumnezeu”[27]. Harul odihnindu-se în om este însoţit de diferite manifestări, după persoana care îl primeşte.

Două chipuri de unire cu Dumnezeu

Aceste două chipuri de unire cu Dumnezeu au fost minunat înfăţişate de înţeleptul Sirah, care grăieşte despre înţelepciune – adică însuşi harul mântuitor al lui Dumnezeu – astfel: ...*umblă cu el cu faţa ascunsă şi-l încearcă la început cu ispite şi-l înfricoşează şi-l strâmtorează, şi-l chinuieşte cu învăţătura sa, până ce va prinde încredere în el, şi-l va ispiti întru îndreptările sale. Şi iarăşi se va întoarce drept la el, şi-l va veseli, şi îi va descoperi lui cele ascunse ale sale* (Isus Sirah 4, 18-20).

---

[26] Sfântul Diadoh al Foticeei, *Filoc. rom.* vol 1, 1993, nr. 82, p. 458.
[27] *Ibid.*, nr. 85, p. 460.

...umblă cu el cu fața ascunsă şi-l încearcă la început cu ispite – se poartă cu el cu asprime, fără milostivire, cu strictețe şi cu o părută lipsă de dragoste;

şi-l înfricoşează şi-l strâmtorează – frica de a fi părăsiți de Dumnezeu şi de a fi răpuşi de necontenitele amenințări ale viclenilor vrăjmaşi. Sfântul Diadoh spune că harul este asemenea mamei „care depărtează puțin copilul de la sânul său, dacă se poartă cu neorânduială față de regulile alăptării, ca speriat de niscai oameni cu fețe urâte ce stau împrejur, sau de niscai fiare, să se întoarcă cu frică multă şi cu lacrimi la sânul maicii”[28].

şi-l chinuieşte cu învățătura sa – îl va ține multă vreme în această stare de călăuzire aspră şi neştiută; Sfântul Macarie spune că harul lucrează neştiut, pe multe şi felurite căi, şi le rânduieşte pe toate după marea sa înțelepciune şi după măsura şi nevoile omului, îngăduind să treacă printr-o mulțime de ispite şi tainice încercări ale minții[29], şi tot aşa,

până ce va prinde încredere în el, şi-l va ispiti întru îndreptările sale – harul îl călăuzeşte până la treapta pe care el se dovedeşte pe deplin ispitit şi lămurit în focul încercărilor şi învederat ca fiind statornic în bine. Sfântul Macarie spune că atunci când, după încercări nenumărate, voința se arată bineplăcută Duhului Sfânt şi vreme îndelungată se dovedeşte răbdătoare şi neşovăielnică; când sufletul lucrează întru totul fără să alunge Duhul Sfânt în vreun fel, ci conlucrează cu harul spre împlinirea poruncilor[30], vine şi clipa în care:

iarăşi se va întoarce drept la el, adică pe față, ca după o îndelungată despărțire. Atunci, după spusa Sfântului

---

[28] *Ibidem*, nr. 86, p. 461.

[29] Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, în PSB, vol. 34, 1992, omilia 8:2, p. 127.

[30] *Ibidem*, omilia 9:1, p. 129.

Macarie, „lucrarea harului se arată desăvârşită întru el”[31] şi el se face fiu după har al lui Dumnezeu; sau, potrivit Sfântului Diadoh, harul îi luminează toată firea printr-o oarecare simțire mai adâncă, făcându-se în întregime locaş al Duhului Sfânt – lumina feței lui Dumnezeu (vezi Psalmul 4, 6). Hristos şi Tatăl Său vin la el şi Îşi fac locaş la el (vezi Ioan 14, 23).

şi-l va veseli. Şi se va bucura inima voastră, zice Domnul, *bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi* (Ioan 16, 22). Împărăția lui Dumnezeu este bucurie în Duhul Sfânt (Romani 14, 17). Lumina care străluceşte în om, zice Sfântul Macarie, pătrunde adânc în toate mădularele lui, încât el, cu totul răpit în această dulce şi negrăită simțire, este străin de sine din pricina revărsării nestăvilite a dragostei dumnezeieşti şi a tainelor pe care le contemplă. Sfântul Diadoh spune că acum sufletul este necontenit într-o dorință fierbinte şi se aprinde de dragoste şi saltă de bucurie şi arde de dorința de a părăsi trupul şi a pleca cât mai grabnic către Domnul, nemaidorind a zăbovi mai mult în viața aceasta pământească.[32]

şi-i va descoperi lui cele ascunse ale sale – adâncurile dumnezeieştii înțelepciuni, contemplarea Sfintei Treimi Căreia se cuvine toată slava şi închinăciunea, iconomia mântuirii, modul de dobândire a mântuirii, taina virtuții şi păcatului, purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de toată făptura şi, în general, toată rânduiala cea dumnezeiască a lucrurilor, aşa cum este arătată în amănunt de Sfântul Isaac Sirul în epistola sa către Sfântul Simeon. „Căci când se înnoieşte mintea şi se sfințeşte inima, [...] mintea lui simte cunoştința duhovni-

---

[31] *Ibidem*, omilia 9:1, p. 129.

[32] Sfântul Diadoh al Foticeei, *Filoc. rom.* vol. 1, 1993, nr. 13, p. 418.

cească a făpturilor şi răsare în ea vederea tainelor Sfintei Treimi, împreună cu tainele iconomiei (întrupării) celei pentru noi, şi atunci mintea se uneşte cu totul cu cunoştinţa nădejdii celor viitoare [...]. Căci mintea văzătoare a tainelor ascunse ale Duhului, de se află în sănătatea firii ei, vede acum slava lui Hristos şi nu întreabă şi nu învaţă despre ea, ci se desfată de plăcerea tainelor lumii celei noi, mai presus de libertatea voinţei..."[33] Această cunoaştere desăvârşită este rodul venirii harului, care răpeşte duhul în acel veac al fericirii şi-l face să privească la frumuseţile de acolo.[34] Sfântul Duh ia vălul de pe suflet, îl răpeşte în lumea ce va să fie, şi-i arată toate tainele cereşti cele minunate şi negrăite.[35]

Astfel, este limpede acum că harul pogorât peste credincios prin Tainele Bisericii se uneşte cu el şi-i dă să guste mai întâi din toată dulceaţa şi bucuria vieţii în Hristos, apoi îşi face tăinuită prezenţa, lăsându-l să se nevoiască de unul singur în osteneli, nedumeriri, strâmtorări şi chiar căderi; în sfârşit, după ce această vreme de ispitire se termină, se sălăşluieşte în el în chip vădit, plin de viaţă şi de putere.

---

[33] Sfântul Isaac Sirul, *Filoc. rom.*, vol. 10, 1981, Epistola IV (*Către cuviosul părinte Simeon, făcătorul de minuni*), p. 494-495.
[34] Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, în PSB, vol. 34, 1992, omilia *Despre înălţarea minţii*, 13, p. 320.
[35] *Ibidem*, *Cuvânt despre libertatea minţii*, 20, 21, 24, p. 345-347.

II

Din ce pricină harul lui Dumnezeu nu se sălăşluieşte dintr-o dată pe deplin în suflet

S-ar putea ivi întrebarea: „Din ce pricină harul lui Dumnezeu nu se sălăşluieşte dintr-o dată pe deplin în suflet, sau altfel spus, de ce nu vădeşte imediat biruința unei desăvârşite uniri a sufletului cu Dumnezeu? Este de trebuință să cunoaştem pricina pentru a o înlătura şi a ne lucra mântuirea cu spor, căci numai depăşind toate piedicile vom putea să dobândim pe deplin harul lui Dumnezeu.

1. Chipul lăuntric al celui ce se pocăieşte

Pentru a înțelege care este pricina, să observăm chipul lăuntric al celui ce se pocăieşte. Păcatul pune stăpânire pe o persoană şi-o ademeneşte în toate felurile, înşelându-i atenția, simțurile şi toată puterea şi voința de a-şi lucra mântuirea. Acționând sub înrâurirea păcatului, persoana se lasă pătrunsă în toate mădularele şi în toate facultățile sufleteşti de duhul cel viclean, astfel încât toate puterile sale se deprind să lucreze după inspirația păcatului. Această lucrare, străină firii noastre, se lipeşte de noi, din pricina unei îndelungate lucrări a păcatului, şi intră în firea noastră în aşa măsură, încât ia chipul unei a doua naturi, absolut firești şi imposibil de înlăturat. În acest fel se lipesc cu viclenie trufia de minte, lă-

comia de dorință și pofta de inimă și ne vădim iubitori de sine și disprețuitori ai aproapelui în toate faptele noastre. Omul întreg, toată ființa sa – conștiința și voința, facultățile sufletești (rațiune, voință, sentiment), funcțiile trupești, toate faptele exterioare, modul de a se purta, obiceiurile și rânduielile sale, înfățișarea – se pervertesc și omul se umple de mirosul cel urât al iubirii de sine și al tuturor patimilor și poftelor. Sfântul Macarie spune despre acestea că stăpânitorul cel viclean a robit prin păcat pe om încă de la început – din pricina căderii protopărinților noștri – și i-a înfășurat sufletul în puterea întunericului; de aceea se cheamă omul împătimit om trupesc, om pământesc, om vechi, întinat și necurat, și de aceea păcatul a îmbrăcat prin zdrențele lui părțile corespunzătoare ale sufletului nostru: mintea noastră cu mintea lui și tot așa. Și cotropind astfel lucrarea firească a puterilor noastre, le-a pângărit și le-a desfigurat, silindu-le să lucreze cele nefirești, făcându-ne însă să credem că ar fi firești. Cel ce zăbovește în stăpânirea acestei nopți, sub jugul păcatului, fără să se deștepte și să se pocăiască, fără să se hotărască a I se închina lui Dumnezeu în Duh și adevăr, se află încă sub stăpânirea diavolului.[36]

Harul lui Dumnezeu care se pogoară – întâi în clipa trezirii și după aceea pe tot parcursul prefacerii lăuntrice – separă un om de celălalt și-l aduce la cunoașterea acestei înrobiri, dându-i puterea să deslușească ceea ce este firesc și ce s-a alipit și este străin firii lui. Îl îndeamnă la hotărârea de a se descotorosi și a se curăți de toată întinăciunea cea multă a păcatului, astfel încât chipul lui Dumnezeu să se arate iarăși în toată măreția și neștirbirea sa. Este evident că hotărârea

---

[36] Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, în PSB, vol. 34, 1992, omilia 2:1, 2, 4, p. 92-94.

aceasta e numai piatra de temelie a întregii zidiri care urmează. Dorința şi conştiința de a se dezbrăca de această perverti-re a firii şi a funcțiilor ei există în om doar la nivelul intenți-ei, însă în realitate întocmirea sa lăuntrică nu s-a schimbat cu nimic – este amestecată cu păcatul şi lucrează păcatul. Ca şi mai înainte, patimile îi înrobesc ființa, cu singura deosebire că înainte păcatul era dorit, ales şi făcut ca atare de omul în-suşi, pe când acum omul lucrează împotriva voinței lui, cu silă, cu supărare şi cu împotrivire. Este ca şi cum persoana a ieşit din sine ca dintr-un hoit urât mirositor şi vede ce nesu-ferită miasmă a patimilor răspândeşte sufletul lui, iar simțu-rile lui se scârbesc într-atât, încât omul stă gata să-şi iasă din minți.

2. Viața duhovnicească are mai întâi chipul unei semințe

Aşadar, viața duhovnicească se aseamănă la început unei semințe: sau unei scântei – însă unei semințe semănate printre mărăcini, sau unei scântei acoperite din toate părțile de cenuşă. Este încă lumina firavă a unei candele încercând să străpungă negura cea groasă. În intenția şi conştiința sa omul năzuieşte după Dumnezeu, iar Dumnezeu îl primeşte şi Se uneşte cu el în această putere a conştiinței şi a voinței sale libere, a minții şi a duhului, după cum spun Sfinții Antonie sau Macarie cel Mare. În om acestea sunt puterile cele bune, plăcute şi mântuite [prin pogorârea harului]. Celelalte puteri ale sale sunt încă în robie şi nu vor sau nu pot să se supună rigorilor vieții cele noi: mintea nu vrea să nască gândurile cele duhovniceşti şi lucrează tot după omul cel vechi; voința nu poate să râvnească după cele noi şi rămâne întru cele

vechi; inima nu ştie cum să trăiască întru cele duhovniceşti, ci numai întru cele vechi.

La fel stau lucrurile cu toate funcţiile trupeşti; prin urmare tot trupul este necurat, în afară de un singur punct, în care este cuprinsă puterea conştientă şi liberă – mintea şi duhul. Dumnezeu Cel mai presus de toată curăţia se uneşte cu această parte, în vreme ce părţile cele necurate rămân în afara Lui, înstrăinate de El; deşi Dumnezeu doreşte să umple toată fiinţa noastră, stricăciunea şi murdăria noastră I se împotrivesc. De îndată ce omul se curăţă de patimi, Dumnezeu vădeşte toată plinătatea sălăşluirii Lui. Sfântul Grigorie Sinaitul zice: „De nu se va păzi firea neprihănită prin Duhul, sau de nu se va curăţi cum se cuvine, nu va putea să se facă un trup şi un duh cu Hristos, acum şi în armonia viitoare. Căci un petec dintr-o vechitură a patimilor nu-l poate coase puterea cuprinzătoare şi mijlocitoare a Duhului la haina harului pentru întregire."[37] Domnul nu îşi poate face locaş acolo unde casa sufletului nu e pregătită pentru oaspeţi; este cu neputinţă să se toarne harul până la buza vasului, când vasul este plin de murdărie. Ar însemna să irosim şi să nimicim comoara cea duhovnicească, căci *...ce împărtăşire are lumina cu întunericul? Şi ce învoire este între Hristos şi Veliar?* (II Corinteni 6, 14-15). Domnul Hristos, făgăduind să vină cu Tatăl şi să-şi facă locaş în sufletul nostru, pune condiţia clară a împlinirii poruncii, a împlinirii tuturor poruncilor, de fapt; sau, ca să spunem altfel, să urmărim plinirea dreptăţii în toate faptele noastre, ceea ce este cu neputinţă fără statornica ancorare în bine a puterilor sufleteşti (raţiune, voinţă, sentiment); la curăţirea acestora nu se poate ajunge

---

[37] Sfântul Grigorie Sinaitul, *Filoc. rom.*, vol. 7, 1977, nr. 41, p. 103.

fără smulgerea lor din toată lucrarea cea rea a păcatului, adică fără a ne curăți de pofte şi de patimi.

Aici putem introduce următorul citat: *Dacă zicem că avem împărtăşire cu El şi umblăm întru întuneric, minţim şi nu săvârşim adevărul. Iar dacă umblăm întru lumină, precum El este în lumină, atunci avem împărtăşire unul cu altul* (I Ioan 1, 6-7). Întunericul acesta este întunericul patimilor, aşa cum arată tot Sfântul Ioan Teologul în versetele în care pune alături lipsa de dragoste de cele trei patimi[38] (I Ioan 2, 3-16). Lumina, dimpotrivă, este lumina virtuților şi zic aşa pentru că mai departe este întâlnită alăturarea între virtuţi şi lumină. Este limpede aşadar că unirea deplină cu Dumnezeu este posibilă doar atunci când risipim întunericul patimilor şi când răsare în suflet lumina virtuților; când virtuțile sporesc şi devin o parte obişnuită a existenței noastre; când ne înveşmântăm cu virtutea ca şi cu o haină, când virtuțile pătrund în toate fibrele sufletului, dezrădăcinând şi izgonind patimile, astfel încât să nu mai primim lumina din afară, ci noi înşine să devenim lumini strălucitoare. Până ajungem în acest stadiu al unirii cu Dumnezeu, ea este atât de tăinuită şi de neştiută încât pare inexistentă; şi, într-o oarecare măsură, poate fi socotită nestatornică, fără nădejde, nedeplină şi nepotrivită cu măsura noastră.

Prin urmare, e de trebuință să înțelegem că Dumnezeu Se uneşte cu noi, însă nu depinde de Dumnezeu cât de grabnică şi de deplină este sălăşluirea cea vădită, căci El pe toate le umple, ci este în mâinile noastre să hotărâm aceasta, prin lepădarea patimilor celor înrădăcinate în noi şi lucrarea virtuților. Sfântul Antonie cel Mare zice că: „Păcatele noastre

---

[38] *Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului şi pofta ochilor şi trufia vieții*... (I Ioan 2, 16).

sunt acelea care nu lasă pe Dumnezeu să strălucească în noi"[39].

Dacă scopul de căpetenie al păcătosului care se pocăieşte trebuie să fie unirea deplină, purtătoare de lumină şi binecuvântată cu Dumnezeu, atunci patimile ce lucrează viu şi cu putere în el, precum şi pervertirea firii sale – virtuţile nu s-au întipărit încă în sufletul lui – sunt piedica cel mai greu de înlăturat. De aceea, cea mai mare osteneală a lui va fi izgonirea patimilor din suflet şi semănarea virtuţilor – într-un cuvânt, îndreptarea. Să se silească a se curăţi de toată fărădelegea, pentru a face sălaş dreptăţii; să prigonească toate poftele şi dorinţele şi obiceiurile cele păcătoase – chiar şi pe cele care aparent aparţin firii omeneşti sau pentru care ar avea vreo pricină de îndreptăţire – şi să pună începutul cel bun al lucrării virtuţilor, al obiceiurilor şi rânduielilor celor bune şi purtării după Dumnezeu în toate laturile ei. Să nu scape din vedere scopul ultim, ci să lupte cu timp şi fără timp cu patimile, nedezlipindu-şi privirea de la Dumnezeu. În aceasta constă de fapt lucrarea începătorului, ea trebuind menţinută pe tot parcursul dobândirii vieţii duhovniceşti; cu ea trebuie măsurată dreptatea sau strâmbătatea regulilor pe care şi le întocmeşte începătorul şi a tuturor nevoinţelor pe care el şi le ia asupră-şi. Să fim încredinţaţi de acest fapt cât mai deplin deoarece se pare că toată înşelarea de sine îşi are obârşia în necunoaşterea rânduielii sănătoase a celor începători.[40] Fără a înţelege puterea ce izvorăşte din rânduiala sănătoasă, unii se rezumă la nevoinţele exterioare, alţii lucrea-

---

[39] Sfântul Antonie cel Mare, *Filoc. rom.*, vol. 1, 1993, nr. 150, p. 51-52.

[40] Acest început este zugrăvit cu putere, în toate aspectele lui, în epistola Sfântului Isaac Sirul către Sfântul Simeon-Stâlpnicul (*Filoc. rom.*, vol. 10, 1981, Epistola IV, pp. 476-514); a se vedea şi Sfântul Macarie Egipteanul, *op. cit.*, omiliile 1 şi 2.

ză ceva fapte ale dreptății și se mulțumesc cu ele, fără a năzui să urce mai sus, în timp ce alții sar direct la contemplație. Toate acestea sunt necesare, de bună-seamă, însă la timpul lor și într-o anumită rânduială. La început ele se află în sămânța vieții duhovnicești, apoi din sămânță sporesc fiecare după măsura și împrejurările nevoitorilor. Trebuie să se țină seama de faptul că e o lucrare treptată, urmând anumite etape, adică urcușul se face de la nevoințele ascetice exterioare la cele lăuntrice și de la acestea la contemplație, nicidecum invers.[41]

Încredințați fiind de acestea, putem schița cu ușurință o rânduială călăuzitoare pentru o viață bineplăcută lui Dumnezeu, sau pentru duhul și trăsăturile nevoințelor ascetice.

---

[41] Sfântul Diadoh al Foticeei, *Filoc. rom.*, vol. 1, 1993, nr. 82, p. 457-458; Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, PSB, vol. 34, 1992, omilia 9:13, p. 133; omilia 10, p. 133-135; omilia 13, p. 149; omilia 11, p. 135-136; omiliile 2, 3, 4, pp. 93-109.

III

Rânduiala călăuzitoare a unei vieți bineplăcute lui Dumnezeu

1. Duhul şi trăsăturile ostenelilor ascetice

Să ne întoarcem puțin înapoi şi cu ajutorul minții să ne aşezăm înaintea celui care şi-a afierosit viața lui Dumnezeu şi a făgăduit să lucreze întotdeauna după voia Lui, spre slava Lui, şi să se îmbogățească în fapte bune. A făcut el această făgăduință, însă, după cum am văzut, firea omului celui vechi i se împotriveşte. Ce poate să facă? Duhul urăşte păcatul, însă sufletul şi trupul se complac în păcat şi se tăvălesc în noroiul patimilor de care sunt înlănțuite. Duhul doreşte bunătatea sau voia lui Dumnezeu, însă sufletul şi trupul lucrează răul cu stăruință împotrivindu-se şi scârbindu-se totodată de bine, sau cel puțin nu ştiu cum să-şi lucreze mântuirea. De aceea cel care mânat de râvnă doreşte să-şi țină făgăduința făcută, să rămână statornic în bine, adică să nu săvârşească fapte rele. Să se împotrivească poftelor trupului şi sufletului şi să se silească a lucra tocmai cele ce nu le sunt pe plac. Sufletul şi trupul nu sunt străine persoanei umane, ci ele o alcătuiesc, aşa încât a te împotrivi lor este aceeaşi lucrare cu a te împotrivi ție însuți în cele rele şi a te sili pe tine spre cele bune. *Împotrivirea de sine şi silirea de sine* – acestea sunt cele două aripi ale râvnei duhovniceşti şi cu ele în-

cepe asceza. În lucrarea lor se află toată lupta omului cu sine însuşi, osteneală denumită şi *podvig*. [în lb. rusă, în original]

Din chiar această clipă a vieţii celei noi, păcătosul care se pocăieşte îşi începe *podvig*-ul, nevoinţa şi lucrarea sa, se înhamă la jug şi începe să-şi poarte povara. Acest fapt are o foarte mare importanţă şi de aceea soborul tuturor sfinţilor, fără excepţie, spune că singurul drum neabătut către virtute este semănat pururea cu grele suferinţe şi osteneli. Dimpotrivă, uşurătatea şi lipsa strâmtorărilor dau mărturia unui drum înşelător, pentru că *împărăţia cerurilor se ia prin străduinţă şi cei ce se silesc pun mâna pe ea* (Matei 11, 12). Cel care nu se trudeşte şi nu are un *podvig* propriu, acela se găseşte în *înşelare*. Apostolul zice că cel ce nu rabdă nu este fiu.[42]

Cei înflăcăraţi de râvna cea după Hristos sunt nerăbdători în a împlini osteneala *podvig*-ului, pentru a se curăţi pe sine de toată patima şi a se înălţa la starea de curăţire duhovnicească a omului de dinainte de cădere, astfel încât să se unească cât mai grabnic şi mai desăvârşit cu Hristos. De bună seamă că, cu cât este mai râvnitor, cu cât este mai aprinsă şi nerăbdătoare dorinţa nevoitorului, cu atât mai curând se petrece unirea cu Hristos. E acelaşi lucru cu a spune că, cu cât se urăşte şi se scârbeşte şi se împotriveşte luişi mai mult, cu cât mai dârze şi mai hotărâte sunt faptele împotriva iubirii de sine, cu atât mai repede ajunge la desăvârşire. Astfel, înţelegem că toţi sfinţii care au suit pe culmile desăvârşirii creştine, după deşteptarea prin har s-au supus la cele mai aspre şi mai greu de imaginat nevoinţe – posturi, lipsirea de somn, metanii, privegheri şi retragerea în însingurare – pentru a-şi omorî omul cel vechi. Toate au fost însă făcute cu

---

[42] *Iar dacă sunteţi fără de certare, de care toţi au parte, atunci sunteţi fii nelegitimi şi nu fii adevăraţi* (Evrei 12, 8).

dreapta socoteală, după povățuirea harului şi cu mult dor după contemplarea dumnezeieştilor taine, pe care au şi dobândit-o; întreruperile, slăbirile de ritm, destinderea temporară şi mai ales cruțarea de sine nu fac altceva decât să lâncezească sporirea duhovnicească.

Lucrarea ta, a celui râvnitor, aceasta este: nu slăbi în râvnă şi ia asupră-ți ostenelile fără nici o urmă de şovăire. Ele însă trebuie să fie potrivite cu măsura ta şi cu scopul propus, pentru că există unele ce ajută mai puțin iar altele mai mult la dezrădăcinarea patimilor şi la întipărirea virtuților. Din moment ce rolul suferințelor pentru mântuire este hotărâtor, chiar dacă sunt vremelnice, de ce să te fereşti tot timpul de ele şi să-ți duci existența fără nici o noimă? Lipsa hotărârii celei bune, şovăiala şi moleşeala sunt grele pietre de poticneală.

2. Roadele nevoințelor ascetice sunt păstrate şi sporite în noi de harul dumnezeiesc

Acum, când ai luat hotărârea, nu mai sta – treci la treabă. Asta trebuie să faci. Să ai însă mereu în minte gândul că, deşi râvna împreunată cu lipsa cruțării de sine este de folos pentru mântuire, toată izbânda şi roadele ostenelilor şi *podvig*-urilor tale, adică curățirea de patimi şi sălăşluirea lucrătoare a virtuților, nu se datorează râvnei. Roadele acestea duhovniceşti sunt semănate şi se pârguiesc la căldura acestor nevoințe, dar nu prin ele şi nu din pricina lor, ci din lucrarea harului. *Eu am sădit, Apollo a udat, dar Dumnezeu a făcut să crească* (I Corinteni 3, 6).

Aşa cum viața duhovnicească încolțeşte prin harul lui Dumnezeu, tot el este cel care o menține şi o sporeşte: *cel ce*

a început în voi lucrul cel bun îl va duce până la capăt, până în ziua lui Iisus Hristos (Filipeni 1, 6). Cea dintâi sămânță a vieții duhovnicești se zămislește la rândul ei din împreună-lucrarea harului cu libertatea, iar sporirea embrionului este strâns legată de sporirea împreună-lucrării acestora. Atunci când penitentul a făcut făgăduința de a trăi după voia și spre slava lui Dumnezeu, el a rostit: „Doamne, dă-mi putere și mă întărește"; acum este necesar să facă la fel, să se încredințeze cu totul în mâinile Lui cu rugăciunea: „Tu, Doamne, lucrează în mine după voia Ta", astfel încât prin conștiința, voința și propriile noastre lucrări, Dumnezeu să fie *Cel ce lucrează în voi și ca să voiți și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință* (Filipeni 2, 13). De îndată ce omul cugetă să facă ceva în el și prin el, viața duhovnicească adevărată este zădărnicită; chiar dacă nevoințele sunt nenumărate, nu există sporire și nici roade adevărate. Apar un soi de roade, care luate fiecare în parte nu pot fi socotite rele, însă privite în ansamblul urcușului duhovnicesc ele sunt abateri și întârzieri și de cele mai multe ori sunt rele, pentru că din ele odrăslesc trufia și părerea de sine, semințe ale diavolului, semănate și lucrate de către el. Astfel, lucrările cele dumnezeiești se spurcă cu cele diavolești și pierzătoare de suflet.

În loc să-l ridice pe omul deșteptat prin lucrarea sa, harul va fi nevoit să-l curețe de patima părerii de sine și să zdrobească toate vlăstarele ei cele blestemate. *Sau nu cunoașteți voi singuri bine* – zice Apostolul – *că Hristos Iisus este întru voi? Afară numai dacă nu sunteți netrebnici* (II Corinteni 13, 5). Dacă ne-am unit cu Hristos prin Taina Sfântului Botez și a Sfintei Spovedanii, să ne dăruim Lui, căci făcându-și locaș în noi El, Mântuitorul tuturor, *Care pe toate le știe*, ne va mântui și pe noi. Hristos a spus: *fără Mine nu puteți face nimic* (Ioan 15, 5). Trebuie să credem în El și

să-L rugăm să lucreze în noi, pentru a ne izbăvi de patimi, pentru a întipări în noi virtuțile şi a săvârşi toate cele de folos spre tămăduirea noastră. Aceasta este starea lăuntrică a celui ce se pocăieşte: *Tu, Doamne, Cel ce toate le ştii, mântuieşte-mă, iar eu făgăduiesc să lucrez fără de fățărnicie, fără zăbavă şi înstrăinare, toate cele ce sunt în puterea mea!*

Cel ce îşi rânduieşte în acest chip starea lăuntrică va fi cu adevărat primit de Hristos, Care Se va odihni în el. Povățuitorul lui este Dumnezeu, mijlocitorul rugăciunilor lui este Dumnezeu, Cel ce doreşte şi lucrează în el este Dumnezeu, Cel ce aduce roade este Dumnezeu, toiagul lui este Dumnezeu; aceasta este în el sămânța şi inima cerescului Pom al Vieții, dar trebuie totodată să aibă şi un zid de întărire atât material, cât şi duhovnicesc. Şi acestea sunt povățuirea duhovnicească şi pravila.

3. Necesitatea unui părinte duhovnicesc şi a unei pravile

Lăsându-se în voia lui Dumnezeu, cel ce se pocăieşte intră imediat sub îndrumarea Lui şi este primit de El. Cine reuşeşte să facă asta cum se cuvine de la început este călăuzit cu uşurință şi repeziciune de harul lui Dumnezeu la desăvârşire.

Însă puțini sunt asemenea creştini; sunt aleşii lui Dumnezeu, care cu o fulgerătoare lepădare de sine s-au încredințat în mâinile lui Dumnezeu, iar El i-a primit şi i-a purtat după buna Sa ştiință spre desăvârşire. Printre ei sunt Sfânta Maria Egipteanca, Sfântul Pavel Tebeul, Sfântul Marcu din Thracia şi alții. S-au mântuit printr-o lăsare necondiționată în voia lui Dumnezeu. Sfânta Maria Egipteanca, de pildă, a avut în toate cruntele lupte cu patimile şi poftele o singură

rânduială – să se încredinţeze în voia lui Dumnezeu, şi de aceea patimile slăbeau pe atât pe cât ea îşi înăsprea această nevoinţă; a făcut aşa toată viaţa, predându-se necontenit călăuzirii harului şi primind povăţuirea Lui.

Calea aceasta nu a fost însă niciodată şi nici nu va fi pentru toţi nevoitorii, fiindcă ea este hărăzită dintotdeauna vaselor alese ale lui Dumnezeu. Ceilalţi sporesc în viaţa duhovnicească sub povăţuirea unor oameni încercaţi. Întărit în credinţa că numai Dumnezeu este Acela Care schimbă inimile oamenilor, penitentul, pentru a avea parte de biruinţă, trebuie să urmeze fără şovăială un povăţuitor sau un părinte duhovnicesc; trebuie să facem astfel deoarece ne încredinţăm prea puţin voii lui Dumnezeu – un neajuns de care suferă majoritatea creştinilor. Până a ajunge la treapta unei depline încredinţări în pronia divină şi sub stricta oblăduire a mâinii înţelepte a lui Dumnezeu, trebuie să creştem duhovniceşte, prin multă încercare şi ispitire; până atunci Dumnezeu nu are un frâu cu care să ne conducă. Fără a împlini această condiţie – a unui părinte duhovnicesc – oricine începe să-şi lucreze de capul lui mântuirea cu siguranţă va apuca pe o cale care e foarte primejdioasă şi istoveşte sufletul.

Sfântul Antonie cel Mare, întrebându-se dacă rânduiala lui era spre mântuire, a strigat: „Doamne, arată-mi calea" şi s-a liniştit cu duhul doar atunci când a primit mângâiere. Cel ce porneşte pe calea vieţii duhovniceşti se aseamănă întru totul celui ce face o călătorie oarecare, şi care, neştiind drumul, are nevoie de cineva care să i-l arate. Este înfumurare şi bizuire pe sine să gândeşti că „pot să fac asta eu însumi"; nici rangul, nici multa ştiinţă de carte, nici altceva nu ne pot ajuta. Şi la fel de stăpânit de mândrie şi semeţie este acela care, deşi nu se află în nişte împrejurări speciale şi îi este lesne să afle un părinte duhovnicesc, nu o face, crezând în

sinea lui că Dumnezeu Însuşi îl va călăuzi, fără nici un alt mijlocitor. Este adevărat că Dumnezeu ne primeşte şi ne îndrumă către desăvârşire, dar prin mijlocirea unui părinte. Nu duhovnicul ne urcă pe treptele urcuşului duhovnicesc, ci el înlesneşte înălţarea noastră de către Dumnezeu. Aceasta este ordinea firească a lucrurilor, ca Dumnezeu să ne călăuzească, să ne aducă la cunoaştere, să ne curăţească şi să ne spună voia Sa prin intermediul semenilor noştri. Cel lăsat în mâna sfatului său, chiar dacă dă roade, puţine şi pipernicite, se află în mare primejdie, zvârcolindu-se şi căznindu-se în van. Neştiind nevoinţa ascetică şi exerciţiile duhovniceşti şi nici ordinea în care să le lucreze, el se va învârti în loc şi va face tot felul de încercări nereuşite, asemănându-se celui ce trebuie să ridice o greutate în spinare şi nu ştie cum. Din pricina aceasta mulţi începători se împotmolesc, îşi pierd râvna şi se învârtoşează; cea mai mare primejdie însă o constituie tulburarea lăuntrică şi înşelăciunea diavolească.

În lăuntrul lui zac patimile, poftele şi toate puterile sufleteşti corupte, învăluind totul într-o negură rău mirositoare şi grea. Toţi au acest întuneric lăuntric, într-o măsură mai mică sau mai mare, după mulţimea patimilor. Cât de clară şi de vrednică de crezare este imaginea lucrurilor văzută prin această ceaţă groasă? Celui rătăcit în ceaţă, un pâlc de arbuşti îi poate părea un sat sau o pădure; de aceea, în mod inevitabil, începătorul în viaţa duhovnicească va vedea mult acolo unde nu este de fapt nimic. Doar cei încercaţi, cu multă experienţă, vor fi în stare să discearnă şi să cântărească aşezarea şi importanţa evenimentelor vieţii duhovniceşti. Dacă cineva este bolnav, cum poate să-şi fie sieşi doctor? Se va pierde pe zi ce trece şi va pieri din pricina părerii de sine, deoarece nici chiar doctorii nu încearcă să-şi vindece propriile boli. Iar primejdia cea mai mare în toate acestea vine de la Satana,

care, fiind cel mai plin de trufie din toate făpturile raționale, se bucură cu răutate când vede oameni călăuziți întru toate de propria lor părere şi îi târăşte la pierzare. Se poate spune că e singura lui armă, prin care noi îi îngăduim să ne înfrângă şi să ne înrobească.

Cel ce nu se încrede nici un moment minții şi inimii sale, ci, dimpotrivă, îi descoperă altuia toate gândurile şi sentimentele sale pentru a fi judecate şi cântărite, nu va suferi daune din partea diavolului, chiar dacă acesta îl ține legat prin vreo lucrare vicleană, pentru că experiența şi înțelepciunea unuia mai încercat vor risipi înşelăciunea diavolească şi-l vor avertiza de primejdie. Din această cauză se spune că vrăjmaşul nu se apropie de cei ce au un duhovnic bun, deoarece nu vrea să fie ruşinat iar şi iar şi să-i fie arătate pe față toate uneltirile. Stă însă nedezlipit de cei ce se încred în sine şi iau singuri toate hotărârile în viața duhovnicească, neascultând de sfatul altcuiva. Vrăjmaşul ticluieşte diferite imagini şi simțăminte, pe care i le seamănă în imaginație – sau puterea închipuirii – şi cu care îl tot ademeneşte, atrăgându-l pe tot felul de poteci întortocheate şi pierzându-l.

Începătorul trebuie să fie convins că acestea sunt motive foarte temeinice pentru care să-şi caute un duhovnic şi să i se încredințeze. Va fi la adăpost de ura celui rău, fiind apărat de acest scut sau zid de întărire care este povățuirea duhovnicului, pentru că părintele va da seamă pentru fiul său duhovnicesc şi pentru căderile lui. Şi minunat cu adevărat este faptul că cel ce caută cu inimă sinceră, acela va afla un povățuitor în toată puterea cuvântului, care, oricine ar fi el, îi va da fiului său sfaturile potrivite la momentul potrivit. Domnul Însuşi Îl veghează pe cel plin de toată credința cea bună în duhovnicul său şi în sfaturile lui. Roagă-te şi Domnul îți va

arăta un duhovnic; lasă-te în mâinile lui şi Domnul îl va lumina pe el să te povăţuiască[43].

Un alt lucru de neapărată trebuinţă pentru un începător ferm în hotărârea sa este pravila. Pravila este o formulare precisă sau o metodă, o formă şi o întărire a unei lucrări, fie ea exterioară sau interioară. Ea stabileşte direcţia şi desfăşurarea întregii călătorii – plecarea, timpul, locul, momentele importante de schimbare a direcţiei şi sosirea. De pildă, cineva trebuie să citească – este un fel de nevoinţă. Regula trebuie să arate precis: ce cărţi şi când să le citească, cât de mult să citească, cum să se pregătească pentru această nevoinţă, cum să înceapă, să continue şi să sfârşească şi cum să folosească conţinutul celor citite. La fel se întâmplă şi cu rugăciunea, meditaţia sau cu alte nevoinţe. Regulile îmbracă o anumită lucrare, fiind pentru ea un fel de trup. Să aplicăm regula aceasta tuturor puterilor noastre sufleteşti, tuturor roadelor activităţilor noastre, astfel încât să nu săvârşim nimic peste dânsa.

Nevoia unei reguli se impune de la sine. Păşim într-o viaţă cu totul nouă, străină de tot ceea ce ştim, în care nu avem experienţă şi în care nici puterile sufleteşti nu s-au deprins să lucreze. Pentru a ne deprinde cu rânduiala vieţii duhovniceşti şi pentru a ne întări într-o lucrare sau alta, e necesar să avem o regulă a ceea ce trebuie să facem şi cum să facem, aşa cum unui soldat de-abia intrat în armată i se arată cum să ia poziţia de drepţi, cum să-şi ridice arma şi toate celelalte. Fără regulă nu creşte puterea, iar lucrarea se abate pe căi lăturalnice. Dacă începătorul nu are o regulă pentru rugăciune, nu va şti să se roage; dacă nu are o regulă pentru post,

---

[43] Mai multe despre povăţuitorul duhovnicesc se află scrise în broşura *Ce îi este de trebuinţă celui care vine la pocăinţă* şi în alte cărţi de acest fel.

nu va şti să postească, şi în general, cine n-are o regulă de urmat, nu va săvârşi nimic în rânduială, iar viaţa sa va purta pecetea acestei dezordini. Viaţa, în general, şi mai ales viaţa duhovnicească nu poate să crească şi să sporească în chip uniform, treptat şi armonios fără ajutorul unei reguli. Bebeluşul se înfaşă ca să nu crească diform sau cocoşat; la fel să facem şi cu viaţa duhovnicească – să o înfăşăm în reguli, cu multă chibzuinţă, pentru ca ea să crească curgător şi armonios. Regula pune frâu tuturor pornirilor nărăvaşe, care ar putea să ne abată de la lucrarea noastră şi să strice întreaga aşezare a lucrurilor, mânându-ne într-o direcţie greşită, cum este de exemplu postirea exagerată. O plantă tânără este îngrădită cu nuiele sau legată de una mai viguroasă, pentru ca să poată sta dreaptă şi să crească tot astfel. Cel ce creşte fără nici o regulă este neînvăţat şi neîncercat; nu ştie să facă mai nimic, iar pe cele ştiute le face strâmb. Pe altele le face după pravilă, dar nu la momentul şi locul potrivit. Acest pericol nu e deloc de neglijat: fără o regulă, fără un sprijin, neînvăţatul se prăbuşeşte şi căderile urmează de îndată. Pentru el, toată lucrarea depinde de prezenţa de spirit, de pricepere şi de dorinţă, însă cum să crezi că acestea sunt nişte temelii statornice, pe care să poţi zidi oricând? Nu poţi avea necontenit aceeaşi prezenţă de spirit, iar priceperea are nevoie de mult sfat şi, în afară de asta, nu este mereu trează şi pătrunzătoare – se poate înşela foarte uşor. Şi arată-mi pe cel care are o dorinţă statornică la nesfârşit. Iată de ce, unde nu este o regulă, se ivesc fără întârziere abaterile, greşelile, omisiunile, întreruperile, pe când regulile au următoarea lucrare: fie că vrei, fie că nu vrei, continuă după regulă şi vei spori. Întreruperi nu există ruperi de ritm, iar lucrarea merge înainte. Şi altceva,

cum altfel vei putea să-ți biruiești bunul plac și părerea de sine, aceste înclinații extrem de primejdioase?[44]

În felul acesta, urmând pravila și sub călăuzirea unui părinte duhovnicesc, râvnitorul se nevoiește, se silește, se împotrivește sieși, se ostenește pururea și se luptă, sporind din zi în zi și apropiindu-se încet, dar sigur, de desăvârșire prin smulgerea patimilor și sădirea virtuților. Trebuie să se știe însă că nevoitorul nu este conștient de propriul său urcuș către desăvârșire. Nevoințele lui sunt pline de sudoare, însă toate ostenelile i se par zadarnice, pentru că nu cunoaște lucrarea tăinuită a harului. Organul vederii, ochiul, săvârșește o lucrare folositoare, pentru că menirea sa este să observe lipsurile și nepotrivirile nevoitorului; calea către desăvârșire este tocmai calea către conștiința că suntem slabi, orbi, goi și ticăloși. Strâns legate de cunoașterea propriei neputințe sunt smerirea duhului, durerea și întristarea pentru păcatele și necurăția noastră, pe care le mărturisim înaintea lui Dumnezeu – altfel spus, o neîncetată pocăință. Aceste simțăminte de durere și întristare pentru păcatele noastre sunt semnul unei adevărate nevoințe, iar cine fuge de ele fuge de adevărata cale a mântuirii. La temelia vieții celei noi s-a aflat pocăința și ea trebuie să crească și să se înmulțească împreună cu viața cea nouă. Cel ce sporește, sporește în cunoașterea păcătoșeniei și împătimirii sale și se adâncește în pocăință și în plângerea păcatelor. Lacrimile sunt semnul sporirii duhovnicești, iar lacrimile neîncetate prevestesc o apropiată curățire. Este firesc să fie așa, din moment ce suntem într-o stare de surghiun, de cădere, de izgonire din casa Tatălui ceresc, și aceasta numai din vina noastră. Cel ce se află în pribegie se tânguie și-și jelește locurile natale, la fel face și cel care a

---

[44] Amănunte despre pravilă vezi în broșura menționată mai sus.

păşit pe calea cea strâmtă şi îngustă: lăcrimează şi se mâhneşte, jinduind să se întoarcă în Ierusalimul cel de sus.

Nevoința ascetică este o neîncetată luptă, fie cu dorința potrivnică, fie cu lipsa de dorință, fie cu un gând, fie cu o patimă sau cu un păcat. Toate aceste lucruri potrivnice întinează curăția minții clipă de clipă, şi-i aduc aminte omului că este plin de păcătoşenie şi necurăție, de care Dumnezeu Se scârbeşte. Are în fața ochilor priveliştea trupului său plin de miasmele patimilor, iar mintea lui aproape că îşi iese din sine din pricina acestei vedenii. „Pune-ți păcatele tale înaintea ta", spune Sfântul Antonie cel Mare, „şi prin ele priveşte spre Dumnezeu". În sfârşit, desele căderi şi greşelile, care se găsesc din belşug la începători din pricina lipsei de experiență, a ignoranței şi uneori a slăbiciunii, îi împovărează conştiința cu mult mai mult decât păcatele mari pe care le-a săvârşit în nepăsarea de dinaintea deşteptării prin har. Este ca un copilaş care se tot poticneşte şi cade în timp ce învață să meargă. Căderile cer o curățire neîncetată, de aceea sunt urmate neapărat de pocăință, zdrobirea inimii şi lacrimi. Acesta este motivul pentru care am primit porunca unei pocăințe neîncetate, de fiecare clipă. *Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului!* Aceasta se cuvine să fie rugăciunea neîncetată a nevoitorului.

Începătorul, înflăcărat de râvnă şi plin de nerăbdare, îşi pune toate puterile sale în săvârşirea celor mai hotărâte nevoințe ascetice, nădăjduind mereu în întărirea şi ajutorul lui Dumnezeu, încredințându-I-se Lui şi aşteptând izbânda, dar neprimind nici un semn al ei. Se află într-o perpetuă stare de început, călăuzit fiind de un părinte duhovnicesc, îngrădit de reguli şi smerindu-se pe sine neîncetat.

4. Rânduieli pentru începătorul într-ale nevoințelor ascetice

În duhul şi după rânduiala aceasta, nevoitorul îşi poate începe cu bună nădejde ostenelile care constau în dezrădăcinarea patimilor şi în curățirea firii întinate de toate patimile şi fărădelegile străine ei. Sufletul este mânat de o *râvnă* înflăcărată, dar chiar şi cea mai nestăvilită râvnă trebuie îngrădită de un program, astfel încât să lucreze neabătută doar pentru scopul propus. Programul este alcătuit din toate regulile ce îi sunt necesare unui începător într-ale nevoințelor ascetice, iar punerea în aplicare a lui înseamnă urmarea tuturor acestor rânduieli, fapt a cărui însemnătate a fost arătată mai sus. Părintele duhovnicesc trebuie să cunoască aceste rânduieli mai bine decât oricine altcineva – chiar dacă numai din cărți şi nu din trăire – şi, chibzuind după măsura şi situația fiului duhovnicesc, să le schimbe atât cât se pot ele schimba.

Pentru a şti cum se întocmesc asemenea reguli, să creionăm încă o dată starea de spirit a penitentului, acum proaspăt nevoitor. Duhul dintr-însul a înviat, înnoit fiind de lucrarea harului pogorât prin Sfintele Taine, însă duhul aflat în adâncurile ființei lui este numai o mică parte care a fost tămăduită. Este exact ca în cazul unui trup bolnav, din care au fost vindecate doar câteva organe. În toate relațiile sale cu lumea din afară, în puterile sufleteşti ale omului, în funcțiile trupeşti, în întreaga lui ființă zac sumedenie de patimi care n-au murit, ci lucrează. Rostul nevoințelor este tocmai omorârea patimilor şi a tuturor lucrărilor lor ascunse, readucerea firii în starea de nevinovăție de la început, astfel încât harul să-şi săvârşească lucrarea dinlăuntru înspre exterior – potrivit cu starea de curățire a omului – şi cu înțelepciune şi chibzuință,

treptat, să pătrundă, unul după altul, toate mădularele trupului.

Privind în această lumină, putem să deslușim cu ușurință ce este de trebuință pentru a întocmi feluritele rânduieli, precum și firul călăuzitor cu care să le măsurăm și să le croim. Așadar:

Îngrijește-te de sămânța sădită în lăuntrul tău

Sămânța vieții duhovnicești a fost sădită – îngrijește-te de ea cu toată puterea și râvna; altminteri căldura nevoințelor nu va mai duce la încolțirea ei și te vei osteni în deșert. Ai primit Duhul (Sfânt) – să nu-L stingi, să nu-L alungi. Dacă ești râvnitor din fire, depune râvnă pentru săvârșirea celor bune; veghează peste ceea ce ți s-a încredințat, peste ceea ce ai dobândit, căci acesta este bănuțul cu care vei cumpăra comoara. Dacă puținul acesta s-a pierdut, se pierde totul. Dacă în vremea războiului, oștirile se îngrijesc să-și întărească pozițiile de luptă, tot la fel stau lucrurile și în războiul duhovnicesc.

Dezrădăcinează starea pătimașă prin rânduiala de nevoință

Trebuie să dezrădăcinăm starea pătimașă care s-a înrădăcinat în noi crescând laolaltă cu facultățile noastre firești. Acest amestec este similar diverselor legături ce se stabilesc între elementele chimice, de aceea putem smulge patimile din suflet folosind aceleași metode aplicate la ruperea legăturilor chimice. Mai exact, pentru a elibera un element dintr-o legătură chimică, se introduce în ecuație un al treilea element, care reacționează cu primul și formează o legătură foarte puternică, astfel încât cel de-al doilea element este li-

ber. Vechea legătură s-a rupt, elementul (al doilea) se îndepărtează, iar elementul nou se uneşte cu primul printr-o legătură foarte puternică, formând un nou compus chimic. Să aplicăm metoda aceasta întregii noastre persoane, puterilor fizice, psihice şi emoţionale, precum şi tuturor funcţiilor înrobite de patimi, prinse în legătura păcatului, silită şi străină firii noastre; e necesar să aflăm acel element înrudit firii noastre care să formeze cu puterile şi funcţiile noastre specifice o legătură trainică. De îndată ce noul element se contopeşte cu chipul nostru lăuntric, ne eliberăm din legătura silită a păcatului şi începem un nou şi firesc mod de viaţă. Acel element este tocmai pravila după care ne vom rândui ostenelile şi îndeletnicirile de orice fel, aplicată puterilor noastre. Păşind pe calea mântuirii sub îndrumarea acestor reguli şi păzind cu străşnicie comoara lăuntrică a harului Duhului Sfânt care se îmbină cu ele şi cu puterile noastre firești, ne vom umple din ce în ce mai mult de Duhul. Odată găzduită în suflet, flacăra Duhului este mult mai slobodă să lucreze după înţelepciunea ei mântuitoare şi cu cât necurăţia şi întinăciunea patimilor sunt arse mai repede, cu atât mai strălucită şi mai curată se va arăta firea noastră.

Nevoinţa ascetică a împotrivirii de sine

Prin aceste două chestiuni pe care le-am explicat mai sus se stabilesc trăsăturile generale ale nevoinţei ascetului sau, ceea ce este acelaşi lucru, ale luptei cu sine, cu firea îndărătnică a omului vechi. Am putea foarte uşor să ne mulţumim cu cele scrise până aici, dacă patimile vrednice de tot dispreţul pe care le-am biruit ar înlesni întipărirea virtuţilor prin părăsirea de bunăvoie a firii noastre. Însă pe de o parte din cauza firii îndărătnice a păcatului, iar pe de alta din cauza

puterii pe care o capătă fie de la începătorul răutății – adică de la diavol –, fie de la adunătura lucrurilor strâns legate de patimile pe care le-am părăsit – adică de la lume –, o patimă nu acceptă sub nici un chip să depună armele şi să se lase înfrântă, părăsind în mod paşnic arena războiului duhovnicesc.

Chiar atunci când am izgonit-o din suflet şi pare moartă şi neprimejdioasă, se ridică iarăşi, înteţindu-şi războiul, încercând insistent să se întoarcă în fostul ei sălaş, adică să înrobească iar sufletul. Din aceste motive nu ne putem rezuma numai la cele două activităţi descrise mai sus, ci trebuie neapărat să ducem o luptă directă cu patimile şi să le biruim – în noi înşine în rădăcinile lor şi în fortăreţele lor. Pentru a stabili rânduielile călăuzitoare, este necesar să privim şi în ansamblu şi în detaliu războiul duhovnicesc, lăuntric. Aceasta este nevoinţa ascetică a împotrivirii (faţă) de sine.

Rânduieli privind păstrarea ordinii lăuntrice a vieţii duhovniceşti

Toate rânduielile trebuie să aibă ca scop menţinerea râvnei lăuntrice şi a duhului vieţii duhovniceşti. Practică asceza şi urmează pravilele care îţi vor împrospăta puterile sufleteşti secătuite şi vor înăbuşi şi mortifica patimile. Toată această lucrare trebuie să se sprijine pe trei rânduri de reguli: 1) Reguli privind păstrarea râvnei lăuntrice; 2) reguli pentru exersarea în lucrarea virtuţilor sau pentru silirea de sine; 3) reguli necesare în războiul cu patimile, adică în nevoinţa împotrivirii de sine.

IV

Menținerea duhului râvnei pentru Hristos

Avem datoria să împlinim toate poruncile dar în firea noastră nu se află semănate însuflețirea, râvna şi dorința care să ne ajute în această lucrare. Flacăra râvnei este aprinsă în sufletul nostru de harul lui Dumnezeu Care vede pocăința noastră, umilința duhului şi făgăduința de a lucra după voia Sa. Doar harul dumnezeiesc ne dă puterea de a lucra poruncile, menținându-ne într-o stare de statornică dorință a celor bune. Dacă împlinirea poruncilor este piatra de temelie a mântuirii, atunci râvna lăuntrică susținută de har este singura în stare să treacă peste toate piedicile. Unde există duhul râvnei, acolo se află şi osârdia, grija cea bună, râvna, sârguința, vioiciunea spre lucrarea faptelor bineplăcute lui Dumnezeu. În sufletul lipsit de duhul râvnei, toată lucrarea lăuntrică lâncezeşte şi se prăbuşeşte, inima se învârtoşează şi sufletul moare. Există şi aici lucrări care pot părea bune, dar în fapt ele sunt bune numai în formă şi nu în puterea şi duhul care le însuflețesc. Duhul râvnei este cel despre care vorbeşte Mântuitorul Hristos, când spune că ar vrea să fie aprins pământul; este cel care luminează inimile credincioşilor prin Duhul Sfânt, pogorându-se în chipul limbilor de foc.

Hristos zice despre duhul râvnei: *Foc am venit să arunc pe pământ* (Luca 12, 49), iar Sfântul Apostol Pavel îndeamnă: *Duhul să nu-l stingeți* (I Tesaloniceni 5, 19), aducând mărturie despre sine: *...alerg la țintă, la răsplata chemării*

de sus... (Filipeni 3, 14). Sfinții Părinți folosesc felurite numiri: căutare, căldura duhului, flacără, osârdie, luare-aminte, punere înainte sau pur şi simplu râvnă.

Judecând după importanța şi semnificațiile râvnei creştinești, prima îndatorire a ascetului creştin se cuvine să fie păstrarea ei, fiindcă este izvorul puterii dătătoare de viață, din care se va adăpa viața bineplăcută lui Dumnezeu. Pentru a înlesni lucrarea aceasta, nevoitorul trebuie să pună în practică anumite exerciții ajutătoare. Care sunt ele? Râvna se păstrează în acelaşi fel în care se naşte, şi am văzut că ia naştere prin prefacerea lăuntrică a inimii sub înrâurirea nevăzută a harului divin.

Urcuşul lăuntric, nevăzut, al duhului nostru spre starea plină de duhul râvnei a început cu deşteptarea noastră prin har şi a luat sfârşit cu făgăduința de a merge fără şovăială în căile Domnului. Suişul acesta a fost de fapt o înaintare treptată dar foarte strictă către scopul propus. Omul pătimaş care trăieşte numai pentru a-şi satisface poftele trupeşti şi care din această cauză se mai numeşte şi *omul cel din afară* îşi face loc, prin lucrarea (mijlocirea) harului, înspre cele dinlăuntru ale sale, unde, ca deşteptat dintr-un somn adânc, descoperă o *lume cu totul nouă*, necunoscută până atunci. După acest prim îndemn, cu ajutorul lui Dumnezeu şi prin felurite gânduri şi sentimente, el se eliberează puțin câte puțin din mreaja ademenitoare a lumii din afară şi pătrunde în lumea lăuntrică, unde Îl găseşte pe Împăratul şi Domnul său, Căruia Îi făgăduieşte să-I slujească pe veci. Prin urmare, iată ce trebuie să facă cel care doreşte să-şi păstreze râvna nestinsă: a) să se pogoare înlăuntrul său, b) să vadă lumea cea nouă, lăuntrică şi c) să se mențină în acele simțiri şi gânduri care susțin urcuşul pe treptele scării ce duce la aşezământul picioarelor lui Dumnezeu.

Aceasta se cuvine să fie osteneala neîncetată, *podvig*-ul şi lucrarea unui ascet creştin!

1. Petrecerea lăuntrică

Când cloşca găseşte nişte grăunţe, le dă de veste imediat puişorilor, iar aceştia, oriunde s-ar afla în acel moment, vin în goană şi se adună cioc lângă cioc, alături de ciocul mamei. Putem folosi acest exemplu simplu pentru a zugrăvi lucrarea harului asupra inimii. Duhul omului pătrunde acolo cu conştiinţa, fiind urmat de toate puterile sufleteşti şi trupeşti. De aici reiese legea după care se desfăşoară petrecerea lăuntrică: ţine-ţi conştiinţa în inimă şi sileşte-te să aduni acolo toate puterile sufleteşti şi trupeşti. Petrecerea lăuntrică este totuna cu închiderea conştiinţei în inimă, iar adunarea prin multă străduinţă a puterilor firii în inimă, – altfel spus *podvig*-ul – este cel mai important pentru dobândirea ei. De altfel, existenţa uneia presupune pe cealaltă, născându-se una din alta, astfel încât nu putem săvârşi o lucrare fără a o împlini şi pe cealaltă în acelaşi timp. Cel ce are conştiinţa închisă în inimă, acela este adunat, şi cine este adunat are petrecerea lăuntrică în inimă.

Toate simţurile sufleteşti – raţiunea, voinţa şi simţirea – trebuie să se adune împreună cu conştiinţa în inimă. Adunarea minţii în inimă se cheamă *luare-aminte*, adunarea voinţei este *străjuirea sufletului*, iar adunarea simţirii este *trezvia*. Luarea-aminte, străjuirea sufletului şi trezvia sunt cele trei lucrări lăuntrice prin care dobândim adunarea puterilor sufleteşti în inimă şi petrecerea lor acolo. Cel ce le-a lucrat desăvârşit pe acestea – pe toate trei – este adunat, iar cel căruia îi lipseşte măcar una este risipit. Lucrărilor specifice puteri-

lor sufleteşti trebuie să le urmeze îndeaproape cele ale puterilor trupeşti, astfel încât prin luarea-aminte să ne deşteptăm *ochii lăuntrici*; pentru straja sufletului să ne încordăm toţi muşchii trupului înspre piept; pentru a dobândi trezvia să stăpânim peste umorile[45] trupului – cum le denumeşte Sfântul Nichifor (mişcări interioare ale trupului care moleşesc şi toropesc simţurile, suind spre inimă din părţile de jos ale trupului) – şi să ne lipsim de desfătări şi confort. Această nevoinţă fizică, care este strâns unită cu osteneala sufletească, constituie cel mai de seamă ajutor în lucrarea de adunare a puterilor sufleteşti, fără ea aceasta nemaiputând avea loc.

Aşadar, întreaga lucrare a petrecerii lăuntrice prin neîmprăştierea de sine trece prin etapele înfăţişate mai jos. În primele minute după ce te-ai trezit şi ţi s-au liniştit toate simţurile, venindu-ţi în fire, *pogoară-te* în regiunea pieptului în care se află inima; apoi adună-ţi puterile sufleteşti şi trupeşti – luarea-aminte, privirea înspre înlăuntru şi străjuirea – îndreaptă-le înspre piept şi sileşte-le să rămână acolo. Încordându-ţi muşchii şi grijindu-te de trezvia simţurilor, înlăturând plăcerile, desfătările şi relaxarea trupească, – mai ales pe acestea să te străduieşti să le faci, până când conştiinţa se va aşeza acolo în linişte şi se va simţi ca la ea acasă – să rămână în lăuntrul conştiinţa şi să se lipească de acel loc, ca ceva lipicios de un perete solid. Petrece înlăuntru şi nu ieşi în afară atâta vreme cât conştiinţa ţi-e trează; ia aminte cât mai des la neîmprăştierea puterilor fireşti, pentru că lucrarea aceasta slăbeşte clipă de clipă, iar în cele din urmă se risipeşte.

Se cade să ştim că petrecerea lăuntrică şi neîmprăştierea nu sunt totuna cu ceea ce se cheamă cufundarea în gânduri

---

[45] *Mokrotny*, în traducere literală „umezeli" (nota trad. în engleză).

sau meditația, deşi sunt foarte asemănătoare cu ultima. Aceasta din urmă este o lucrare specifică minții şi lasă celelalte puteri sufleteşti fără lucrare; doar mintea lucrează. Petrecerea lăuntrică se face în inimă şi antrenează toate facultățile firii omeneşti; este cea mai profundă şi adâncă lucrare a noastră, sau, mai bine spus, se săvârşeşte în aşa fel încât toate celelalte lucrări – dintre care am amintit meditația – se săvârşesc deasupra ei sau înaintea ochilor ei, unele fiind îngăduite, iar altele oprite. De aici reiese faptul că adevărata petrecere lăuntrică este, de fapt, condiția stăpânirii de sine şi prin urmare a adevăratei înțelepciuni şi libertăți, precum şi a unei vieți duhovniceşti autentice. Putem asemăna starea aceasta de fapt cu cea dintr-o cetate, în care stăpânul cetății este considerat a fi cel care ocupă fortăreața. Toată lucrarea duhovnicească, precum şi nevoințele ascetice în general, ar trebui săvârşite din incinta fortăreței duhovniceşti, altminteri lucrarea nu se mai poate numi duhovnicească, iar nevoințele nu mai sunt în duhul adevăratei asceze, ceea ce ar însemna părăsirea lor. *Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru* (Luca 17, 21), a spus Domnul şi referindu-se strict la lucrarea duhovnicească, a poruncit: *intră în cămara ta şi închide uşa* (Matei 6, 6). Cămara aceasta este, în tâlcuirea Sfinților Părinți, însăşi cămara inimii. Este cea care sfinteşte pe cel ce se osteneşte pentru mântuire; se mai numeşte şi lăuntrică.

Este limpede acum că neîmprăştierea este mijlocul de căpetenie pentru menținerea duhului râvnei: 1) Cel neîmprăştiat trebuie să ardă, pentru că el îşi adună toate puterile la un loc, aşa cum razele răzlețe focalizate într-un singur punct produc o căldură puternică şi aprind o flacără. Într-adevăr, neîmprăştierea este însoțită de căldură – duhul se întâlneşte cu el însuşi, cum spune Sfântul Nichifor şi saltă de bucurie; 2) Cel neîmprăştiat este întărit, ca un batalion dispus în for-

mație de luptă sau ca un mănunchi puternic de smicele slabe. El are coapsele încinse şi este pregătit de război. Cel împrăştiat este mereu neputincios şi fie nu lucrează nimic, fie cade de nenumărate ori; 3) Cel neîmprăştiat vede toate cele dinlăuntru său, aşa cum cel aflat în centrul unui cerc vede de-a lungul fiecărei raze. El vede toate cele ce îl înconjoară aproape instantaneu, pe când cel ce se îndepărtează de centru poate vedea doar de-a lungul razei pe care se situează el. La fel se petrec lucrurile şi cu cel neîmprăştiat – el veghează toate mişcările *puterilor* sale şi poate să le stăpânească. Flacăra duhului, curăția vederii şi tăria duc la dobândirea adevăratului duh de râvnă. De aceea este nimerită zicerea: petrece lăuntric şi râvna ta nu se va slăbi niciodată.

Iată cât de însemnată este petrecerea lăuntrică! Trebuie să ne ostenim să o dobândim, pentru că nu vine dintr-o dată, ci cere de la noi mult timp şi strădanie. Ea este aşezată înaintea la orice altceva pentru că reprezintă premisa unei autentice vieți duhovniceşti. Desăvârşirea ei depinde de desăvârşirea celor trei lucrări sufleteşti şi trupeşti din care ia naştere, şi anume: luarea aminte, şi privirea lăuntrică a ochilor, străjuirea sufletului şi încordarea trupului, trezvia inimii şi fuga de desfătări şi pofte. Câtă vreme puterile şi lucrările firii nu s-au desăvârşit, ea este tot petrecere lăuntrică, deşi nedesăvârşită, necoaptă şi cu întreruperi.

De aici se vede lesne care sunt mijloacele prin care se petrece pogorârea înlăuntru, sau mai exact metoda: înlătură orice pricină de zădărnicire a celor trei lucrări numite mai sus în intenția lor de unire şi orice s-ar putea împotrivi coborârii în inimă a puterilor sufleteşti dimpreună cu funcțiile trupeşti corespunzătoare – mintea cu simțurile, voința cu mușchii, inima cu trupul. Simțurile se risipesc din cauza impresiilor din afară, iar mintea se împrăştie de gânduri. Muş-

chii își slăbesc starea de tensiune din pricina relaxării membrelor, voința este slăbită de pofte, trupul de comoditate, iar inima de înrobire și alipirea de cele deșarte. Prin urmare nevoitorul trebuie să-și țină mintea fără de gânduri, simțurile neîmprăștiate, voința nebântuită de vreo poftă, mușchii încordați, inima neînrobită și dezlipită de cele deșarte, trupul departe de desfătare și comoditate. Condițiile și mijloacele petrecerii înlăuntru sunt următoarele: în suflet – războirea cu gândurile, cu poftele și cu înrobirea inimii; în trup – strâmtorări și lipsuri, iar pentru a le împlini pe acestea schimbarea ordinii celei din afară. În lumina acestora înțelegem că toate nevoințele ce le vor urma și care vor avea ca scop omorârea iubirii de sine trebuie săvârșite împreună cu mijloacele petrecerii lăuntrice.

Iată de ce în învățăturile Sfinților Părinți (îndrumările despre trezvia și paza minții), viața lăuntrică, duhovnicească este strâns legată de nevoințele ascetice. Adunarea nu trebuie confundată cu lupta însăși. Ea este o lucrare duhovnicească de primă importanță, fiind locul unde se săvârșesc toate cele duhovnicești – lupta, citirea, cugetarea la Dumnezeu și rugăciunea. Orice ar face nevoitorul, trebuie mai întâi să pătrundă înlăuntru și să lucreze de acolo.

2. Vederea unei alte lumi

„Silește-te să intri în templul care se află înlăuntrul tău și vei vedea templul cel ceresc", spune Sfântul Isaac Sirul. Și într-adevăr, cel ce pătrunde înlăuntrul său se învrednicește de vederea unei alte lumi, asemănătoare unui templu neînchipuit, nevăzut și necuprins. Imaginea aceasta i se întipărește în conștiință și, cufundat în acest templu de necuprins, omul

nu se mai vede nici pe sine şi nici cele ce se petrec înlăuntru, căci toate acestea trebuie să tacă – şi tac. Împreună cu adierea pogorârii harului deşteptător şi cu prima mişcare lăuntrică se deschid şi porţile lumii din interiorul nostru, indiferent dacă omul doreşte sau nu aceasta. După ce are vederea ei – vedere asemănătoare celei din vremea petrecerii lăuntrice – totul este lăsat la libera voinţă a omului, care trebuie să *lucreze* el însuşi. Lucrarea înfăţişată aici este cel de-al doilea mijloc pentru deşteptarea şi menţinerea râvnei celei după Hristos.

Ea constă de fapt în a ţine pururea vie în conştiinţa şi simţirea noastră toată alcătuirea cea minunată a lumii duhovniceşti, lăuntrice. Se consideră îndeobşte că cel care a vizitat o cameră oarecare păstrează în conştiinţă imaginea ei în ansamblu şi aşezarea fiecărui lucru în parte. La fel se întâmplă şi cu cel care pătrunde în cămara cea lăuntrică, în templul din interiorul său; aflat în pragul unei alte lumi, el o zăreşte doar atunci când întreaga ei alcătuire i s-a întipărit în conştiinţă. Aşadar, toată lucrarea aceasta se desăvârşeşte în clipa în care mintea devine conştientă de structura lumii celei duhovniceşti, lumea în alcătuirea ei se imprimă în conştiinţă sau, altfel spus, mintea se sălăşluieşte în mod conştient în templul cel duhovnicesc şi nu mai pleacă de acolo.

Aşezarea acestei lumi duhovniceşti, nevăzute, gândite, dar nu mai puţin reale, poate fi rezumată în acest chip: „Dumnezeu este Unul, închinat în Treime, Făcătorul şi Ţiitorul a toată făptura" sau în cuvintele Apostolului: *toate sunt întru El* (vezi Efeseni 1, 10), întru Domnul nostru Iisus Hristos prin Duhul Sfânt – lucrător în Sfânta Sa Biserică –, Care, aducând la desăvârşire pe credincioşi, îi răpeşte într-o altă lume. Lumea aceasta va dăinui până la plinirea vremii – sau sfârşitul veacurilor – când vor avea loc Învierea de obşte

şi Judecata de Apoi, la care va primi fiecare după faptele ce a lucrat în viaţă – unii vor fi aruncaţi în iad, iar alţii se vor sălăşlui în Împărăţia cerurilor, unde *Dumnezeu va fi toate în toţi* (vezi I Corinteni 15, 28).

Acesta este cadrul atotcuprinzător în care intră toate cele ce există şi cele ce vor exista cu adevărat. El rezumă toată descoperirea dumnezeiască şi toate cele ce sunt cu putinţă să se întâmple şi există în realitate intră în acest cadru, fiind cuprinse fiind în el. *Alt cadru este, de asemenea, şi Simbolul Credinţei*, care rezumă adevărurile de căpetenie ale creştinismului: puterea atotstăpânitoare a lui Dumnezeu, iconomia mântuirii şi cele patru *vămi* prin care trece lucrarea fiecărui om: moartea, judecata, Împărăţia cerurilor şi iadul. La acestea patru, Sfântul Ierarh al lui Hristos, Tihon [de Zadonsk], îndeamnă pe orice creştin să cugete din fragedă pruncie până la moarte.

Fiecare creştin nevoitor trebuie să-şi întipărească foarte bine în minte această învăţătură despre mântuire, adică să şi-o lămurească pe deplin în conştiinţa sa sau să se adâncească în cugetarea ei şi să şi-o însuşească. Trebuie să se unească cu ea în aşa fel încât conştiinţa să nu poată săvârşi nici o mişcare sau lucrare cât de mică fără a o simţi în sine sau lângă sine, aşa cum nu putem să mişcăm mâna fără a antrena un curent de aer sau nu putem întredeschide ochii fără a percepe imediat lumina zilei. Iar cel mai bun mod pentru a face aceasta este să ne sălăşluim în interiorul acestei învăţături. La fel cum cineva situat în interiorul unui sistem se află într-o relaţie conştientă şi paşnică cu fiecare dintre elementele înconjurătoare. Înseamnă să se sălăşluiască cineva sub stăpânirea lui Dumnezeu Cel Atotputernic, ţinut de dreapta puterii Lui, cu simţământul că atârnă de El, că este pătruns de El, că este vegheat de El, sau, cum spune Sfântul Vasile

cel Mare, înseamnă sentimentul pururea viu că Dumnezeu veghează neîncetat asupra noastră. Aşezarea şi participarea ta la lucrarea mântuirii, ca mădular al Bisericii, aduce, după spusa Sfântului Ioan Hrisostom, sentimentul că eşti un oştean al lui Hristos şi un cetățean al cetății Sale; vieţuieşti spre moarte şi judecată, având privirea îndreptată fie spre rai, fie spre iad.

Această aşezare statornică nu se obține însă dintr-o dată, ci este scopul unor căutări asidue şi al nevoințelor ascetice, care se constituie într-o îndelungată şi anevoioasă luptă a minții, un *podvig* mintal; totuşi nu se poate afirma că este o lucrare întortocheată, ci ea se rezumă, într-un mod foarte simplu, la concentrarea ochilor minții asupra acestor lucruri dumnezeieşti; să te vezi ținut de dreapta lui Dumnezeu, vegheat de ochiul Lui, mântuit în Domnul şi aflându-te după moarte în fața Scaunului de judecată spre a fi hotărâtă soarta sufletului tău: va primi Împărăția cerurilor sau va fi înghițit de iad. La început toate puterile le îndreptăm spre dobândirea acestei vederi; dacă am reuşit să o dobândim o dată, ea este apoi mult mai lesne şi mai deseori dobândită. Cel ce se sileşte aşa o vreme, înlăturând de la sine orice i-ar putea zădărnici eforturile, va dobândi curând o vedere neîncetată, sau, ceea ce este totuna, se va vedea mereu pe sine în lumea cea duhovnicească, în prezența lui Dumnezeu, în Biserică, în ceasul morții şi la Scaunul de judecată, având de-o parte raiul şi de alta iadul.

Ultima treaptă a acestei lucrări este o sălăşluire neîncetată în lumea duhovnicească şi simțământul vieţuirii acolo. Mai precis, este sentimentul că petreci ocrotit de *puterea cea atotstăpânitoare* a lui Dumnezeu aşa cum se odihneşte pruncul în brațele maicii sale; că eşti necontenit sub *privirea cea atotvăzătoare* a lui Dumnezeu, precum un slujitor sub ochii

Împăratului; că te aşezi în *paradigma* mântuirii ca un oştean în rândurile oştii, ca un fiu în casa tatălui, ca un meşter la lucrul său, ca un prieten în cercul său de camarazi, ca unul de-al casei printre membrii familiei sale. Să te consideri pe tine, faţă de moarte şi judecată, ca un nelegiuit ce îşi aşteaptă clipă de clipă sentinţa; să cugeţi la iad şi la rai asemenea celui care stă deasupra unei prăpăstii pe o punte neînchipuit de îngustă, având de-o parte hăul plin de flăcări, iar de alta o grădină minunat de frumoasă. Se cuvine să spunem că cel pe care Domnul l-a învrednicit să aibă asemenea trăiri a păşit deja dincolo de hotarele lumii acesteia şi vieţuieşte într-o alta prin conştiinţa şi inima sa şi că a intrat de pe acum în împărăţia lui Dumnezeu sau a primit-o în inima sa. ...*împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru* (Luca 17, 21). Înstrăinarea de lumea aceasta şi intrarea în cealaltă lume, nevăzută, duhovnicească, trebuie să devină scopul tău şi obiectul unor strădanii necontenite.

Este de la sine înţeles că principala condiţie pentru încununarea strădaniilor este petrecerea lăuntrică; intrarea în altă lume începe, creşte şi se desăvârşeşte numai atunci când se află într-o legătură necontenită şi strânsă cu petrecerea lăuntrică. În măsura în care sporeşte petrecerea lăuntrică, în aceeaşi măsură creşte şi aşezarea în lumea lui Dumnezeu; şi invers, starea petrecerii lăuntrice se întăreşte pe cât devine mai intens simţământul sălăşluirii în cealaltă lume.

Făptuirea constă, după cum am mai spus, în strădania de a ne aduna atenţia asupra acestor aspecte ale lumii duhovniceşti cât mai des şi cu dorinţa de a putea cugeta la ele neîncetat. Din prima clipă în care ţi se deşteaptă conştiinţa pogoară-te înăuntru şi încearcă din toate puterile tale să te integrezi în rânduiala lumii duhovniceşti. La început este mai bine să-ţi concentrezi atenţia asupra unei singure realităţi şi

să cugeți la ea până când se va întipări în conștiință și abia după aceea să treci la o alta. Meditând astfel la toate, vei înțelege întreaga învățătură despre mântuire dintr-o dată. Unii își rânduiesc această lucrare după zilele săptămânii, alții după ceasurile zilei (de pildă, cugetă la moarte după masa de prânz), fiecare după cum i se potrivește mai bine sau după cum îi este pe plac duhului său de nevoință. Este necesar totuși să avem în vedere o regulă, și anume să nu schimbăm prea des ordinea cugetării; altminteri, toată osteneala va fi zadarnică. De asemenea să fim conștienți că această vedere, ce se schimbă de la un subiect la altul, oferă numai un mijloc, pe când scopul este șederea neîntreruptă în întreaga orânduială. Oricine cugetă la o singură realitate, fără a mai trece la următoarea, se oprește din drumul ce-l are de urmat și se amăgește pe sine închipuindu-și că are deja ceea ce el de-abia a pornit să dobândească. Deprinzându-te cu cugetarea unui aspect, treci imediat la următorul, atât ca să nu zădărnicești efortul depus până atunci, cât și pentru o grabnică întipărire a următorului. Fiți cu luare-aminte, pentru că aceasta nu este doar o simplă reflecție asupra unor probleme oarecare, ci e privirea statornică a minții și credința în acel lucru. Mișcarea minții prin gânduri lipsite de importanță se întâmplă uneori în mod accidental, dar ea nu aduce pedeapsă, însă nici nu trebuie încurajată. Trebuie să ne luptăm să zdrobim din față orice asemenea mișcări.

Drept ajutor pentru îndeplinirea și desăvârșirea acestei lucrări putem învăța un verset din Sfânta Scriptură care grăiește despre una sau alta dintre realitățile amintite și să-l repetăm fără încetare de-a lungul zilei: *Oare încotro mă îndrept? Este rânduit oamenilor o dată să moară, iar după aceea să fie judecata* (vezi Evrei 9, 27)*... După învârtoșarea ta și după inima ta nepocăită, îți aduni mânie în ziua mâniei*

şi a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu (Romani 2, 5)... *Şi întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi* (Faptele Apostolilor 4, 12) şi aşa mai departe. Procură-ți o imagine cu moartea, cu Sfânta Cruce sau cu Judecata de Apoi şi aşaz-o într-un loc în care o vei vedea deseori, chiar şi fără să vrei. Adună cărți şi articole care zugrăvesc în culori vii aceste aspecte şi organizează convorbiri duhovniceşti – dacă ai ocazia – cu cei de aceeaşi măsură cu tine. Adu-ți aminte cât mai des de judecățile fulgerătoare pe care le săvârşeşte Dumnezeu, de accidente prin care a venit într-o clipă moartea, de rudenii care au murit şi de împrejurările morții lor; imaginează-te pe patul de moarte şi închipuie-ți că asişti la propria ta înmormântare. Toate acestea lasă o urmă adâncă în sufletul omului dacă el stăruie în ele în vremea rugăciunii; cu ajutorul lui Dumnezeu şi urmând rânduiala de mai sus, vei reuşi să-ți întipăreşti foarte repede în suflet cele la care ai cugetat. Simțământul pe care ni-l produce în suflet această lucrare trebuie păstrat cât mai mult timp, chiar dacă numai pentru câteva zile; să nu-l alungăm în vremea rugăciunii ci să-l îngăduim să o însoțească, străduindu-ne să-l sprijinim şi să-l întețim prin scris, citit, convorbire duhovnicească sau alte mijloace. Este bine să impunem minții noastre să adune laolaltă toate aspectele învățăturii de credință în aceleaşi timp sau măcar să le privească unul după altul într-un interval scurt de timp. De altfel, mai rodnică decât orice este citirea cât mai deasă a Simbolului Credinței şi efortul de a conştientiza toate adevărurile mântuitoare, pe care le cuprinde, în acelaşi timp. Nevoința, încordarea şi silirea de sine ne vor îndruma repede către scopul dorit. Să nu încetineşti câtuşi de puțin ritmul sau să întrerupi această lucrare, ci osteneşte-te şi iar osteneşte-te, chiar dacă ți se va părea că nu ob-

ții nici un soi de roade. Pot trece ani de nevoințe şi încordări, care să pară că nu aduc nimic din cele râvnite, şi dintr-o dată, într-o clipă binecuvântată, să i se dăruiască totul lucrătorului celui neobosit din via împărăției lui Hristos, de dragul ostenelilor neîntrerupte şi al râvnei sale pline de răbdare.

Vederea unei alte lumi poate întreține şi înteți flacăra râvnei prin aceea că oferă un adevărat câmp de acțiune duhului celui osârduitor. „Nu sunteți din lumea aceasta", spune Sfântul Ioan Hrisostom, „ci dintr-o alta"; de aceea trebuie să lucrăm în toate ca şi cum ne-am afla în acea altă lume şi pentru aceasta e necesar mai întâi să o vedem, să o cunoaştem. Pe de altă parte, oricine va vedea lumea cea duhovnicească o va păstra pururea în minte ca pe un model desăvârşit, care-l va struni mereu pe calea cea dreaptă, neîngăduindu-i să stea pe loc ori să se abată pe căi lăturalnice. Vederea aceasta este folositoare şi pentru cei ce o percep cu mintea, însă dacă cineva s-a învrednicit de binecuvântata desfătare a inimii din dulceața ei, acela va lua pur şi simplu foc de râvna cea după Hristos.

Toți Sfinții Părinți denumesc aceste imagini „spinii ce rodesc virtutea", pentru că de fiecare dată când ne aducem aminte de ele, fugim repede de toată pricina de păcat. *Adu-ți aminte de cele mai de pe urmă ale tale* – învață Sirah – *şi în veac nu vei păcătui*. Proorocul David aduce mărturie: *Mai înainte L-am văzut pe Domnul şi nu mă voi clăti [spre păcat]*. Sfântul Macarie cel Mare şi-a uscat tot trupul, după spusele lui, aducându-şi pururea aminte de văpaia Gheenei. Alții au plâns fără încetare având în fața ochilor moartea. Şi există multe scrieri ale Sfinților Părinți despre aceste subiecte şi despre cât de mult încordează duhul omului şi încălzeşte râvna neîncetata pomenire şi cugetare la ele. Cel ce a ajuns să le trăiască este ca unul aflat într-o cumplită

primejdie şi este bine-ştiut cât de mult poate voinţa celui aflat în mare primejdie.

3. Să întreţinem în noi simţămintele care duc la hotărârea cea bună

Toate cele înfăţişate până aici sunt doar pregătirea, condiţiile şi mijloacele încălzirii râvnei; însă cea mai aprinsă râvnă şi cea mai tare osârdie se zămislesc în noi prin deşteptarea în sufletul nostru a acelor gânduri şi simţăminte prin care, în urma dezmeticirii din somnolenţa păcatului, am dobândit râvna cea bună.

La vremea deşteptării prin har din întunericul păcatului te-ai văzut în primejdie de a pieri. Erai în mare strâmtoare şi în cumplită nevoie – caută să redobândeşti şi acum sentimentul acela de iminentă primejdie, pentru că într-adevăr aşa este. Întreţine starea aceasta de spaimă şi îngrozire, şi să nu îngădui nici măcar o clipă să se strecoare în minte gândul că primejdia a fost îndepărtată.

Apoi ai renunţat la toate şi te-ai lepădat de bunurile cele trecătoare, năzuind către bunurile cele duhovniceşti, nevăzute, care nu pot fi cunoscute prin simţuri. Le-ai disprețuit atunci, disprețuieşte-le şi acum, smulge-te din legăturile materiei şi îndreaptă-te spre lumea nevăzută duhovnicească; spre aceasta să ai pururea aţintită privirea ochilor lăuntrici şi pe ea să te sileşti să o iubeşti.

Te-ai lepădat atunci de slava deşartă, pune-te acum mai prejos de toată zidirea.

Ai socotit atunci toate lucrurile ca fiind nimic şi deşertăciune – nici acum să nu prețuieşti în vreun fel cele materi-

ale, stricăcioase. Ai renunțat la toate, fii gata să fii despuiat chiar și de haine.

Ai zdrobit sub călcâie mila de sine – întărește-te în hotărârea de a duce cea mai grea cruce, privindu-ți sinele cel pătimaș ca pe cel mai înverșunat dușman al mântuirii tale.

Ai realizat atunci ce viață păcătoasă și întunecoasă duceai – acum sporește cel mai mult în cunoștința de sine. Cercetează amănunțit poruncile din Evanghelie și cunoaște-ți lipsurile și scăderile. A fost aruncată o sămânță în ogorul sufletului tău – acum ajut-o să crească.

Atunci ți-ai cunoscut mulțimea vanităților și faptelor nelegiuite și, văzând că nu poți să te îndreptățești pentru ele ai fost cuprins de mare mâhnire; acum nu înceta să te arunci fără grai în fața tronului lui Dumnezeu. Judecă-te și cântărește-te mereu și în toate fără nici cea mai mică urmă de autoîndreptățire sau eschivare amăgitoare. Urăște-ți propria voință, dorință și rațiune. Vezi-te atârnând deasupra iezerului celui de foc, nevrednic de vreo milostivire.

Atunci te-ai ridicat duhovnicește și, cu credința în Domnul și nădejdea în ajutorul Său, ai făgăduit să umbli în căile Lui pentru tot restul vieții, chiar de-ar fi să înduri pentru aceasta cele mai cumplite chinuri. Acum strigă din toată inima: „Sunt vrednic de toată osânda și munca, dar cunoscând nemărginita iubire de oameni, precum și setea arzătoare a lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, pentru care n-a fost cruțat nici chiar Fiul Lui Cel Unul Născut, nu-mi pierd nădejdea mântuirii mele. Nu știu cum, nu știu când, dar cred că voi fi mântuit. Numai să-mi dai putere Tu, Doamne, să mă ostenesc în toată viața mea, căutându-mi mântuirea și pe Tine, cu nădejdea că nu-Ți vei întoarce fața Ta de la sluga Ta, pentru milostivirea Ta și pentru rugăciunile celor ce din veac

Ţi-au bineplăcut Ţie. Tu, Cel ce cunoşti inimile şi rărunchii oamenilor, mântuieşte-mă!

Acestea trebuie să fie trăirile tale! Ele pot fi numite într-un mod foarte nimerit *lucrări specifice vieţii duhovniceşti*, pentru că într-adevăr când ele lucrează în suflet se cheamă că viaţa duhovnicească îşi desfăşoară cursul firesc. Când vrei să te dezmeticeşti din nesimţirea unei vieţi păcătoase, opreşte-te la unul din aceste simţăminte. Sfinţii Părinţi vorbesc despre ele, unii despre toate, alţii numai despre unele, dar toţi dau acelaşi sfat duhovnicesc: acela de a sta negreşit într-unul din aceste simţăminte. Cel ce se lipseşte de dogoarea lor se răceşte şi se află în primejdie. El a şi murit deja vieţii duhovniceşti şi probabil va rămâne mereu aşa, adică întru moarte.

Prin urmare, intră înlăuntru, întăreşte-te în vederea lumii duhovniceşti şi începe să-ţi încălzeşti lucrarea vieţii duhovniceşti; sau treci mai întâi la cugetare, pentru ca mai târziu stările acestea să-şi arate efectul lor în simţire. Toate laolaltă contribuie la alcătuirea unei întocmiri mântuitoare a minţii şi a inimii; la ea se ajunge prin lucrările temeinice şi de neînlocuit ale petrecerii lăuntrice şi vederii lumii duhovniceşti. Prima dintre ele îl introduce, iar cea din urmă îl aşază pe om într-o anumită atmosferă duhovnicească, prielnică unei vieţi duhovniceşti arzătoare. De aceea, se poate spune că este de ajuns să împlineşti cele două lucrări pregătitoare şi viaţa plăcută lui Dumnezeu va spori de la sine. Oamenii se plâng deseori: „inima mea s-a învârtoşat". Nu e de mirare, din moment ce nu-şi adună mintea şi simţurile risipite şi nu au deprinderea petrecerii lăuntrice. Nu rămân acolo unde se cuvine să rămână, adică în inimă, nici nu cunosc locul ei – şi atunci cum să se afle viaţa lor lăuntrică într-o bună rânduială? Este ca şi cum ai scoate inima din cavitatea ei şi ai pretinde să trăieşti în continuare. Cel ce îşi deşteaptă credinţa

lucrătoare, văzând lumea cea duhovnicească şi pe el într-însa, acela nu poate să nu fie într-o continuă stare de frică şi cutremur, iar lucrarea lui nu va lâncezi nicidecum. O dată ce această stare, există deja nu este greu ca mai târziu să i se întipărească în suflet şi alte simţiri.

Spre a ajuta această lucrare, să folosim aceeaşi metodă ca în cazul vederii unei alte lumi – adică să luăm anumite texte din Sfânta Scriptură care zugrăvesc foarte viu şi în puţine cuvinte o stare sau alta; de pildă: *Milostiveşte-Te, Doamne, către poporul Tău...* (Ioil 2, 17); *Împuţitu-s-au şi au putrezit rănile mele...* (Psalmul 37, 5). *El, Care pe Însuşi Fiul Său nu L-a cruţat...* (Romani 8, 32). *Tu, Doamne, Care cunoşti inimile tuturor, arată pe care din aceştia doi l-ai ales...* (Faptele Apostolilor 1, 24), şi tot aşa. Şi treci la lucru înarmat cu ele, repetând deseori un text, până când se va întipări înlăuntru.

Nu orice simţământ se dobândeşte întotdeauna cu uşurinţă, ci uneori unul, alteori altul; şi trebuie să ne folosim de asemenea predispoziţii pentru a dobândi cât mai grabnic aceste simţăminte. De pildă, un simţământ vine foarte uşor în timpul rugăciunilor de dimineaţă – fă astfel încât, odată intrat în inimă, să nu-l mai laşi să plece toată ziua.

Deschide-ţi inima şi săvârşeşte lucrarea rugăciunii, priveghind stăruitor asupra mişcărilor ce se desfăşoară în ea. Înveşmântează-ţi acest simţământ în cuvintele Scripturii şi repetă textul. Procedând în acest fel, vei fi cuprins curând pe de-a-ntregul de simţire şi te vei deprinde cu lucrarea duhovnicească. Totuşi, să iei aminte că nu totdeauna este roditoare aşteptarea predispoziţiilor. Uneori trebuie să te pui pe fapte chiar dacă sufletul nu înclină spre cele duhovniceşti, iar alteori, când există vreun simţământ duhovnicesc, trebuie să-l silim să se arate împreună cu altele, pentru că, judecând după

dispoziția sufletească, ne hrănim mai uşor cu un anumit simțământ. Este de la sine înțeles că cea mai fericită stare duhovnicească este aceea în care sufletul poate gusta deodată din toate simțămintele. Aceasta să fie ținta căutărilor şi străduniilor tale de o viață. Astfel, de fiecare dată când stai la rugăciune, în timp ce-ți aduni mintea şi simțurile, pogorându-te înăuntru şi pătrunzând în lumea duhovnicească, încearcă să le deştepți mai întâi în cugetare, unul câte unul, iar apoi şi în simțire, dacă Domnul Se va milostivi. Este folositor în această privință să găseşti o rugăciune care să le cuprindă pe toate şi să o înveți pe dinafară prin citirea ei de multe ori cu mare atenție. În *Psaltire* sunt nenumărate rugăciuni şi oricine îşi poate alege una care se potriveşte mai bine sufletului lui, ştiut fiind că nu toți ne împăcăm la fel de bine cu una şi aceeaşi rugăciune. Simțămintele sunt exprimate pe scurt şi în Rugăciunea după numărul ceasurilor nopții şi ale zilei alcătuită de Sfântul Ioan Gură de Aur; însă fără nici o putință de tăgadă că nu există mijloc mai de nădejde decât participarea regulată la slujbele Bisericii.

Se vede de la sine cum înlesnesc aceste simțăminte arderea duhului de râvnă. Să se ivească măcar unul şi duhul râvnei se şi încălzeşte, pentru că fiecare dintre ele este ca mădularul unui trup. Duhul râvnei este simplu şi inconfundabil, dar atotcuprinzător. Simțământul începător trebuie să fie frica de Dumnezeu, iar cel de sfârşit – încununarea lucrării noastre – încredințarea desăvârşită în voia lui Dumnezeu, Cel Care, Bun şi iubitor de oameni fiind, ne mântuie. Cel dintâi simțământ se naşte din vederea lumii duhovniceşti, în timp ce ultimul ia ființă din toate celelalte care urmează lucrarea credinței. Nu putem afla care sunt diferitele relații care se stabilesc între simțămintele unui om, cum depind ele unele de altele şi cum iau naştere, pentru că toate

acestea se petrec într-un mod unic la fiecare dintre noi; din această cauză Sfinții Părinți au explicații şi povețe foarte variate în privința lor. De cele mai multe ori le întâlnim sub forma unor scurte povățuiri: ai frică de Dumnezeu, priveşte-le pe toate ca deşertăciuni, nu iubi lumea, pune-te mai prejos decât toți, judecă-te şi osândeşte-te întru toate, vezi-ți păcatele tale şi nu ale altora, pune-ți toată nădejdea numai în Dumnezeu. Şi ca o împlinire a tuturor acestora, aruncă-te la picioarele Domnului cu frică şi cu durere şi rosteşte aşa: „Doamne, Cel ce cunoşti toate, mântuieşte-mă şi eu făgăduiesc să mă ostenesc după putere". În aceasta stă toată puterea şi nădejdea. Cel ce s-a obişnuit să se pogoare cu duhul într-o asemenea stare sufletească, acela a aflat un liman sigur şi plin de pace.

A fi într-un astfel de simțământ este un lucru de foarte mare însemnătate pentru viața duhovnicească. Cel ce îl simte se găseşte deja în petrecerea lăuntrică, în inimă, pentru că atenția noastră este îndreptată spre mădularul lucrător, iar dacă inima lucrează atunci înseamnă că noi suntem în inimă.

Lumea duhovnicească îşi deschide porțile oricui petrece în inimă. De aici se desprinde concluzia că petrecerea lăuntrică şi vederea lumii duhovniceşti sunt premisele încălzirii simțămintelor duhovniceşti şi invers: acestea din urmă le presupun pe cele dintâi şi le pricinuiesc prin propria lor zămislire. Prin împreună-lucrarea unora şi altora sporeşte viața duhovnicească. Cine se află statornicit în simțire are duhul ancorat şi ferecat, iar cine nu are nici o simțire, duhul aceluia pluteşte în derivă. De aceea, în vederea unei mai spornice petreceri lăuntrice, să ne grăbim să ajungem la simțire, fie şi printr-o înrădăcinare silită a acesteia; cel ce vrea să lucreze numai prin nerisipirea minții, acela să afle că se osteneşte în van – totul se poate nărui într-o clipă. Astfel privite lucrurile

nu e de mirare că savanții, cu toată cultura şi educația lor, plăsmuiesc tot felul de vise deşarte şi asta deoarece lucrează numai cu capul.

Nu este nevoie să expunem fiecare pravilă în parte şi nici însuşirile fiecărui simțământ; aceasta constituie obiectul povățuirilor, lecturilor şi meditațiilor fiecăruia dintre noi. În scrierile patristice ele sunt înfățişate în chip fragmentat, de cele mai multe ori, sub formă de capete duhovniceşti. Lucrul de căpetenie pe care îl căutau şi îl povățuiau şi Sfinții Părinți, este să înțelegem întocmirea generală a vieții duhovniceşti şi să ştim cum să o menținem. Celui ce a reuşit asta nu-i rămâne decât o regulă: să petreacă înlăuntru şi să primească povățuire tainică în inimă. Ei numeau învățătură tainică vederea unui subiect oarecare din lumea duhovnicească sau deşteptarea trăirilor duhovniceşti printr-un cuvânt din Sfânta Scriptură, din scrierile vreunui Sfânt Părinte sau dintr-o rugăciune. Aşa sfătuiesc ei: învață aducerea-aminte de Dumnezeu, amintirea morții, pomenirea propriilor păcate, osândirea de sine – adică conştientizează-le neîncetat şi vorbeşte despre ele în inima ta cu tine însuți. De pildă: *Încotro mă îndrept?* sau *eu sunt vierme şi nu om* (Psalmul 21, 6). Toate acestea săvârşite cu atenție şi simțire adâncă sunt învățătura tainică.

De aici urmează că toate metodele şi exercițiile pentru aprinderea şi păzirea duhului râvnei pot fi rezumate astfel: după ce te-ai trezit, pătrunde înlăuntru, aşază-te pe tronul inimii şi, revăzând toate lucrările specifice vieții duhovniceşti, opreşte-te asupra uneia sau alteia şi petrece acolo fără să ieşi afară. Sau şi mai concis: adună-te în inimă şi săvârşeşte înyățătura cea tainică.

Prin această metodă, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, duhul râvnei se va menține în adevărata sa întocmire, încălzindu-se şi înflăcărându-se după împrejurări. Aceasta

este calea lăuntrică; este calea fără ocolişuri către o alcătuire lăuntrică mântuitoare. Cineva poate abandona orice altceva şi să săvârşească această lucrare singură, şi toate vor fi încununate de succes; şi reciproc, cine săvârşeşte orice altceva, dar pe aceasta o lasă, să ştie că nu va vedea nici un rod.

Cel ce nu se întoarce spre lumea lăuntrică şi ignoră această lucrare duhovnicească nu face decât să întârzie în nişte osteneli nefolositoare. Este adevărat că lucrarea aceasta este deosebit de grea, însă este nerătăcitoare şi plină de roade; de aceea, părintele duhovnic trebuie să-şi deprindă cât mai grabnic fiii duhovniceşti cu această lucrare şi să-i întărească în ea. La început Îi poate deprinde şi prin lucrarea celor din afară, dar trebuie să treacă neapărat şi la cele lăuntrice şi asta pentru că sămânța acestei lucrări a fost sădită în timpul convertirii, când au fost trăite toate stările pe care le-am înfăţişat până acum. Mai rămâne doar să fie explicată ucenicilor, să fie arătată clar însemnătatea ei pentru mântuire şi să fie călăuziți pas cu pas în făptuirea ei. În aceste condiţii şi lucrarea exterioară va spori repede şi cu mare uşurinţă. Dimpotrivă, fără lucrarea lăuntrică, cea exterioară se va risipi ca un mănunchi de aţe putrede. Legea acestei lucrări spune să nu ne grăbim fără de chibzuinţă, ci să le facem pe toate treptat şi la timpul lor. Lucrarea aceasta trebuie îngrădită cu reguli foarte stricte, fiindcă poate avea ca rezultat o rânduială numai în cele din afară şi nu o ordine lăuntrică a vieţii, care este, de fapt, cea mai importantă. De aceea fără să ţinem seama că există şi astfel de oameni, care trec de la cele exterioare înspre faptele cele lăuntrice, să ascultăm în orice împrejurare de această unică regulă – să ne pogorâm de îndată înăuntrul inimii noastre şi acolo să înteţim flacăra duhului râvnei.

Ceea ce am spus până acum pare să fie ceva de însemnătate şi nu neapărat necesar, însă vei vedea că, ostenindu-te în necunoştinţă de cauză, va trece vreme îndelungată şi nu vei obţine deloc roade. Şi asta se întâmplă din pricina firii nevoinţelor trupeşti. Sunt mai lesne de împlinit şi se transformă cu timpul într-o formalitate, pe când nevoinţa lăuntrică este mult mai grea şi de aceea este împinsă în planul al doilea. Cel ce se dedă cu totul nevoinţelor trupeşti, neglijându-le pe cele duhovniceşti, se aseamănă celui înrobit de materie şi sufletul său ia chipul materiei, făcându-se rece, nesimţitor şi urât mirositor, îndepărtat din ce în ce mai mult de lumea lăuntrică. Se întâmplă uneori ca unii să renunţe la lucrarea lăuntrică chiar de la început, considerându-se nevrednici de ea şi aşteptând să ajungă la măsura pe care ei o cred potrivită. Dar momentul favorabil trece şi se trezesc că în loc să profite de el, sunt cu totul neputincioşi şi neştiutori. Încă o dată spun: lucrarea exterioară nu trebuie nici ea neglijată, fiindcă o ajută pe cea lăuntrică, ci între ele trebuie să existe o împreună-lucrare; de bună-seamă că rolul predominant îl are nevoinţa lăuntrică, fiindcă Îi slujim lui Dumnezeu în duh şi ne închinăm Lui în duh şi adevăr. Amândouă să se facă într-o îmbinare desăvârşită, stăruindu-se asupra uneia sau alteia după însemnătatea ei, fără a stingheri în mod nejustificat pe vreuna şi fără a face vreo separare forţată între ele.

V

Exerciţii consacrate care ajută la întărirea în bine a puterilor sufleteşti şi trupeşti ale omului

În chipul acesta se va aprinde şi va arde viaţa cea plină de har, lăuntrică, a duhului nostru. Văzându-i râvna şi hotărârea de a duce o viaţă plăcută lui Dumnezeu, harul se va pogorî peste om şi-l va pătrunde din ce în ce mai mult cu puterea sa, sfinţindu-l şi făcându-l al său. Dar nu este posibil şi nici nu ne putem opri numai la atât. Aceasta este sămânţa şi piatra din capul unghiului. Trebuie să îngăduim acestei lumini a vieţii să pătrundă întreaga noastră fire, să umple sufletul şi trupul, să le sfinţească şi să le umple de ea şi să le facă ale sale; să smulgă din rădăcină toate patimile şi să reînnoiască chipul lui Dumnezeu în om, în toată strălucirea şi măreţia lui. Astfel, harul nu va rămâne izolat şi nelucrător, ci va inunda toată fiinţa noastră şi toate puterile; acestea fiind înveşmântate însă mai mult sau mai puţin în străina şi vicleana haină a patimilor, harul cel neprihănit, deşi sălăşluit în inimă, nu se va putea revărsa peste ele, oprit fiind de necurăţia şi gunoaiele patimilor. De aceea se cuvine să întindem anumite ajutoare între harul sălăşluit în duhul nostru şi puterile cele atinse de stricăciune; prin ele harul se va revărsa peste puteri şi le va tămădui, lucrând ca un pansament pe o rană. Bineînţeles că aceste ajutoare trebuie să se bucure, pe de o parte, de obârşie şi însuşiri cereşti, iar pe de altă parte să fie într-o desăvârşită armonie cu firea noastră, cu modul ei

specific de alcătuire şi de lucrare, căci nefiind îndeplinite aceste două condiţii, harul nu va putea trece prin ele şi puterile noastre nu-şi vor mai trage din el forţa tămăduitoare. Ajutoarele trebuie să aibă însă şi o obârşie pământească; din moment ce ele sunt hărăzite puterilor noastre sufleteşti şi trupeşti, a căror însuşire fundamentală este aceea de a acţiona, este evident că ajutoarele acestea nu sunt altceva decât exerciţii, osteneli şi lucrări ascetice. Aşadar, să identificăm acum lucrările şi ostenelile pe care Dumnezeu Însuşi prin Sfânta Scriptură sau prin învăţăturile Sfinţilor Părinţi ni le-a rânduit ca medicamente pentru vindecarea puterilor noastre bolnave şi pentru recăpătarea curăţiei şi integrităţii pierdute.

Găsirea acestor exerciţii sau lucrări ascetice este foarte îndemânoasă – ajunge să citim cu atenţie câteva vieţi de sfinţi pustnici şi sihaştri, şi atât felul cât şi firea ostenelilor se desluşesc de la sine. Postiri, privegheri, însingurări, fuga de lume, paza simţurilor, citirea Scripturii şi a Sfinţilor Părinţi, mersul la biserică, deasa spovedanie şi împărtăşanie, făgăduinţe şi tot felul de fapte de milostenie şi de evlavie – toate acestea la un loc sau unele dintre ele pot fi găsite aproape în viaţa fiecăruia dintre Sfinţii Părinţi. Termenul sub care sunt îndeobşte cunoscute – *podvig* – îi înspăimântă şi-i îndepărtează în general pe oameni, dar importanţa lui zugrăvită atât de viu în Vieţile Sfinţilor – adică puterea de a vindeca şi întări – ar trebui mai curând să-i atragă. Noi vom arăta doar locul rânduit fiecăruia dintre aceste *podvig*-uri, puterea lui şi funcţiunea asupra căreia trebuie aplicat.

Pentru a ne folosi cât mai mult de pe urma expunerii lor, vom arăta modul de înfiripare şi desfăşurare a fiecăreia dintre noastre şi prin urmare rânduiala întregii noastre activităţi. Toate faptele voluntare iau naştere în conştiinţa şi voinţa noastră liberă – adică în duhul nostru – , coboară în suflet,

unde sunt pe punctul de a fi împlinite de către puterile sufleteşti – raţiune, voinţă şi simţire. Apoi sunt duse la bun sfârşit de către puterile trupeşti, la un anumit loc şi timp şi în anumite împrejurări exterioare. Faptele exterioare, în marea lor majoritate, se săvârşesc fără a lăsa vreo urmă, asta în cazul când nu sunt repetate, observate sau imitate de altcineva. Atunci când se petrece unul din aceste trei lucruri, acţiunea se transformă într-o regulă statornică, un obicei şi o normă de comportament – cu alte cuvinte, într-o lege nescrisă. Totalitatea acestor legi nescrise alcătuiesc duhul societăţii sau al cercului de prieteni în care ele sunt respectate. Dacă faptele sunt creştineşti, atunci şi obiceiurile sunt creştineşti, duhul societăţii fiind unul creştin. Dacă faptele sunt rele, atunci şi obiceiurile sunt nelegiuite, iar societatea aceea zace în cel rău; numai că în cel de-al doilea caz cine se lasă prins în angrenajul obiceiurilor şi legăturilor păcătoase devine robul lor. Indiferent de asprimea muncii pe care o îndeplineşte, sclavul se supune întru toate fără cârtire. Cine vieţuieşte după moda lumii este înrobit de duhul şi apucăturile ei; oricine este curat şi se aruncă în valurile lumii, în cele din urmă se lasă pătruns de duhul ei cel stricător de suflete şi devine în curând ca toţi ceilalţi, pentru că obiceiurile acestea, nefiind altceva decât nişte porniri şi înclinaţii pătimaşe, învârtoşează în noi duhul păcatului, al poftelor şi al necredinţei.

Având drept scop curăţirea şi îndreptarea omului, harul dumnezeiesc încearcă mai întâi de toate să vindece pe acelea care sunt izvorul tuturor acţiunilor noastre, adică ne întoarce conştiinţa şi libertatea către Dumnezeu, pentru ca pe urmă să poată trece la vindecarea tuturor puterilor sufleteşti şi trupeşti prin lucrarea specifică fiecăruia sau prin lucrarea care la este rânduită de către izvor, care acum este limpezit şi sfinţit. Am arătat deja cum se vindecă conştiinţa şi libertatea şi cum

pot fi ele menținute și întărite în bine. Acum se cuvine să vedem ce fel de acțiuni cu putere tămăduitoare trebuie să izvorască din ele, pentru a deprinde puterile noastre cu săvârșirea faptelor după Dumnezeu. Aceasta nu înseamnă nicidecum că putem începe tot felul de acțiuni după cum ne taie capul, ci doar că trebuie să ne pregătim de săvârșirea lor prin silirea conștiinței și voinței spre ele, altminteri nu vom avea din partea lor roadele așteptate.

Prin urmare, după ce s-a format și s-a păstrat râvna și întreaga întocmire lăuntrică, trebuie fixate exercițiile care au fost rânduite de Sfânta Scriptură și de Sfinții Părinți și care se aplică mai întâi puterilor sufletești, ca unele ce hrănesc și întăresc mlădițele faptelor răsărite în altarul duhului; iar apoi se aplică puterilor și funcțiunilor trupești, ca unele ce duc la bun sfârșit creșterea și rodirea mlădițelor ce s-au hrănit de către puterile sufletești; și în cele din urmă se aplică vieții celei din afară, care este locul de manifestare și gura de vărsare a tuturor acțiunilor lăuntrice. Toate exercițiile acestea trebuiesc mânuite astfel încât să nu stingă, ci să întețească și mai mult râvna și toată starea lăuntrică.

1. Cele trei puteri ale sufletului și exercițiile lor tămăduitoare

Sufletul nostru este înzestrat cu trei puteri: rațiune, voință și sentiment, sau, după cum spun Sfinții Părinți, cu puterea rațională, poftitoare și mânioasă. Fiecăreia dintre ele i se potrivesc anumite exerciții tămăduitoare, rânduite de sfinții asceți; prin aceste exerciții se primește și se călăuzește harul spre locurile infectate și rănite. Nu trebuie rânduite după o anumită teorie, ci alese dintre nevoințele deja încercate după felul cum se potrivesc cu o anumită putere sufletească.

Pentru raţiune

1) Citirea şi ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu, a scrierilor Sfinţilor Părinţi şi a vieţilor bineplăcuţilor lui Dumnezeu. 2) Studierea şi aprofundarea prin scurte expuneri de credinţă a tuturor adevărurilor revelate de Dumnezeu. 3) Întrebarea celor mai bătrâni şi mai încercaţi. 4) Convorbiri şi consfătuiri duhovniceşti cu prietenii.

Pentru voinţă

1) Supunerea faţă de toată rânduiala Bisericii. 2) Supunerea faţă de legile statului şi faţă de îndatoririle sociale şi familiale, căci acestea sunt o manifestare a voinţei lui Dumnezeu. 3) Ascultarea faţă de voinţa lui Dumnezeu arătată în împrejurările şi încercările vieţii tale. 4) Ascultarea conştiinţei dornice de a lucra faptele bune. 5) Ascultarea duhului care este osârduitor în a-şi împlini făgăduinţele.

Pentru inimă

1) Participarea la sfintele slujbe ale Bisericii. 2) Rugăciunea, aşa cum este rânduită de Biserică; pravilă de rugăciune acasă. 3) Folosirea de Sfinte Cruci, icoane şi alte obiecte şi materii sfinţite. 4) Ţinerea sfintelor obiceiuri hotărnicite şi oferite de Biserică.

2. Nevoinţele trupeşti

După fire trupul este curat, de aceea ce avem de făcut este să-l spălăm de toată întinăciunea cea nefirească a poftelor şi să-l întărim în acele lucrări care îi sunt specifice; cu

alte cuvinte, să-l readucem în starea sa firească. În afară de aceasta, trupul trebuie să fie un însoțitor nedespărțit al sufletului pe calea mântuirii. Așa că, pe lângă curățirea firii sale, trebuie să transformăm împlinirea nevoilor sale elementare în lucrări folositoare duhului şi sufletului nostru. În satisfacerea acestor nevoi, trebuie rânduite fiecărei funcții trupești anumite nevoințe, ca pe un alt mijloc de a ne tămădui de înrobirea poftelor trupești şi de a căpăta mai mult folos duhovnicesc.

Iată şi nevoințele rânduite:

1) Pentru simțuri: păzește-ți simțurile nerisipite, mai cu seamă auzul şi privirea (pentru sistemul nervos). 2) Înfrânează-ți limba. 3) Înfrânare şi post (pentru pântece). 4) Somn cu măsură şi privegheri (pentru pântece). 5) Curățenie trupească (pentru pântece).

Următoarele sunt pentru trup în general: *istovirea* (pentru mușchi), *supunerea la mâhniri şi scârbe* (pentru sistemul nervos) şi *înfrânarea* (pentru pântece). Este lesne de observat cum, prin aceste nevoințe ascetice, trupul se întoarce puțin câte puțin la alcătuirea sa firească, se umple de viață şi de putere (musculară), devine luminos şi curat (sistemul nervos), uşor şi liber. Se face un tovarăş de toată nădejdea al sufletului, un instrument redutabil în mâna duhului şi un templu vrednic de a primi Duhul Sfânt.

3. Rânduiala exterioară a vieții duhovnicești

Purtarea exterioară este poarta de ieşire a tuturor imboldurilor lăuntrice şi de materializare a lor, câmp de desfăşurare, cauză şi sprijin, început şi sfârşit totodată. Am putea să nu-i dăm nici o atenție dacă n-ar lucra împotriva noastră; de fapt ea ne înrobeşte şi ne împinge la păcat. De aceea, în clipa

în care se vor fi schimbat lucrările puterilor sufleteşti – sau întocmirea noastră lăuntrică – se va schimba inevitabil şi întocmirea exterioară, care nu este altceva decât oglindirea celei interioare. Familia – cu îndatoririle şi legăturile ei – este câmpul ei de lucru şi de aceea iată cum sună rânduiala vieţii duhovniceşti:

1) Leapădă toate obiceiurile cele rele, fără nici o excepţie; apoi: 2) Descotoroseşte-te de toate legăturile şi prieteniile cele păcătoase, continuându-le doar pe cele ziditoare, pe cele rele uitându-le ca şi cum n-ar fi existat; hotărăşte-ţi purtarea şi atitudinea faţă de oameni. 3) Orânduieşte-ţi sau stabileşte din nou obligaţiile pe care ţi le cere locul de muncă, pentru ca ele să se integreze armonios în noul mod de viaţă. 4) Pune ordine în problemele familiale sau creează în casa ta o atmosferă duhovnicească.

4. Cum să înfiripăm o atmosferă duhovnicească prin *govenie*

Este un lucru esenţial ca tot mediul exterior – obiecte, persoane, fapte – să constituie o atmosferă duhovnicească din care tu să capeţi putere şi sprijin în lucrarea cea bună, şi care să nu te îndemne la păcat.

Acestea sunt exerciţiile şi nevoinţele ascetice! Să ne îndeletnicim cu ele fără întrerupere şi să le avem întotdeauna lipite de rănile firii noastre precum pansamentele tămăduitoare. Însă lucrarea cea mai potrivită pentru ele, în săvârşirea căreia ele se arată în înfăţişarea lor cea mai curată, mai strictă şi mai desăvârşită, poartă numele de *govenie* [în limba rusă în original] – cea mai plină de har lucrare a Sfintei noastre Biserici, hărăzită nouă pentru curăţirea şi sfinţirea noastră prin Taine. Prin acest cuvânt – *govenie* – înţelegem:

1) Împlinirea tuturor nevoințelor ascetice ca pregătire în vederea primirii Sfintelor Taine.

2) Primirea Tainelor Sfintei Spovedanii și a Sfintei Împărtășanii cu Trupul și Sângele lui Hristos.

Acestea sunt lucrări care cuprind persoana umană în toată alcătuirea ei, hrănind duhul, sufletul și trupul. Le vom numi mijloace pline de har pentru educarea și întărirea vieții duhovnicești.

5. Observații generale cu privire la toate aceste nevoințe și exerciții ascetice

Iată câteva *observații generale* cu privire la toate aceste nevoințe și exerciții. Nevoitorul trebuie să împlinească toate nevoințele și exercițiile ascetice într-o formă care îi este potrivită, pentru că în sinea lor ele nu sunt decât cadrul în care trebuie să lucrăm și materialul pe care trebuie să-l lucrăm prin reguli. Regulile acestea se nasc din nevoințele și practicile ascetice – prin încercarea și aplicarea lor în fiecare loc, timp, împrejurare, de către fiecare persoană ș.a.m.d. Fiecare nevoitor trebuie să-și întocmească o regulă pentru sine, ori singur, ori sub îndrumarea părintelui duhovnicesc. Să se stabilească o regulă pentru fiecare din aceste nevoințe și însumându-le pe acestea să se pună la punct o *rânduială de exerciții duhovnicești* sau de *nevoințe ascetice* atotcuprinzătoare, prin care să se dea fiecărui lucru – mărunt sau însemnat – un timp și un loc. Această rânduială – ca de altfel și regula – nu poate fi înfățișată în scris în mod satisfăcător decât în ceea ce privește începutul. Noi putem doar să descriem fiecare nevoință în parte și să arătăm puterea ei de tămăduire și principiile generale de aplicare.

Se poate observa cu uşurinţă că nevoinţele ascetice şi exerciţiile de acest soi corespund luptei lăuntrice. Mai cu seamă rânduiala exterioară a vieţii duhovniceşti, împreună cu nevoinţele trupeşti sunt de mare însemnătate pentru păstrarea trează a conştiinţei duhovniceşti şi a petrecerii lăuntrice nerisipite. Nevoinţele săvârşite cu smerenie sunt de neînlocuit în desfăşurarea vieţii duhovniceşti, de aceea lucrările din afară sunt tot atât de importante ca şi lucrările lăuntrice. Sfinţii Părinţi le-au dat lucrărilor celor din afară nume precum: lucrare trupească, lucrare materială sau viaţă activă, pe când pe cele lăuntrice le-au numit: viaţă contemplativă, lucrare duhovnicească şi lucrare a minţii. Este o nebunie să credem că viaţa lăuntrică se poate ţine pe propriile picioare fără sprijinul şi acomodarea la ea a vieţii exterioare, de asemenea este greşită şi credinţa că se poate rezuma cineva doar la nevoinţele exterioare, uitând şi neglijând nevoinţa lăuntrică pe care am înfăţişat-o mai sus. Trebuie să existe între ele o permanentă şi armonioasă împreună-lucrare, care poate fi exprimată în câteva cuvinte astfel: pogoară-te înlăuntru şi intră într-o stare de trezvie duhovnicească, înviorează-ţi lucrarea sau rânduiala vieţii duhovniceşti şi săvârşeşte-ţi rânduiala de nevoinţe ascetice pe care ţi-ai întocmit-o.

Să ai în minte mereu că exerciţiile ascetice şi întreaga lucrare exterioară, cu toată marea lor însemnătate pentru menţinerea şi sporirea vieţii lăuntrice şi pentru restaurarea firii noastre, nu au în sine şi de la sine puterea de a face acestea. Nu ele zidesc duhul şi curăţă de întinăciune firea noastră, ci harul lui Dumnezeu care lucrează prin ele şi care tot prin ele pătrunde şi se revarsă mai lesne în toate puterile noastre. De aceea să trecem la faptă, cu toată râvna, luarea-aminte şi statornicia; pune pe seama lui Dumnezeu orice sporire pe care o vezi, pentru ca El, sub acoperământul lor,

să te zidească după buna Lui voință și știință. Păşind în vreo nevoință ascetică, nu-ți opri atenția și inima asupra ei, ci trece-o cu privește-o ca pe ceva străin; printr-o deplină încredințare în voia lui Dumnezeu, deschide-te revărsării harului Său întocmai ca un vas ce așteaptă să fie umplut. Sfântul Grigorie Sinaitul spune că cine află harul îl află prin împreună-mijlocirea credinței și stăruinței și nu doar prin strădanie, pentru că oricât de după literă ar fi lucrarea noastră, dacă nu ne încredințăm cu totul în mâna lui Dumnezeu în vremea săvârşirii ei nu vom dobândi harul Său. O asemenea lucrare după literă nu va rodi în noi duhul adevărului, ci un duh de înşelăciune şi de mândrie, transformându-ne în farisei. Harul este inima şi motorul acestor nevoințe şi ele se arată purtătoare ale duhului cel adevărat dacă zidesc omul nostru lăuntric şi-l hrănesc cu frica de Dumnezeu, cu lepădarea de sine, cu zdrobirea inimii şi cu desăvârşita nădejde în ajutorul şi mila lui Dumnezeu. Mulțumirea de sine şi plăcerea pe care le pricinuiesc ele este un semn al întrebuințării greşite sau al nechibzuinței.

Iată care este toată rânduiala lucrării pe care noi o numim ziditoare, sau care este începutul silirii de sine. În cele ce urmează vom înfățişa fiecare nevoință separat, scoțând în evidență doar trăsăturile generale ale fiecăruia.

6. Exerciții menite a întări puterile sufleteşti în duhul vieții duhovniceşti

Pentru fiecare din cele trei facultăți ale sufletului – rațiune, voință şi sentiment – există lucrări corespunzătoare. Ele influențează în mod nemijlocit puterile sufleteşti, ajutându-le să sporească şi să se întărească, dar săvârşirea lor nu stinghereşte nicidecum duhul, ci dimpotrivă, îl face să se înflăcăreze

din ce în ce mai mult. Acesta din urmă are rol de măsură şi de frâu al celor dintâi, ele supunându-i-se fără grai sau chiar contenindu-şi desfăşurarea.

Exerciţii care cultivă mintea, încălzind totodată şi viaţa duhovnicească

Cultivarea minţii duhovniceşti înseamnă întipărirea adevărurilor de credinţă sau pătrunderea minţii de către ele în aşa măsură încât însăşi firea minţii să fie alcătuită din aceste adevăruri, astfel încât, când începe să gândească ceva, să facă aceasta călăuzindu-se mereu după adevărurile creştineşti şi să nu săvârşească nici cea mai mică mişcare fără ele. Apostolul numeşte aceasta o *întocmire sănătoasă a minţii*.

Exerciţiile sau nevoinţele care se potrivesc aici sunt: citirea şi ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu, a literaturii patristice, a Vieţilor Sfinţilor, convorbiri duhovniceşti, cercetarea celor încercaţi şi sporiţi duhovniceşte.

Este de folos să citim sau să ascultăm cuvintele duhovniceşti şi mai de folos să participăm la convorbiri duhovniceşti, însă cea mai ziditoare este cercetarea celor sporiţi.

Cel mai bogat izvor de înţelesuri duhovniceşti este Cuvântul lui Dumnezeu, iar după el operele Sfinţilor Părinţi şi Vieţile Sfinţilor. Totodată se cuvine să ştim că Vieţile Sfinţilor sunt mai potrivite începătorilor, scrierile patristice celor sporiţi, iar Cuvântul lui Dumnezeu celor desăvârşiţi.

Acestea toate sunt tezaure ale Adevărului, şi în acelaşi timp; mijloace de împărtăşire a lui de bună seamă că întipărirea lor în minte şi încălzirea râvnei ne ajută pe calea mântuirii.

Deseori, prin citirea unei cărţi duhovniceşti duhul se aprinde pentru mai multă vreme; există Vieţi de Sfinţi a că-

ror amintire este suficientă pentru a ne înflăcăra trăirea duhovnicească. Şi în scrierile Sfinţilor Părinţi găsim nenumărate pasaje care ne impresionează puternic şi ne întăresc în lupta cea nevăzută. De aceea s-a statornicit la noi acest obicei bun: notează-ţi aceste pasaje şi păstrează-le prin preajmă, în caz că vei avea nevoie de ele mai târziu pentru a-ţi reaprinde duhul.

De multe ori se întâmplă că nici nevoinţa lăuntrică şi nici exerciţiile exterioare nu ne ajută – zoreşte-te să citeşti ceva de undeva. Dacă nici asta nu ţi-e de folos, aleargă să discuţi cu cineva. Aceasta din urmă, făcută cu toată credinţa, rareori rămâne fără rezultate.

Există două moduri de a citi: unul este obişnuit, aproape mecanic, iar celălalt este cu discernământ, potrivit cu nevoile duhovniceşti şi cu poveţele primite de fiecare. Primul mod nu este pe de-a-ntregul nefolositor, el constând însă într-o citire superficială, care nu pătrunde sensurile adânci ale textului.

Este de foarte mare trebuinţă să avem fiecare pe cineva cu care să discutăm problemele duhovniceşti, cineva care să cunoască deja firea şi problemele noastre şi căruia să-i putem mărturisi cu toată îndrăzneala tot ceea ce ne apasă. Cel mai nimerit este să avem un singur povăţuitor; doi deja sunt prea mulţi, iar vorbăria inutilă, făcută doar ca să treacă timpul, trebuie evitată cu orice preţ.

Iată cam cum ar arăta o regulă pentru citit:

Înainte de a te apuca de citit, goleşte-ţi sufletul de toate cele deşarte[46].

Deşteaptă-ţi dorinţa de a cunoaşte ceea ce vei citi.

---

[46] Adică de gândurile şi grijile care îl risipesc (nota traducătorului în engleză).

Roagă-te fierbinte lui Dumnezeu şi încredinţează-te voii Lui.

Urmăreşte tot ceea ce citeşti cu multă atenţie şi fă sălaş cuvintelor în inima ta deschisă.

Ceea ce nu a ajuns până la inimă trebuie reluat până când intră.

Bineînţeles, ritmul cititului trebuie să se apropie de încetişor.

Nu mai citi în clipa când vezi că sufletul nu mai vrea să se hrănească din cărţi. Asta înseamnă că s-a îndestulat. Dacă sufletul va fi impresionat peste fire de vreun anumit loc, opreşte-te acolo, contenind lectura.

Cel mai nimerit moment pentru citirea Cuvântului lui Dumnezeu este dimineaţa, pentru Vieţile Sfinţilor – după masa de prânz, iar pentru operele Sfinţilor Părinţi – înainte de a merge la culcare. În acest fel vei acumula câte puţin în fiecare zi.

În timpul lecturii, să-ţi ţii mintea aţintită mereu spre scopul principal, acela de a-ţi întipări adevărul în minte şi a-ţi deştepta duhul. Dacă cititul sau convorbirea duhovnicească nu reuşesc să facă acestea, atunci ele nu sunt decât o deşartă îndulcire a limbii şi a urechilor, precum şi grăire în deşert. Dacă însă acestea se săvârşesc prin efortul susţinut al minţii, atunci adevărurile pătrund în suflet şi înflăcărează duhul, acestea sprijinindu-se reciproc; iar dacă cineva se abate – în cititul sau grăirea sa – de la chipul cel drept, atunci nu sunt nici una, nici alta, ci adevărurile se îndeasă în cap precum nisipul, iar duhul se răceşte şi se învârtoşează, fumegă şi se stinge.

Întipărirea adevărurilor nu e totuna cu cercetarea lor, tu trebuie doar să lămureşti adevărul şi să-l păstrezi în minte

până când ajung să se unească. Nu încap aici raționamente, deducții sau scepticism – ci doar adevărul gol-goluț.

Calea cea mai ușoară spre acest scop poate fi socotită aceasta: toate adevărurile se află în Catehism. În fiecare dimineață ia câte un adevăr de acolo, limpezește-ți-l, păstrează-l în minte și hrănește-te cu el atâta timp cât dorește sufletul tău – o zi, două sau mai multe. Procedează la fel cu alt adevăr și tot așa, până ajungi la sfârșitul Catehismului. Este o metodă ușoară, pe care o poate aplica oricine. Cel ce nu știe să citească să întrebe despre un adevăr și să pornească de la el.

Putem lesne vedea că regula care se aplică oricui este: întipărește-ți în suflet adevărul în orice mod vrei, astfel încât să te trezească. Căile pentru împlinirea acestei lucrări sunt variate și este absolut imposibil să rânduiești o singură metodă pentru toți.

Așadar, dacă prin lectura, ascultarea sau grăirea cuvintelor duhovnicești nu ni se întipărește adevărul sau duhul nu se aprinde, înseamnă că sunt abateri de la calea cea dreaptă și ne îndepărtează de adevăr. Este o nesocotință a citi grămezi întregi de cărți mânați doar de curiozitate, când numai mintea urmărește cele ce se citesc, fără însă a pogorî în inimă înțelesurile duhovnicești sau a ne desfăta cu dulceața lor.

Aceasta este știința de a visa, care nu zidește și nu grăbește biruința, ci nimicește începutul bun, zămislind în noi înfumurarea și slava deșartă. Toată nevoința noastră trebuie să se rezume la atât: lămurirea adevărului și păstrarea lui în minte până când inima se învrednicește de gustarea lui. Sfinții Părinți au spus foarte simplu: adu-ți-l aminte, ține-l în minte și pururea să-l ai înaintea ochilor.

Exerciții care cultivă voința, încălzind totodată și viața duhovnicească

A cultiva voința înseamnă a o deprinde cu lucrarea virtuților sau a întipări în ea o statornică înclinare spre cele bune – smerenia, blândețea, răbdarea, înfrânarea, ascultarea, râvna de a sări în ajutor și toate celelalte –, astfel încât acestea, unindu-se cu ea și păstrându-se nedezlipite de ea, să ajungă în cele din urmă a alcătui însăși firea ei; atunci orice faptă întreprinsă de voință va fi întreprinsă în duhul și din imboldul lor și ele vor stăpâni și vor dirija faptele noastre.

Asemenea înclinație a voinței este cea mai sigură și mai trainică, însă, pentru că avem de-a face cu duhul cel rău și viclean al păcatului, întipărirea virtuților cere trudă grea și sudoare a frunții. Nevoințele rânduite în acest scop au menirea să tămăduiască cea mai adâncă și mai grea rană a voinței omului vechi, adică umblarea după voia proprie, nesupunerea și nepurtarea jugului celui bun.

Această boală și rană se vindecă prin supunerea față de voia lui Dumnezeu, tăierea voii proprii și a oricărei alte voi. Voia lui Dumnezeu ni se face cunoscută prin feluritele ascultări pe care le are de îndeplinit o persoană în viața de zi cu zi. Prima și cea mai de seamă obligație este ascultarea de îndatoririle și legile obștești, potrivit cu răspunderea sau chemarea fiecăruia; apoi păzirea poruncilor Bisericii, a cerințelor ordinii în familie și societate și a celor din anumite împrejurări care sunt hărăzite de pronia divină, precum și a cerințelor duhului osârduitor – însă respectarea tuturor acestora să se facă prin dreaptă socoteală și sfătuire.

Toate acestea alcătuiesc un teren prielnic lucrării faptelor celor după Dumnezeu de către oricine și oricând. De aceea trebuie să știi cum să le rânduiești pe acestea după măsura

şi puterile tale şi nu vei duce lipsă de mijloace de cultivare a voinţei.

În vederea acestui scop, lămureşte-ţi toate faptele bune pe care le poţi săvârşi, ţinând cont de măsura şi chemarea ta şi de împrejurări, făcând şi o apreciere a ce, când, cum şi în ce măsură trebuie săvârşit.

După ce ţi-ai limpezit acestea, fixează linia generală a faptelor şi ordinea lor, astfel încât nimic din cele săvârşite de tine să nu fie la întâmplare; ţine minte totodată că cele stabilite sunt numai o privire de ansamblu şi, prin urmare, detaliile se pot schimba în funcţie de împrejurări. Totul trebuie făcut cu dreaptă socoteală.

De aceea este mai bine să socoteşti de fiecare dată toate faptele şi situaţiile posibile ce se pot ivi peste zi.

Cei care sunt deprinşi cu lucrarea faptelor dreptăţii nu gândesc dinainte la cele pe care au să le facă, ci lucrează întotdeauna după cum le trimite Dumnezeu, căci toate de la El sunt. Prin feluritele împrejurări ale vieţii, El îşi face cunoscută voia şi planurile Sale faţă de fiecare dintre noi.

De altfel, toate acestea nu sunt decât fapte, iar săvârşirea lor face din tine doar un om corect faţă de porunci, însă pentru a dobândi prin ele virtuţile este necesară străduinţa de a ne menţine în adevăratul duh al faptelor bune. Mai precis, să le facem pe toate cu smerenie şi frică de Dumnezeu, după voia şi spre slava Lui, pentru că cel ce săvârşeşte dreptatea bizuindu-se pe sine, cu îndrăzneală şi obrăznicie, căutând a-şi plăcea sieşi şi oamenilor, unul ca acela, oricât de drepte ar fi faptele lui, hrăneşte duhul viclean al neosândirii de sine, al înfumurării şi fariseismului.

Dacă lucrezi dreptatea în adevăratul duh, trebuie să ţii seama de legile lucrării ei şi mai ales de legea lucrării treptate şi neîncetate, adică să porneşti cu cele mai mici şi să te

urci cu încetul spre cele mari şi, să nu te opreşti din această lucrare, o dată ce ai început-o.

Prin aceasta vei înlătura:

Tulburarea că nu eşti desăvârşit, pentru că la desăvârşire nu se ajunge cât ai bate din palme. Va veni odată şi timpul ei.

Gândul că ai făcut tot ce puteai face, pentru că nu există capăt al acestui urcuş.

Intenţiile *pline de înfumurare* ale nevoinţelor peste puterile noastre.

Ultima treaptă în săvârşirea faptelor bune este deprinderea deplină a lucrării lor ca pe ceva foarte firesc, atunci când *legea nu te mai apasă ca o povară nesuferită*, ci devine jugul bun şi povara uşoară a lui Hristos.

Reuşeşte să le dobândească pe acestea în modul cel mai deplin acela care se învredniceşte să trăiască pe lângă un om cu adevărat lucrător al virtuţilor, care este şi foarte iscusit în a-i învăţa pe alţii deprinderea lor. Nu va mai fi nevoit să repete fiecare lucrare care a dat greş din pricina neştiinţei şi lipsei de experienţă; căci există o vorbă care spune că nu e nevoie neapărat să citeşti mult şi să ai cunoaştere teoretică vastă, ci doar să găseşti un om evlavios şi vei învăţa repede frica lui Dumnezeu, iar lucrul acesta se aplică oricărei alte virtuţi.

În fine, este bine să alegi o virtute de căpetenie, cântărindu-ţi firea şi starea ta, şi să o lucrezi cu multă hotărâre, fără nici un fel de şovăială, pentru că ea va fi piatra de temelie pe care vei clădi lucrarea celorlalte virtuţi. Când duhul tău va slăbi şi te vei clătina în lupta duhovnicească, virtutea aceasta te va întări de îndată şi te va sprijini cu multă putere. Mai de nădejde decât toate este milostenia, care ne deschide calea către Împăratul cerurilor.

Aceasta priveşte numai faptele, nu şi stările ce le însufleţesc, acestea trebuind să-şi aibă rânduiala lor lăuntrică, statornic ancorate în duhul nostru şi depinzând într-un anume fel de conştiinţă şi de voinţa liberă, după cum rânduieşte Domnul. Toţi sfinţii spun că începutul a toată virtutea este frica de Dumnezeu, iar sfârşitul ei este dragostea de El, drumul dintre cele două fiind o scară ale cărei trepte sunt virtuţile, rânduite una deasupra celeilalte. Poate că nu la toţi virtuţile se rânduiesc în acelaşi fel pe scara aceasta, dar la temelia lor se află pocăinţa plină de mâhnire şi smerenie, şi lacrimile pline de durere pentru păcate care adapă toată virtutea. O descriere a fiecărei virtuţi – firea, lucrarea, diferitele trepte, rătăcirile de la ea – face subiectul scrierilor şi îndrumărilor patristice. Toate acestea se pot cunoaşte prin lectură.

O astfel de lucrare ziditoare cultivă în mod nemijlocit voinţa, întipărind în ea virtuţile, şi menţine duhul într-o tensiune constantă, pentru că aşa cum frecarea produce căldură, tot astfel lucrarea cea bună încălzeşte inima. Fără ea duhul se stinge şi se răceşte. Asta li se întâmplă îndeobşte celor ce nu lucrează nimic sau celor care se mulţumesc doar să nu săvârşească răul şi nedreptatea. Nu, trebuie să săvârşim şi fapte bune. În sfârşit, mai sunt şi din aceia care fac aşa de mult caz din aceste lucrări încât se istovesc de îndată, risipind duhul. Totul trebuie lucrat cu măsură.

Cultivarea inimii

A cultiva inima înseamnă a sădi în ea gustul şi dorul după lucrurile sfinte, dumnezeieşti, duhovniceşti, astfel încât atunci când se află în mijlocul lor să se simtă ca la ea acasă. Dacă va gusta din dulceaţa şi binecuvântarea lor, îşi va pierde apetitul pentru orice alt lucru şi, chiar mai mult, îl va găsi

dezgustător şi deşart. Centrul vieţii duhovniceşti a omului este inima; în ea se întipăresc adevărurile de credinţă, în ea se înrădăcinează aplecarea spre cele bune, dar lucrarea ei cea mai însemnată este cultivarea gustului pentru cele duhovniceşti, cum am mai spus. Când mintea contemplă întreaga lume duhovnicească şi feluritele ei părţi alcătuitoare, în voinţă încolţesc seminţele a nenumărate începuturi bune, iar sub înrâurirea lor inima trebuie să simtă în toate acestea dulceaţă şi desfătare duhovnicească, răspândind în acelaşi timp căldură. Această încântare la simţirea lucrurilor duhovniceşti este primul semn că sufletul omorât de păcate începe să învie; prin urmare, cultivarea duhovnicească este foarte importantă încă de la primele mişcări ale vieţii duhovniceşti.

Lucrările menite cultivării inimii sunt toate slujbele Bisericii, în toate formele lor – obşteşti şi particulare, în biserică şi acasă – şi mai cu seamă duhul de neîncetată rugăciune ce respiră în toată întocmirea lor.

Sfintele slujbe, adică toate cele din cursul unei zile, împreună cu minunata aşezare a icoanelor, candelelor, cu tămâierile din vremea slujbelor, cântările, citirile, mişcările sfinţiţilor slujitori ai altarului, precum şi cu cele săvârşite la diferite nevoi din viaţa credincioşilor[47]; apoi slujbele de acasă, făcute şi ele cu tot felul de obiecte bisericeşti, precum icoane sfinţite, untdelemn sfinţit, lumânări, agheasmă, Sfinte Cruci şi tămâie. Toate aceste obiecte sfinţite lucrează asupra simţurilor – văz, auz, miros, gust şi pipăit – fiind *isopul ce curăţă de toată întinăciunea*. Ele sunt unica şi cea mai vrednică de încredere modalitate de curăţire a simţurilor. Duhul lumesc (moleşeşte) sufletul, iar păcatul care bântuie în lume îl înlănţuieşte, trăgându-l în prăpastia pieirii. Întreaga alcătui-

[47] Cum ar fi molitfele, panihidele şa. [nota traducătorului în engleză]

re a slujbelor bisericeşti – rânduiala fiecăreia, atmosfera dumnezeiască, înţelesurile adânci, puterea credinţei ce răzbate prin ele, dar mai cu seamă harul ce se pogoară prin ele sunt o forţă de nebiruit ce izgoneşte din noi deşertul duh lumesc. Slobozind sufletul din stăpânirea împovărătoare a lumii, îi îngăduie acestuia să respire liber şi să guste din bunătatea libertăţii duhovniceşti. Intrând în biserică, păşim într-o altă lume, cu totul diferită, suntem puternic influenţaţi de ea şi ne schimbăm după chipul ei. La fel se întâmplă şi atunci când suntem înconjuraţi în permanenţă de obiecte sfinte; astfel percepţiile lumii duhovniceşti sunt mult mai frecvente şi pătrund cu mai mult spor în suflet, înlesnind o cât mai grabnică schimbare a inimii. În acest scop:

1) Este necesar să ne alcătuim un cât mai precis program de participare la slujbele de la biserică, mai ales la utrenie, liturghie şi la vecernie. Să doreşti cât mai mult a merge în sfântul locaş, şi cu primul prilej asta să faci, măcar o dată pe zi, şi, dacă poţi, să rămâi cât mai mult. Biserica este cerul pe pământ. Aleargă la biserică cu credinţa că Dumnezeu locuieşte acolo şi că aude mai grabnic rugăciunile, după propria Lui făgăduinţă. Stând în biserică, să stai ca şi cum ai fi în faţa lui Dumnezeu, cu frică şi evlavie, pe care le dovedeşti prin răbdare, prin închinăciuni şi metanii, prin ascultarea slujbelor fără rătăcirea aiurea a gândurilor, fără relaxare sau nepăsare.

2) Să nu neglijezi celelalte slujbe – cele particulare, fie că au loc acasă sau la biserică. Nici să nesocoteşti pravila proprie de rugăciune de acasă, care răspândesc aceeaşi mireasmă bisericească ortodoxă. Trebuie să ţii minte că slujbele particulare sunt numai o completare şi o prelungire a celor obşteşti şi nu o înlocuire a acestora. Apostolul, poruncindu-ne să nu ne lipsim de adunarea obştească, ne dă de ştire că toată

puterea slujbelor stă în împreună-rugăciunea fraților întru Hristos.

3) Să ții toate rânduielile Bisericii, să păzești poruncile, prăznuirile, obiceiurile şi tradițiile ei, să ne înconjurăm de tipic în toate modurile lui de manifestare, astfel încât să petrecem necontenit într-o atmosferă prielnică sporirii vieții duhovnicești. Este un lucru uşor de împlinit, pentru că aşa este întocmirea Bisericii noastre; numai primeşte-o cu credință.

Însă ceea ce dă cea mai mare putere slujbelor ortodoxe este duhul de rugăciune. Rugăciunea este o îndatorire de căpetenie şi cea mai puternică armă împotriva uneltirilor diavoleşti. Prin ea adevărurile de credință se întipăresc în minte, iar voința deprinde lucrarea virtuților, dar aprinde mai ales simțămintele inimii. Numai atunci se desfăşoară cele dintâi bine, când sufletul se roagă cât mai des. De aceea rugăciunea trebuie lucrată înaintea la orice altceva şi continuată cu multă răbdare, fără contenire, până când Domnul îi va da rugăciunea celui ce se roagă.

Începuturile rugăciunii trebuie căutate în însăşi convertirea celor deşteptați prin har, pentru că rugăciunea este dorul neostoit al minții şi inimii după Dumnezeu, pe care îl simțim în clipa deşteptării. Însă uitarea sau nepriceperea pot foarte uşor să înăbuşe această scânteie neprețuită, de aceea pune-te imediat pe fapte şi începe lucrarea pe care am înfățişat-o până aici, cu scopul de a înteți în noi flacăra unui duh de rugăciune. Pe lângă participarea şi trăirea slujbelor bisericeşti, după cum am arătat, cea mai nimerită osteneală în vederea scopului propus este rugăciunea personală, oriunde, oricând şi oricum este făcută ea. Aici există o singură regulă, şi anume: obişnuieşte-te să te rogi. Pentru aceasta trebuie:

1) Să-ți întocmești o pravilă de rugăciune care să prindă rugăciunile de fiecare zi (de dimineață, de sear altele zilnice).

2) Să începi cu o pravilă mai scurtă, pentru ca duhul nedeprins cu lucrarea rugăciunii, să nu dea îndărăt în acestei nevoințe.

3) Întotdeauna să te rogi cu frică de Dumnezeu, cu vie și cu toată luarea-aminte.

4) Să știi că pentru cele de mai sus e nevoie să stai î cioare, să faci metanii și închinăciuni, să îngenunchezi, faci semnul Sfintei Cruci, să citești, iar uneori să și cânți

5) Cu cât este mai deasă rugăciunea astfel săvârșit atât mai bine. Unii creștini obișnuiesc să se roage câte în fiecare oră.

6) Rugăciunile pe care trebuie să le citești sunt în c de rugăciuni, dar e mai bine să te deprinzi cu una sau alt ele, astfel încât duhul să se încălzească de fiecare dată c începi.

7) Regula propriu-zisă de rugăciune este foarte sii stând la rugăciune cu frică și cu cutremur, rostește-o cum ai șopti-o la urechea lui Dumnezeu, însoțind-o cu nul crucii, cu închinăciuni, metanii și căderea cu fața l mânt, potrivit cu mișcarea duhului tău.

8) Odată ce ți-ai întocmit o pravilă de rugăciune, duiește-te să o împlinești întotdeauna, ceea ce nu înse că nu poți adăuga și alte rugăciuni, după cum te înde inima.

9) Citirea și cântarea cu voce tare, în șoaptă, sau în re sunt tot una pentru că Domnul este aproape. Însă u săvârșim rugăciunile într-un fel, alteori în alt fel, dup ne îndeamnă inima.

10) Să ținem bine minte care este scopul rugăciunii. O rugăciune bine făcută şi de folos spre mântuire se sfârşeşte căzând cu fața la pământ înaintea lui Dumnezeu, cu simțământul acesta: *Cunoscătorule al inimilor, mântuieşte-mă.*

11) Rugăciunea are treptele ei. Prima treaptă este rugăciunea trupească, sau vorbită, sau a gurii, care constă în citire, stat în picioare şi închinăciuni. Dacă atenția hoinăreşte aiurea, inima nu simte cele rostite şi nu avem îndrăzneală la rugăciune; înseamnă că nu avem răbdare, osteneală şi sudoare. Fără să ții seama de toate acestea, hotărăşte-ți un anumit timp pentru rugăciune şi roagă-te. Aceasta este rugăciunea lucrătoare. A doua treaptă este rugăciunea nerisipită: mintea se obişnuieşte să se adune la vremea rugăciunii şi o rosteşte cu toată luarea-aminte, fără să fie furată de gânduri. Atenția se uneşte cu cuvintele scrise şi le repetă ca şi cum ar fi ale ei. A treia treaptă este rugăciunea simțită, când atenția încălzeşte inima şi cele înțelese de minte se simt de către inimă. Dacă în minte este cuvânt zdrobitor, în inimă este zdrobire şi durere pentru păcate; în minte este implorare pentru iertarea păcatelor, în inimă simțământul trebuinței şi însemnătății acesteia. Cel ce a ajuns la rugăciunea simțită, care se mai cheamă şi a inimii, acela se roagă fără cuvinte, pentru că Dumnezeul nostru este un Dumnezeu al inimilor. De aceea, iată care este culmea creşterii în rugăciune: stând la rugăciune, să treci din simțire în simțire. În această treaptă cititul încetează, ca de altfel şi cugetarea minții, şi rămâne numai petrecerea în simțămintele cele duhovniceşti, însoțită de anumite semne ale rugăciunii. O atare rugăciune vine foarte puțin la început. O stare frumoasă de rugăciune poate veni peste noi în biserică sau acasă... iar sfatul pe care ni-l dau toți Sfinții Părinți este să nu scăpăm acest moment din nebăgare de seamă, ci, atunci când ne vine această simțire duhov-

nicească, să curmăm orice altă lucrare şi să rămânem în ea. Sfântul Ioan Scărarul spune că „un înger se roagă împreună cu tine”. Atenţia minţii la aceste momente de rugăciune curată ne ajută să ne deprindem cât mai mult a ne ruga, pe când neatenţia nimiceşte rugăciunea şi orice sporire a ei.

12) Totuşi, oricât de desăvârşit a ajuns cineva în rugăciune; pravila nu trebuie cu nici un chip lăsată, ci trebuie făcută aşa cum am arătat mai sus; întotdeauna se începe de la rugăciunea lucrătoare apoi urmează rugăciunea minţii şi abia pe urmă cea a inimii. Fără o rânduială de rugăciune, rugăciunea inimii se pierde şi omul va crede că se roagă, dar în realitate nu va fi aşa.

13) Când simţirea cea dulce a rugăciunii ajunge să ardă în inimă neîncetat, urcăm pe treapta rugăciunii celei duhovniceşti – un dar al Duhului Sfânt, Care Se roagă pentru noi cu suspine negrăite. Este ultimul hotar al rugăciunii care poate fi atins. Se spune însă că mai există şi o rugăciune mai presus de hotarele rugăciunii, care nici nu se mai cheamă rugăciune şi este de necuprins de către mintea omenească, trecând peste limitele conştiinţei de sine (despre care mărturiseşte Sfântul Isaac Sirul).

14) Cel mai lesnicios mod de a ajunge la rugăciunea neîncetată este acela de a rosti cât mai des Rugăciunea lui Iisus şi a o înrădăcina în inimă. Oamenii cei mai duhovniceşti şi mai încercaţi în războiul nevăzut, luminaţi fiind de Dumnezeu, au înţeles că Rugăciunea lui Iisus este cel mai simplu şi mai puternic mijloc pentru a întări duhul omului în toate lucrările cele duhovniceşti şi nevoinţele ascetice şi au lăsat povăţuiri amănunţite în legătură cu această rugăciune în scrierile lor.

Toate ostenelile şi nevoinţele ascetice au ca scop curăţirea inimii de patimi şi înnoirea duhului şi putem dobândi

acestea pe două căi; prima cale este cea a lucrării, adică a împlinirii acelor nevoințe ascetice pe care le-am arătat deja, iar cea de-a doua este cea a contemplației, adică a întoarcerii minții către Dumnezeu. În primul caz sufletul se curăță de toată întinăciunea și-L primește pe Dumnezeu, în al doilea Dumnezeu arde toată necurăția și vine să-Și facă locaș în casa astfel curățită a sufletului. Considerând-o pe aceasta din urmă ca aparținând doar Rugăciunii lui Iisus, Sfântul Grigorie Sinaitul spune: „Îl dobândim pe Dumnezeu fie prin lucrare și nevoință, fie prin chemarea cu pricepere a Numelui lui Iisus". El spune că prima cale este mai lungă, pe când a doua este mai scurtă și mai încununată de roade. Cei de după Sfântul Grigorie au așezat Rugăciunea lui Iisus la loc de frunte între *pouvig*-uri, pentru că ea luminează, întărește, dă viață, zdrobește toți dușmani văzuți și nevăzuți și ne duce la Dumnezeu. Iată cât de puternică și atotlucrătoare este! Numele lui Iisus este vistierie de bunătăți și binecuvântări, izvor nesecătuit de putere și viață în duh.

Se înțelege de la sine după toate acestea că orice penitent și oricine începe să-L caute pe Domnul trebuie să fie învățat în amănunțime despre lucrarea Rugăciunii lui Iisus. De la aceasta va deprinde și alte nevoințe, pentru că, hrănit de lucrarea rugăciunii, se va întări mult mai grabnic cu duhul, va spori duhovnicește mai curând și va pătrunde în lumea lăuntrică. Necunoscând acestea, marea majoritate a creștinilor se rezumă la nevoințele trupești și sufletești, irosindu-și astfel în zadar timpul și efortul.

Această lucrare se mai numește și „meșteșugită". Ea este foarte simplă. Zăbovind cu atenție și conștiință în inimă, să rostești neîncetat: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă*, fără să-ți închipui nici un fel de

imagine sau chip, cu credința că Domnul te aude și va veni la tine.

Pentru a ajuta firavul vlăstar al rugăciunii să crească este bine să dedici în fiecare zi, fie dimineața, fie seara, un anumit timp acestei rugăciuni – un sfert de oră, jumătate de oră sau chiar mai mult, cât mai mult poți – doar pentru a o rosti. Îndeobște e bine ca rostirea să se facă după rugăciunile de dimineață sau de seară, stând în picioare sau așezați. Prin acestea vei pune început bun deprinderii Rugăciunii lui Iisus.

Pe urmă, silește-te în timpul zilei să o spui în fiecare clipă, oricare ți-ar fi îndeletnicirea.

Te vei obișnui din ce în ce mai mult cu ea și va începe cu timpul să se lucreze ca de la sine, indiferent de treburile și ocupațiile omului. Cu cât lucrarea este mai statornică și făcută mai cu răbdare, cu atât mai repede vei spori.

Mereu să-ți ții conștiința în inimă, iar respirația ta să fie mai ușoară, ca rezultat al încordării lăuntrice cu care se săvârșește. Cel mai important lucru este însă credința că Dumnezeu este aproape și ne aude. Șoptește rugăciunea la urechea lui Dumnezeu.

Această lucrare săvârșită cât mai des va încălzi duhul, apoi va pogorî în el luminarea și în cele din urmă răpirea. Dar dobândirea tuturor acestora poate dura uneori ani de zile.

La început această rugăciune este doar a gurii, ca orice altă lucrare, apoi trece în stadiul de rugăciune a minții, pogorându-se în cele din urmă în inimă și sălășluindu-se acolo.

Unii au căzut în înșelare și s-au primejduit pe sine săvârșind această rugăciune fără îndrumarea unui om încercat și deprins cu lucrarea ei. De aceea Rugăciunea lui Iisus trebuie învățată de la cineva care o știe. De cele mai multe ori

înşelarea vine din faptul că atenţia se fixează în cap şi nu în piept, cum ar trebui.

Cel ce are atenţia aţintită asupra inimii, acela s-a izbăvit de primejdie, însă cel mai mântuitor este să cădem în fiecare ceas cu faţa la pământ înaintea lui Dumnezeu şi cu inimă zdrobită să ne rugăm a fi izbăviţi de înşelare.

Sfinţii Părinţi au expus amănunţit învăţătura despre lucrarea Rugăciunii lui Iisus. De aceea, cel ce începe să le citească foarte atent şi să le lase deoparte pe toate celelalte. Cele mai bune scrieri cu acest subiect sunt cele ale: Sfântului Isihie, Sfântului Grigorie Sinaitul, Sfântului Filotei Sinaitul, Sfântului Teolipt, Sfântului Simeon Noul Teolog, Sfântului Nil Sorski, Ieromonahului Dorotei, precum şi predosloviile Stareţului Varsanufie şi viaţa Sfântului Paisie.

Cel ce a deprins această lucrare, trecând prin toate cele înfăţişate mai sus, este un autentic trăitor al vieţii creştineşti. El va spori foarte repede în viaţa de curăţie şi desăvârşire creştină şi va dobândi mult dorita pace a sufletului prin unirea cu Dumnezeu.

Aceasta este lucrarea cea mai potrivită puterilor sufleteşti, care lucrează după cum se mişcă duhul; fiecare din ele se adaptează la viaţa duhului sau la simţirile duhovniceşti. Tot ele contribuie la întărirea condiţiilor de început, adică strunesc lucrarea minţii prin neîmprăştierea ei, lucrarea voinţei prin veghere, iar lucrarea inimii prin trezvie. Rugăciunea le înveşmântează şi le cuprinde pe toate; însăşi creşterea şi sporirea ei nu este altceva decât osteneala lăuntrică pe care am descris-o până acum.

Toate aceste activităţi sunt menite cizelării puterilor sufleteşti în duhul noii vieţi. Creşterea înseamnă de fapt înduhovnicirea sufletului sau ridicarea lui în duh şi contopirea cu el. Cât timp au vieţuit în păcat, duhul şi sufletul s-au

unit spre lucrarea celor potrivnice. După deşteptarea prin har, duhul este înnoit, dar sufletul este înlănţuit de mreaja vicleană a păcatului şi se împotriveşte cu înverşunare duhului şi tuturor lucrărilor celor duhovniceşti. Aceste lucrări impregnate de elemente duhovniceşti ajută sufletul să se ridice în duh şi să se contopească cu el. Este evident atunci că lucrările acestea sunt de cea mai mare însemnătate şi că îşi pricinuiesc mult rău cei care le părăsesc. Ei înşişi sunt cauza faptului că ostenelile lor nu dau nici un fel de rod. Ei trudesc, dar fără nici un rezultat, se învârtoşează curând şi viaţa duhovnicească – câtă era – se stinge.

Roadele acestor nevoinţe apar datorită râvnei şi căutărilor noastre. Râvna este cea care călăuzeşte puterea dătătoare de viaţă a harului, prin ele, spre puterile sufleteşti, acestea primind revărsarea lucrării binefăcătoare a harului, fără de care toate nevoinţele sunt seci, fără viaţă, reci şi deşarte.

Citirea, metaniile, slujbele şi orice altceva vor rămâne sterpe dacă nu există duhul lăuntric; ele vor creşte şi vor hrăni în noi duhul slavei deşarte şi al fariseismului, din care se vor hrăni la rândul lor, acestea fiind singurele care îl mai susţin pe om în nevoinţele lui. Iată de ce cineva care nu are duh, de îndată ce vin lucruri potrivnice şi ispite peste inima lui, se pierde cu firea şi cade. De fapt, ostenelile înseşi îi sunt aceluia un chin, pentru că toată puterea duhului celui osârduitor este acaparată de către suflet, drept pentru care sufletul nu se mai satură de aceste lucrări, dorind să se afle totdeauna numai în ele.

Din aceste motive este foarte necesar ca atunci când împlinim aceste lucrări să avem de grijă să ardă duhul lăuntric de viaţă şi să cădem către Dumnezeu, Mântuitorul nostru, cu smerenie şi cu zdrobire de inimă. Această stare de umilinţă şi pocăinţă menţine şi se hrăneşte cel mai bine cu rugăciunea şi

cu toate lucrările ce țin de ea. Pentru că ele hrănesc şi sufletul deopotrivă, să luăm aminte să nu ne mulțumim numai cu ele; e posibil să rămânem nişte oameni sufleteşti, păgubindune duhul. Mai mult decât cu orice, aceasta se poate întâmpla cu cititul şi, în general, cu cercetarea şi însuşirea adevărului.

Să ținem trupul în duhul noii vieți

Trăsătura distinctivă a acestei lucrări este strâmtorarea trupului, care înseamnă să nu-i îndeplinim acestuia nici o poftă sau dorință păcătoasă, lipsindu-l de desfătări şi îndulciri. Înseamnă să nu primim nici hrană, nici băutură, nici somn, nici mişcare, nici privelişti, nici sunete, nici alte senzații şi percepții ca şi cum toate acestea ar fi bune şi vrednice de dorit, ci ca şi cum ar fi toate trecătoare şi străine nouă, fără să le dăm vreo atenție înainte sau după ce le-am primit. Mai mult decât atât, să ni le îngăduim pe toate cu măsură strictă, impusă nu de lăcomia poftelor trupeşti, ci dictată de rațiune şi de duhul osârduitor. Dă-i trupului ceea ce îi trebuie, dar cu înfrânare şi, nemaidându-i nici o atenție, concentrează-ți, toată atenția asupra sufletului. Sfinții Părinți denumesc această întoarcere de la odihna trupului viețuire aspră. Împlinirea bunului plac trupesc este o patimă extrem de primejdioasă şi de aceea nesuferită lui Dumnezeu. Cel ce îşi cruță trupul, „milostivindu-se" de el şi răsfățându-l, acela nu poate avea Duhul Sfânt sălăşluit în inima lui. Până şi satisfacerea sporadică a poftelor şi voilor trupului, din pricina neatenției şi delăsării, învârtoşează inima. Ce să mai spunem atunci de cei la care desfătarea cărnii a devenit o a doua natură? Desfătarea trupului este pentru Duh ceea ce este apa pentru foc. Trupul este cuibul tuturor patimilor – după cum spune Sfântul Ioan Casian şi după îndelungata experiență

ascetică creştină – şi de aceea strâmtorarea lui împuţinează şi izgoneşte patimile şi poftele nesocotite. Cel ce îşi răsfaţă trupul nu va avea parte nicidecum de petrecerea lăuntrică, pentru că el este înrobit de tot ceea ce îi poate satisface dorinţele păcătoase, adică este risipit în plăceri şi prin urmare este împietrit. Sufletul se coboară în cele ale trupului, se împreunează cu acesta şi devine greoi, atârnând înspre cele pământeşti, neputincios să contemple liber cu mintea cele duhovniceşti. Dimpotrivă, cât de limpede este vederea în trupul strunit, cât de nestingherită este petrecerea lăuntrică, cât de urâte sunt patimile şi în general cât de plină de energie şi de evidentă este în el viaţa duhovnicească! *...chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru însă se înnoieşte din zi în zi* (II Corinteni 4, 16). Dacă trupul se întăreşte, o face păgubind duhul, iar duhul nu poate spori decât pe socoteala odihnei şi bunului plac trupesc. Nici un sfânt nu a avut o viaţă uşoară; toţi au dus o viaţă foarte aspră, strâmtorându-şi, slăbindu-şi, uscându-şi şi urându-şi trupul. Sfântul Isaac Sirul socoteşte strâmtorarea trupului a fi o condiţie a mântuirii. Cel ce îşi cruţă şi-şi răsfaţă trupul a apucat-o pe o cale înşelătoare, lunecoasă, amăgitoare şi nesigură.

Trupul trebuie strâmtorat în toate mădularele, membrele şi funcţiile sale, astfel încât toate acestea să se preschimbe în unelte ale lucrării dreptăţii.

Există două ramuri ale vieţii noastre trupeşti – una este cea animalică – senzitivă, prin care se desfăşoară activităţile psihologice/afective; cealaltă este cea pur animalieră, unealtă a economiei animalice, a hrănirii şi luptei pentru supravieţuire. Cea dintâi are oarecum mai multă libertate, fiind mai slobodă; cea de-a doua este mai încătuşată, mai trupească şi mai grosieră.

De cea dintâi se leagă simțurile, limba şi mişcarea; de cea de-a doua: mâncatul, dormitul, funcțiile sexuale şi diferitele senzații tactile – de cald, de frig, de moale şi aşa mai departe.

Iată care sunt regulile strâmtorării trupului:

1) Stăpâneşte-ți simțurile, mai ales văzul şi auzul; înfrânează-ți mişcările şi păzeşte-ți limba. Cel ce nu le ține în frâu pe acestea trei este înrobit şi slăbănogit în cele lăuntrice. Nici măcar nu petrece înlăuntru, pentru că simțurile sunt uşile sufletului spre cele dinafară sau ferestre prin care iese toată căldura lăuntrică.

2) Arată-ți stăpânirea față de simțuri, silindu-le să fie atrase de lucrurile binefăcătoare sufletului. Până acum ele s-au hrănit din tot ceea ce slujea iubirii de sine şi patimilor, de acum înainte să se hrănească din cele ce ajută la aprinderea duhului.

3) Măsoară cantitatea de hrană de care are nevoie trupul. Trebuie să fie simplă şi sănătoasă. Foloseşte-te de cântar, stabileşte-i calitatea şi ora la care trebuie mâncată şi fii mulțumit cu atât. La fel procedezi şi cu somnul. Mortifică-ți funcțiile sexuale prin uscarea trupului. În fine, poartă-te cu trupul tău cu un fel de ură, tratează-l cu răceală şi asprime, ca să nu se bucure de mângâiere şi dezmierdare.

4) Odată rânduite acestea toate, războieşte-te cu trupul până când se supune şi se smereşte. Din momentul în care se va deprinde cu petrecerea cea aspră şi cu trebuința de puține, va deveni robul tău fără glas. Carnea se va smeri şi va asculta în cele din urmă; să ştii asta şi să te nevoieşti pentru ea, ca înounare a ostenelilor tale. *Podvig*-urile trupeşti zidesc şi întăresc virtuțile trupeşti: însingurarea, tăcerea, privegherea, osteneala, răbdarea în ispite, tăria, curăția şi fecioria.

5) Să-ți aduci aminte necontenit că acest însoțitor, al tău va sfârşi în mormânt. Se spune să nu te încrezi în trup – este foarte viclean. Când crezi că a devenit supus şi ascultător şi-ți îngădui o slăbire a frâului, atunci te înhață imediat şi te biruie. De aceea lupta cu trupul continuă până la mormânt; este mult mai înverşunat la început, apoi devine din ce în ce mai uşor şi în cele din urmă se rezumă la supravegherea purtării lui, tulburată din când în când de uşoare senzații ale poftirilor sale.

6) Pentru o biruință cât mai durabilă, să ştim că dacă legea statorniciei trebuie respectată în orice lucrare duhovnicească, atunci ea se impune cu atât mai mult în *podvig*-urile trupeşti. Iată un sfat îndeobşte valabil: la început supune toate mădularele trupeşti strâmtorării şi întoarce-ți toată atenția asupra lucrării lăuntrice. Când patimile îşi vor slăbi strânsoarea inima se va umple de căldură; atunci, potrivit cu intensitatea arderii lăuntrice, cerințele trupului se micşorează de la sine şi încep în chip firesc marile nevoințe trupeşti.

7) Cele mai importante nevoințe ascetice pentru strâmtorarea trupului sunt: postul, privegherea, ostenelile şi curăția. Aceasta din urmă este cea mai trebuincioasă şi cea mai lucrătoare, de aceea fecioria este socotită calea cea mai scurtă către desăvârşirea creştină. Fără feciorie omul nu poate dobândi nici tărie, nici daruri. E bine să ştim că pe lângă fecioria trupească mai există şi fecioria sufletească şi că pe aceasta o putem pierde foarte uşor, în ciuda faptului că ne păstrăm fecioria trupească până la mormânt. Fecioria sufletească este cu mult mai însemnată decât cea trupească, de aceea soții se pot apropia foarte mult de starea feciorelnică prin curăție sufletească. Ostenitorul care se încredințează voii lui Dumnezeu este ajutat de har şi tocmai din acest mo-

tiv vedem că există şi soţi care posedă desăvârşirea duhovnicească.

8. Rânduiala vieţii din afară potrivit cu duhul vieţii noi

Trăirea şi orânduirea vieţii din afară în duhul vieţii noi se poate numi „fuga de lume" şi înseamnă de fapt izgonirea duhului lumesc din întreaga desfăşurare a vieţii. ...*Eu v-am ales pe voi din lume* (Ioan 15, 19), adică ne-a scos din ea. Acestea sunt cuvintele Mântuitorului către Apostoli, dar acelaşi lucru îl face şi tuturor credincioşilor prin harul Său: scoate duhul Lui din lume. Însăşi deşteptarea prin har este o avertizare a conştiinţei despre deşertăciunea lumii şi deschiderea ei către o altă lume – cea duhovnicească. Însă ceea ce la început s-a arătat în chip nevăzut în suflet trebuie mărturisit mai apoi prin fapte, pentru a deveni o regulă permanentă. Cine Îl caută pe Domnul trebuie să se despartă de lume.

Prin „lume" se înţelege tot ceea ce e pătimaş, deşart sau întinat de păcat şi care pătrunde în viaţa socială, familială şi personală, sălăşluindu-se acolo sub formă de obicei şi lege. Iată de ce a părăsi lumea nu înseamnă câtuşi de puţin a ne rupe de societate sau de familie, ci a părăsi toate năravurile, obiceiurile, îndeletnicirile, deprinderile şi cerinţele care sunt cu totul potrivnice Duhului lui Hristos, pe Care l-am primit şi Care creşte în noi. Societatea şi familia sunt binecuvântate de Dumnezeu, de aceea nu trebuie să le respingem sau să le dispreţuim, nici pe ele şi nici pe cele ce ţin de temelia şi de buna lor întocmire; ci trebuie să dispreţuim şi să fugim de tot ce este patimă şi poftă, căci acestea se prind de acelea ca o tumoare malignă, vătămându-le şi stricându-le. A fugi de lume înseamnă a te stabili în adevărata familie şi societate.

Iar toate celelalte să le faci ca şi cum ţi-ar fi străine, ca şi cum n-ar fi treaba ta: *Şi cei ce se folosesc de lumea aceasta, ca şi cum nu s-ar folosi deplin de ea* (I Corinteni 7, 31).

Este evident de ce se impune să lucrăm aşa. Lumea cea deşartă şi îmbibată de patimi pătrunde în suflet, stârnind şi vărsând în el patimile. Aşa cum cel ce umblă prin funingine se înnegreşte, sau cel ce bagă mâna în foc se frige, tot astfel cel ce se implică în lucrurile lumeşti se umple de patimi urâte lui Dumnezeu; de aceea penitentul care se întoarce în lume cade iar în robia păcatului, iar cel nevinovat se strică. Este un deznodământ aproape inevitabil. Mintea se întunecă; se afundă în uitare şi nesimţire, devine slabă, înrobită păcatului, despuiată de toate cele bune. De îndată ce inima este rănită, urmează patima şi făptuirea şi omul a căzut. Cei ce s-au pocăit şi şi-au schimbat viaţa şi care fug de obiceiurile lumeşti ca de foc stau mărturie pentru întregul proces de pervertire a firii umane în contact cu duhul lumesc şi pentru faptul că este necesară şi inevitabilă părăsirea lumii.

Ce anume să lepădăm şi cum – acestea le aflăm mult mai uşor prin propria experienţă decât prin citirea lor dintr-o carte.

Legea sună aşa: părăseşte de îndată tot ce este primejdios pentru buna sporire a vieţii duhovniceşti, tot ce aţâţă patimile, seamănă deşertăciune şi stinge duhul. Şi câte nu sunt cele care împlinesc aceste condiţii! Măsură şi barometru pentru ele să fie inima fiecăruia din cei care caută cu sinceritate mântuirea, fără a se amăgi pe sine sau de ochii lumii. Acum e timpul să încetăm a mai avea de-a face cu toate acele teatre, baluri, dansuri, cântări necuvincioase, petreceri, muzici, călătorii, hoinăreli, glume, ironii, râsete şi cunoştinţe care ne irosesc timpul fără vreun folos. Este timpul să modificăm şi ora sculării, şi durata somnului, şi ora de masă

ş.a.m.d. În alte locuri şi la vremi diferite, schimbările pot fi altele, însă unitatea de măsură este mereu aceeaşi: rupe-te de tovărăşia persoanelor şi lucrurilor care pricinuiesc rău vieţii duhovniceşti şi de orice stinge duhul. Dar ce anume stinge duhul? Pentru unii poate fi ceva lipsit de importanţă, cum ar fi o plimbare într-un loc familiar cu o persoană familiară. *Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos* (I Corinteni 6, 12).

Din acestea înţelegem că a părăsi lumea nu înseamnă altceva decât a curăţi toată viaţa cea din afară prin înlocuirea oricărei întinăciuni şi urme a patimilor cu lucrurile cele curate, care nu stingheresc viaţa duhovnicească, ci o ajută să sporească; fie că acest lucru se întâmplă în viaţa personală, familială sau obştească – reorânduieşte-ţi comportamentul exterior în casă şi în afara ei, cu prietenii şi partenerii, în duhul noii vieţi pe care o trăieşti. Stabileşte-ţi reguli şi pune ordine în fiecare îndeletnicire de acasă, la muncă sau când eşti cu prietenii; să ştii precis când, cum şi cu cine îţi petreci timpul.

Cum se pot pune în practică toate acestea? Ori în ce fel poţi, dar să lucrezi cu sfătuire şi discernământ, după cum te îndrumă părintele duhovnicesc sau altcineva în care ai încredere. Unii fac asta dintr-o dată şi se pare că este mai bine astfel, alţii treptat. Trebuie doar să urâm din prima clipă, cu toată inima, tot lucrul lumesc şi păcătos, să ne înstrăinăm de el, să nu-l dorim şi să nu ne îndulcim cu el. *Să nu vă potriviţi cu acest veac* (Romani 12, 2). După înstrăinarea lăuntrică de lume, ruperea văzută de ea poate urma fie de îndată, fie treptat. Cel slab duhovniceşte nu va suporta lepădarea făcută într-un interval mai lung de timp – nu va sta cu tărie, va slăbi şi va cădea. Unii ca aceştia sunt înrobiţi mai ales de patimile trupeşti, care le sunt ca o a doua natură, şi de aceea trebuie să

se lepede fulgerător de lume, fugind cât mai departe de locul în care s-au tăvălit în noroiul păcatului. Omul tare cu duhul suportă lepădarea de lume făcută în etape. Dar atât pentru primul cât şi pentru al doilea este absolut necesar, de la prima mişcare a prefacerii lăuntrice, să curme orice legătură cu lumea păcătoasă şi cu orice lucru lumesc până când vlăstarul noii vieți va prinde rădăcini puternice. Este ca şi cum am împrejmui cu un gard un puiet de-abia pus în pământ; deşi vântul nu bate tare, el poate smulge copăcelul fiindcă rădăcinile lui sunt încă firave.

Gândul că poți duce o viață creştină şi în acelaşi timp să mențiii şi legăturile cu lumea şi lumescul este deşart şi înşelător. Cine se hrăneşte cu gândul acesta nu va fi nicicând mai mult decât un fariseu şi un creştin închipuit, adică va fi creştin numai după părerea sa şi nu aievea. La început va strica cu o mână ceea ce a făcut cu cealaltă, adică tot ceea ce va fi adunat el prin îndepărtarea de lume va risipi la reintrarea în ea. De aici nu mai este decât un pas până la părerea de sine, întrucât ceea ce a fost răpit din inimă poate rămâne în memorie şi în imaginație. Aducându-şi aminte cum era înainte, omul poate crede lesne că lucrurile stau tot la fel; însă între timp cele bune au pierit ca fumul şi numai urmele lor au rămas în memorie. El va crede că are ceea ce de fapt nu are, iar judecata lui aceasta este: *de la cel ce n-are şi ce are i se va lua* (Matei 25, 29). De la părerea de sine la fariseism nu este decât un pas. Iar fariseismul învârtoşat sau nesimțirea de sine este o stare groaznică. Cu toate acestea, aceasta reprezintă o perspectivă înspăimântătoare: „Cum pot să părăsesc lumea?" – se poate întreba cineva. Este numai în aparență înspăimântător, pentru că părăsirea lumii înseamnă pătrunderea în paradisul cel lăuntric. Din afară ne vin numai lipsuri, ură şi suferințe. Ce e de făcut? Înarmează-te cu răbdare. Ce e mai

de preț – lumea sau sufletul tău, vremelnicia sau veșnicia? Lipsește-te de cele puține și sărace, ca să câștigi revărsarea nemăsurată a celor multe și bogate. Se întâmplă de altfel ca lumea să ne îmbrâncească furioasă la început și apoi încetul cu încetul să nu ne mai dea nici o atenție; cel ce a părăsit lumea este lăsat în pace, pentru că rareori sunt creștinii prețuiți în lume. Oamenii flecăresc o vreme și apoi uită, socotindu-l pe cel ce a părăsit lumea ca pe un mort. De aceea nu trebuie să te temi de batjocora și vrăjmășia lumii, fiindcă din pricina deșertăciunii și le iubește numai pe cele ce le vede ca fiind de față și uită restul. Lumea este un bâlci care îi interesează și îi ține ocupați pe cei din ea, păsându-i prea puțin de cei-lalți.

Astfel, fie prin îndeletnicirile îndreptate spre zidirea puterilor sufletului, fie prin strâmtorarea trupului în toate mădularele lui și mai ales în acele organe care sunt cele mai apropiate de suflet, fie prin curățirea vieții exterioare, cel ce caută o pavăză bună și tare își va apăra de primejdii viața duhovnicească. Întărindu-se lăuntric prin îndeletniciri duhovnicești și sufletești în singurătate, și însoțindu-le de strâmtorări și munciri ale trupului, se reîntoarce la treburile sale familiale sau obștești, la îndeletniciri care sunt curate și mântuitoare, după voia lui Dumnezeu, prin care duhul se zidește, sau cel puțin nu se lasă prădat.

Un singur lucru îl mai poate risipi și acela este neconte-nita privire și auzire a lucrurilor, fie lumești, fie firești, care au înrâurire asupra sufletului, risipindu-l de la lucrarea mântuirii prin distragerea atenției și înrobirea ei. Dacă ar pune strajă acestor ferestre spre înăuntru, pacea lăuntrică nu i-ar mai fi tulburată. Bineînțeles că cea mai eficientă și mai temeinică lucrare de acest fel este paza simțurilor; numai că aceasta nu poate fi lesne săvârșită și nu trebuie s-o facă ori-

cine. De aceea Sfinții Părinți au găsit o cale mântuitoare prin care să ne deschidem impresiilor exterioare şi totuşi să nu fim împrăştiați de ele, zidindu-ne în acelaşi timp duhul lăuntric. Această cale spune să găsim câte un sens duhovnicesc pentru orice lucru văzut şi auzit şi să ne întipărim cât mai adânc în memorie acest „înlocuitor" duhovnicesc, astfel încât, de fiecare dată când vedem sau auzim un anumit lucru, „înlocuitorul" să se impună cu mai multă evidență simțurilor noastre decât obiectul însuşi. Cel ce face aşa cu toate pe care le întâlneşte este permanent pe băncile unei şcoli duhovnicești. Lumina şi întunericul, omul şi fiara, pietrele şi plantele, casa şi câmpul – totul până la cel mai mic amănunt va fi o carte pentru el, pe care trebuie s-o citească, să o tâlcuiască şi să se întărească întru ea. Şi cât de mântuitoare este această lucrare! «De ce plângeți?» a întrebat ucenicul pe bătrânul său care văzuse o femeie desfrânată, frumoasă foarte. «Plâng», a răspuns bătrânul, «pentru că văd cum se pierde făptura rațională a lui Dumnezeu şi pentru că eu nu mă îngrijesc de sufletul meu pe cât se îngrijeşte aceasta de trupul ei ca să-l dea spre desfrânare...». Altul, auzind o femeie care plângea la un mormânt, a zis: «Aşa ar trebui să-şi plângă creştinul păcatele».

9. Mijloace pline de har pentru sporirea şi întărirea vieții duhovnicești

Acestea sunt ostenelile ascetice prin care sufletul, trupul şi purtarea din afară cresc în duhul vieții celei noi. După ce duhul este deşteptat la viață prin harul lui Dumnezeu, are loc urcuşul până la hotărâre şi făgăduință şi întărirea harului prin primirea Sfintelor Taine. Însă, aşa cum la început întoarcerea

spre Dumnezeu este şovăielnică şi trebuie întărită prin harul ce se coboară prin Taine, tot aşa şi râvna este nestatornică, osârdia fără putere, voinţa slabă, iar viaţa deşartă fără hrănirea şi întărirea lor prin Dumnezeieştile Taine ale Spovedaniei şi Împărtăşaniei. Viaţa creştină manifestată de râvnă este o viaţă plină de har; ca urmare, atragerea şi dobândirea harului dumnezeiesc este mijlocul cel mai puternic spre păzirea, hrănirea şi arderea vieţii duhovniceşti. Există hrană trupească, există şi merinde duhovniceşti şi acestea sunt Sfintele Taine.

Domnul ne-a dat Sfintele Taine ale Trupului şi Sângelui Său spre a hrăni şi a înălţa viaţa noastră duhovnicească. *Eu sunt pâinea vieţii*, a spus Domnul (Ioan 6, 48). *Trupul Meu este adevărată mâncare şi sângele Meu adevărată băutură* (Ioan 6, 55). Viaţa duhovnicească este rodul petrecerii cu Domnul. Nu există viaţă adevărată în afara Lui sau fără El, ci iată ce zice El: *Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el... Eu viez prin Tatăl, şi cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine* (Ioan 6, 56-57). Asta înseamnă că unirea cu Hristos se face prin împărtăşirea din Trupul şi Sângele Său. Adevărata viaţă duhovnicească este plină de putere, mult-lucrătoare şi mult roditoare. Dar fără Mine nu puteţi face nimic, zice Domnul. *Cel ce rămâne în Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă* (Ioan 15, 5). *Cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine* (Ioan 6, 57). Aşa încât, *dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică* (Ioan 6, 53-54).

Acesta este Izvorul plin de har din care se adapă şi se întăreşte viaţă noastră duhovnicească! De asta încă de la începuturile creştinismului cei mai râvnitori socoteau împărtăşirea deasă ca fiind cea mai mare binecuvântare. În Faptele

Apostolilor se pomeneşte de nenumărate ori despre creştinii care stăruiau în rugăciune şi în frângerea pâinii, adică în Împărtăşanie. Sfântul Vasile cel Mare spune în epistola sa către Patricia Cezareea că este mântuitor să te împărtăşeşti în fiecare zi şi, vorbind despre sine, zice: „Noi ne împărtăşim de patru ori pe săptămână". Aceasta este şi părerea îndeobşte împărtăşită de toţi sfinţii, că nu există mântuire fără Împărtăşanie, şi nici măcar sporire nu există fără deasa Împărtăşanie.[48]

Dar Domnul, Izvorul vieţii, Care dă viaţă tuturor celor ce se împărtăşesc din El, este şi foc mistuitor. Cei ce primesc Sfintele Taine cu vrednicie gustă Viaţa, iar cei ce le primesc cu nevrednicie îşi mănâncă moarte. Deşi nu este o moarte văzută, ea se lasă în mod nevăzut peste duhul şi inima omului. Cel ce se împărtăşeşte cu nevrednicie pleacă de la Sfântul Potir ca un lemn mistuit de foc sau ca fiarele contorsionate ce rămân de pe urma unui incendiu devastator. În trupul aceluia fie s-a semănat sămânţa morţii, fie moartea survine de îndată, aşa cum s-a întâmplat în biserica Corintenilor, după cum mărturiseşte Apostolul [N. trad.: vezi I Corinteni 11, 29-30]. De aceea, să ne apropiem de Sfântul Potir cu frică şi cutremur, după ce ne-am pregătit îndeajuns.

Pregătirea constă în curăţirea conştiinţei de lucrurile ce ne pot aduce osândă. Să se cerceteze însă omul pe sine, învaţă Apostolul, şi aşa să mănânce din pâine şi să bea din pahar (I Corinteni 11, 28). Spovedania curată însoţită de ură faţă de păcat şi de hotărârea de a nu mai săvârşi păcatul cu orice chip face din sufletul nostru un vas care, prin harul lui Dumnezeu, să poată să-L cuprindă pe Cel de necuprins. În

---

[48] *Cele 100 de capete ale lui Calist şi Ignatie Xanthopol*, în *Filocalia*, vol. 8, 1979, nr. 92, pp. 202-211.

hotărârea şi făgăduinţa noastră Se uneşte Hristos cu noi, fiindcă acela este singurul loc neîntinat din noi – restul este întinăciune. Aşadar nimeni dintre muritori nu se poate apropia cu vrednicie, dar prin Domnul şi prin harul Său suntem găsiţi vrednici, pentru mărturisirea cea zdrobită a păcatelor şi pentru făgăduinţă.

Am fi putut să spunem doar atât: spovedeşte-te curat şi te vei putea împărtăşi cu vrednicie; dar Spovedania însăşi este o Sfântă Taină, care necesită pregătire temeinică la rândul ei; şi mai mult decât atât, cere anumite lucrări, sentimente şi dispoziţii sufleteşti care nu pot fi săvârşite şi manifestate toate deodată, ci este nevoie de timp şi de o anumită perioadă de pregătire numai pentru aceasta. De aceea Taina Sfintei Spovedanii a fost săvârşită dintotdeauna după o anumită rânduială, prin fapte şi lucrări ce-l ajută pe penitent să se pregătească pentru ea şi să-şi cunoască mai uşor păcatele, să-şi deştepte străpungerea inimii şi să-şi păzească promisiunea. Toate acestea la un loc poartă numele de *govenie*.

Astfel, pentru întărirea şi sporirea unei vieţi pline de har prin primirea Sfintelor Taine este de trebuinţă să ne pregătim prin *govenie* şi prin tot ceea ce ţine de ea, să mergem la spovedit şi, astfel pregătiţi, să ne apropiem cu vrednicie de Sfântul Potir. Este necesar să întocmim noi o *govenie*, sau mai precis să o luăm asupră-ne pentru că este deja întocmită de către Sfânta Biserică. Cele patru posturi de peste an sunt rânduite în acest scop, astfel încât în timpul lor creştinii râvnitori să se pregătească cu luare-aminte, să se mărturisească şi să primească Sfânta Împărtăşanie. Cei ce doresc desăvârşirea trebuie să-şi facă o regulă din a se pregăti pentru Împărtăşanie în timpul fiecăruia din cele patru mari posturi de peste an. Aşa este scris în *Mărturisirea de credinţă ortodoxă*. Asta nu înseamnă că cei foarte osârduitori nu se pot pregăti

mai des sau chiar neîncetat pentru primirea Sfintelor Taine, după cum nu înseamnă că cei care nu pot respecta această regulă din diferite motive trebuie să se simtă împovărați de ea ca de un jug. Încearcă doar să faci orice depinde de tine pentru a te pregăti pentru Împărtășanie de patru ori pe an. Pentru mireni de patru ori pe an este un număr potrivit, de mijloc şi după cum s-a constatat din experiența Bisericii, foarte mântuitor. Cel ce procedează aşa nu se va rupe din comuniunea celorlalți, din care pricină nici nu se va mândri că îi întrece în râvnă. La fel de bine te poți pregăti de două ori pentru Împărtășanie în timpul Postului Mare şi al Postului Naşterii Domnului – la început şi la sfârşit. Astfel vor fi în total şase pregătiri în cursul unui an.

Govenie nu trebuie confundată cu postirea în general sau cu ținerea posturilor cu vrednicie, după rânduiala Bisericii. Este o parte alcătuitoare a postului, dar se deosebeşte de el printr-o mai mare asprime față de hrană, somn şi față de tot ceea ce se referă la îndeletnicirile duhovniceşti, cum ar fi: citirea cărților sfinte cât mai mult cu putință, curmarea oricăror griji şi treburi lumeşti, participarea la toate slujbele bisericeşti şi aşa mai departe. Această perioadă de timp este consacrată îndeletnicirilor ce au ca scop aducerea în viața noastră a cuvenitei pocăințe şi spovedanii şi apoi împărtăşirea cu Sfintele Taine.

Este limpede aşadar că întregul proces ce poartă numele de *govenie* este menit să curețe întreaga noastră viață, să-i restabilească rânduiala cea mântuitoare, să ne curățească scopurile, să ne unească cu Domnul, să înnoiască duhul şi toată ființa noastră. Se poate asemăna cu spălarea hainelor prăfuite sau cu îmbăierea după ce-am mers pe drum. Creştinul, oricât de grijuliu ar fi, nu va scăpa niciodată neatins de praful şi murdăria drumului. Se va acoperi de praful cugete-

lor pătimaşe şi se va mânji de căderile în păcat. Deşi nu este decât puţină murdărie, ea este pentru suflet ceea ce este praful pentru ochi şi pietricelele pentru mecanismul unui ceas – ochii nu văd, iar ceasul nu merge. Aşa că trebuie să ne curăţim şi să ne înnoim din când în când. Cu câtă înţelepciune le-a rânduit pe toate cele de trebuinţă Biserica noastră şi cât de mântuitoare este supunerea cu smerenie la aceste rânduieli!

Iată însemnătatea *goveniei*! Este un mijloc pentru aprinderea, hrănirea şi păstrarea vieţii în noi. Dar mai ales este o revizuire atentă a vieţii noastre, cu toate căderile şi pricinile lor, şi stabilirea mijloacelor de a ne păzi de ele. Când ajungem să ne cunoaştem păcatele, ele sunt izgonite din inimă prin zdrobirea ei şi scârba faţă de ele, fiind iertate şi şterse prin Taina Sfintei Spovedanii şi prin făgăduinţa de a ne schimba. Atunci vasul este pregătit. Prin Sfânta Euharistie, Domnul vine şi Se uneşte cu duhul vrednic să-L primească, care trebuie să simtă că *nu mai sunt singur, ci cu Tine.*

VI

Apropierea de o neîntreruptă govenie

Govenie se săvârşeşte într-o anumită perioadă de timp, însă acest duh de pregătire ar trebui să devină în cele din urmă o permanentă stare sufletească. Pentru a înlesni înrădăcinarea ei sunt necesare anumite nevoinţe ajutătoare.

Govenie este o înşiruire firească a trei lucrări prin care ne curăţăm simţirile şi ne sfinţim; acestea sunt: postul, spovedania şi împărtăşania şi ele ar trebui săvârşite, pe cât posibil, cât mai des şi mai cu regularitate. Pentru aceasta sunt de trebuinţă următoarele:

1. Cu privire la *govenie*

1) Să ţinem toate posturile de peste an, rânduite de Biserică, nu numai printr-o simplă înfrânare de la mâncarea de dulce, ci astfel încât trupul să simtă lipsă, insuficienţă şi sărăcie a hranei şi chiar durere. În vremea postului, să îngădui un anumit număr de zile pentru a ne pregăti de Sfânta Împărtăşanie, zile în care să lăsăm orice altă lucrare şi să ne concentrăm asupra unui singur lucru: curăţirea conştiinţei. După aceea, în restul postului activitatea va fi la fel ca în celelalte perioade ale anului, iar postirea va fi mai puţin aspră şi ne putem ocupa şi cu alte treburi, în funcţie de împrejurări. Doar istovindu-ne trupul şi luând de la el orice prilej de desfătare – aşa cum facem atunci când purtăm doliu şi ne jelim

morții – ușurăm duhul și atragem harul lui Dumnezeu. Ce mijloc redutabil pentru întărirea duhovnicească putem afla aici!

2) Să ținem posturile de miercuri și vineri, întrucât acestea ajută mult să ne aducem aminte din când în când că omul nu este liber, ci rob încă al păcatului și poartă o povară apăsătoare. Postul pune zăgaz șuvoiului de impresii exterioare, deșteaptă și întărește forțele luptătorului duhovnicesc; este ca un răgaz binemeritat pentru un armăsar căruia îi slăbim frâul și îi scoatem zăbala.

3) În afară de acestea, postul de bună-voie în alte zile, mai ales lunea, cum se obișnuiește. Unii creștini se înfrânează de la anumite feluri de mâncare, luând totdeauna mâncare de post, alții aleg câte o altă zi în fiecare săptămână etc. Există mai multe feluri de a posti și toate sunt bune și de folos, judecând după puterea și râvna fiecăruia.

2. Cu privire la Spovedanie

1) Fiecare păcat care ne împovărează conștiința trebuie curățit de îndată prin pocăință, fără a mai aștepta vremea hotărâtă pentru îngrijirea sufletului. Nu e bine să-l ții în suflet nici măcar o zi, nici măcar o oră, pentru că păcatul îndepărtează harul și ne lipsește de îndrăzneala la rugăciune; cu cât rămâne mai mult în suflet, cu atât se învârtoșează și se răcește inima. Odată izgonit afară prin pocăință, el lasă în urmă o mântuitoare rouă de lacrimi de pocăință.

2) În fiecare zi, înainte de a merge la culcare, fă o mărturisire particulară Domnului, spunându-ți toate păcatele. Gândurile, dorințele, simțămintele și mișcările pătimașe ale sufletului, precum și orice pătează faptele noastre, chiar și pe

cele bune, trebuie mărturisite Domnului. Chiar dacă am păcătuit oarecum împotriva propriei noastre voințe; păcatul zace încă în noi, făcându-ne întinați şi netrebnici înaintea lui Dumnezeu şi a propriului simțământ de curăție şi desăvârşire. Culcându-ne în pat e ca şi cum am pleca spre lumea de dincolo. Spovedania ne pregăteşte pentru această călătorie. În timpul somnului, tot ceea ce am dobândit peste zi devine o parte a firii noastre; de aceea trebuie să curățim tot ceea ce am adunat în cursul zilei şi să îndepărtăm prin zdrobirea inimii toată necuviința şi murdăria. Astfel vom deveni curați.

3) Să săvârşeşti o spovedanie minut-de-minut, adică fiecare gând, dorință, sentiment şi mişcare ruşinoasă şi vrednică de osândă a sufletului tău să o mărturiseşti cu pocăință şi cu străpungerea duhului, de îndată ce ți-ai dat seama de ele, lui Dumnezeu Cel Ce pe toate le vede; şi să ceri iertare pentru ele şi puterea de a te feri de ele pe viitor. Roagă-L ca în clipa aceea să te curețe de toată întinăciunea. Această lucrare este foarte ziditoare – parcă am lăcrima necontenit când mergem împotriva prafului – şi cere o severă luare-aminte la mişcările inimii. Cel nerisipit este mereu osârduitor şi plin de râvnă, pe când cel ce nu alungă de la sine gândurile şi dorințele prin pocăință şi zdrobire lasă o rană deschisă în inima sa. Cât de multe răni avem şi câte săgeți primim fără să prindem de veste! Nu este de mirare că ne răcim şi suntem biruiți. Un gând aduce un alt gând şi din ele se naşte dorința. O dorință şi încă una dau naştere consimțirii, iar pe urmă se săvârşeşte desfrânarea cea lăuntrică şi astfel am căzut. Cel ce se pocăieşte neîncetat se curăță de toate acestea şi-şi netezeşte calea.

4) Descoperă orice nedumerire, tulburare sau înțeles nou unei alte persoane care este de acelaşi cuget cu tine sau părintelui tău duhovnicesc, astfel încât el să fie cel care le dezleagă sau le cumpăneşte valoarea şi care pronunță o judecată.

În acest fel se înlătură orice abatere din drum sau oprire în loc. Leapădă obiceiul de a hotărî totul de unul singur şi vei câştiga timpul care era irosit uneori prin stearpa visare cu ochii deschişi. Descoperirea gândurilor însă este mai presus de orice un zid nebiruit al pazei de sine, o păzire de primejdii, o convingere tare şi neclintită, prin care sporesc tăria voinţei şi temeinicia lucrării.

Prin toate aceste lucrări, spovedania ajunge într-adevăr neîncetată. Duhul este menţinut într-o stare de străpungere, de căinţă, de umilinţă şi de rugăciune smerită – ceea ce înseamnă că este viu. Dintre toate lucrările, aceasta este cea mai potrivită pentru păstrarea duhului de râvnă şi menţinerea căldurii osârdiei, astfel încât unii au restrâns toată lucrarea duhovnicească atât pentru sine, cât şi pentru alţii la un singur lucru: pocăinţa şi plângerea păcatelor în fiecare clipă.

3. Cu privire la Împărtăşanie

1) Ia parte cât mai des cu putinţă la Sfânta Liturghie şi în timpul slujbei stai cu credinţă neclintită şi luminată în jertfa lui Dumnezeu ce tocmai se săvârşeşte. Sfintele Taine ale Trupului şi Sângelui lui Hristos sunt atât Hrană Dumnezeiască pentru credincioşi, cât şi jertfă. Nu toţi se împărtăşesc la fiecare Liturghie, dar jertfa se aduce de către toţi. De aceea toţi trebuie să ia parte la ea. Noi luăm parte prin credinţa noastră, prin durerea pentru păcatele săvârşite, prin căderea cu faţa la pământ, cu conştiinţa nimicniciei de sine, în faţa Domnului, Care S-a jertfit pe Sine ca un miel pentru mântuirea lumii. Singură contemplarea acestei Taine dă viaţă şi trezeşte cu multă putere duhul. Credinţa şi căinţa aduc întotdeauna curăţirea păcatelor şi deseori o nepreţuită atingere a

inimii creştinului de către Hristos, care îl îndulceşte şi-l însufleţeşte, ca şi cum s-ar împărtăşi în duh cu El.

O atare atingere este mai dulce decât mierea şi decât fagurele şi întăreşte mai mult decât toate mijloacele duhovniceşti de întărire. Să ţinem minte însă că acesta este în întregime un dar de la Dumnezeu. Când, cui şi cum îl dă El este ceva ce depinde numai de El. Creştinul să-l primească cu evlavie, cu bucurie şi, dacă i s-a dat, să-l prăznuiască. Dar nu trebuie să încerce să-l silească a veni mai des sau să născocească vreun mijloc de a-l dobândi. Este mai bine nici măcar să nu creadă că s-a întâmplat, sau că ceea ce s-a întâmplat nu e cu adevărat ce este; trebuie să procedăm aşa pentru a nu ne mândri sau a nu cădea în *înşelare*.

2) Dacă nu poţi să mergi la biserică, să nu laşi să treacă ceasul sfintei şi dumnezeieştii Jertfe fără să suspini şi să te întorci către Dumnezeu. Dacă este cu putinţă, petrece în rugăciune şi fă câteva închinăciuni. Fenomenele naturale înfricoşătoare cum ar fi tunete, cutremure, furtuni fac să tremure toată făptura. În vremea săvârşirii Jertfei celei dumnezeieşti în biserică, se petrece ceva cu mult mai înfricoşat şi mai măreţ decât orice de pe pământ sau din ceruri; dar se săvârşeşte în chip nevăzut, duhovnicesc, înaintea feţei necuprinsului Dumnezeu Celui Unul în Trei Feţe, înaintea sfinţilor îngeri, a tuturor cetelor sfinţilor din ceruri, a ochilor credinţei celor ce se nevoiesc şi trăiesc pe pământ. E nevăzută, însă cu nimic mai puţin reală. De aceea, credinciosul nu trebuie să scape aceste momente fără luarea-aminte. Simpla amintire a Jertfei ce se săvârşeşte încălzeşte duhul, îl răpeşte către Dumnezeu şi atrage harul Său.

Iată cum lucrarea numită *govenie* se poate apropia de o săvârşire neîncetată, astfel încât împreună cu osteneala lăuntrică să reuşească a menţine flacăra râvnei şi duhul de căuta-

re într-o necontenită încordare şi putere. Cu ajutorul lor, toate *podvig*-urile trupeşti şi sufleteşti pot fi transformate în mijloace mântuitoare de creştere şi întărire a omului nostru lăuntric.

Aceasta este orânduirea generală a rânduielilor călăuzitoare. Întemeindu-se pe însăşi natura vieţii, ea este absolut necesară oricui Îl caută pe Dumnezeu. Dar noi am schiţat aici numai începuturile, duhul şi puterea fiecărei rânduieli, de pildă, cu privire la trup – să nu satisfacem pe deplin funcţiile trupeşti; cu privire la purtarea din afară – îndepărtarea de tot ce este pătruns de duhul patimilor; legarea sufletului în fiecare din puterile lui şi umblarea sub înrâurirea mijloacelor pline de har. Acestea sunt cele mai însemnate aspecte ale nevoinţei ascetice. Din pricina feluritelor stări şi înclinaţii sufleteşti ale oamenilor, chipurile de aplicare a acestor mijloace sunt nenumărate şi este cu neputinţă să punem o singură regulă pentru toţi. De exemplu, pentru a tămădui mintea trebuie să întipărim în ea adevărurile cele dumnezeieşti, potrivit cu înţelegerea dată lor de Sfânta Biserică. Aceasta se poate face prin citirea, ascultarea sau convorbirea duhovnicească pe marginea Cuvântului lui Dumnezeu, a învăţăturilor Părinţilor, a Vieţilor Sfinţilor, a predicilor. Părintele duhovnicesc trebuie să discearnă care mijloc este mai potrivit fiului duhovnicesc şi cum poate fi aplicat. Să se lucreze oricum, numai să se lucreze. Aşadar, nevoinţa, deşi este una în sinea ei, apare în afară sub chipuri nesfârşit de felurite. Trebuie să reţinem că orice părinte duhovnicesc care stinge duhul de râvnă al fiilor săi făcându-le pe plac şi dezlegându-i foarte lesne, sau liniştindu-i şi adormindu-i pe cei învârtoşaţi cu inima este un pierzător de suflete şi un ucigaş, pentru că una este calea mântuirii – cea strâmtă şi plină de necazuri.

Cea mai desăvârşită şi mai încununată de biruinţă cale de împlinire a tuturor acestora este monahismul. Acest chip de vieţuire, în cea mai bună, mai curată şi mai desăvârşită formă a sa, reprezintă însăşi împlinirea cerinţelor unei vieţi de nevoinţă trăite cu totul în duh. Este însăşi calea pocăinţei şi a ostenelilor; întotdeauna constă din povăţuitori şi cei povăţuiţi; prin firea ei s-a înstrăinat de cele din afară; prin firea ei strâmtorează nevoile trupeşti; oferă cel mai mult loc aplicării exerciţiilor duhovniceşti, cititului, slujbelor dumnezeieşti, rugăciunii şi ascultării; mai cu seamă înlesneşte dezrădăcinarea patimilor, atât prin împreună-nevoinţa cu alţi ostenitori, prin neagonisire, trai aspru, lipsă de desfătări, ura de sine, cât şi printr-o neîncetată aflare sub povăţuirea unui bătrân încercat. Datorită celei mai hotărâte jertfiri de sine şi lepădării de toate, datorită ocaziilor mai dese şi posibilităţilor mai mari de a petrece lăuntric, datorită hrănirii duhovniceşti din multa rugăciune, monahul care ia aminte la sine sporeşte curând în arderea sa lăuntrică după Dumnezeu, ajunge la isihia şi însingurarea minţii şi se retrage în pustie sau se zăvorăşte.

VII

Regulă pentru lupta cu patimile, sau despre începutul împotrivirii de sine

1. Războiul cu patimile şi poftele

Respectarea rânduielii pe care am înfăţişat-o este un mijloc puternic pentru dezrădăcinarea patimilor şi pentru curăţirea şi îndreptarea noastră. Împlinind-o de bună-voie şi cu toată luarea-aminte, omul curmă patima prin însăşi faptul că o înstrăinează, neîngăduindu-i să se hrănească cu ceva, şi prin aceea că ia asupră-şi jugul rânduielilor amintite mai sus de întărire în bine a tuturor puterilor şi lucrărilor sale. Atunci patimile sunt înăbuşite şi-şi micşorează războiul, ca o lumânare sub un vas de sticlă. Şi totuşi nu trebuie să rămânem doar la această lucrare. Regulile sunt leacuri pentru tămăduirea puterilor noastre corupte şi înrobite de patimi. Puterea care zace în *cele rele* trebuie să lucreze acum *binele*. Din pricina aceasta este cu neputinţă să nu dăm peste rău la începutul lucrărilor bune, în timpul primelor mişcări ale puterilor noastre. Este imposibil să fii în acelaşi timp şi bun şi rău şi, dacă de la noi se cere să fim drepţi, fără vreo întinare a răutăţii păcatului, atunci trebuie să aruncăm afară răul din fiecare lucrare, astfel încât să începem a săvârşi numai faptele dreptăţii. Astfel, în strânsă legătură cu ocupaţia potrivită şi nemijlocită a puterilor noastre fireşti trebuie să existe şi o lucrare indirectă, menită a zdrobi tot răul şi patimile ce ne

înrobesc, lucrare cunoscută şi sub numele de *războiul cu patimile şi cu poftele.*

Întărirea şi sporirea noastră lăuntrică în duhul nevoinţelor ascetice se dobândeşte doar prin luptă şi încleştare, prin biruirea ispitelor. Cine oare a devenit postitor fără să se războiască cu pântecele său sau cine a dobândit credinţa cea simplă şi curată a copiilor fără a birui părerea de sine şi trufia minţii? Această luptă nu se aplică numai unui anumit lucru, ci întregii game de lucrări înrudite între ele, de la lepădările cele lăuntrice şi până la plecarea definitivă din lume. Pretutindeni este luptă; de aceea, regula prescrisă, fiind şi cea care înnoieşte şi împrospătează puterile şi firea noastră, este şi câmpul de desfăşurare al unui necontenit război duhovnicesc. Nimiceşte tot ceea ce paraziteză puterile sufleteşti şi trupeşti şi ele îşi vor recăpăta lucrarea lor firească; curmă şi înlătură răul şi vei vedea binele. Ascetismul este o neîncetată biruinţă.

2. Alegerea şi iubirea de bunăvoie a binelui este o armă de nădejde

Putinţa de a exista şi temelia tuturor biruinţelor asupra păcatului este mai întâi biruinţa asupra sinelui nostru – prin frângerea voii proprii, prin lăsarea în voia lui Dumnezeu şi prin respingerea înverşunată a tot ceea ce poartă pecetea păcatului. Acum se nasc dezgustul faţă de patimi, ura şi scârba faţă de păcat, care sunt resurse de nădejde în lupta duhovnicească şi alcătuiesc o întreagă armată. Unde acestea nu sunt prezente, lupta este deja în mâinile duşmanului, însă unde sunt prezente, biruim adesea fără nici un fel de luptă. Din acestea înţelegem că punctul de plecare al lucrării corespun-

zătoare este omul lăuntric; aici este punctul de început al războiului nevăzut, numai că dintr-o altă parte. Conştiinţa şi voinţa liberă înclină spre partea binelui şi ajung a-l iubi şi biruie astfel prin ură şi scârbă toată lucrarea cea rea şi patimile, mai cu seamă pe acelea în care zac ele însele. În aceasta stă prefacerea sau smulgerea din legăturile pătimaşe.

De aceea printre puterile care se luptă cu patimile sunt şi raţiunea sau duhul – tronul conştiinţei şi al libertăţii – duhul fiind susţinut şi întărit de har. Prin har se revarsă lucrarea tămăduitoare către puterile firii noastre, ajutată fiind, după cum am văzut, de nevoinţele ascetice; prin har se revarsă duhul de biruinţă către patimi pentru a se război cu ele; şi invers: când patimile dezlănţuie atacul, se năpustesc direct asupra minţii sau duhului, adică asupra tronului conştiinţei şi libertăţii; acestea două sunt sălăşluite în templul nostru lăuntric şi spre acela vrăjmaşul îşi aruncă săgeţile sub chipul patimilor, împresurându-l prin folosirea vicleană a însuşirilor fireşti sufletului şi a simţurilor trupeşti. Şi atâta vreme cât conştiinţa şi libertatea sunt neatinse – cu alte cuvinte – câtă vreme sunt de partea binelui, oricât de înverşunate ar fi atacurile, biruinţa e a noastră.

Cu toate acestea, nu înseamnă că toată puterea de a birui vine de la noi – ea doar arată ce se datoreşte nouă. Reduta luptei duhovniceşti este duhul cel înnoit, iar puterea cea biruitoare care ne duce la izbânda asupra patimilor este harul. El este cel care zideşte în noi un lucru şi surpă un altul, însă subliniem încă o dată, numai prin duh, prin conştiinţă şi liberate. Ostaşul se lasă cu totul în mâinile lui Dumnezeu, strigând, plângându-se de vrăjmaşii săi şi urându-i, iar Dumnezeu în şi prin el îi izgoneşte şi-i zdrobeşte. *În lume necazuri veţi avea; dar îndrăzniţi*, spune Domnul. *Eu am biruit lumea.* (Ioan 16, 33). *Toate le pot întru Hristos, Cel care mă întă-*

reşte (Filipeni 4, 13), mărturiseşte Apostolul, tocmai pentru că fără El nu putem face nimic. Cel ce vrea să biruie de unul singur va cădea negreşit în patima cu care se războieşte, sau cel puţin în vreo fiică a ei, pe când dându-se cu totul pe sine lui Dumnezeu, trece de la o înfrângere totală la o biruinţă desăvârşită. Nu înseamnă nicidecum că noi nu ne-am împotrivi patimilor, ci că, deşi ne opunem din toată puterea, biruinţa sau izbânda nu vor fi ale noastre – dacă se petrec, ele sunt ale lui Dumnezeu. Prin urmare, împotriveşte-te şi luptă-te din toată fiinţa ta, dar nu uita să-ţi aşterni toate scârbele şi mâhnirile la picioarele Dumnezeului Celui viu, Care spune: *Eu sunt cu tine în ziua cea rea – să nu te temi.*

3. Să ne cunoaştem mai bine duşmanii pentru a şti mijloacele potrivite de dezrădăcinare a patimilor

Spuse fiind acestea, apare întrebarea: cum trebuie să acţioneze acum un om sau, în general, ce mijloace sunt potrivite pentru a stârpi patimile? Pentru a răspunde, e necesar să *trecem încă o dată în revistă toţi duşmanii cu care ne luptăm*, precum şi înfăţişările pe care le iau şi felul în care acţionează; această lucrare ne va da o idee şi despre natura confruntării cu ei. Victoria în luptă depinde foarte mult de o privire de ansamblu.

În viaţa duhovnicească nu există sporire fără luptă, pentru că patimile noastre sunt încă vii şi capătă multă putere de la lumea aceasta văzută, deşartă şi de la puterile întunericului care o conduc. Acestea sunt izvoarele din care răsar mişcările potrivnice ce se războiesc cu binele din noi.

Omul este în întregime robit de patimi până în clipa deşteptării prin har, când duhul, umplându-se de râvnă, se

curățește; însă sufletul şi trupul rămân în continuare în stăpânirea patimilor. Odată începută lucrarea de curățire şi tămăduire a lor, sufletul şi trupul opun rezistență şi se luptă pentru supraviețuire cu duhul care le strâmtorează; împotrivirea lor se săvârşeşte cu ajutorul puterilor sufleteşti şi trupeşti care atacă duhul, pentru că prin el ele sunt îndepărtate. Câteodată însă se produc mişcări îndreptate nemijlocit împotriva duhului – acestea sunt săgețile de foc pe care vrăjmaşul le aruncă, prin urzeala nespus de vicleană a poftelor trupeşti şi a simțămintelor, spre deținutul ce scapă din închisoarea sa. Deşi există o parte din noi care este teafără şi nevătămată, simțim de-a lungul întregii noastre vieți că atacul patimilor şi poftelor continuă fără întrerupere, cu o deosebită evidență.

1) *În trup*: Maica şi izvorul tuturor patimilor este plăcerea trupească sau dezmierdarea trupească, de care se leagă direct vârtejul vieții trupeşti şi al desfătării simțurilor. Oriunde se află acestea, se găsesc şi pofta împreunării, lăcomia pântecelui, iubirea de plăceri, lenea, odihna trupească fără trebuință, preacurvia, vorba multă, uitarea, nesimțirea, tulburarea, alergarea după multe, râsul nebunesc, grăirea în deşert, îndulcirea cu închipuiri şi năluciri, neînfrânarea de la plăceri şi toate chipurile de satisfacere a poftelor trupului.

2) *În suflet*: a) *În partea rațională*: părerea de sine, bizuirea pe propria rațiune, hula, îndoiala, îngâmfarea, trufia, iscodirea, întunericul gândurilor, ieşirea din minți. b) *În partea poftitoare* – voia proprie, nesupunerea, iubirea de stăpânire, cruzimea, bucuria nesocotită, bizuirea pe sine, zgârcenia, cârtirea, iubirea de arginți, asuprirea. c) *În partea mânioasă*: patimile care tulbură pacea şi liniştea inimii sau feluritele plăceri sau neplăceri: mânia, invidia, ura, furia, răzbunarea, osândirea, disprețuirea, slava deşartă, ambiția deşartă,

mândria, plictiseala, întristarea, mâhnirea, deznădejdea, bucuria, încântarea, temerile, speranţele, aşteptările.

Născătoarea tuturor patimilor trupeşti şi sufleteşti este iubirea de sine

Maică, rădăcină şi izvor al tuturor acestor patimi sufleteşti şi trupeşti este iubirea de sine sau egoismul, care, deşi înfrântă sau izgonită la început, atacă deseori, purtând război înverşunat împotriva duhului fiind ascunsă sub veşmântul unei patimi sau alta. Iubirea de sine dimpreună cu toată armata de patimi alcătuiesc omul cel trupesc, care intră de acum în stricăciune – şi sunt chiar acea *altă lege în mădularele mele* (Romani 7, 23), despre care vorbeşte Apostolul şi care întotdeauna luptă sub o formă sau alta împotriva legii duhului. Sfinţii Părinţi, dorind să nu risipească atenţia şi concentrarea luptătorului duhovnicesc – creştinul –, s-au străduit să ia urma fiecărei patimi şi să o urmărească până la rădăcină, pentru a lămuri unde trebuie să lovească. Pentru aceasta, au aşezat lângă iubirea de sine trei patimi ca fiind fiice ale ei: iubirea de plăceri, iubirea de argint şi mândria, iar din acestea trei ies alte cinci. Oprindu-se aici, Sfinţii Părinţi descriu atacurile acestor patimi şi ne învaţă cum să luptăm cu ele. Cel ce a stârpit iubirea de plăcere prin mânia faţă de sine, iubirea de argint prin neagonisire şi mândria prin smerenie, acela a stârpit iubirea de sine, nimicindu-i odraslele decât luptându-te direct cu ea.

Uitarea lui Dumnezeu duce la alte păcate

Toate acestea se petrec în suflet şi în trup, însă nici duhul, deşi înviat sau mai degrabă pe cale de a fi înviat, nu e

ferit de loviturile vrăjmaşului, care sunt foarte primejdioase, pentru că ameninţă roadele vieţii şi pentru că de cele mai multe ori trec nebăgate în seamă din pricina subţirimii şi profunzimii lor. La fel se întâmplă cu sufletul şi cu trupul; printr-un întreg arsenal de manevre şi stări sufleteşti potrivnice, este atacată toată alcătuirea lăuntrică a vieţii duhovniceşti, întunecând-o şi biruind-o. De aceea se întâmplă deseori că, în loc să fim adunaţi şi în petrecere lăuntrică, suntem într-un fel izgoniţi şi împinşi cu multă putere dinspre înlăuntru spre simţuri. Nu avem nicidecum lucrările petrecerii lăuntrice – atenţie, trezvie şi paza simţurilor – ci suntem copleşiţi de întunecarea gândurilor, de răvăşire lăuntrică, tulburare zadarnică, slăbiciune, uşurătate, delăsare, poftă nesocotită, obrăznicie, înrobire, alipire pătimaşă, inimă rănită. În locul sălăşluirii unei depline cunoştinţe a lumii duhovniceşti, se învârtoşează uitarea de Dumnezeu, de moarte, de judecată şi de orice altceva din cele duhovniceşti.

Deoarece conştiinţa este cel mai însemnat lucru care susţine petrecerea lăuntrică, când ea se întunecă, toată lucrarea lăuntrică se surpă; aceasta trage după sine dispariţia simţământului de frică a atârnării de Dumnezeu şi sălăşluirea lipsei de frică; în loc să alegem şi să preţuim cele duhovniceşti, ne cufundăm în uitare şi nepăsare faţă de ele; nu ne lepădăm de toate, ci ne tot cruţăm şi ne menajăm: «de ce să mă chinui?!». Ne cuprinde nesimţirea de sine şi inima se împietreşte în loc să fie străpunsă de durere şi de căinţă pentru păcate. Credinţa în Domnul se perverteşte în îndreptăţire de sine, iar râvna se stinge luându-i locul răceala, toropeala şi lipsa discernământului. În fine, în locul încredinţării în voia lui Dumnezeu, le facem pe toate după voia proprie.

Ispite foarte subțiri hrănite de lume şi de diavol

Diferitele simțăminte care atacă voia liberă şi conştiința fie curmă de tot, fie împuținează curgerea vieții noastre duhovniceşti, punându-ne în mare primejdie. În împrejurări ca acestea ajutorul venit din afară este extrem de necesar. Uneori, creştinul nu îşi dă seama de aceste mişcări ispititoare, pentru că ele fac parte din procesele raționale subțiri. Patimile trupeşti şi sufleteşti sunt mai grosiere şi mai uşor de identificat, cu toate că şi printre ele sunt unele subțiri, cum ar fi dezmierdarea trupului, părerea de sine sau tăgăduirea; este foarte uşor să vorbim despre ele şi le înțelegem lucrarea, însă când se manifestă în fapt sunt greu de recunoscut.

Aceasta este hoarda de vrăjmaşi care încearcă clipă de clipă să stingă flacăra vieții celei noi şi potrivnice păcatului. Omul se aseamănă, de-a lungul întregii sale vieți, cu cel ce merge pe marginea unei mlaştini, putând să cadă în ea în orice moment. Când te afli pe cale, păşeşti cu grijă, ca nu cumva să împiedici de piatră piciorul tău.

Poate că toate aceste mişcări ale păcatului – având în vedere petrecerea lăuntrică săvârşită prin lucrarea duhului, după noi reguli şi o nouă rânduială – n-ar fi atât de vătămătoare pentru noi dacă n-ar fi susținute şi întețite de părinții lor, aflați în imediata vecinătate – lumea şi diavolii.

Lumea este rodul patimilor, al patimilor care trăiesc în oameni, obiceiuri şi rânduieli. Atunci când intrăm în contact cu vreo parte sau alta a lumii este cu neputință să nu deschidem şi mai mult rănile lăuntrice sau să nu ațâțăm patimile, din pricina asemănării şi duhului de împreună-lucrare ce există între ele şi lume. Iată motivul pentru care oricine trăieşte în lume este înrobit de ea, din pricină că ea îi ațâță pa-

timile lui lăuntrice, potrivit cu impulsurile care-l călăuzesc şi cu ispitele la care cedează.

Lumea are îndeosebi puterea de a stârni şi de a aţâţa; lucrarea aceasta îi aparţine cu precădere. Şi puterea ei vine din înfăţişarea şi desfăşurarea ei ademenitoare, din puterea de a ispiti – simţământul abandonării şi al lipsei de răspundere în mijlocul unei mulţimi; peste tot numai obstacole, replici ironice, ridiculizare, dispreţ, risipire, chinul faptelor nelegiuite. Acestea sunt urmate de asuprire, prigoană, mânie, pervertire şi tot soiul de întristări.

Diavolii, ca începători a toată răutatea, îi împresoară pe oameni cu cetele lor şi-i învaţă fiecare păcat, făcându-şi nelegiuita lucrare prin trup, mai ales prin simţuri şi prin acel element unde sufletul şi ei înşişi se sălăşluiesc. Iată de ce ei pot fi socotiţi începători şi aţâţători ai tuturor patimilor şi atacurilor răutăţii. Se află însă între toate păcatele pe care le-am amintit şi unele pe care numai diavolii au fost în stare să le nască şi să le împrăştie în lume, firea umană, cu toată stricăciunea şi împătimirea ei, nefiind în stare de aşa ceva. Acestea sunt gândurile de hulă – îndoiala, necredinţa, răzvrătirea, întunecarea minţii, feluritele forme de *înşelare* şi în general toate înclinaţiile pătimaşe care pun stăpânire pe noi; de pildă: pofta împreunării de nestăpânit, ură încăpăţânată până la moarte etc. Pe lângă aceste urzeli nevăzute ale dracilor, există şi atacuri vădite din partea lor şi pe acestea le simţim prin trup: tot soiul de năluciri, care merg până într-acolo încât pun stăpânire pe trup. Pentru a afla mai multe despre înşelarea diavolească este folositor să citim vieţile Sfinţilor Nifon, Spiridon şi alţii.

Acestea sunt toate posibilităţile prin care poate fi atacat – şi din interior şi din afară – omul cel nou. Cei care priveghează la ei înşişi depun mărturie că nu trece nici măcar un

minut fără a primi loviturile uneia sau alteia dintre aceste mişcări potrivnice vieţii duhovniceşti. Este o situaţie de neînlăturat; pentru că vedem cum cel ce năzuieşte spre lumea lăuntrică şi râvneşte să facă binele este înconjurat din toate părţile de puteri vrăjmaşe. Este scufundat în ele ca în adâncul mării. Pe deasupra, pentru a birui în luptă, el nu trebuie numai să cunoască oştirile vrăjmaşului, ci şi să ştie cum atacă ele.

Să ne imaginăm chipul omului în vremea întoarcerii spre Dumnezeu: este cu totul întors spre înăuntru, într-o altă lume; există şi lucrează diferit. În mintea sa sunt subiecte duhovniceşti, în intenţiile sale – fapte ale dreptăţii. Asta înseamnă că a părăsit tărâmul patimilor şi poftelor. Mai târziu, când sunt întocmite şi aplicate regulile şi rânduiala cea tămăduitoare, se poate vedea că se sălăşluieşte pe de-a-ntregul în tărâmul luminii duhovniceşti, că este sfânt. Duhul săvârşirii pătimaşe şi păcătoase a dispărut cu totul din atenţia sa, acoperită fiind („săvârşirea" – n. tr. rom.) de reguli. Patimile îşi ridică vocea rareori, apoi se cufundă din nou în umbră, intrând sau nu în atenţia noastră. Se arată doar ochiului lăuntric, amintindu-ne că există, având doar dorinţa ca noi să ne ocupăm timpul cu ele, să ne gândim la ele, să le contemplăm.

Prin urmare, înfăţişarea sub care ne apare cel mai des vrăjmaşul este *gândul*. Când vrăjmaşul reuşeşte să ne umple mintea cu gânduri de hulă, se poate spune că deja a dobândit ceva. De cele mai multe ori, el poate să prăznuiască de pe acum victoria, pentru că după gând urmează consimţirea dorinţei, iar după ea vine hotărârea de a săvârşi – acesta este deja un păcat şi o cădere. Pornind de la aceste adevăruri, Sfinţii Părinţi, luând aminte la ei înşişi, la formele şi intensităţile atacurilor şi a ispitirii, au împărţit lucrarea păcatului astfel: bântuiala, momeala sau atacul gândurilor rele, unirea

sau consimțirea, îndulcirea, pofta, patima, învoirea de a-l face, hotărârea și apoi săvârșirea în sine. Toate aceste trepte lucrează uneori unele după altele, alteori izolat, o treaptă sau alta lucrând separat și afară din înșiruirea celorlalte, cu excepția *hotărârii*, care este un act direct, precedat întotdeauna de consimțire și de învoirea voinței de a săvârși păcatul. Până nu se întâmplă aceasta, curăția este neatinsă, iar conștiința neîntinată.

De aceea, toate mișcările premergătoare săvârșirii propriu-zise a păcatului pot fi definite printr-un cuvânt – *gândul*. El poate fi simplu firesc sau împreunat cu un gând pătimaș, ce momește spre păcat și gâdilă poftele; pentru că el apare în noi fie ca un gând simplu o simplă închipuire a unui lucru păcătos – fie ca o poftă, o dorință sau o ispitire, fie ca o patimă sau înclinație pătimașă. Toate acestea amăgesc și ispitesc mintea sau duhul către ceva păcătos sau pătimaș, însă atâta vreme cât mintea nu consimte să stea de vorbă de ele, cât se luptă cu ele de fiecare dată când se ivesc până le izgonește, nu este rău sau păcat.

Granițele câmpului de luptă

Acestea sunt limitele câmpului de luptă – de la ivirea gândului, poftă, patimă și atracție până la dispariția și ștergerea celor mai mici urme ale acestora. Către acestea se îndreaptă toate regulile războiului duhovnicesc. Într-adevăr, lumea lucrează din afară, la fel ca Satana; însă rezultatele ispititoare ale lucrării ei nu pot ajunge la conștiința noastră decât printr-unul din acestea trei, pentru că toată grija lor este să zguduie toată buna alcătuire lăuntrică și să o pervertească înspre ele. Își folosesc toată viclenia în acest scop, astfel încât ei nu aplică o metodă sau anumită lucrare asupra noastră,

ci ne creează o stare de spirit, pe care ei vor s-o aprindă şi s-o întreţească în noi, cum că toate lucrările – care ne duc în cele din urmă la păcat – sunt de mare trebuinţă şi neprețuite în viaţa noastră. De pildă, în timpul prigoanelor şi suferinţelor, un om este sănătos, dar îi vin gânduri de cârtire, de deznădejde sau de a se lepăda de virtute.

Aşadar, acesta este ultimul cuvânt referitor la războiul duhovnicesc: indiferent de ceea ce te atâţă la păcat, întoarce-ţi toată atenţia şi puterea către însuşi păcatul – începe de la el şi luptă-te. Această regulă este de o importanţă covârşitoare, pentru că te va ţine înlăuntru – şi astfel vei căpăta întărire – şi, într-o anumită măsură, în afară de orice primejdie. De aceea regulile Sfinţilor Părinţi sunt îndreptate împotriva gândurilor, patimilor şi dorinţelor, fiind adaptate la însăşi firea acestora. Cauzele nici măcar nu sunt pomenite, sau, dacă sunt, nu se dă prea mare importanţă în această privinţă şi nici nu se face o deosebire între ele. Pentru că lumea, diavolii şi pofta trupului pot şi chiar stârnesc fiecare în noi una şi aceeaşi patimă, dar asta nu înseamnă că ea va căpăta din surse diferite însuşiri diferite. Prin urmare, toată luarea-aminte a nevoitorului trebuie ţintită înspre înlăuntru – spre gânduri, dorinţe, patimi şi înclinaţii. Atenţia să fie concentrată mai ales asupra gândurilor, pentru că inima şi voinţa nu sunt atât de iuţi ca gândurile, iar patimile şi poftele rareori atacă singure – de cele mai multe ori sunt odrăslite din gânduri. Din acestea putem desprinde următoarea regulă: taie gândurile şi vei tăia lucrarea păcătoasă.

4. Regulile războiului duhovnicesc

Dintre toate regulile războiului duhovnicesc care alcătuiesc codul de luptă al creştinului, unele sunt menite să

vestească atacurile, altele înlesnesc un deznodământ al luptei cât mai rapid şi mai încununat de biruinţă, altele asigură o întărire şi o statornicire a roadelor victoriei, iar altele vindecă cu repeziciune răul loviturilor primite în luptă. Toate acestea pot fi împărţite în trei grupe: 1) reguli de urmat înaintea luptei; 2) reguli de urmat în timpul luptei; 3) reguli de urmat după luptă.

Înaintea luptei

Înaintea luptei oşteanul trebuie să se poarte în aşa fel încât fie să respingă atacurile ce sunt pe cale să vină, fie să poată să le vadă de la prima mişcare, fie să-şi asigure o biruinţă înainte de vreme. De aceea, se cuvine mai întâi de toate să restrângă aria de manifestare a mişcărilor păcătoase şi să le îngrămădească pe toate într-un loc, căci făcând aşa nu numai că îi va veni mult mai uşor să observe răzvrătirea lor, dar va şti mult mai precis încotro să-şi îndrepte forţele.

1) Semnele exterioare ale stăpânirii păcatului sunt îndeobşte acestea: din cuibul pe care şi l-a făcut în centrul vieţii duhovniceşti – inima – păcatul pătrunde în suflet şi trup prin toate funcţiile lui, ajungând pe urmă în toate legăturile exterioare ale omului şi în cele din urmă îşi azvârle vălul întunecat peste toate cele dimprejur. Acum, deşi este izgonit din adâncurile inimii, încă mai dă târcoale ameninţător prin împrejurimi, hrănindu-se cu ce s-a hrănit dintotdeauna. Chipurile, lucrurile şi împrejurările pot foarte uşor să stârnească şi acum gândurile pătimaşe pe care omul le alipea de ele când lucra păcatul.

Luptătorul înţelept trebuie acum să se ferească de aceste surse de provizii din care se poate hrăni duşmanul. În vederea acestui lucru, el trebuie: a) să-şi revizuiască întreaga

purtare exterioară, să-i dea o nouă înfățișare, un nou suflu, să calculeze altfel timpul rânduit pentru lucrările ei şi aşa mai departe, toate acestea căutând a le săvârşi în duhul noii vieți. b) Să-şi drămuiască timpul astfel încât să nu treacă nici o oră fără o îndeletnicire folositoare. Pauzele dintre diferitele activități trebuie umplute cu ceva şi trebuie să fie ceva care ajută la omorârea păcatului şi întărirea duhului. Oricine se poate convinge cât de folositoare sunt anumite *podvig*-uri trupeşti pentru îndepărtarea înclinațiilor potrivnice. c) Să-şi țină în frâu simțurile, mai cu seamă ochii, urechile şi limba, care sunt cele mai rapide transmițătoare ale păcatului din inimă spre exterior şi din afară în inimă. d) Să caute „înlocuitori" duhovniceşti pentru fiecare din lucrurile cu care este nevoie să vină în contact – obiecte, persoane, întâmplări; şi mai ales să îşi umple tot perimetrul în care îşi desfăşoară viața cu lucruri care îi înalță sufletul, astfel încât prin această viețuire în afară omul să trăiască într-un fel de şcoală a Dumnezeirii. În general trebuie să ne aranjăm mediul nostru exterior în aşa fel încât, pe de o parte, să nu stârnească prea mult atenția, scutindu-ne de prea multă vâlvă în jurul propriei persoane, iar pe de altă parte nu numai să ne facă imuni la atacurile neaşteptate ale păcatului, ci şi să hrănească şi să întărească viața cea nouă ce se zămisleşte în duh. În asemenea împrejurări, păcatul va fi cu totul înlăturat din afară şi nu va mai primi hrană şi sprijin de la vechea sa sursă.

2) Dacă luptătorul îşi foloseşte în afară toată puterea pentru a se păstra în starea pe care i-a adus-o prima victorie, adică dacă va aprinde neîncetat acele simțăminte şi dispoziții care s-au născut în el, atunci păcatul va fi izgonit dinlăuntru şi va rămâne pentru totdeauna fără sprijin sau substanțialitate. Astfel, lipsit de orice hrană şi sprijin dacă nu este nimicit de îndată, păcatul va slăbi din ce în ce mai mult, până ce se

va istovi. Războiul cu păcatul va înceta apoi de bună-seamă și atenția se va concentra total asupra războiului cu gândurile (care vor încerca din toate puterile să tulbure noua rânduială) și mai puțin asupra patimilor și înclinațiilor, unde rămâne numai *să priveghem cu toată osârdia* (vezi Marcu 14, 38). Luptătorul pentru Hristos trebuie să aibă două străji neadormite – trezvia și dreapta socoteală; primul are atenția îndreptată înspre înăuntru, al doilea înspre exterior. Cel dintâi veghează asupra mișcărilor venite de la inimă, cel din urmă cercetează mișcările care pot năvăli peste el prin înrâuririle din afară.

Regula pentru cel dintâi este aceasta: după ce feluritele gânduri sunt azvârlite afară din inimă prin aducerea aminte de Dumnezeu, să străjuiască la poarta inimii și cu toată osârdia să păzească ce intră și ce iese din ea; mai cu seamă să nu îngăduie mișcării să pună în gardă simțurile și poftele, pentru că de aici vine tot răul.

Regula pentru cel de-al doilea este aceasta: la începutul fiecărei zile, stai și gândește-te la toate întâmplările și la posibilele întâlniri, precum și la toate simțămintele și mișcările posibile pe care le-ar putea deștepta acestea. Întărește-te dinainte, astfel încât să nu fii înșelat și să cazi din pricina vreunui atac neașteptat. Apropo, pentru a te apăra cu mai multă șansă de reușită în momentul atacului, este bine să pui la cale un război pregătitor făcut în gând, realizat dinadins în acest chip, dar neînfăptuit. Să te pui cu ajutorul minții într-o situație sau alta, cu un simțământ sau altul, cu o dorință sau alta și apoi să cauți diferite metode pentru a te păstra în limitele îngăduite și să observi ce anume te-a ajutat și te-a întărit mai mult într-o situație sau alta. Un asemenea exercițiu premergător va întări în noi un duh războinic, ne va învăța să dăm piept cu dușmanul fără nici o sfiiciune și să-l biruim fără

prea mari necazuri, folosindu-ne de tacticile dobândite prin experiență.

Mai mult decât atât, înainte de a păși propriu-zis în luptă e necesar întotdeauna să aflăm mai întâi când să luptăm în ofensivă, când să luptăm în defensivă și când să ne retragem. În afară de faptul că folosim o tactică sau alta de luptă, potrivită treptei de maturitate duhovnicească la care am ajuns, la început cel mai bine este să ne retragem, adică să ne punem sub acoperământul aripilor lui Dumnezeu fără a încerca să luptăm.

Mai târziu, când vom fi sporit în cunoașterea vrăjmașilor prin experiență și le vom fi studiat tacticile de atac, îi vom putea respinge fără nici o pierdere de timp. Însă niciodată nu trebuie să le îngăduim să atâțe înadins patimile în noi, sau să ne așezăm în locurile cele mai expuse atacurilor lor necruțătoare doar ca să avem un prilej de a lupta și a repurta o victorie; există anumite imbolduri pătimașe care nu pot fi biruite decât printr-o metodă sau alta. Gândurile trebuie izgonite fără milă, însă nu întotdeauna e posibil să procedăm la fel cu înclinațiile și cu patimile, mai ales cu cele trupești. În ambele situații, din cauza nepriceperii biruința poate fi pierdută. În sfârșit, niciodată să nu purcezi la luptă fără gândul de căpetenie al biruinței – semnul biruinței[49]. Înainte ea a înclinat balanța victoriei dintre bine și rău în favoarea celui dintâi și tot astfel ne va face cu ușurință biruitori în încleștarea cu fiecare mișcare păcătoasă a sufletului. Cetele demonilor și toate gândurile și poftele cele necurate se risipesc de îndată la apariția ei. Are puterea de a-l însufleți și a-l ridica pe om mai presus de sine – de aceea trebuie să ne-o aducem în minte și în simțuri cât mai des cu putință și să în-

[49] Aceasta se referă la Cinstita și de-viață-făcătoare Cruce a Domnului.

tărim de-a pururi în fortăreaţa minţii noastre acest sfeşnic care risipeşte întunericul. Nimic nu poate aprinde cu mai multă putere râvna de a birui păcatul decât acest gând al râvnei, acest şuvoi repede de apă vie care, stârnit dar nu tulburat, face neobservate valurile provocate de pietrele ispitelor.

În timpul războiului

Cu aceste avertismente şi reguli mergi la luptă, înarmat cu bună nădejde, o, ostaşule al lui Hristos. În timpul desfăşurării propriu-zise a luptei, trebuie să acţionezi după regulile ei premergătoare, astfel încât să nu-ţi pui nădejdea într-o apărare dezordonată de atacurile vrăjmaşului. Deseori, luptând după un anumit plan, fără a fi înzestrat cu cine ştie ce putere, vei fi încununat de biruinţă. După ce ai băgat de seamă de apropierea vrăjmaşului – începutul unui imbold, al unui gând, al unei patimi sau al unei înclinaţii [pătimaşe] – grăbeşte-te să conştientizezi că acela este vrăjmaşul. Este un lucru necugetat şi foarte des întâlnit, să credem că tot ceea ce se iveşte în noi este o însuşire a sângelui nostru, şi că, prin urmare, trebuie apărată şi preţuită ca pe noi înşine.

Orice poartă urma păcatului este străin nouă, drept pentru care trebuie întotdeauna să ne curăţim sinele de toată întinăciunea. Altminteri ne vom trăda pe noi înşine.

Cine vrea să se lupte cu sine trebuie să se împartă în două: în el însuşi şi în duşmanul care se ascunde în el. După ce ai despărţit cunoscuta mişcare pângăritoare de sinele tău şi ai recunoscut-o ca fiind duşmanul, încredinţeaz-o conştiinţei şi simţurilor, deşteptându-ţi în inimă scârba faţă de ea. Aceasta este cea mai mântuitoare cale de izgonire a păcatului. Fiecare mişcare păcătoasă este ţinută în suflet prin sen-

zația unei anumite plăceri pe care o hrăneşte. Prin urmare, prin deşteptarea unui simțământ de scârbă, mişcarea păcătoasă este lipsită de tot sprijinul şi dispare de la sine.

Totuşi acest lucru nu este întotdeauna aşa de uşor de făcut şi nici chiar posibil. Este lesne să biruim gândurile mâniindu-ne pe ele, dar mai greu e să învingem pofta şi încă şi mai greu să biruim patimile, pentru că ele însele sunt mişcări ale inimii. Când acest lucru nu dă rezultate, iar duşmanul nu se va da bătut fără luptă, intră în luptă cu dârzenie, dar fără înălțare sau bizuire de sine. Timiditatea aduce tulburare în suflet şi o anumită nestatornicie şi delăsare şi, dacă sufletul nu este sigur pe el, poate foarte uşor să dea greş. Bizuirea pe sine şi părerea de sine sunt chiar duşmanii cu care trebuie să ne luptăm. Cel ce le-a îngăduit să pătrundă înăuntru a căzut deja şi chiar s-a predispus pe sine spre alte căderi, pentru că acestea îl duc pe om la nelucrare şi orbire.

Odată începută lupta, ia aminte bine la inima ta: nu cruța mişcările ce se deşteaptă în simțuri. Întâmpină-le chiar la poarta sufletului şi încearcă să le birui acolo. Pentru a reuşi cât mai repede întăreşte-ți o convingere lăuntrică ce este potrivnică lucrului de care depinde gândul de tulburare. Astfel de convingeri potrivnice nu sunt numai scuturi în acest războiul al minții, ci şi săgeți. Ele îți apără inima şi biruie pe vrăjmaşul aciuiat aici. Din acel moment înainte, războiul duhovnicesc se va desfăşura după cum urmează: păcatul ce se apropie va fi străjuit de gânduri şi imagini care îl ascund şi-l apără, iar nevoitorul, la rândul lui, va nimici aceste scuturi [violene] prin gânduri şi imagini contrare.

Durata acestui război depinde de o mulțime de împrejurări, care sunt imposibil de stabilit. Dacă nu-şi îngăduie nici o cât de mică relaxare sau nu consimte nici măcar cu gândul să treacă de partea vrăjmaşului, atunci biruința va fi a lui,

fără îndoială, pentru că mişcările păcătoase nu au, după cum am arătat mai sus, un reazem de nădejde în noi şi ar trebui să se curme de la sine curând.

De se va întâmpla ca, după ce ai săvârşit toate acestea cu bună conştiinţă, acţiunile defensive ale inamicului să mai zăbovească încă precum nişte năluciri în sufletul tău şi să nu vrea în ruptul capului să renunţe la stăpânirea lor, atunci negreşit că este sprijinit prin întăriri din afară şi că tu trebuie să cauţi ajutor tot în afară, pământesc sau ceresc. Destăinuie acestea povăţuitorului tău duhovnicesc şi roagă-te cu sinceritate Domnului, sfinţilor şi mai cu seamă îngerului tău păzitor. Nădejdea tare în Dumnezeu n-a fost niciodată ruşinată. Pe lângă acestea, află că războiul cu gândurile e unul, cel cu patimile este altul şi altul cel cu poftele. Gândul se naşte din gând, dorinţa din dorinţă, iar patima din patimă. Trebuie folosite anumite mişcări împotriva fiecăreia dintre ele, mişcări care trebuie aflate dinainte, fie prin contemplaţie, fie prin experienţe ascetice şi prin povăţuire. Însă nu e de trebuinţă întotdeauna ca cineva să înceapă lupta propriu-zisă – câteodată disprețuirea şi scârbirea fac toată lucrarea, izgonindu-l pe vrăjmaş, iar lupta n-ar face decât să-l înmulţească şi să-l mânie. Trebuie urmărit până când nu mai rămâne din el nici cea mai neînsemnată urmă; altminteri, chiar şi un simplu gând lăsat în inimă, ca un şarpe viclean, îşi va face până la urmă lucrarea, înclinând pe nesimţite sufletul spre el. În vremea luptei propriu-zise nu trebuie să ne folosim de mijloacele menite a preîntâmpina încleştările viitoare. Regulile întocmite pentru aceasta sunt întotdeauna foarte aspre şi prin urmare este întotdeauna necesar să le schimbăm şi – urmează de aici – să recunoaştem netemeinicia bizuirii pe experienţa noastră, deoarece este primejdioasă pentru războiul duhovnicesc şi ispititoare pentru luptător.

După război

Lupta s-a încheiat. Mulţumeşte-I Domnului că te-a izbăvit de înfrângere, dar nu te da unei nestăvilite bucurii a mântuirii, nu îngădui să se lase peste suflet negrija şi uitarea, nu slăbi râvna. Deseori duşmanul se preface a fi învins astfel, încât, când tu te-ai rezemat pe un simţământ de siguranţă [şi ferire de primejdii], să te biruie mult mai lesne printr-o prăbuşire neaşteptată. De aceea nu agăţa armele în cui şi nu uita de regulile de strajă. Mereu să fii un oştean dârz şi cu luare-aminte. Mai bine să stai şi să-ţi numeri stricăciunile; vezi încă o dată întreaga desfăşurare a luptei – începutul, încleştarea propriu-zisă şi, în fine, ce i-a pus capăt. Asta se va constitui într-un soi de tribut cerut de la cel înfrânt şi va face mult mai uşoare toate biruinţele viitoare asupra lui. Iată, într-o analiză finală, cum se dobândesc înţelepciunea duhovnicească şi experienţa ascetică.

Să nu spui nimănui despre biruinţă – asta l-ar înfuria la culme pe vrăjmaş şi ţi-ai pierde puterea. Slava deşartă, de care ar fi cu neputinţă să scapi în atare situaţie, va deschide porţile fortăreţei tale duhovniceşti şi, după ce vei fi învins un singur duşman, vei fi nevoit acum să înfrunţi o întreagă mulţime. Dacă eşti învins, smereşte-te; însă nu fugi de la Dumnezeu şi nu fi îndărătnic. Grăbeşte-te să-ţi înmoi inima şi să o aduci la pocăinţă. Este imposibil să nu cădem, însă putem şi trebuie neapărat să ne ridicăm după ce am căzut. Când cineva care aleargă repede se împiedică de ceva, se ridică imediat şi-şi continuă nestingherit drumul până la ţintă. Caută să-l depăşeşti. Domnul nostru este ca o mamă care îşi ţine copilul de mână şi nu-l părăseşte, chiar dacă el deseori se împiedică şi cade.

În loc să paralizezi de deznădejde, mai bine să îți pregătești inima pentru nevoințe ascetice, învățând din căderea de față o lecție de smerenie și avertismentul de a nu păși prin locuri lunecoase, unde inevitabil vei cădea. Dacă nu strivești păcatul prin pocăință sinceră, atunci prinzând cât de cât putere înăuntrul tău te va târî fără putință de scăpare în adâncul mării păcatului. Păcatul te va stăpâni și vei fi nevoit să o iei iar de la capăt, de la prima luptă. Însă Dumnezeu știe dacă acest lucru va mai fi posibil. Poate că, încredințându-te păcatului, vei trece dincolo de hotarul convertirii tale și nu vei mai găsi nici măcar un adevăr care să-ți zguduie și să-ți străpungă inima. Poate nu ți se va mai da harul. Atunci vei fi socotit deja printre cei osândiți la chinurile veșnice.

Regulile războiului nu sunt aceleași pentru toți

Referitor la aceste reguli ale războiului trebuie remarcat în general că ele nu sunt în sinea lor nimic altceva decât o folosire a tuturor armelor în cazurile particulare și că din această cauză e imposibil să le înfățișăm pe toate. Problema războiului lăuntric este tainică și de nepătruns. Modurile lui de desfășurare sunt neînchipuit de variate, iar luptătorii sunt, la rândul lor, nenumărați. Unul este biruit de un lucru, altul se biruie de altceva.

De aceea este imposibil să întocmim un set de reguli pentru fiecare. Cel care își poate întocmi cele mai potrivite reguli este însuși luptătorul. Experiența este cel mai bun învățător – avem nevoie doar de dorința plină de râvnă de a ne birui pe noi înșine. Primii asceți nu au studiat din cărți, însă cu toate acestea ei întruchipează simbolul desăvârșitei biruințe. Mai mult, să nu se bizuie cineva prea mult pe aceste

reguli, ele fiind doar nişte schiţe exterioare. Care este esenţa problemei va afla fiecare prin propria experienţă, când va începe să lupte pe faţă cu duşmanul. Iar în această lucrare, singurii îndrumători vor fi simţirea cea bună proprie şi lăsarea în voia lui Dumnezeu.

În fiecare persoană există o cale lăuntrică a vieţii duhovniceşti, care ne aduce aminte de anticele catacombe, extrem de tainice şi de întortocheate. La intrarea în ele, cel încercat primeşte câteva instrucţiuni despre însuşirile generale ale catacombei – să facă aşa aici, să procedeze astfel dincolo, să urmeze un anumit semn aici şi acolo un altul; dar apoi este lăsat singur în bezna catacombelor, uneori având cu sine doar lumina firavă a unui sfeşnic. Totul depinde de prezenţa sa de spirit, de simţirea cea bună şi de luare-aminte precum şi de călăuzirea nevăzută. Şi viaţa creştinească lăuntrică este învăluită într-o asemenea taină. Aici fiecare merge singur, chiar dacă este înconjurat de reguli nenumărate. Imboldurile inimii şi mai ales indiciile harului sunt singurele călăuze statornice, neamăgitoare şi nedespărţite în acest război cu sine însuşi. Orice altceva îl va abandona.

Lupta cu fiecare gând în parte

Aşa este războiul cu fiecare patimă, poftă şi gând. Căci patimile, poftele şi gândurile sunt toate diferite. În consecinţă, nu este neapărată nevoie să intrăm în toate amănuntele războiului cu fiecare gând în parte. Vom face doar câteva observaţii:

1) Există gânduri *subţiri* şi gânduri foarte subţiri; există gânduri grosiere şi foarte grosiere. Pe acestea din urmă le poate simţi oricine; primele însă se strecoară pe neobservate

în clipa sălăşluirii lor în inimă, vădindu-se mai târziu prin lucrare. Ele par a fi mai degrabă altceva decât ceea ce sunt ele de fapt. Ar trebui, prin urmare, să nu te mai încrezi în propria-ţi linişte, bunătate şi curăţie nici măcar o iotă, ci întotdeauna să fii prudent în ceea ce le priveşte; urmăreşte cu atenţie mersul treburilor şi vezi ce gânduri le însoţesc şi cu care gânduri se isprăvesc pentru ca prin aceasta să le judeci pe cele ce s-au furişat de la început în inimă. Pe lângă toate acestea, e foarte bine să avem un prieten de încredere – un ochi scrutător va observa de îndată din afară ceea ce se ascunde în noi, deşi noi s-ar putea să nu băgăm de seamă. Când vorbim de gânduri foarte subţiri, nu ne referim numai la cele ale duhului. Gândurile pot veni şi dinspre suflet şi dinspre trup. Însuşirea lor caracteristică este subtilitatea, furişarea în adâncuri, astfel încât persoana crede că lucrează în curăţie, fără vreo întinăciune a patimilor, când de fapt lucrează din patimă. Pricina acestei [înşelăciuni] este încă nepovăţuita curăţie a inimii, sau, mai exact, o discernere deocamdată puţin sporită între ceea ce este firesc şi ceea ce este nefiresc. Când acestea vor spori, gândul subţire şi foarte subţire va deveni grosier şi foarte grosier, fiindcă atenţia va fi ascuţită de experienţă şi va învăţa simţămintele inimii să discearnă binele şi răul.

2) Sunt gânduri, pofte şi patimi care vin pe neaşteptate sub chipul unor tulburări trecătoare dar sunt şi unele cu mult mai statornice, care ţin zile, luni sau chiar ani la rând. Cele dintâi sunt uşoare, cu toate acestea nu trebuie trecute cu vederea. Să fim cu multă luare-aminte însă nu atât la ele, cât la înşiruirea lor. Vrăjmaşul are o lege a lui – nu ne atacă de la început cu patima întreagă, ci ne-o înrădăcinează printr-un gând şi prin deasa repetare a lui. Poate că primul gând l-am izgonit cu mânie, însă un al doilea şi un al treilea le primim

cu mai mare îngăduință și atunci se naște pofta și patima; iar de aici mai e un pas până la învoire și făptuire. Aceste gânduri care vin fără de încetare sunt împovărătoare și ucigătoare. Lor, mai mult decât oricăror altora, le aparține numele de *ispititoare*. Despre acestea se cuvine să știm că nu sunt de la fire – deși după trăsături sunt asemănătoare cu ea – ci sunt întotdeauna de la cel viclean. Domnul le îngăduie anume pentru a ne curăți, pentru a ne încerca și a ne întări dragostea, credința și statornicia și pentru a plăsmui cu mai multă înțelegere omul lăuntric. De aceea trebuie să le răbdăm cu bucurie, chiar dacă sunt prea pline de amărăciune pentru o inimă în care s-a pogorât harul de curând. Acestea sunt de fapt ispite precum: hula, deznădejdea și necredința. Lucrul de căpetenie este să nu înclinăm spre ele, să nu le primim și să ținem inima neînrobită de ele, separându-le de noi înșine și de libertatea noastră de a gândi și de a crede.

3) Gândurile cu care trebuie să ne luptăm nu sunt întotdeauna rele; de multe ori, ele pot să pară bune, iar cel mai adesea par inofensive. Cu privire la cele nelegiuite există o singură regulă – să le izgonim de îndată. Celelalte două [feluri de gânduri] trebuie judecate sau cântărite. După cum arată și virtutea de toți lăudată a deosebirii gândurilor, adică [de a ști] pe care să le primim și pe care să le izgonim, nu se poate întocmi o lege pentru așa ceva. Să afle fiecare din propria experiență, pentru că nu vom întâlni niciodată un om ale cărui reguli să poată fi aplicate întocmai de noi, în orice împrejurare ne-am găsi. Mai bine e să procedezi așa: să-ți stabilești o ordine a lucrurilor – să te ții de ea și să izgonești tot lucrul nou se ivește, oricât de bun ar părea el. Chiar dacă un gând nu are nimic rău în sine sau în urmările lui, nu te mișca spre dânsul de îndată, ci rabdă o vreme, pentru a nu face nimic pripit. Unii au așteptat cinci ani de zile până au împlinit

un gând. Legea cea mai importantă este aceasta: să nu te încrezi în mintea şi în inima ta şi să mărturiseşti fiecare gând părintelui tău duhovnicesc. Nesocotirea acestei legi a fost dintotdeauna şi încă este pricina înşelăciunilor şi a căderilor mari.

4) Gândul cel rău ispiteşte, pe când cel ce pare a fi bun amăgeşte, aşa încât cel ce este biruit de primul se socoteşte printre cei ce au păcătuit sau au căzut, însă dar cel ce se biruie de al doilea se află într-o stare de amăgire; este oare cu putinţă să zugrăveşti toate înşelările, cu începuturile şi însuşirile lor? Trăsătura lor de căpetenie este aceea că persoana în cauză se socoteşte cu toată tăria a fi ceva ce de fapt nu este – crede de pildă, că este chemată să-i înveţe pe alţii sau are darul unei vieţi nemaiauzite etc. Rădăcina şi izvorul acestor păreri de sine este gândul foarte subţire că „eu sunt ceva şi încă ceva însemnat". Cel ce e nimic şi praf şi cenuşă cugetă despre sine că ar fi ceva, iar vrăjmaşul se alipeşte de această închipuire de sine foarte subţire şi-l prinde în mrejele sale viclene pe om. Pe lângă acestea, fiecare gând subţire de care nu ne dăm seama ne ţine în înşelare, iar noi credem că de fapt suntem călăuziţi de un gând bun şi evlavios. Acestea fiind spuse, putem afirma fără putinţă de tăgadă că nu este minut în care noi să nu zăcem în *înşelare*; umblăm printre fantome şi suntem ademeniţi şi înrobiţi de ele într-un chip sau altul; şi asta se întâmplă din pricină că răul sălăşluieşte încă în noi, nefiind izgonit, pe când binele este pe dinafară, motiv pentru care ochii noştri [lăuntrici] sunt înceţoşaţi.

5) Este bine ca la început să adunăm cunoştinţe despre fiecare gând în parte, adică să le pricepem obârşia, urmările şi mijloacele de a le alunga. Ne vom întocmi astfel un veritabil depozit de muniţie, foarte trebuincios pe timp de război – adică în cazul în care nu izbutim să izgonim gândul prin ură,

iar el începe să-şi facă lucrarea-i blestemată, ispitindu-ne şi convingându-ne, iar noi trebuie să-i punem în faţă ceva care să-i arate netemeinicia. Însă pentru a reuşi să facem aşa ceva, trebuie să avem gânduri de rezervă. În privinţa celor de mai sus, Sfinţii Părinţi au ales *opt* patimi de căpetenie şi au înfăţişat pilde de care se poate folosi oricine vrea să le biruie. Acestea nu sunt singura muniţie de război, dar constituie arma lui cea mai importantă. În alte scrieri putem găsi descrierea altor patimi şi regulile potrivite lor. Cea mai importantă colecţie de asemenea învăţăminte se află la Sfântul Ioan Scărarul.

6) Există gânduri trupeşti, gânduri sufleteşti şi gânduri duhovniceşti. Este limpede pentru oricine că ele pot ataca toate laolaltă, dar că, în mod firesc, la început le simţim mai lesne pe cele trupeşti, în vreme ce gândurile sufleteşti şi duhovniceşti se vădesc mai târziu. Nevoitorul trebuie să ştie să-şi schimbe poziţiile de luptă potrivit cu fiecare dintre ele. Trebuie să facă astfel pentru ca nu cumva, biruindu-şi trupul, să se facă fără de grijă din pricina unui simţământ de siguranţă şi să fie biruit de aceea de propriu-i; cel cu sufletul împăcat poate fi lovit în duh. În general, atâta vreme cât avem suflare, lupta nu se curmă, deşi poate conteni chiar pentru o perioadă mai îndelungată.

7) Avva Dorotei spune: „Sunt [din aceia] care lucrează patima, [din aceia] care se luptă cu patimile, şi [din aceia] care le biruie”[50]. Cei dintâi păcătuiesc, cei din mijloc au purces pe drumul curăţirii de sine, iar cei din urmă sunt aproape de nepătimire. Cu cât este mai înverşunată împotrivirea cuiva

---

[50] Avva Dorotei, *Învăţături şi scrisori de suflet folositoare*, 1997, Ed. Bunavestire, Bacău, Cuvântul 11: *Să tăiem patimile degrabă până nu ne obişnuim cu ele*, pp. 90-99.

față de o patimă – neîngăduind nici măcar un gând şi cu atât mai puțin pofta şi îndulcirea în ea, ci dezrădăcinându-le grabnic pe acestea din inimă dacă au intrat, deşteptându-şi întotdeauna un simțământ potrivnic – cu atât mai repede va dobândi curăția. Cu cât este cineva mai îngăduitor şi cu cât se cruță mai mult, cu atât osteneala se lungeşte fiind presărată de opriri şi porniri dezordonate. Această stare a lucrurilor este hrănită de mila de sine, adică de nedezlipirea de patimi. Cruțându-se şi miluindu-se pe sine, omul îl odihneşte pe adevăratul duşman şi devine propriul său adversar.

8) Urmarea războiului poate fi o minte lipsită de gânduri, o inimă neînrobită de patimi şi o voință descătuşată de înclinările păcătoase. Când acestea apar în suflet, omul a ajuns la nepătimire. Ființa lui lăuntrică se transformă într-o oglindă curată în care se reflectă lucrurile duhovniceşti.

9) Războiul minții cu gândurile, poftele şi patimile nu trebuie privit ca fiind unicul mijloc – prin care se înlocuiesc şi se înlătură toate celelalte – de curățire a întinăciunilor noastre, cu toate că este de o importanță covârşitoare şi de neînlăturat, având în el o [mare] putere de cucerire. El trebuie pus neapărat în legătură cu *războiul neîncetat cu patimile* sau cu dezrădăcinarea, stingerea şi îndepărtarea lor prin lucruri opuse. Pricina este că lucrarea pătimaşă a pătruns puterile noastre firești; şi aceasta deoarece noi am lucrat în chip pătimaş. Fiecare lucrare pătimaşă a mai vărsat un strop de patimă în puterile noastre, iar toate lucrările împreună au umplut puterile noastre de patimi, precum apa îmbibă un burete sau mirosul intră într-o haină.

Prin urmare, pentru a stoarce toată patima e necesar să lucrăm prin cele potrivnice ei, astfel încât fiecare faptă care pătrunde în puteri să izgonească partea corespunzătoare de patimă. Săvârşirea a cât mai multe fapte de acest fel va sili

toată patima să iasă afară. Această metodă, dacă se foloseşte cum trebuie, este atât de puternică încât, după ce-o vei fi folosit de mai multe ori, vei simți deja slăbirea patimilor, uşurință şi libertate, cât şi o anumită lumină în suflet. Războiul minții nu face decât să alunge patimile din conştiință; totuşi patima rămâne ascunsă şi încă vie. Şi atunci faptele potrivnice vin să zdrobească capul şarpelui. Totuşi, aceasta nu înseamnă că poți curma de acum războiul minții. El trebuie să continue într-o strânsă împreună-lucrare cu săvârşirea faptelor potrivnice, pentru că altminteri poate rămâne cu desăvârşire sterp, putând chiar să înmulțească patimile în loc să le împuțineze, deoarece de făptuirea potrivnică unei patimi se poate lipi o alta. De pildă, postul se poate însoți cu slava deşartă. Dacă nu ne dăm seama de aceasta, atunci toată truda noastră va fi zadarnică. Războiul minții împreună cu războiul activ vor lovi patima şi dinăuntru şi din afară şi o vor nimici la fel de repede precum piere un duşman împresurat şi atacat şi din față şi din spate.

10) În această luptă susținută de îndreptare a noastră trebuie să ținem seama de rânduiala şi ordinea binecunoscute şi, clădind această structură, să ne îndreptăm atenția asupra firii patimilor, şi în general, asupra caracterului nevoitorului şi asupra faptelor bune menite să susțină această activitate. În primul caz trebuie să avem drept țintă patimile de căpetenie: iubirea de plăceri, iubirea de arginți şi cugetarea trufaşă. Apoi să ne nevoim în necruțarea şi mânia față de sine, în supunerea față de alții şi în a ne socoti pe noi înşine a fi nimic (vezi Sfântul Varsanufie). Sfinții, care s-au nevoit fără încetare pentru a se curăți, au privit acest fel de lucrare ca fiind prima treaptă. Pe cea de-a doua treaptă se află patima cea mai mare pe care o lucrează cineva şi care se vădeşte pe sine în vremea convertirii, atunci când omul vine la cunoaşterea

propriei păcătoşenii şi se pocăieşte. Făgăduind să nu mai păcătuiască, mai ales asupra acestei patimi este concentrată atenţia nevoitorului.

De aceea, chiar şi după convertire patima principală trebuie să fie cea mai apropiată ţintă a luptei împotriva păcatului care are sălaş în noi. Ea atrage la sine toate celelalte patimi, ca şi cum le-ar lega de sine sau le-ar da prin sine un punct de sprijin. Putem vădi celelalte patimi doar slăbind şi biruind patima principală, urmând apoi să le risipim pe toate odată. Trebuie să ne îndreptăm de la început toate forţele împotriva ei şi aceasta mai cu seamă din pricina faptului că în acest moment avem multă ură faţă de ea, ură din care vine şi puterea de a i ne împotrivi. Iar fără a o zdrobi pe aceasta dintâi, nu vom putea să le biruim pe celelalte. Pe a treia treaptă este de la sine înţeleasă necesitatea respectării unei rânduieli a faptelor celor după Dumnezeu. Astfel, chiar de la început se duce război împotriva patimilor precumpănitoare, mai târziu împotriva izvorului lor, iar apoi, când toate sunt îngenuncheate, virtutea este slobodă să caute resturile oştirii duşmane, după propriul său discernământ şi mai ales după imboldurile lăuntrice. Trebuie să ne luptăm mai întâi cu patima care se deşteaptă şi se vădeşte pe sine.

Acestea sunt scopurile luptei şi ele trebuie împlinite după rânduiala cunoscută. Pe lângă respectarea rânduielii arătate mai sus, însăşi împotrivirea trebuie să se supună unei creşteri treptate, după o anumită împărţire dreaptă, astfel încât să nu alergi de la un lucru la altul, asemenea celui risipit. Altminteri vei semăna în sufletul tău trufia şi nu vei dobândi nici roade adevărate. Cu cât lucrezi cu mai multă hotărâre şi stăruinţă, cu atât vei fi mai aproape de deznodământ şi de pacea sufletească. Stăruie în lucrarea pe care ai început-o până se vor ivi şi roadele, fiindcă sfârşitul este cel care încu-

nunează toată nevoința. Şi nevoitorul să ia aminte la tot ceea ce îi arată experiența sa într-ale ostenelii duhovniceşti. Se pare că aşa se desfăşoară lucrurile: imediat după convertire se duce un război activ cu patimile; îndată după el sau împreună cu el se face şi lupta lăuntrică. Mai târziu ele se întăresc şi sporesc reciproc – crescând nevoința lăuntrică, sporeşte pe potriva ei şi cea exterioară şi întărindu-se cea exterioară se întăreşte de asemenea şi cea lăuntrică; în sfârşit, când amândouă sunt îndeajuns de puternice, nevoitorului îi vin gânduri despre osteneli şi fapte ascetice care să stârpească definitiv patimile şi să le taie din rădăcină. Marile nevoințe şi lucrări ascetice nu trebuie luate asupră-ne după cum ne taie capul şi nici nu trebuie să-i sfătuim pe alții să se dedea lor. Trebuie înaintat pas cu pas, crescând şi întărindu-ți treptat puterea, astfel încât nevoințele să sporească o dată cu sporirea puterii şi îndemânării tale duhovniceşti. Altminteri lucrarea ta va semăna cu un petic nou [cusut] la o haină veche. Cerința nevoinței trebuie să vină dinăuntru, aşa cum uneori se întâmplă ca tratamentul medical să fie reglat cu mai multă acuratețe de nevoile şi sensibilitatea pacientului.

11) Lupta minții şi cea activă împotriva patimilor sunt prin sine aprige; însă cu mult mai mult este încununată de biruință şi de roade şi cu mult mai grabnic decurge ea atunci când o săvârşim sub povățuirea altcuiva. S-ar putea întâmpla să nu zăreşti întotdeauna duşmanul în războiul minții, sau să nu fii în stare să-l biruieşti şi să-ți menții râvna şi hotărârea, sau, mai cu seamă, în amândouă situațiile nu vei dispune de un plan sau de o schiță pregătitoare, după care să te orientezi în timpul luptei. Este efectiv imposibil să împlineşti aşa ceva de unul singur. Toți avem nevoie de cineva care să privească din afară cele prezente şi cele viitoare ale noastre.

Iată de ce a te încredința povățuirii unui părinte duhovnicesc trebuie socotită drept cea mai bună şi cea mai sporni-că metodă pentru îndreptarea noastră. Povățuitorul va aplica pe noi şi în noi aceeaşi metodă: războiul minții şi cel activ; dar, lucrul care este cel mai important, se va folosi de ea după propria lui judecată, după planul său, luând aminte la toate cărările şi răspântiile şi având în vedere scopul. Aşadar, dacă doreşti şi cauți curăția, roagă-te fierbinte Domnului să-ți descopere un părinte şi o călăuză şi, o dată ce l-ai aflat, mărturiseşte-i tot ceea ce vezi şi cunoşti tu despre tine. Apoi încredințează-te lui; ascultă-l întru toate cele din afară şi dinăuntru. Lasă-te în mâinile lui precum un material brut, astfel încât să plăsmuiască din el un locaş al Domnului, o făptură nouă. Făcând astfel, aruncă de la tine orice grijă de sine şi adăposteşte-te sub aripa părintelui tău. Lasă-l pe el să te călăuzească unde şi cum va voi; lasă-l să te îndrume să faci ce, când şi unde va voi. Nouă ne revine să îl ascultăm fără cârtire, fără a mărunți tot ceea ce face, cu credință şi cu bucurie, descoperindu-i pe deplin conştiința sau cunoaşterea gândurilor, dorințelor, patimilor, faptelor şi cuvintelor noastre, adică a tot ceea ce ni se întâmplă sau săvârşim noi. Asta îl va ajuta să-şi dea seama unde ne aflăm şi în ce stare lăuntrică suntem şi-i va da un punct de sprijin cât mai solid pentru povățuirea şi lucrarea pe care ne-o va rândui.[51]

Descoperirea gândurilor şi ascultarea față de un bătrân sunt cele mai puternice lucrări pentru stârpirea patimilor şi biruirea demonilor. De fiecare dată când ne mărturisim gândurile şi lucrăm întocmai după sfatul, pe care îl primim, facem ca şi cum am curăți rănile şi am schimba pansamentul.

---

[51] Întreaga scriere a Sfântului Varsanufie vorbeşte despre aceasta [n. tr. în engleză].

Un tratament extrem de eficient! Cel ce şi-a mărturisit gândurile scoate afară toată necurăţia şi, prin ascultare, primeşte o comoară nouă, neîntinată – merinde întăritoare şi sevă curată. Se aseamănă celui care vomită hrana stricată şi primeşte apoi mâncare bună, sănătoasă. Dar, ceea ce este cel mai important, această lucrare taie de la rădăcină patima egoismului, a «*eu*»-lui. Cel ce se luptă de unul singur, conduce *el însuşi* atacurile, astfel încât în timp ce luptă pe de o parte cu egoismul, pe de altă parte cumva îl hrăneşte. Prin ascultarea faţă de un povăţuitor, «*eu*»-l nostru propriu şi voinţa lui se risipesc şi din cauza aceasta şi patimile îşi pierd orice sprijin. Se apropie şi lovesc în mod dezordonat, fără nici o rânduială; chiar şi în aceste condiţii, ambiţiile lor viclene sunt vădite şi zădărnicite prin faptul că se află în câmp deschis. În general, acesta este mijlocul cel mai puternic pentru a stârpi patimile şi a aduce pe cineva cât mai grabnic la [starea de] curăţie.

Aici este cuprinsă toată experienţa Părinţilor şi se pot aduce nenumărate exemple. Se cuvine să insistăm asupra faptului că este cu atât mai bine pentru tine, cu cât îţi găseşti mai repede un povăţuitor, după convertire. Atunci râvna este arzătoare şi gata de orice, iar un părinte înţelept poate face orice cu ea, mai ales atâta timp cât lucrarea călăuzită de voia proprie – care dă naştere la îndărătnicie, neîncredere, dorinţa de a-i îndrepta pe alţii şi o tendinţă de a „ajusta" sfaturile duhovnicului – n-a apucat să prindă rădăcini. Cel ce s-a îmbolnăvit deja de acestea şi şi-a ales un povăţuitor trebuie să se lase mai întâi vindecat pentru a putea ajunge la starea de fiu adevărat, care să fie format. Este o nenorocire când sufletul s-a obişnuit să facă totul după propria raţiune şi voinţă.

12) În fine, o curăţire desăvârşită a întregii noastre fiinţe, o purificare prin foc este săvârşită de către Însuşi Domnul. Aceasta se petrece în afară prin necazuri, iar înăuntru

prin lacrimi. Nu putem spune că aceste lucrări curățitoare apar numai la sfârşit şi nu şi mai înainte. Nu, ele se nasc încă de la început şi însoțesc omul în chipul feluritelor întâmplări amare şi al umilirilor inimii şi cu cât sporeşte omul [lăuntric] cu cât se întețesc şi ele. Însă Domnul este Cel Care le aduce peste noi, îngăduindu-le şi, ca să zicem aşa, binecuvântându-le spre a ne fi de folos în înfăptuirea tuturor lucrărilor noastre lăuntrice şi exterioare. Înspre sfârşit, El le rânduieşte dinadins, ne dă lacrimi şi aduce necazurile şi scârbele – fie toate dintr-odată, fie una după alta, mai întâi lacrimile sau necazurile, fie numai una din acestea pentru o persoană şi cealaltă pentru altă persoană. Necazurile sunt focul, iar lacrimile sunt apa. Acesta este Botezul prin *foc* şi prin *apă*, despre care Sfântul Isaac Sirul spune că este întruchipat prin urcarea pe Cruce, sau este răstignirea din urmă a omului celui vechi. Această clipă, se spune, este timpul marii încercări, precum cea pătimită de Avraam care şi-a adus fiul spre a fi jertfit. Mintea este acoperită de pâclă, inima se zbate în chinuri răscolitoare; deasupra este aşteptarea mâniei, dedesubt este pregătit iadul. Omul se vede pe sine pierind, atârnând deasupra hăului. Unii trec peste acest moment plini de biruință, alții cedează şi cad, întorcându-se pentru a reîncepe urcuşul acestui deal. Cel ce a urcat şi această treaptă, ca şi cei ce s-au înălțat la cer, nu mai este pământesc, ci ceresc; Duhul lui Dumnezeu Se sălăşluieşte în ei şi îi poartă asemenea roților din vederea lui Iezechiel [N. tr.: Iezechiel 1]. Dumnezeu Se mişcă întru ei. Starea lor este mai presus de puterea minții, nu poate fi cunoscută decât prin experiență şi de aceea cei care au trăit-o nu vorbesc despre ea – nu este de folos altora şi poate fi chiar vătămătoare.

Alte mijloace de purificare: necazuri şi întâmplări neplăcute trimise de Dumnezeu

Aşa stau lucrurile la sfârşit. Până atunci, necazurile necontenite, situațiile neplăcute trimise de Dumnezeu şi un duh de pocăință dăruit tot de la El trebuie să fie împreună cu alte mijloace, cele mai puternice căi de curățire [a firii înrobite de păcat]. Ele au aceeaşi putere cu cea a unui povățuitor duhovnicesc, iar în lipsa lui îi pot ține locul într-un chip mulțumitor; de fapt, pentru cel ce crede şi este şi smerit chiar îl înlocuieşte. Pentru că în acest caz Dumnezeu Însuşi este călăuzitorul şi povățuitorul şi El este, fără putință de tăgadă, mai înțelept decât tot omul. Sfântul Isaac Sirul zugrăveşte în amănunt modul în care Dumnezeu îl călăuzeşte pe om prin necazuri din ce în ce mai curățitoare şi în care El aprinde duhul de pocăință în acesta. De la noi nu se cere decât credință în purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi să primim cu întărire, cu bucurie şi cu mulțumire tot ceea ce El ne trimite. Unde sufletul nu este întărit în asemenea simțăminte, necazurile şi întâmplările amare îşi pierd toată puterea de a curăți, neputând să pătrundă în inimă şi în adâncuri. Aceasta cu privire la necazuri.

Zdrobirea presupune cunoaşterea amănunțită a păcatelor şi a tulburărilor şi o dobândim atât printr-o atentă veghere asupra noastră şi a ceea ce se petrece înăuntru, cât şi prin deasa spovedanie făcută cu pocăință şi durere pentru păcatele săvârşite. Fără necazurile din afară, este cu anevoie pentru cineva să reziste nebiruit de mândrie şi de părerea de sine; şi fără zdrobirea inimii, cum (vei putea lepăda) oare de la tine

egoismul lăuntric al fariseicei îndreptățiri de sine?[52] Cel ce nu rabdă necazurile este socotit de Apostol preadesfrânat. Întrucât nu e în puterea noastră ci în mâinile lui Dumnezeu să rânduiască scârbele din afară, să nu le cerem, pentru că puterea noastră de a le suferi cu răbdare nu este sigură. Totuşi, să nu arătăm nepăsare față de zdrobirea lăuntrică. Ea se află mai mult de jumătate în mâinile noastre şi nu este oprit a ne ruga pentru ele.

Aşadar sileşte-te pe cât îți îngăduie înțelepciunea şi pe cât îți este cu putință. Smereşte-te cât mai des cu putință înaintea lui Dumnezeu, aruncându-te cu pocăință înaintea Lui şi rugându-L să Se milostivească de tine. Văzând ostenelile tale, El îți va dărui zdrobire necontenită şi, dacă e de trebuință, un şuvoi nestăvilit de lacrimi prin care fața sufletului tău se va spăla şi în cele din urmă se va curăți. Biruința [astfel dobândită] nu trebuie să nască în noi bizuirea pe sine şi trâmbițarea de sine, ci să ducă la trezvie – poate că arătarea biruinței înseamnă de fapt că Domnul te-a şi lepădat ca pe ceva netrebnic. Mai degrabă trebuie să aprindă în noi râvna aprinsă pentru zdrobirea inimii, care este o jertfă întotdeauna bineprimită de Dumnezeu. Se poate chiar afirma că, atunci când nu ai parte de necazuri din afară, se cuvine să ai parte de strâmtorare lăuntrică, la care te cheamă Însuşi Dumnezeu. De asemenea, este adevărat că El dăruieşte alinare celui ce trece prin scârbele cele din afară – clipe de negrăită bucurie care te fac să uiți de toate necazurile, îți tămăduiesc rănile şi îți alungă plânsul şi întristarea. Revărsarea milei dumnezeieşti poate – sau nu – fi însoțită de lacrimi. Cel mai

---

[52] Necazurile din afară, lacrimile şi zdrobirea [inimii] sunt lăudate în toate omiliile Sfântului Isaac Sirul.

important este să plângi înaintea Domnului pentru necurăția ta.

Concluzie

Acestea sunt toate mijloacele prin care patimile sunt dezrădăcinate din noi – fie prin propria noastră osteneală a minții sau prin povățuitorii pe care îi aflăm, fie prin lucrarea nemijlocită a Domnului Însuşi. Am arătat deja că fără războiul lăuntric cu gândurile, lupta exterioară nu are cum să fie încununată de biruință; la fel stau lucrurile atât în privința războiului dus sub călăuzirea unui părinte duhovnicesc cât şi a curățirii săvârşite de către pronia divină. Prin urmare, lupta lăuntrică trebuie să fie necurmată şi neschimbată. Ea nu este grozav de puternică prin sine însăşi dar atunci când lipseşte, toate celelalte mijloace sunt nelucrătoare şi nefolositoare. Tipicarii şi cei ce suferă, cei ce plâng şi cei aflați sub ascultare au pierit şi pier încă din pricina unei insuficiente lupte lăuntrice sau paze a minții. Dacă, pe lângă toate acestea, îți aduci aminte de toate cele ce s-au spus până aici cu privire la aplicarea lucrării lăuntrice, că tocmai într-însa se află scopul şi puterea nevoinței exterioare, atunci se vădeşte întreaga însemnătate a puterii lucrării lăuntrice şi oricine poate vedea [cu uşurință] că ea este rodul, temelia şi scopul tuturor nevoințelor ascetice. Putem rezuma întreaga noastră lucrare în următoarea formulare: după ce te-ai adunat înlăuntru, deşteaptă-ți conştiința duhovnicească şi lucrarea vieții duhovniceşti şi, în această stare, umblă potrivit cu planul lucrării din afară, sub îndrumarea unui părinte duhovnicesc sau a Providenței. Observă şi urmăreşte cu multă asprime şi luare-aminte încordată tot ceea ce se petrece înlăuntrul tău. De îndată ce îşi iteşte capul vreo mişcare pătimaşă, izgoneşte-o şi

zdrobeşte-o şi cu gândul şi cu fapta, neuitând fireşte să reîncălzeşti un duh lăuntric de străpungere şi de durere pentru păcatele tale.

Toată atenţia ascetului trebuie concentrată asupra acestui lucru, astfel încât, în cursul nevoinţelor ascetice, să nu fie risipit sau să se facă asemenea unuia înlănţuit sau împresurat de propriile sale gânduri. A lucra într-o asemenea adunare lăuntrică şi păzire a inimii înseamnă a lucra cu trezvie, iar ştiinţa acestei lucrări este [de fapt] ştiinţa trezviei. Acum putem pricepe motivul pentru care toţi asceţii socoteau trezvia ca fiind cea mai de seamă dintre toate virtuţile ascetice, şi pentru care oricine este lipsit de ea este sterp. De aceea, ea trebuie să fie accentuată în mod deosebit. Am vorbit despre ea, dar acela a fost numai începutul. A fost amintită mai înainte pentru a arăta că cel ce se nevoieşte nu trebuie să înceapă lucrarea împotrivirii de sine şi a silirii de sine altfel decât dinlăuntru înspre afară, sau, mai bine spus, să umble în trezvie, întărindu-se lăuntric. Acum vom lua acelaşi punct de plecare şi vom porni pe scara dumnezeiescului urcuş, pentru că acesta din urmă este scopul, iar toate lucrările cele exterioare sunt mijloacele [ajutătoare]. Cu alte cuvinte, trebuie să arătăm: tinderea cea mai dinăuntru către Dumnezeu a duhului ce petrece în nevoinţe ascetice, condiţiile unei cât mai grabnice apropieri de El şi starea celui ce s-a apropiat – sau, mai bine spus, a celui care este în stare de aşa ceva, întrucât apropierea [de cele cereşti] vine de la Dumnezeu.

VIII

Începutul urcuşului spre unirea deplină cu Dumnezeu

După ce s-a întărit lăuntric, cel convertit îşi îndreaptă toată puterea râvnei sale spre lucrarea îndreptării de sine, a curăţirii de patimi şi de întinăciune, spre dezrobirea puterilor sale şi spre întărirea lor în lucrarea celor bineplăcute lui Dumnezeu. În slujba acestei lucrări el îşi pune toată atenţia, osteneala şi timpul. În măsura în care s-a deprins cu această lucrare şi după treapta de desăvârşire a rânduielii şi întocmirii sale lăuntrice, el va pătrunde, în chip firesc, din ce în ce mai adânc în sine însuşi, adunându-se acolo şi punând început unei necurmate petreceri lăuntrice. Acesta este rostul nevoinţelor începătoare: intrarea înlăuntrul tău.

Deodată cu întărirea lăuntrică, omului i se descoperă încetul cu încetul scopul spre care el trebuie de fapt să tindă şi care până atunci a fost ascuns în dosul nenumăratelor griji. Dar, potrivit cu măsura înstrăinării noastre de tărâmul patimilor, acest scop se vădeşte în chip firesc ca fiind cel spre care îndreaptă toate strădaniile şi dorul duhului nostru, precum şi toate nevoinţele întreprinse sunt menite a-i lărgi orizontul. Acest scop şi strădanie sunt: năzuirea după Dumnezeu ca după cel mai mare bine şi aceasta este cu putinţă doar dacă nevoitorul a trăit simţământul dulceţei vieţii în Hristos, şi a văzut cât de bun este Domnul – şi din această pricină ea nu vine dintr-odată pe deplin. La început, omul este stăpânit de frică; el lucrează ca un rob, din datoria şi obligaţia pe care

le-a simțit sufletul său în clipa deșteptării prin har. Pe urmă frica slăbește și, fără să dispară, lasă loc simțământului de dulceață al lucrării pentru Domnul și unui sentiment de mângâiere și alinare. Acesta este începutul învierii sufletului întru Dumnezeu, pârguirea strălucitorului său țel. De îndată ce se ivește tânjirea, ea începe să sporească de la sine în interiorul acelei rânduieli în care s-a născut. Cu toate acestea, nevoitorul nu trebuie să o aștepte pentru a-și începe lucrarea. Nu, el însuși trebuie să lucreze după rânduiala înfățișată mai înainte, pentru a ajuta la o cât mai grabnică sporire a dorului [după Dumnezeu], iar majoritatea lucrărilor lăuntrice au drept scop tocmai aceasta. Totuși, toate nevoințele de acest fel, săvârșite fără a întrerupe concentrarea lăuntrică, pot susține pe nevoitor în tânjirea sa, îi grăbesc creșterea lui duhovnicească și îl întăresc în dorința sa de a dobândi toate bunătățile lui Dumnezeu și de a rândui toate spre slava Sa. Această lucrare trebuie descoperită în duhul, altminteri ea rămâne stearpă; mai ales acest lucru este important, deoarece omul nu poate purta asemenea povară fără puterea lăuntrică semănată în el. Astfel, nevoințele ascetice începătoare pot odrăsli dorul după Dumnezeu, dar este necesar să fie canalizate spre o anumită stare lăuntrică, pe care să o menținem în timpul nevoințelor în sine.

1. Urcușul spre Dumnezeu

Urcușul minții sau dorul ei către Dumnezeu sporește în măsura în care se întărește și lucrarea lăuntrică, care este pentru el asemenea unui pământ fertil, în care încolțește asemeni unei sămânțe și crește. De aceea, pentru a păstra această stare lăuntrică din care să se nască tânjirea cea după Dumnezeu, sunt de trebuință acestea:

1) Să-ți deprinzi mintea a viețui în prezența lui Dumnezeu. Să o silești să-L vadă neîncetat pe Dumnezeu, căci este aproape; și să se înalțe până la simțământul că ochii Lui te privesc. O asemenea deprindere este poarta care duce la Dumnezeu și cerul ce se descoperă minții.

2) Toate să le faci spre slava lui Dumnezeu și să nu năzuiești nimic altceva, în orice lucrare ai săvârși – fie ea lăuntrică sau exterioară; aceasta să fie măsura fiecărei lucrări începute și ea să poarte întipărită pecetea sa.

3) Să săvârșești totul cu conștiința că este voia lui Dumnezeu; lucrează călăuzit de voia Lui și supune-te ei întru toate, cu tot sufletul tău.[53] Făptuirea potrivit voinței lui Dumnezeu se întinde la toate ce i se întâmplă unui om. Orice ai face, silește-te să vezi că Dumnezeu cere lucrarea aceea de la tine; tot ceea ce ți se întâmplă, să primești ca din mâna Domnului. O persoană, un obiect, o întâmplare, bucuria, necazul – toate să fie primite cu bucurie și cu supunere plină de pace, de plăcere duhovnicească și de înflăcărare, neținând seama de împotrivirea firii.

Prin aceste lucrări duhovnicești, mintea va vedea din ce în ce mai limpede pe Dumnezeu și se va întări în vederea Lui. Te vei deprinde să rămâi cu mintea în contemplarea Lui și a nesfârșitelor Lui perfecțiuni. Această vedere se dă, de cele mai multe ori, în timp ce omul stă în rugăciune în prezența lui Dumnezeu și sporește tot prin această petrecere în rugăciune înaintea Lui. Ea este începutul în sine al urcușului spre unirea vie cu Dumnezeu.

Împreună cu vederea lui Dumnezeu se arată și se desăvârșește închinarea în duh, plină de evlavie, când duhul cade

---

[53] Citat din *Scara* Sfântului Ioan Scărarul. În limba rusă are referința 27, 66 iar în Filocalia rom. – neidentificat.

înaintea Lui şi, plin de durere şi cu simțământul nimicniciei sale, strigă către El, precum făptura către Ziditorul ei – nu simte durere ca şi cum ar fi fost îndepărtat şi batjocorit, ci are conştiința că Dumnezeu l-a primit, S-a milostivit de el şi l-a copleşit cu bunătățile Sale. De aici se va naşte o nebiruită chemare lăuntrică şi răpire către Dumnezeu.

Tânjirea după Dumnezeu este scopul; care la început există numai în intenție şi în căutare. Ea trebuie adusă la realitate şi făcută vie, aidoma unei chemări dulci, arzătoare şi nestăvilite. Numai o asemenea chemare poate mărturisi că suntem unde se cuvine să fim, că Dumnezeu ne primeşte şi că urcăm spre Dânsul. Când fierul este atras de către un magnet, înseamnă că forța magnetică a acționat asupra lui. La fel stau lucrurile şi pe tărâm duhovnicesc: este evident că Dumnezeu S-a atins de noi doar atunci când există o atracție vie, când duhul le disprețuieşte pe toate, ajunge la Dumnezeu şi se lasă inundat de El. Asta nu se întâmplă însă de la început. Râvnitorul după cele dumnezeieşti este în întregime întors către sine însuşi, deşi face aceasta pentru Dumnezeu. Însă vederea lui Dumnezeu este, în acest stadiu una rațională. Domnul nu l-a învrednicit încă să-L guste şi nici nevoitorul nu este în stare de aşa ceva, deoarece este necurat. El îi slujeşte lui Dumnezeu, ca să spunem aşa, fără să-L guste. Pe urmă, pe măsură ce inima se curățeşte şi se îndreaptă, începe să simtă o oarecare dulceață a vieții celei după Dumnezeu; viețuirea îi este plină de înflăcărare şi dragoste. Aceasta devine lucrul ce îl îndulceşte. Sufletul începe să se înstrăineze de toate lucrurile, simțind răceala pe care o emană, şi să năzuiască spre Dumnezeu Care îl încălzeşte. Sămânța năzuirii către Dumnezeu este sădită de către harul dumnezeiesc în duhul osârduitor şi încolțeşte şi se dezvoltă prin pogorârea şi povățuirea harului, în întocmirea arătată mai sus, de către

care este hrănită într-un chip care scapă uneori chiar şi lucrătorului însuşi.

Semnele acestei naşteri sunt: petrecerea plină de linişte, arzătoare şi nesilită înaintea lui Dumnezeu, însoţită de simţăminte de evlavie, cutremur, bucurie şi altele asemenea. Până acum duhul se silea să pătrundă înăuntru, iar acum s-a sălăşluit şi rămâne acolo. Omul se bucură să fie singur cu Dumnezeu fără a mai ieşi, departe de toţi ceilalţi, fără să dea nici o atenţie la cele ce se petrec în afara lui. El dobândeşte împărăţia lui Dumnezeu din lăuntrul său, care este acea *pace şi bucurie în Duhul Sfânt* (Romani 14, 17). O asemenea adâncire lăuntrică sau cufundare în Dumnezeu este numită şi linişte a minţii sau răpire către Dumnezeu; ele ne pot cerceta, dar ne şi pot părăsi de aceea scopul nostru este să le transformăm într-o stare permanentă. Îl avem pe Dumnezeu în noi atunci când duhul nostru se sălăşluieşte în Dumnezeu, deoarece nu este o unire raţională, ci o adâncire vie, liniştită şi înstrăinată în Dumnezeu. Aşa cum o rază de soare duce cu sine o picătură de rouă, tot aşa Domnul răpeşte duhul ce se atinge de El. *Duhul mi-a fost răpit*, zice Proorocul. Mulţi sfinţi au petrecut într-o necontenită stare de răpire către Dumnezeu, iar alţii au avut simţirea Duhului o vreme şi apoi au căzut. Astfel, începe să crească şi să se desăvârşească prin lucrarea harului dumnezeiesc, tânjirea cea după Dumnezeu sau unirea cu Dumnezeu în sufletul oricui Îl caută cu inimă curată, cu râvnă şi cu conştiinţă sinceră.

Condiţia esenţială pentru unirea cu Dumnezeu este curăţirea inimii, astfel încât să-L poată primi pe Dumnezeu, Cel ce o trage la Sine: cei curaţi cu inima vor vedea pe Dumnezeu (vezi Matei 5, 8). De aceea toate nevoinţele ascetice, exerciţiile şi lucrările arătate până aici sunt necesare şi indispensabile pentru pregătirea noastră de a-L primi pe Dumne-

zeu. Trebuie doar să fie săvârşite după rânduială şi în vederea atingerii acestui scop. Cel mai important lucru în această privință este trezvia inimii, întrucât inima este vistieria duhului osârduitor. Pentru ca faptele, exercițiile şi *podvig*-urile să fie mântuitoare, e necesar să-şi aibă obârşia înăuntru, căci biruința în luptă vine doar dinăuntru, şi aceasta deoarece cea mai nimerită cale de a aprinde dorul după Dumnezeu este cea lăuntrică. Prin urmare, nevoința lăuntrică este cel mai de seamă rod al unei vieți duhovniceşti autentic creştine şi, din această pricină, Sfinții Părinți o socotesc a fi singura cale către desăvârşire. *Luați aminte, privegheați şi vă rugați* (Marcu 13, 33), zice Domnul. Trezvia sau străjuirea inimii este nevoința cea mai însemnată. Toate cuvintele Sfinților Părinți se referă la străjuirea inimii – ea este neprețuită, deoarece ce este în inimă aceea iese în afară în chipul faptei.

Pasul decisiv către urcuşul spre Dumnezeu şi tinda unirii cu El este lăsarea desăvârşită în voia Lui; după săvârşirea acesteia, mai cu seamă Dumnezeu devine Cel Ce lucrează. În ce stă toată puterea sau ce nădăjduim? Nădăjduim să ne unim cu Dumnezeu, astfel încât să Se sălăşluiască şi să înceapă a umbla în noi, înveşmântând duhul nostru ca o haină, aşa încât tot El să fie şi Cel Care ne călăuzeşte rațiunea, voința şi sentimentele; şi *orice se doreşte şi se lucrează în noi* să fie opera Lui; El să lucreze totul în toate, iar noi să devenim unelte în mâinile Lui şi să ne umplem de El în gânduri, dorințe şi simțăminte, cuvinte şi fapte. Aceasta este ceea ce caută Dumnezeu, Stăpânitorul a toate fiindcă El singur lucrează totul în făpturile Sale şi prin ele. Orice duh care-şi înțelege chemarea trebuie să caute şi el asta.

Premisa sălăşluirii lăuntrice şi a împărăției lui Dumnezeu, sau a deşteptării dorinței să se facă voia Lui în toate, este renunțarea la propria libertate. O făptură înzestrată cu

voință liberă acționează sub propriile imbolduri lăuntrice, potrivit cu conștiința și determinarea ei, însă lucrurile n-ar trebui să stea așa. În împărăția lui Dumnezeu nu trebuie să fie vreo persoană care să acționeze de la sine; Dumnezeu trebuie să lucreze totul în toate. Acest lucru nu se poate petrece atâta timp cât libertatea se autodetermină – împotrivindu-se și respingând puterea lui Dumnezeu. Această împotrivire încăpățânată față de puterea lui Dumnezeu va înceta doar atunci când lucrarea și voința noastră, personală, liberă și care acționează de la sine vor îngenunchea înaintea Lui, când vom rosti cu hotărâre lăuntrică rugăciunea: „Fă Tu, Doamne, fă cu mine după voia Ta, căci sunt orb și neputincios".

În această clipă puterea lui Dumnezeu pătrunde în duhul omului și își începe lucrarea sa atotcuprinzătoare. Așadar, condiția unirii cu Dumnezeu este desăvârșita încredințare în mâinile Lui.

Încredințarea noastră în mâinile lui Dumnezeu este cea mai profundă și mai prețioasă faptă a noastră. Se petrece fulgerător, la fel ca toate celelalte, însă nu la fel se și dobândește, ci sporește treptat, pe parcursul unei perioade mai mari sau mai mici de timp, în funcție de posibilitățile și simțul cel bun al lucrătorului. Originea ei o aflăm la convertire, când este însămânțată, fiindcă atunci cel ce se pocăiește rostește neapărat și cuvintele acestea: „voi părăsi răul și voi lucra binele; numai să nu mă lipsești, Doamne, de ajutorul harului Tău". Cu această stare lăuntrică, creștinul pășește în arena nevoințelor ascetice și se ostenește cu multă osârdie, nădăjduind în ajutorul lui Dumnezeu. Însă este de la sine înțeles că râvna merge înainte, și apoi vine ajutorul.

Această ordine a lucrurilor este necesară și din punctul de vedere al stării sufletești a începătorului și din cel al pla-

nului lui Dumnezeu. Începătorul doreşte să se nevoiască pentru Domnul şi să-I slujească – şi se nevoieşte. Prin nevoinţa sa, el capătă nădejdea cea bună şi îndrăzneala de a-L privi, oarecum, pe Dumnezeu. E limpede însă că el nu trebuie să rămână pe această treaptă de început primă, ci, fără a slăbi râvna, să intre în ascultarea lui Dumnezeu, să-I asculte chemarea şi să se deprindă a lucra după îndemnurile şi dragostea faţă de Dumnezeu. Aşa se tâlcuiesc cuvintele Mântuitorului către Petru: *Când erai mai tânăr te încingeai singur şi umblai unde voiai; dar când vei îmbătrâni, vei întinde mâinile tale şi altul te va încinge şi te va duce unde nu voieşti* (Ioan 21, 18).

La început omul are râvnă, însă mai târziu spune: „Tu, Doamne, Cel ce ştii toate, lucrează mântuirea mea. Eu voi umbla ca unul legat oriunde mă va purta voia Ta." Aceasta este lăsarea necondiţionată în voia lui Dumnezeu. Este atât de impresionantă şi de frumoasă – şi atât de plină de roade! Din această pricină îl poate lega pe cineva de sine însuşi. Să fim însă cu luare-aminte la aceasta, fiindcă ne putem trezi în situaţia celui ce se trudeşte şi a cărui sudoare cade pe un pământ sterp – plin de nisip şi pietre, fără viaţă. După părăsirea acestei stări, nevoitorul trebuie să se sârguiască să ajungă la predarea în mâinile lui Dumnezeu. Ea poate spori – este adevărat – până la o anumită măsură în vremea primei lucrări. Cu toate acestea, nevoitorul trebuie să supravegheze această creştere şi să o înlesnească sau, mai bine, să o primească aşa cum a crescut şi a sporit ea. Şi în acest caz, Cel Care lucrează este tot Dumnezeu, pentru că fără El suntem nimic. Dar omul spune: „eu am ales, eu am dorit, eu m-am ostenit şi Dumnezeu mi-a ajutat". A dori, a alege şi a se osteni sunt de asemenea lucrări bune şi prin urmare dumnezeieşti; or omul crede

că izbânda se datorează propriei sale puteri, căpătate din strădaniile şi truda lui.

Astfel, urcuşul lăuntric de la râvnă la încredinţarea plină de osârdie nu este nimic altceva decât arătarea şi deslușirea în conştiinţa noastră a lucrării lui Dumnezeu în noi sau a lucrării mântuirii şi curăţirii sinelui. Osârduitorul este luminat spre înţelegerea acestei realităţi prin desele căderi de care are parte în ciuda tuturor eforturilor depuse, precum şi prin mari şi neaşteptate biruinţe, pe care le dobândeşte fără cine ştie ce multă încercare. Greşelile şi căderile sunt mai cu seamă înţeleptitoare, pentru că ele ne văduvesc de harul dumnezeiesc. Ne aduc la cugetul şi credinţa că suntem nimic, iar Dumnezeu şi harul Său cel atotputernic sunt totul.

Acesta este ultimul hotar pe care trebuie să-l depăşească cel ce se pregăteşte pentru lecţia încredinţării în voia lui Dumnezeu şi acest lucru nu e posibil până când nu ajunge la simţământul că este nimicnicie. El poate să facă după cum urmează: să observe modul în care feluritele fapte şi întâmplări vin peste el, pentru a vedea în ele puterea a lui Dumnezeu; cu credinţă tare, să se adâncească în legile îndreptării, până acolo încât să strige: *Tu, Cel ce pe toate le ştii, mântuieşte-mă*!; să vadă nenumăratele legiuni diavoleşti, căile tăinuite, bezna din faţa sa, răspântiile năucitoare şi căile neştiute ale lui Dumnezeu. Aceste pregătiri ale minţii primesc deosebită putere de la nevoitor prin: împărţirea averilor, supunerea la batjocora lumii (nebunia pentru Hristos), zăvorârea, sălăşluirea în pustie.

Acestea sunt momentele cruciale ale vieţii, în urma cărora nu ne mai putem întoarce decât spre Dumnezeu. Toţi cei care trec prin ele se încredinţează nemijlocit în mâinile Lui şi sunt primiţi de El. În această privinţă este nepreţuit ajutorul unui povăţuitor care, fără ca cel pe care îl povăţuieşte să fie

conştient de aceasta, să-l pună în asemenea situaţii, încât să scape teafăr numai cu ajutorul nevăzut al lui Dumnezeu. Părinţii din vechime spuneau: «bătrânul» trebuie să-i dea uceniculuí prilejuri de a câştiga cununi. Simţământul nimicniciei şi al predării în mâinile lui Dumnezeu sporeşte cel mai bine prin scârbe neîncetate şi mai cu seamă prin crucile extreme, rânduite de pronia divină, despre care am vorbit mai sus.

Cel ce s-a afierosit lui Dumnezeu sau a fost învrednicit de acest dar începe să lucreze cu El şi să petreacă în El. Voinţa liberă nu este nimicită; ea se manifestă pe deplin, pentru că predarea de sine nu este un act final şi irevocabil, ci este o lucrare repetată neîncetat. Nevoitorul se încredinţează lui Dumnezeu, Care îl primeşte şi lucrează în el sau prin puterile lui. Aceasta este viaţa duhului nostru celui dumnezeiesc şi adevărat. Cel ce se predă în voia Lui, primeşte ceva de la El şi lucrează potrivit cu ceea ce primeşte. Aceasta este unirea vie, vieţuirea în Dumnezeu, întărirea întru El a întregii noastre fiinţe: minte, inimă şi voinţă. Ea se iveşte în noi după măsura predării de sine. Cum însă această predare sporeşte treptat, chiar peste desfăşurarea primei lucrări, este cu neputinţă ca, în timpul săvârşirii ei, să nu se înalţe până la starea primirii de către Dumnezeu şi a petrecerii în El. Şi într-adevăr aşa este: primirea de către Dumnezeu se înalţă de la sine. Şi de această dată însă, se cere de la noi să colaborăm cu ea sau să sporim foarte grabnic. Locul unirii cu Dumnezeu sau tărâmul în care ea se dezvoltă şi se desăvârşeşte este rugăciunea duhovnicească a minţii. Rugătorul vieţuieşte în Dumnezeu şi prin urmare este în stare şi foarte pregătit pentru ca Dumnezeu să înceapă să-Şi facă locaş în El. Însă a te ruga astfel nu e totuna cu a spune rugăciuni. Este o lucrare duhovnicească deosebită, făcută numai cu povăţuire, şi sporeşte fără veste, atât pentru călăuzitor cât şi pentru cel călău-

zit. În ea constă, am putea spune, treapta ultimă a pravilelor de nevoință.[54] Pentru că, atunci când această rugăciune vine și se întărește, Dumnezeu e una cu duhul nostru. Regulile se referă doar la începutul ei, dar ce se întâmplă atunci când se desăvârșește este o taină, cu neputință de văzut, precum era Moise în spatele norului.

2. Unirea vie cu Dumnezeu se petrece într-o stare de isihie care aduce cu sine despătimirea

Acela care a început să trăiască aceste nesilite chemări lăuntrice și răpiri către Dumnezeu și mai ales acela care s-a afierosit lui Dumnezeu și a început să lucreze rugăciunea neîncetată este gata și în stare să înceapă isihia. Doar unul ca acesta este destul de puternic pentru a putea să poarte această încleștare ascetică și să o aducă la rodire. Pe el e cu neputință să-l ții într-o viață de obște sau în tovărășia altora.

Ce l-a făcut pe Sfântul Arsenie cel Mare să fugă de oameni? Tocmai acest dor lăuntric nestăvilit după Dumnezeu. „Vă iubesc" – a spus el – „însă nu pot fi și cu Dumnezeu și cu oamenii".[55] Spune Sfântul Ioan Scărarul că isihast este „cel ce fuge fără ură de toate, așa cum altul aleargă cu nepăsare spre ele. Acela nu voiește să sufere vreo întrerupere în dulceața primită de la Dumnezeu."[56]

Următoarele texte sunt preluate din *Scara*, pentru a înțelege mai bine isihia (liniștea). Există o liniște din afară, când cineva se desparte de toți și trăiește singur, și există o

---

[54] Vezi Sfântul Simeon Noul Teolog.

[55] Vezi *Pateric*, 1993, *Pentru Avva Arsenie*, nr. 13, p. 15. [n. tr. rom.]

[56] Sfântul Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș* (*Filocalia* rom., vol. 9, 1980), Cuvântul XXVII: *Despre sfințita liniștire a trupului și a sufletului*, nr. 25, p. 384.

liniște lăuntrică, când cineva petrece singur, în duh, cu Dumnezeu, nu într-un chip silit, ci de bunăvoie, așa cum pieptul respiră liber și ochiul vede liber. Cele două merg mână în mână, însă cea dintâi e cu neputință a se petrece fără cea din urmă. „Cel ce se liniștește [Isihastul], se sârguiește să închidă netrupescul în casă trupească."[57] „Chilia este îngrăditura trupului celui ce se liniștește. Ea are înăuntru casa cunoștinței."[58]

Isihia nu îi atrage pe aceia care nu au gustat încă din dulceața lui Dumnezeu, iar această dulceață nu poate fi gustată de cel care nu și-a biruit patimile. „Cel ce suferă de o boală sufletească și se apucă de liniștire este asemenea celui ce sare din corabie în mare și socotește că va ajunge pe o scândură, fără primejdie, pe uscat."[59]

„Niciunul, dacă e tulburat de mânie și de închipuirea de sine, de fățărnicie și de ținerea de minte a răului, să nu îndrăznească a socoti că vede în smerenie urmă de liniște, ca nu cumva să-și agonisească prin aceasta ieșire din minți și numai atâta."[60]

„Am văzut călugări ce se linișteau săturându-și dorul lor aprins după Dumnezeu fără să-l sature și aprinzând foc din foc, dragoste din dragoste și dor din dor."[61]

„Cel ce se liniștește (sihastrul) este chipul pământesc al îngerului, care a eliberat din trândăvie și din moleșeală rugăciunea prin scrisoarea dorului și prin literele sârguinței. Cel ce se liniștește (sihastrul) e cel ce strigă cu tărie: *Gata este*

---

[57] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Despre sfințita*...), nr. 5, p. 380.
[58] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Despre sfințita*...), nr. 10, p. 381.
[59] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Despre sfințita*...), nr. 11, p. 381.
[60] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Același cuvânt: Despre felurile liniștirilor și despre deosebirea lor*), nr. 5, p. 388.
[61] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Despre sfințita*...), nr. 14, p. 381.

inima mea, Dumnezeule! (Psalm 56, 10). Cel ce se liniştește (sihastrul) este acela care zice: *Eu dorm, dar inima mea veghează* (Cântarea Cântărilor 5, 2)."[62]

Astfel, toată îndeletnicirea isihastului este aceea de a fi cu Domnul Cel Unul, cu Care vorbeşte față către față, aşa cum preferatul împăratului îi grăieşte acestuia la ureche. Această lucrare a inimii este îngrădită şi vegheată prin păstrarea nemişcării liniştii gândurilor. Buna rânduială a gândurilor şi cugetarea nerăspândită la Dumnezeu alcătuiesc ființa liniştii şi a lipsei de griji. „Şezând la o înălțime, ia seama la tine însuți, dacă te pricepi, şi atunci vei vedea cum, când, de când, câți şi care furi vin să intre şi să fure strugurii. Obosind de pândă, ridică-te şi te roagă. Şi iarăşi şezând, ține-te cu bărbăție de lucrarea de mai înainte."[63]

Cel ce iubeşte fericita liniştire învață lucrarea şi imită viețuirea puterilor netrupeşti. Unii ca aceştia nu se vor sătura în vecii vecilor să laude pe Făcătorul. Asemenea şi cel ce a intrat în cerul liniştii nu se va sătura să laude pe Ziditorul.[64]

Însă nici rugăciunea curată şi aici lucrarea netulburată a inimii nu pot fi dobândite dacă inima nu s-a înstrăinat cu desăvârşire de griji. Nu le poate lucra pe primele două cel ce nu a dobândit-o pe a treia, aşa cum nu se poate îndeletnici cu studiul cărților cel ce nu cunoaşte alfabetul. „Un fir mic de păr tulbură ochiul; o grijă mică alungă liniştea."[65] „Cel ce voieşte să înfățişeze înaintea lui Dumnezeu o minte curată şi este frământat de griji este asemenea celui ce şi-a legat tare

---

[62] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Despre sfințita...*), nr. 15 şi 16, p. 382.
[63] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Despre sfințita...*), nr. 21, p. 383.
[64] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Despre sfințita...*), nr. 26, p. 384.
[65] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Acelaşi cuvânt: Despre felurile liniştirilor şi despre deosebirea lor*), nr. 17, p. 392.

picioarele şi încearcă să umble repede."[66] De acum, cel ce doreşte adevărata isihie începe prin a se preda pe sine lui Dumnezeu şi a crede din adâncul inimii că Dumnezeu are grijă de noi.

Doar aceia care s-au unit cu liniştea pentru a se desfăta de dragostea lui Dumnezeu şi a-şi stinge setea acestei iubiri, atraşi fiind de dulceaţa ei, sunt adevăraţii isihaşti. Dacă unii ca aceştia lucrează liniştirea cu pricepere vor începe curând să guste din roadele ei, care sunt: netulburarea minţii, gândurile curate, răpirea către Dumnezeu, rugăciunea nesăturată, trezvia neclintită, lacrimile neîncetate şi toate celelalte.

Aceasta este chemarea lăuntrică spre linişte şi spre dulcea aşezare înaintea lui Dumnezeu. Calea până aici cere curăţire de patimi prin nevoinţele ascetice care întăresc în noi binele şi nimicesc răul. Drumul neabătut către ea este încredinţarea necondiţionată în mâinile lui Dumnezeu şi lepădarea tuturor grijilor, iar fiinţa ei este şederea înaintea lui Dumnezeu în rugăciunea cu desăvârşire nerisipită a minţii şi a inimii, prin care se aprinde foc peste foc.

Arderea duhului pricinuită de unirea cu Dumnezeu îl curăţă în totalitate pe om şi-l înalţă pe treapta nepătimirii. Firea noastră se topeşte în acest foc precum metalul brut în furnal şi iese din el strălucind de curăţie cerească şi făcându-se un templu vrednic de a-L primi pe Dumnezeu.

Pe drumul ce duce spre unirea vie cu Dumnezeu vom întâlni negreşit liniştea. Deşi nu este întotdeauna imaginea cunoscută a vieţii ascetice este întotdeauna o stare în care adunarea lăuntrică şi adâncirea în duhul prin Duhul Sfânt

---

[66] *Ibidem*, Cuv. XXVII (*Acelaşi cuvânt: Despre felurile liniştirilor şi despre deosebirea lor*), nr. 19, p. 392-393.

duce la curăția serafimică şi la dragostea arzătoare de Dumnezeu, în Dumnezeu.

Acest foc s-a sălăşluit în lăuntru şi începe să lucreze din clipa în care omul făgăduieşte şi-şi începe nevoința. Însă aceasta e căldură de început, care uneori vine, alteori se ascunde. Continuă să lucreze câtă vreme se nevoieşte el, pentru a curăți inima; altminteri nici n-ar putea duce asemenea nevoințe. Însă ea nu se poate manifesta în toată puterea, la început, din pricina răcelii patimilor care încă îl țin înrobit pe om. Ea se descoperă în toată puterea atunci când patimile au fost nimicite pe deplin. Căldura cea dintâi este similară celei date de un foc de lemne ude şi verzi, în vreme ce cea de-a doua se aseamănă cu acelaşi foc de lemne, atunci când flăcările au uscat lemnele şi au început să le mistuie. Pentru a face o altă analogie, prima căldură este precum cea pe care o obținem încercând să încălzim apă care conține gheață – căldura este prezentă, însă apa nu fierbe şi nu va fierbe până ce gheața nu se topeşte. Când acest lucru se întâmplă, căldura pătrunde în întreaga cantitate de apă, încălzind-o din ce în ce mai mult. Atunci apa ajunge la fierbere şi este curată. Cam aşa este şi căldura din urmă. Aceste două comparații zugrăvesc urmările pe care le are arderea duhovnicească asupra omului, în vremea urcării ultimelor trepte ale desăvârşirii creştine, ducându-l la curăție desăvârşită şi la despătimire.

Materia patimilor este nimicită, mistuită fiind de focul dumnezeiesc. Iar în vreme ce această materie este dezrădăcinată şi sufletul curățit, toate patimile dau înapoi.[67]

---

[67] *Ibidem*, Cuv. XXVI (*Despre deosebirea gândurilor, patimilor şi virtuților*).

Acesta este înţelesul despătimirii, după Sfântul Ioan Scărarul: „...nepătimirea este învierea sufletului înainte de cea a trupului"[68].

Înviere a sufletului trebuie numită ieşirea din omul cel vechi, adică naşterea omului celui nou, în care nu mai este nimic din cele ale omului vechi, după cum se spune: *Vă voi da inimă nouă şi duh nou vă voi da* (Iezechiel 36, 26).[69]

Această desăvârşire desăvârşită şi în acelaşi timp într-o neîncetată sporire, a celor ce se desăvârşesc în Domnul, le luminează într-atât mintea şi-i răpeşte din lumea materiei, încât deseori ies din viaţa trupească şi sunt duşi să vadă vedenii cereşti.

Apostolul se referă la nepătimire când scria: *Noi însă avem gândul lui Hristos* (I Corinteni 2, 16), şi tot despre ea vorbea ascetul din Siria care a strigat: „Slăbeşte, Doamne, valurile harului Tău!"[70]

Cel ce este nepătimitor a ajuns nesimţitor faţă de toate lucrurile care stârnesc şi hrănesc patimile în aşa măsură încât nu-l înrâuresc prin nimic, chiar dacă i-ar apărea înaintea ochilor. Şi asta pentru că este în întregime unit cu Dumnezeu. Unul ca acela, intrând într-o casă de desfrâu, nu numai că nu simte mişcarea patimilor, ci face pe desfrânată să trăiască o viaţă de curăţie şi nevoinţă.

Cine s-a învrednicit să viețuiască într-această stare, deşi încă acoperit de trup stricăcios, este un templu al Dumnezeului Celui Viu, Care îl călăuzeşte şi-l povăţuieşte în toate cuvintele, faptele şi gândurile sale. Din pricina iluminării lăun-

---

[68] *Ibidem*, Cuv. XXIX (*Despre nepătimire sau cerul pământesc...*), nr. 2, p. 419.
[69] Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre Sfintele Nevoinţe* (*Filocalia* rom., vol. 10, 1980).
[70] Sfântul Efrem Sirul.

trice, el ajunge să ştie să afle voia Domnului, cum ar auzi un glas, şi aflându-se mai presus de toată ştiinţa omenească, rosteşte: *Când voi veni şi mă voi arăta feţei Domnului*, căci nu mai sunt în stare să suport puterea dorului, ci râvnesc bunătatea cea nepieritoare pe care mi-ai dăruit-o înainte de a fi căzut în stricăciune. Şi ce să grăim mai mult! Nepătimitorul poate spune: *nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine* (Galateni 2, 3), *lupta cea bună am luptat, călătoria am sâvârşit, credinţa* ortodoxă *am păzit* (II Timotei 4, 7).

3. Nepătimirea este palatul ceresc al Împăratului cerurilor

Aceasta este adevărata unire cu Dumnezeu şi sălăşluire a Lui în noi – scopul ultim al căutărilor duhului omului – în care El vieţuieşte în noi şi noi în El. Acum se împlineşte în sfârşit dorinţa cea bună şi rugăciunea Mântuitorului, ca orice credincios să fie una cu El, aşa cum El este în Tatăl şi Tatăl este în El (vezi Ioan 17, 21). Acum se împlineşte făgăduinţa mângâierii Sale: cel ce păzeşte poruncile Lui Îl iubeşte pe Tatăl Lui şi El şi Tatăl Lui *vom veni la el şi vom face locaş la el* (vezi Ioan 14, 23). Acum se vădeşte adevărată încredinţarea pe care o dă Apostolul că cei ce mor în starea de nepătimire au viaţa *ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu* (Coloseni 3, 3). Unii ca aceştia sunt temple ale lui Dumnezeu, şi Duhul lui Dumnezeu locuieşte în ei (vezi I Corinteni 3, 16).

Cei ce au dobândit aceasta sunt misticii lui Dumnezeu şi starea este asemănătoare celei a Apostolilor, întrucât şi ei capătă cunoştinţă despre voia lui Dumnezeu, simţind-o ca şi

cum ar auzi **glas**[71]; şi unindu-se desăvârşit în simţuri cu Dumnezeu, **sunt** învăţaţi în chip tainic de către El cuvintele Lui.[72] O **asemenea** stare este mărturisită de dragostea arzătoare ce îi împinge să grăiască cu îndrăzneală: *Cine ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos?* (Romani 8, 35). Şi iubirea dăruieşte proorocia, pricinuieşte minunile, este adâncul luminării, este izvorul focului dumnezeiesc; cu cât ţâşneşte mai mult, cu atât îl arde mai tare pe cel însetat.[73]

Cu toate că o asemenea stare este rodul liniştii practicate cu înţelegere, Dumnezeu nu lasă pe toţi sihaştrii pentru totdeauna în linişte. Cei ce au atins nepătimirea prin linişte şi prin nepătimire au fost făcuţi vrednici de cea mai sinceră unire cu Dumnezeu şi de sălăşluirea Lui sunt luaţi de la liniştea lor pentru a le sluji celor ce caută mântuirea. Ei le slujesc acestor căutători, luminându-i, călăuzindu-i şi săvârşind minuni. Sfântul Antonie cel Mare şi Sfântul Ioan au auzit amândoi un glas în pustie, în liniştea lor, care i-a îndemnat spre nevoinţa de a-i povăţui pe alţii pe calea mântuirii – şi cunoaştem cu toţii roadele ostenelilor lor. La fel s-a întâmplat şi cu numeroşi alţi isihaşti.

Pe pământ nu cunoaştem nimic mai înalt decât această stare a Apostolilor. Punem punct aici privirii noastre de ansamblu asupra rânduielii unei vieţi bineplăcute lui Dumnezeu.[74]

---

[71] Sfântul Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuş* (*Filocalia* rom., vol. 9, 1980), Cuv. XXIX, nr. 15, p. 422.

[72] *Ibidem*, Cuv. XXX (*Despre legătura treimii virtuţilor...*).

[73] *Ibidem*, Cuv. XXX, nr. 18, p. 430.

[74] Cei ce doresc să afle mai multe despre treptele finale ale desăvârşirii creştineşti să citească Sfântul Isaac Sirul, *Scara* şi *Filocalia*.

IX

Lecții despre educație ale celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Hrisostom[75]

1. Naşterea de copii este o rânduială a firii, însă a-i creşte şi a-i educa întru virtute este o chestiune de minte şi de voință.

2. Prin datoria de a-i creşte nu vreau să spun numai a nu-i lăsa să moară de foame, aşa cum fac de cele mai multe ori părinții, socotind că asta este singura obligație pe care o au față de copiii lor. În privința ei nu e nevoie nici de cărți, nici de porunci, fiindcă firea îşi cere cele ale ei cu voce tare. Eu mă refer la grija de a educa inimile copiilor în virtute şi evlavie – o îndatorire sfântă, pe care trecând-o cu vederea ne facem vinovați de uciderea copiilor noştri, în cel mai adevărat sens al cuvântului.

3) Această obligație le revine deopotrivă şi taților şi mamelor. Sunt tați care nu precupesc nici un efort pentru a-şi da odraslele pe mâna unora care să-i învețe plăcerile şi pentru a le satisface toate poftele, ca nişte moştenitori bogați ce sunt. Sunt privite însă ca lucruri neînsemnate să fie copii creştini sau să se deprindă cu lucrarea evlaviei. O, orbire ucigaşă! Însăşi această blestemată nesimțire este pricina dezordinii care face societatea noastră să se tânguiască. Să presupunem că ați agonisit pentru ei o avere considerabilă. Cu toate acestea, dacă nu se pricep să o administreze cu în-

---

[75] Prima parte este preluată din *Lecturi creştineşti*, 1838, partea a 4-a, pp. 242-253, care au fost luate din vol. 5, ***Benedict in Mond; vidua Eligatur***.

țelepciune, averea nu va rezista multă vreme în mâinile lor. O vor risipi şi va pieri împreună cu proprietarii, fiind cea mai dureroasă moştenire a lor.

4. Copiii voştri vor fi întotdeauna suficient de bogați, dacă vor primi de la voi o bună creştere, care să-i învețe a avea o comportare şi o viață morală. Aşadar, nu vă siliți să-i faceți bogați, ci mai degrabă învățați-i să-şi stăpânească prin cucernicie patimile, faceți-i bogați în virtuți. Învățați-i să nu-şi plăsmuiască tot felul de nevoi închipuite, cântărindu-le valoarea după măsurile lumeşti. Supravegheați-le cu atenție faptele, prietenii şi legăturile – şi să nu aşteptați milostivirea lui Dumnezeu de nu vă veți duce la bun sfârşit această îndatorire.

5. Dacă Apostolul ne porunceşte să ne îngrijim mai mult de ceilalți decât de noi, şi dacă suntem vrednici de osândă pentru a fi treout cu vederea folosul aproapelui, atunci cu cât mai mare ne va fi vina când porunca îi priveşte pe cei care ne sunt atât de apropiați? „Nu Eu am fost", ne va zice Domnul, „Cel ce le-am rânduit acestor copii loc în familiile voastre? Nu Eu am fost Cel Care i-am încredințat purtării voastre de grijă, punându-vă stăpâni, paznici şi judecători peste ei? V-am dat autoritate deplină asupra lor; am dat toată grija creşterii lor în mâna voastră. Veți spune că n-au vrut să-şi plece gâtul la jug, că l-au aruncat. Dar trebuia să luați de la început toate măsurile de prevedere; să-i controlați şi să-i țineți în frâu încă de la primele impresii, să vă impuneți autoritatea peste ei înainte ca dânşii să capete puterea de a se smulge din ea. Ar fi trebuit să le plecați sufletele tinere în jugul datoriei, să-i deprindeți a-l purta, să-i educați în spiritul ei, să legați rana de la început. Ar fi trebuit să smulgeți buruienile încă de când au început să încolțească întâia oară în jurul tinerei plante şi nu să amânați plivitul până când au

prins rădăcini adânci, când patimile au devenit de nestăpânit şi de neîmblânzit din pricină că s-au întărit odată cu creşterea lor [copiilor].

6. Înţeleptul Sirah grăieşte: *Ai feciori? Învaţă-i pe ei şi încovoaie din pruncie grumazul lor* (Înţelepciunea lui Sirah 7, 24). Însă Domnul nu ne îndeamnă numai cu această poruncă prin buzele proorocului; El ne ţine şi partea, sprijinind împlinirea poruncii lor cu pedepsele înfricoşătoare pe care le primesc fiii ce nu ascultă de părinţii lor: *Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa să fie dat morţii*... (Levitic 20, 9). El îi pedepseşte cu moartea pe cei care se fac vinovaţi faţă de voi, iar voi priviţi cu nepăsare la păcatele pe care ei le săvârşesc împotriva celei mai înalte puteri. Ei se răzvrătesc împotriva lui Dumnezeu Însuşi, încălcând toate poruncile Lui, iar voi priviţi fără să fiţi afectaţi în vreun fel şi fără a avea să le reproşaţi copiilor voştri nici cel mai mărunt lucru. Oare ce are El de pierdut de pe urma jignirii lor? Nimic. Dar voi n-ar trebui să vă temeţi pentru voi înşivă? Pentru că cel ce se leapădă de Domnul este cu neputinţă să-şi cinstească tatăl sau pe sine.

7. Copiii care sunt ascultători şi credincioşi lui Dumnezeu vor afla în însăşi ascultarea faţă de legea Lui un izvor bogat de fericire, chiar şi în această viaţă vremelnică. Un om sărac care vieţuieşte după Hristos inspiră dragostea şi respectul celorlalţi. Pe când, având o inimă rea şi desfrânată, toate bogăţiile nu te vor scăpa de nefericire şi de duşmănia tuturor celor din jur.

8. Tânărul bine crescut nu numai că se va bucura de respectul tuturor, dar vă va fi mult mai drag şi vouă! Iubirea voastră pentru el nu va fi o simplă legătură a firii, ci va fi rodul virtuţilor sale. Pentru aceasta, la bătrâneţe el vă va sluji cu toată dragostea fiască. El va fi sprijinul vostru. Pentru că

aşa cum cei ce nu-L cinstesc pe Domnul îi disprețuiesc şi pe părinții lor, tot astfel cei ce se tem de Dumnezeu, Părintele tuturor oamenilor, vor avea toată cinstea pentru cei care le-au dat viață.

9. Presupunând că împlinim poruncile legii în toate celelalte privințe, însă nesocotind-o pe aceasta una, vom fi aspru pedepsiți. Ascultați această mărturie luată din istoria unui popor din vechime. Veți vedea de îndată ce pedeapsă înfricoşătoare îi aşteaptă pe acei părinți care neglijează educația copiilor. Printre iudei era un preot cinstit pentru firea sa blândă. Numele lui era Eli. Acest preot avea doi fii care s-au dedat la toate viciile. Tatăl lor nu-şi făcea probleme din pricina aceasta şi nu le prea dădea mare importanță sau, dacă din pricină că fărădelegile lor erau prea mari era nevoit să-i mustre, o făcea fără prea mare severitate şi convingere. Ar fi trebuit să-i pedepsească cu asprime, să-i alunge de la fața sa, să ia cele mai ferme măsuri pentru a conteni faptele cele nerușinate. Însă el n-a făcut nimic din toate astea. Se mulțumea doar să le atragă atenția într-un chip foarte îngăduitor: *Nu, copii mei, nu este bună vestea ce o aud eu despre voi; nu mai faceți aşa* (I Regi 2, 24). Asta se cuvenea să spună el? Ei L-au necinstit pe Cel Căruia îi datorează viața, iar el mai acceptă încă să-i facă parte din familie? Mustrarea lui a fost zadarnică şi deşartă. Nu, aici nu erau de ajuns mustrările, aici trebuia o lecție de neuitat, chinuri aspre, o pedeapsă pe măsura răutății. Ar fi trebuit să folosească frica pentru a zgudui tinerele lor inimi din întunecimea în care zăceau. O mustrare! Fii lui Eli nu duceau lipsă de aşa ceva. O, cuvinte rostite în deşert! O, ucigaşă blândețe, căreia ei i-au căzut victime! A fost o bătălie şi nenorociții au fost ucişi de duşmani. Când tatăl a aflat nenorocirea a căzut la pământ şi lovindu-se la cap a murit.

10. Adineauri v-am spus că părinții care nu se îngrijesc să le dea copiilor o educație creştinească sunt ucigaşi ai propriilor lor fii. Nu acesta este adevărul? Pe cine ar trebui să dea vina Eli pentru moartea fiilor săi? Pe el însuşi. E adevărat, sabia dușmanului i-a tăiat, însă nepurtarea de grijă a prea-tinsului lor tată a fost cea care a mânuit lovitura. Lipsiți de ajutorul ceresc, ei s-au trezit fără de apărare în fața săgeților Filistenilor. Tatăl lor i-a distrus pe ei şi s-a distrus pe sine. Între timp, vedem acelaşi lucru petrecându-se în fața ochilor noştri în fiecare zi. Cât de mulți sunt părinții care nu vor să ia asupra lor truda de a-i îndrepta pe copiii neascultători şi încăpățânați! Le e teamă să nu-i supere prin încercarea de a stăvili prin cuvinte aspre apucăturile dezmățate pe care le-au căpătat. Care sunt urmările? Neorânduiala sporeşte; lipsa pedepsei îi face să săvârşească păcate strigătoare la cer; sunt aduşi la judecată; şi nenorociții pier de mâna călăului. Nu v-ați exercitat drepturile firești asupra lor, ci i-ați lăsat în mâna neîndurătoarei pedepse civile, iar justiția omenească şi-a spus în chip necruțător cuvântul. Vă temeți să nu-i umiliți cumva prin vreo pedeapsă uşoară atât timp cât sunt de față; însă de ce ruşine negrăită te vei umple când fiul vostru nu va mai fi prin preajmă, iar tatăl, hăituit pretutindeni de privirile acuzatoare, nu va mai îndrăzni să se arate nicăieri?

11. De aceea vă implor să vă grijiți de buna creştere a copiilor voştri. Gândiți-vă mai întâi la mântuirea sufletelor lor. Dumnezeu va rânduit capi şi învățători peste familiile voastre. Este datoria voastră să supravegheați şi să supravegheați în continuu purtarea soțiilor şi copiilor voştri. Ascultați-l pe Sfântul [Apostol] Pavel. Dacă soțiile voastre, spune el, vor să învețe ceva, să învețe de la bărbații lor. Creşteți-vă copiii întru învățătura şi certarea Domnului (vezi I Corinteni 14, 35 şi Efeseni 6, 4). Urmați pilda lui Iov, care se îngrijea

neîncetat de copiii săi şi aducea arderi de tot, gândind el că poate au păcătuit şi au cugetat cu păcat (Iov 1, 5). Luați-vă după Avraam, care nu se îngrijea atât de agonisirea bogăției-lor cât de păzirea legii lui Dumnezeu de către fiecare membru al familiei sale şi despre care Domnul a mărturisit: *Că l-am ales, ca să învețe pe fiii şi casa sa după sine să umble în calea Domnului şi să facă judecată şi dreptate* (Facerea 18, 19). David, când era aproape de moarte, a vrut să-l lase pe Solomon moştenitor sigur; l-a chemat la sine pentru a-i mai spune încă o dată aceste înțelepte povețe: *Şi ca să Îşi țină şi Domnul cuvântul Său care l-a grăit către mine, zicând: «Dacă fiii tăi îşi vor păzi drumul lor, ca să se poarte cu credincioşie înaintea Mea, din toată inima şi din tot sufletul lor, atunci nu va conteni să fie din tine bărbat pe tronul lui Israel»*. (III Regi 2, 4). Acestea sunt pildele pe care trebuie să le urmăm în toată viața noastră, până la ultima suflare!

12. Dacă părinții buni s-ar strădui să îi crească întru cele bune pe fiii lor, n-am mai avea nevoie nici de legi, de judecători şi tribunale, nici de pedepse. Călăii există tocmai pentru că suntem imorali.

13. Nu precupețim nici efort şi nici alte mijloace pentru a-i învăța pe copiii noştri ştiințele lumeşti, astfel încât să poată sluji cu bună pricepere stăpânitorilor pământeşti. Numai cunoaşterea Credinței sfinte şi slujirea Împăratului Ceresc ne lasă nepăsători. Le îngăduim să meargă pe la spectacole, însă prea puțin ne interesează dacă merg la biserică sau stau în ea cu evlavie. Le cerem să ne istorisească din cele ce

şi-au însuşit în şcolile lumeşti – de ce nu le-am cere să ne spună şi din cele pe care le-au auzit în casa lui Dumnezeu?[76]

14. După ce sfătuieşte pe copii atât cât trebuia, Apostolul trece şi la părinţi şi le zice: *Şi voi, părinţilor, nu întărâtaţi la mânie pe copiii voştri, ci creşteţi-i întru învăţătura şi certarea Domnului* (Efeseni 6, 4). Voieşti să fie copilul tău ascultător? Atunci creşte-l chiar dintru început în învăţătura şi certarea Domnului. Să nu îţi închipui că ar fi de prisos să-l pui pe copilul tău să asculte Sfintele Scripturi, pentru că acolo va auzi mai întâi: *Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta* (Ieşirea 20, 12), încât vei începe de îndată să-ţi capeţi plata. Să nu zici: „Cititul Scripturii e treaba călugărilor. Nu cumva am să-l fac pe copilul meu călugăr?" Nu! Nu e nici o nevoie să-l călugăreşti. Fă-l creştin! De ce te sperii de un fapt care e amestecat cu un atât de mare câştig? Le este necesar tuturor să cunoască învăţăturile Scripturii, şi mai cu seamă copiilor. Deşi nu au habar de adevărurile dumnezeieşti, ei ştiu totuşi câte ceva din basmele păgâne, aflând acolo despre vieţi nemaipomenite, despre aşa-zişi eroi admiraţi de scriitori, care erau sclavi ai patimilor şi fricoşi în faţa morţii. Un asemenea exemplu este Ahile, care moare nemângâiat pentru concubina sa, sau altul care se dedă pe sine beţiei şi tot aşa! De aceea are nevoie de leacuri care să vindece toate exemplele rele şi acestea sunt învăţătura şi certarea Domnului.

15. Suntem atât de preocupaţi de a da pe copii la şcoală; de-am fi la fel de râvnitori în a-i creşte în învăţătura şi certa-

---

[76] Paragrafele următoare au fost luate în parte din Omilia a XXI-a la *Epistola către Efeseni* a Sfântului Apostol Pavel, *Despre căsătorie şi viaţa de familie*, în *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni* a celui între sfinţi Părintelui nostru Ioan Hrisostom, Arhiepiscopul Constantinopolei, traducere din limba elină de arhim. Theodosie Athanasie, Iaşi, 1902, pp. 213-221.

rea Domnului! Şi apoi ne mai mirăm de ce culegem roade aşa de amare, când i-am crescut pe copii obraznici, neruşinaţi, neascultători şi grosolani. Fie ca aşa ceva să nu se întâmple niciodată; ci să ascultăm mai bine pe fericitul Pavel care ne povăţuieşte să-i creştem întru învăţătura şi certarea Domnului. Să le dăm prin noi modele pe care să le imite; din cea mai fragedă vârstă să-i facem a se ocupa cu citirea Sfintelor Scripturi. „Ai mai spus asta de nenumărate ori", veţi spune, „ne-am săturat să te tot ascultăm". Dar eu nu voi conteni niciodată să-mi fac datoria!

16. Din ce pricină nu-i imitaţi pe bărbaţii şi femeile sfinte din vechime? Spuneţi-mi! Şi mai cu seamă voi, mamelor; aduceţi-vă aminte de pilda Anei; priviţi ce a făcut ea. L-a adus pe Samuel, unicul ei fiu, la templu, pe când era încă prunc! Care dintre voi nu ar dori să aibă un fiu ca Samuel, mai degrabă de mii de ori decât să devină fiul ei împărat al lumii întregi? „Însă e cu neputinţă", spuneţi voi, „ca fiul meu să ajungă vreodată la fel de slăvit ca Samuel". Şi, mă rog, de ce nu ar fi posibil? Pentru că *nu vrei* asta cu adevărat; pentru că nu I-l dai Celui ce poate să-l facă mare. Şi cine ar putea fi acela? Dumnezeu. Ana l-a încredinţat pe Samuel în mâinile lui Dumnezeu. Nici Eli, marele preot, nu a putut să-l formeze; şi cum ar fi putut el, care nu i-a putut forma chiar pe fiii lui? Însă credinţa Anei şi râvna ei au făcut totul. Acel copil a fost întâiul născut al Anei, care nici nu ştia dacă va mai naşte sau nu alţii; cu toate acestea nu a zis niciodată: „voi aştepta să crească copilul; trebuie să aibă gustul plăcerilor pământeşti, măcar câtă vreme este copil". Nu; toate aceste gânduri au fost izgonite, pentru că ea avea un singur scop: cum ar putea să afierosească lui Dumnezeu din fragedă pruncie pe mângâierea inimii ei? Ruşinaţi-vă voi, bărbaţilor, de înţelepciunea acestei femei. Ea l-a dăruit pe Samuel lui Dumnezeu

şi cu Dumnezeu l-a lăsat şi astfel căsătoria a fost binecuvântată înzecit, fiindcă ea a căutat mai întâi cele duhovniceşti. I-a afierosit lui Dumnezeu cel dintâi rod al pântecelui ei şi a căpătat pentru aceasta mulţi alţi copii. A trăit chiar să-l vadă pe Samuel acoperit de cinste. Dacă oamenii răspund la cinste cu cinste, oare nu cu atât mai mult o face aceasta Dumnezeu? El este atât de darnic, chiar şi cu cei care nu-L cinstesc deloc! Până când deci vom fi stăpâniţi de trup? Până când vom tinde tot spre pământ? Toate să treacă pe al doilea plan faţă de îngrijirea copiilor, faţă de datoria de a-i creşte în învăţătura şi certarea Domnului. Dacă dintru început îi învăţăm a fi iubitori ai adevăratei înţelepciuni, atunci el a câştigat bogăţie şi slavă nemăsurat mai mare decât poate aduce bogăţia. Nu-l vei face pe copil atât de mare şi de slăvit chiar de l-ai învăţa vreun meşteşug sau toată înţelepciunea cea profană, prin care să se priceapă a câştiga bogăţii, pe cât îl va face arta de a dispreţui averile; dacă doreşti să fie copilul avut, deprinde-l cu această artă. Cu adevărat bogat este nu cel care poftеşte multă avere şi se înconjură cu bogăţie, ci acela care nu are nevoie de nimic.

17. Aşa să-ţi înveţi copilul, cu asta să-l deprinzi; aceasta este cea mai mare dintre bogăţii. Nu căuta cum să-l faci a avea faimă mare de om înţelept cu înţelepciunea lumească, ci chibzuieşte cu multă luare-aminte cum să-l înveţi a dispreţui slava cea vremelnică; atunci el va fi cu adevărat slăvit şi faimos. Fie că eşti bogat, fie că eşti sărac, aceasta îţi este în putere să o faci; această lecţie nu o învaţă cineva de la un dascăl iscusit, ci din dumnezeieştile învăţături aflate în Sfânta Scriptură. Nu te îngriji cum să trăiască el aici pe pământ viaţă îndelungată, ci cum să se bucure de viaţa cea nesfârşită şi veşnică a veacului ce va să vie. Dă-i-le pe cele mari, iar nu pe cele mici. Nu te preocupa să-l faci un orator

ager, ci învață-l să iubească adevărata înțelepciune. Nu va fi nici o pagubă dacă nu va ști să lege cuvintele meșteșugit; pe când dacă îi lipsește înțelepciunea [cea adevărată], toată retorica din lume n-ar putea să-l ajute. Necesitatea cea mare este nu de cuvinte frumoase, ci de un model de viață; de caracter [ales], nu de iscusință oratorică; de fapte și nu de vorbe. Numai acestea ne agonisesc Împărăția cerurilor, numai acestea ne pot hărăzi adevăratele bunătăți. Deci caută nu să-i ascuți limba, ci să-i curățești sufletul. Acestea le spun nu pentru că ar fi nefolositoare învățătura lumească și trebuie ignorată, ci pentru că nu ar trebui să fie singura îndeletnicire.

18. Să nu credeți că numai monahilor le sunt trebuitoare învățămintele din Sfânta Scriptură; copiii care sunt pe punctul de a ieși în lume au nevoie mai cu seamă de asemenea învățăminte. Un om care nu călătorește niciodată pe mare nu are nevoie să știe cum să pregătească de drum o corabie sau unde să găsească pe căpitan sau echipajul, însă unul care veșnic plutește pe mări trebuie să știe toate aceste lucruri. Tot așa este cu monahul și cu omul din lume. Unul stă nemișcat precum corabia în port, trăiește o viață liniștită, departe de orice furtuni, în vreme ce omul din lume este mereu plutind pe ocean și veșnic se luptă cu nenumărate valuri și furtuni. Chiar dacă nu ar avea el nevoie de cunoașterea Sfintelor Scripturi, totuși e necesar să fie pregătit, ca la ocazie să poată astupa gurile altora.

19. Cel ce se bucură de mare cinste cu atât mai mult are nevoie de învățătura Sfintelor Scripturi. Dacă ar fi cineva slujitor în palatele împărătești, ar vedea acolo mulți filosofi elini, oameni plini de înfumurare din pricina slavei lor vremelnice. Acolo toți sunt trufași și umflați în pene; și cei ce nu sunt, se străduie să ajungă. Spune-mi acum ce ar fi dacă fiul tău ar intra în acea societate ca doctor eminent, având la

sine toate instrumentele de trebuință pentru a potoli trufia fiecăruia, apropiindu-se de fiecare şi vorbind cu el, însănătoşindu-i trupul cel bolnav, aplicându-i pansamentele Sfintelor Scripturi, lăsând să curgă afară iubirea cea trufaşă de înțelepciune?

20. Dar monahul cu cine are a conversa? Cu zidurile chiliei lui, sau cu tavanul? Cu pustia sau cu tufele? Cu dealurile sau cu pomii?! El nu are mare trebuință de o astfel de învățătură, în ciuda faptului că se străduie să se desăvârşească în ea – nu atât ca să învețe pe alții, ci ca să se învețe pe sine singur. Ce să mai spunem despre cei ce trăiesc în lume? Lor le e cu mult mai trebuitor a învăța şi a şti Sfânta Scriptură, decât celui ce duce o viață singuratică, pentru că omul din lume e cu mult mai aplecat în a greşi decât monahul. Dacă voieşti să afli, apoi chiar în lumea aceasta va fi mai destoinic cel ce cunoaşte Sfânta Scriptură, căci toți s-ar rușina de cuvintele acelea pronunțate de el, mai ales când îl văd că nu este arțăgos şi nu caută puterea. Deci ştiind voi acestea, creşteți-i pe copiii voştri întru învățătura şi certarea Domnului. Sau poate e cineva sărac? Să rămână sărac; cu nimic nu va fi mai sărac decât cel ce se învârteşte prin palatele împărăteşti prin faptul că nu este în palate, ci încă va fi admirat şi obiect al cinstei tuturor. Căci dacă elinii – care fac degeaba umbră pământului, cinicii – şi care sunt lăudați de cei care fac şi ei degeaba umbră pământului, filosofii sau mai degrabă filosofii cu numele, înveşmântați în mantii şi cu părul lung, îi biruie pe mulți în cuvânt, apoi nu cu atât mai mult vor reuşi asta adevărații iubitori de înțelepciune? Dacă o arătare înşelătoare a filosofiei, dacă umbra unei părute filosofii îi înflăcărează aşa de tare pe oameni, atunci ce se va întâmpla cu filosofia cea adevărată şi luminată? Nu vor începe oare cu toții să respecte un asemenea om? Nu oare cu toții

vor încredința unor astfel de adevărați filosofi, fără nici o șovăire, și casele și nevestele și copiii lor?

21. Spune-mi, care pomi sunt cei mai buni? Oare nu aceia care sunt puternici pe dinăuntru, care nu pot fi vătămați nici de furtună, nici de grindină, nici de furia vânturilor, nici de vreo altă vreme rea, ci stau în fața lor fără să aibă nevoie de vreo îngrăditură sau vreun gard care să-i protejeze? Cel ce iubește adevărata înțelepciune lor se aseamănă, iar averile lui le-am arătat deja. Nu are nimic și totuși le are pe toate; toate le are și nimic nu are. Gardul nu ajută cu nimic la întărirea lăuntrică, *și nici nu e vreun mijloc natural de apărare* după cum zidul nu este sprijin natural; ele oferă numai o apărare artificială. Ce este un trup rezistent? Nu este cumva acela care e sănătos, nevătămându-se nici de foame, nici de mâncarea cea peste măsură, nici de frig și nici de arșiță? Sau poate e acela care, pentru a fi sănătos, are nevoie de restaurante, de croitor, de negustori sau de doctori? Acela este bogat, acela este cu adevărat filosof, care nu are nevoie de nici unele, și de aceea fericitul Apostol ne sfătuiește să creștem copiii întru învățătura și certarea Domnului.

22. Deci bogăția mai mult vatămă, de vreme ce îl face pe om nepregătit pentru greutățile vieții. Așadar, să-i creștem pe copii în așa fel încât să poată face față tuturor necazurilor și *să nu se înspăimânte de cele ce vor veni peste ei; să-i* creștem întru învățătura și certarea Domnului și mare va fi plata hărăzită nouă; dacă cei ce fac statuile împăraților sau zugrăvesc chipurile lor se bucură de multă cinste, atunci noi, care aducem la lumină și înfrumusețăm chipul Împăratului ceresc (pentru că omul este după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu) oare nu ne vom bucura de înmiite binecuvântări de la Dumnezeu? Când îi învățăm pe copiii noștri să fie buni, nestăpâniți de iuțime, să fie iertători (toate aceste

calități sunt proprii lui Dumnezeu), să fie darnici, să-şi iubească aproapele, să socotească pe cele de față ca fiind nimic, atunci vom sădi adevărata virtute în sufletele lor şi vom vădi chipul lui Dumnezeu în ei. Aşadar, aceasta să fie preocuparea noastră, ca şi pe dânşii şi pe noi înşine să ne formăm după cum trebuie, fiindcă altminteri ce răspuns vom da înaintea scaunului de judecată al lui Hristos? Dacă cel ce are copii neascultători [şi nesupuşi] nu este demn de episcopie, cu cât mai mult va fi el netrebnic de împărăția lui Dumnezeu? Ce spuneți? Oare dacă avem o soție nesupusă sau copii obraznici nu vom fi răspunzători pentru ei înaintea lui Dumnezeu? Ba da, vom fi, dacă nu vom fi luat cuvenitele măsuri neînduplecate.[77]

23. Negrija față de copii este unul dintre cele mai mari păcate şi este cea mai mare ruşine. Şi ca să nu pară că vreau să trag concluzii pripite, vă voi demonstra aceasta prin experiența însăşi, astfel încât să fiți conştienți că, deşi putem avea tot ce ne poftește inima şi toate sunt rânduite cum nu se poate mai bine, asta nu ne va scuti de necruțătoarele pedepse ce se vor abate peste noi dacă nu ne vom îngriji de mântuirea copiilor noştri. Ştiți istoria lui Eli, marele preot, scrisă în Sfintele Scripturi. Era un preot renumit, bătrân, care a cârmuit fără greşeală vreme de douăzeci de ani seminția iudeilor, trăind într-o perioadă care nu cerea asprime neobişnuită (a vieții). Cu toate acestea, pe sine nu s-a putut face drept, ci dimpotrivă, a pierit într-un chip groaznic şi neaşteptat, pentru că nu s-a preocupat îndeajuns de purtarea fiilor săi; iar vina acestei lipse de preocupare, ca o vină uriaşă ce era, a umbrit toate calitățile şi lucrările cele bune ale lui Eli. Cum vom fi

---

[77] Următoarele sunt luate din Omilia Sfântului Ioan Hrisostom publicată în *Lecturi creştineşti* [în lb. rusă], vol. 3, p. 145.

judecați prin urmare noi, care trăim vremuri mult mai iubitoare de înțelepciune, dar care nu avem virtuți? Nu numai că nu ne îngrijim să-i creștem noi înșine pe copii, dar ne mai și răzbunăm pe cei care ar vrea să o facă și întrecem prin cruzimea față de copiii noștri pe orice barbar. Pentru că barbarii au o cruzime care aduce sclavie și pustiirea și cotropirea patriei – în general aduce numai nenorociri trupești. Însă voi înrobiți însuși sufletul și, cetluindu-l ca pe un soi de prizonier, îl dați pe mâna viclenilor și răilor diavoli și a patimilor lor. Asta faceți și nimic altceva cu mâna voastră, atunci când nu le dați copiilor hrana duhovnicească și nici pe alții nu-i lăsați să le-o dea.

24. Să nu-mi spună nimeni că sunt o sumedenie de părinți ca Eli, care își nesocotesc datoriile părintești și care totuși n-au pățit nimic din ceea ce a pățit Eli. Nu – mulți au suferit, și mulți suferă încă mai grozav decât el, pentru același păcat. Pentru că [atunci] care este pricina morții timpurii? Care este cauza îndelungatelor și grelelor boli care se abat peste noi și peste copiii noștri? Din ce pricină suferim atâtea pierderi, nenorociri, dureri și nenumărate alte rele? Oare nu din cauză că nu încercăm să-i îndreptăm pe fiii noștri dezmățați? Nenorocirea bătrânului (Eli) ar trebui să fie de ajuns pentru a ne convinge că toate acestea nu sunt simple coincidențe. Dar să vă mai spun un cuvânt de la înțelepții noștri părinți. Gândindu-se la copiii săi, el zice așa: *...nu te bucura de fiii nelegiuiți. De se vor înmulți, nu te bucura de ei, dacă nu este frica lui Dumnezeu cu ei. Nu te încrede în lungimea vieții lor*... (Înțelepciunea lui Sirah 16, 1-3). Căci vei suspina de timpuriu de durere și vei auzi pe neașteptate de năpastele lor. Astfel încât, după cum am mai spus, mulți sunt cei care au pătimit aceleași; dacă unii au scăpat (de pedeapsă), nu vor scăpa de ea la nesfârșit. Poate că au scăpat

aici, dar pieirea este a lor, căci vor îndura pedepse cumplite la plecarea din această lume.

25. Nu înseamnă de acum că trebuie să ne purtăm ca niște smintiți, dacă Dumnezeu nu mai trimite prooroci și nu mai îngăduie asemenea pedepse precum cea a lui Eli. Acum nu e timpul proorocilor; pe lângă asta, El ne trimite totuși prooroci. De unde știu asta? *Au pe Moise și pe prooroci* (Luca 16, 29), s-a spus. Li s-a spus lor (celor care au trăit în vremea lui Moise și a proorocilor) și ni se spune și nouă; iar Dumnezeu nu vorbește numai către Eli, ci prin el și prin suferința lui le vorbește tuturor celor ce păcătuiesc la fel cu el. Dumnezeu nu este slugarnic și, dacă i-a nimicit pe cei cu păcate mai puțin grele, cu atât mai mult îi va nimici pe cei care au săvârșit păcate foarte grave.

26. Dumnezeu Însuși veghează la creșterea copiilor. De aceea a așezat o asemenea atracție firească în părinți pentru copiii lor – pentru ca părinții să simtă o nestăvilită nevoie de a purta grijă de fiii lor. Pe lângă acestea, a creat și legile privitoare la îngrijirea lor și, rânduind sărbătorile, ne-a poruncit să le explicăm însemnătatea lor. El a adunat însemnătatea Paștilor [evreiești] în această învățătură: *În ziua aceea să spui fiului tău și să zici: Acestea sunt pentru cele ce a făcut Domnul cu mine, când am ieșit din Egipt.* (Ieșirea 13, 8). La fel face și în Lege. Căci, vorbind despre cel întâi-născut, El zice iarăși: *Când însă te va întreba după aceea fiul tău și va zice: Ce înseamnă aceasta?, să-i spui: Cu mână puternică ne-a scos Domnul din pământul Egiptului, din casa robiei [...] De aceea jertfesc eu Domnului pe tot întâi-născutul de parte bărbătească și pe tot întâi-născutul din fiii mei îl răscumpăr.* (Ieșirea 13, 14-15). Prin toate acestea îi poruncește să-și aducă fiii la cunoașterea lui Dumnezeu. Și copiilor le poruncește multe cu privire la cinstirea părinților,

răsplătindu-i pe cei ascultători şi pedepsindu-i pe cei neascultători, prin aceasta făcându-i mult mai iubiţi de părinţi. De fapt, când cineva ne pune stăpânitori peste altul, o dată cu această cinste pune pe umerii noştri şi îndatorirea de căpetenie de a ne îngriji de acela, astfel încât numai acest lucru, şi nimic altceva, este în stare să ne convingă că soarta acelei persoane se află în mâinile noastre în întregime şi că el [cel ce ne-a încredinţat-o] nu va îndrăzni nici măcar să-l vatăme în vreun fel pe cel aflat în stăpânirea noastră. Când şi el se mânie şi se nemulţumeşte de noi, chiar mai mult decât cei cu pricina, pentru că am nesocotit răspunderea ce o aveam, şi se transformă într-un neînduplecat împărţitor al pedepselor, ne îndeamnă şi mai mult să ne ducem la bun sfârşit obligaţia. Aşa a făcut şi Dumnezeu. La acestea două a mai adăugat o a treia îndatorire firească, aceasta fiind, dacă vreţi, cea dintâi, de fapt. Adică a făcut în aşa fel încât părinţii, poruncindu-li-se să se îngrijească de educaţia copiilor, să nu nesocotească această poruncă de care Dumnezeu i-a legat prin legăturile firii. Dumnezeu a ferit legătura firească de la destrămarea ei de către copii, rânduind pedepsele Sale şi ale părinţilor. În acest chip, i-a aşezat pe copii în ascultarea părinţilor şi acestora le-a sădit în suflet dragostea pentru copiii lor. Mai este însă şi un al patrulea fel prin care Dumnezeu ne-a legat cu legătură strânsă şi tare de ei. Nu numai că pedepseşte copiii care le fac rău părinţilor, dar îi şi răsplăteşte pe cei buni; face întocmai şi cu părinţii, abătând pedepse straşnice peste cei ce-şi neglijează odraslele şi încărcându-i cu cinste şi laude pe cei ce îi cresc întru virtute. Aşa a făcut pedepsindu-l pe bătrânul (Eli), cu toate că era vrednic de laudă în celelalte privinţe, sau răsplătindu-l pe patriarhul Avraam pentru grija sa faţă de copii, cu mult mai mult decât pentru alte virtuţi. Deoarece, vorbind despre nenumăratele şi marile daruri fă-

găduite lui Avraam, Dumnezeu arată foarte lămurit această virtute că fiind pricina unei asemenea făgăduințe: *Că l-am ales, ca să învețe pe fiii şi casa sa după sine să umble în calea Domnului şi să facă judecată şi dreptate.* (Facerea 18, 19).

27. V-am spus acestea ca să ştiți că Dumnezeu nu Se va milostivi de cei care au fost nepăsători față de aceia pe care El Însuşi îi ocroteşte cu atâta grijă. Pentru că este imposibil ca unul şi acelaşi Dumnezeu să facă atât de multe pentru mântuirea acestora şi totuşi să nu schițeze nici un gest când proprii lui părinți îi desconsideră. Nu îi va trece cu vederea, ci dimpotrivă, îşi va arăta mânia şi supărarea într-un chip cu mult mai înfricoşător, aşa cum se şi întâmplă de fapt. De aceea fericitul Pavel se străduieşte necontenit să ne convingă, zicându-ne: *Şi voi, părinților,... creşteți-i întru învățătura şi certarea Domnului.* (Efeseni 6, 4). Dacă noi[78] avem datoria să priveghem neîncetat pentru sufletele lor, ca unii ce au *să dea de ele seamă* (Evrei 13, 17), cu atât mai mult tatăl, care l-a născut pe fiul său, l-a crescut şi trăieşte mereu lângă el (este obligat să o facă). Pentru că aşa cum nu poate găsi vreo scuză pentru păcatele sale, tot aşa nu poate nici pentru faptele cele rele ale copilului său. Şi fericitul Pavel mărturiseşte acelaşi lucru. Descriind cum ar trebui să fie cei care au fost puşi mai mari peste alții, mai întâi de toate el cere să aibă grijă față de copii, astfel încât să nu avem nici o scuză pentru neascultarea copiilor noştri (I Timotei 3, 4, 5). Este întru totul drept să fie aşa! Dacă răul din om ar fi de la fire, atunci toți ar avea dreptul să se dezvinovățească; însă din moment ce săvârşim cele necuviincioase sau cele drepte cu bunăştiință, ce justificare întemeiată mai poate aduce acela care

[78] Îndrumătorii duhovniceşti.

i-a îngăduit fiului său, pe care-l iubeşte mai mult decât orice, să se complacă în fărădelege şi necinste? Că n-a vrut să-l facă cinstit? Dar nici un tată nu va putea să spună aşa ceva: firea însăşi îl îndeamnă necontenit spre aşa ceva. Sau că nu a putut? Nici asta nu se poate spune; fiindcă totul – faptul de a-l fi avut în ocrotire din cea mai fragedă vârstă, de a-i fi fost primul şi singurul paznic, de a-l fi avut mereu în preajmă – este extrem de prielnic unei educaţii uşoare şi temeinice. Înseamnă că neascultarea copiilor nu se datorează decât alipirii nesăbuite a părinţilor de cele lumeşti. Dând atenţie numai grijilor pământeşti şi nemaisocotind altceva ca vrednic de luat în seamă, au ajuns inevitabil să nu se îngrijească de sufletele copiilor. Voi zice despre asemenea părinţi (şi să nu socotească cineva că sunt cuvinte spuse la mânie) că sunt mai răi decât pruncucigaşii. Aceştia din urmă despart doar trupul de suflet, pe când cei dintâi le aruncă pe amândouă în focul gheenei. Moartea, după legile firești, este de neînlăturat, dar cea de-a doua soartă ar fi putut fi evitată, de nu ar fi pricinuit-o nepăsarea părinţilor. Moartea trupească este înlăturată într-o clipeală de ochi prin înviere, însă sufletul pierdut nici nu poate nădăjdui să aibă vreo plată; el nu se bucură de înviere, ci va trebui să sufere chinurile veşnice. Prin urmare nu i-am numit în chip neîntemeiat pe acei părinţi mai răi decât pruncucigaşii. Este mare cruzime să ascuţi sabia, să o iei în mâna dreaptă şi să o împlânţi în inima copilaşului, dar nemăsurat mai mare este cruzimea de a nimici şi strica un suflet, pentru că nu există nimic mai de preţ decât sufletul.

28. Dacă răul ar fi doar lipsă de bună povăţuire din partea părinţilor, poate n-ar fi aşa de mare. Însă voi, părinţilor, sădiţi în copiii voştri tocmai cele potrivnice. Într-adevăr, stând să asculţi pe părinţii care îşi conving feciorii să studie-

ze ştiinţele, auzi mereu aceleaşi cuvinte: „Cutare, spun ei, se trage dintr-o familie umilă şi săracă şi uite, şi-a dezvoltat o vorbire plină de elocinţă, a dobândit o poziţie foarte înaltă, a agonisit o moşie întinsă, şi-a luat o nevastă bogată, şi-a construit o casă nemaipomenită şi a ajuns să fie faimos şi temut de toţi". Altul zice: „Cutare a învăţat latina, s-a remarcat la curtea împărătească şi are foarte multă influenţă acolo". Altul îi dă drept exemplu pe altcineva şi toţi vorbesc doar de cei care sunt slăviţi pe pământ. Însă nimeni nu pomeneşte de cei care sunt slăviţi în ceruri; şi chiar de-ar face-o cineva, el va fi privit ca unul ce strică rânduiala lucrurilor. Astfel, când le veţi insufla acestea copiilor voştri de la o vârstă fragedă, nu veţi face decât să aşezaţi în ei temelia tuturor relelor, aruncând în ei sămânţa celor mai cumplite două patimi – iubirea de arginţi şi încă şi mai vrednică de osândă slava deşartă. Oricare din aceste patimi poate nărui de una singură toată rânduiala lăuntrică a copilului; însă când se înrădăcinează amândouă odată în sufletul cel tânăr, atunci, ca două uragane pustiitoare, nimicesc tot binele şi lasă în urmă atâta praf, spini şi nisip, încât sufletul se face sterp şi neputincios de a mai lucra binele. Cum vă mai puteţi închipui oare că fiul vostru poate scăpa din laţurile diavolului, câtă vreme este neîncercat – trăind în Egipt, adică printre cetele diavoleşti, neauzind vreun cuvânt ziditor de la cineva, şi văzând că toată lumea şi îndeosebi părinţii şi educatorii lui îl tot împing spre cele contrare? Cum ar putea să reuşească? Prin mustrările voastre? Dar voi îi sugeraţi tocmai contrariul şi, neîngăduindu-i să cugete nici măcar în somn la filosofia cea adevărată, dimpotrivă, îl încărcaţi cu viaţa aceasta vremelnică şi cu grijile, ajutându-l de fapt să se înece. Sau se va întâmpla de la sine? Nici vorbă; tânărul nu are în sine puterea de a se desăvârşi în lucrarea virtuţilor şi, chiar dacă s-a zăbo-

mislit ceva bun în el, acest puţin bine e mult mai probabil că va pieri decât să se întărească prin potopul cuvintelor voastre. Fiindcă aşa cum trupul nu poate trăi mult dacă i se dă hrană dăunătoare, tot astfel şi sufletul, hrănit cu asemenea sugestii, nu poate cugeta la ceva mare şi bun; nu, tulburat şi slăbit ca de o infecţie, el se va prăbuşi în cele din urmă în gheenă şi va pieri.

29. Pentru că voi, ca şi cum v-aţi distruge în mod intenţionat copiii, le porunciţi să săvârşească tocmai acele fapte care le fac imposibilă mântuirea. Ascultaţi mai întâi (ce stă scris). *Vai vouă*, s-a zis, *celor ce astăzi râdeţi* (Luca 6, 25), însă voi le daţi copiilor voştri multe pricini de râs. *Vai vouă, bogaţilor* (Luca 6, 24), dar grija voastră cea mai mare e să devină bogaţi. *Vai vouă, când toţi oamenii vă vor vorbi de bine* (Luca 6, 26), însă cel mai adesea vă petreceţi viaţa căutând a dobândi slava oamenilor. Şi iarăşi, oricine se mânie pe fratele său şi-l face nebun *vrednic va fi de gheena focului* (Matei 5, 22), dar voi socotiţi pe cel ce rabdă în tăcere toate insultele celorlalţi a fi slab şi laş. Hristos ne porunceşte să ne ferim de bătăi şi de certuri, însă voi le daţi copiilor voştri chiar aceste îndeletniciri nelegiuite. El a poruncit să scoatem ochiul ce ne sminteşte şi să-l aruncăm de la noi (Matei 5, 29), dar voi vă împrieteniţi dinadins cu cei care vă pot da bani, chiar dacă sunt cei mai mari destrăbălaţi. El a poruncit să nu fie lăsată femeia, în afară de pricină de desfrânare (Matei 5, 32), dar când vedeţi că mai puteţi căpăta din asta nişte bani, le potriviţi pe toate în aşa fel încât să se nesocotească această poruncă. El a interzis cu desăvârşire jurămintele (Matei 5, 34), iar pe voi vă pufneşte râsul când vedeţi că această opreliştе este respectată. *Cel ce îşi iubeşte sufletul lui*, spune Mântuitorul, *îl va pierde* (Ioan 12, 25), însă voi faceţi tot ce vă stă în puteri pentru a-i creşte pe copii în

această iubire. Zice El: *Iar de nu veți ierta oamenilor greşalele lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greşalele voastre* (Matei 6, 15), însă voi îi umpleți de mustrări pe copiii voştri când nu vor să se răzbune pe cei ce le-au făcut rău şi vă siliți să ațâțați în ei pofta răzbunării. Hristos a spus că tot ce este făcut din slavă deşartă – fie post, fie rugăciune, fie milostenie – este zadarnic (vezi Matei 6, 1), iar voi vă dați toată osteneală ca ei să primească laude. Şi de ce să mai continuăm? Dacă toate aceste păcate sunt în stare fiecare – darămite laolaltă – să ne agonisească o mie de gheene şi dacă voi, adunându-le pe toate la un loc şi aruncându-le ca pe o povară uriaşă în spinarea copiilor voştri, îi trimiteți cu ea în iezerul de foc; cum pot oare să se mântuiască, cărând cu ei atâta materie pentru foc?

30. Nu vă ajunge răul pe care îl faceți, prin aceea că îi împingeți pe copii să facă lucrurile potrivnice poruncilor lui Hristos, dar le mai şi spoiți pe acelea cu nume ale unor activități folositoare. Mersul regulat la cursele de cai şi la teatre voi îl numiți „viață de societate", stăpânirea bogățiilor – „libertate", îndrăzneala – „sinceritate", risipa – „filantropie", viclenia – „bărbăție". Şi, ca şi cum înşelăciunea n-ar fi destul de mare, le dați virtuților nume respingătoare: modestia este „lipsă de educație", blândețea este „laşitate", cinstea este „slăbiciune", smerenia este „slugărnicie", nemânierea este „neputință". Vă purtați ca şi când v-ar fi teamă că odrasla ar putea auzi adevăratele nume ale acestor virtuți şi vicii şi ar fugi de păcate ca de foc. Pentru că a le spune acestor patimi pe adevăratul lor nume insuflă nu puțină scârbă față de ele. Eu ştiu pe mulți care s-au dezmeticit în acest fel şi, auzind aceste nume supărătoare, şi-au smerit mult felul de viață. Însă voi i-ați văduvit pe copiii voştri de aceste mijloace de îndreptare. Şi cel mai rău dintre toate este că îi îndemnați să

lucreze fărădelegile nu numai prin cuvântul, ci şi prin faptele voastre – vă construiţi case arătoase, cumpăraţi pământuri scumpe, le înconjuraţi cu tot fastul şi luxul şi prin toate acestea, ca printr-un nor hidos, le întunecaţi sufletele. Cum să mă convingeţi că ei se pot mântui, când eu văd că voi îi îmboldiţi tocmai spre acele lucruri pe care Hristos le-a arătat ca ducând în mod sigur la pieire; când văd că le disprețuiți sufletele, socotindu-le ceva neînsemnat, şi vă îngrijiţi de lux şi desfătare, ca şi când ar fi cu adevărat necesare şi importante? Faceţi totul pentru a-i procura fiului vostru un slujitor, un cal şi hainele cele mai bune; dar nu vreţi nici măcar o clipă să chibzuiţi cum aţi putea să-i faceţi sufletul bun. Nu, după ce v-aţi risipit în griji pentru nişte pietre şi nişte pomi, nu mai aveţi nici cea mai mică putere de a vă îngriji de suflet. Nu precupeţiţi nici un efort pentru a şti că aveţi o statuie frumoasă şi un acoperiş de aur deasupra casei, dar nu vă îngrijiţi câtuşi de puţin ca cea mai scumpă dintre toate sculpturile – sufletul – să fie de aur.

31. Mai mult decât atât, dorind ca odraslele noastre să dobândească ştiinţa, nu numai că îndepărtăm toate învăţăturile contradictorii, ci le şi asigurăm toate cele de trebuinţă pentru a sprijini învăţarea: le băgăm pe gât profesori şi dascăli, le dăm sprijin financiar, îi scutim de orice alte treburi; şi răcnind la ei mai tare decât antrenorii la Jocurile Olimpice, le tot repetăm că neînvăţarea duce la sărăcie, pe când studiul cu hărnicie aduce bogăţia. Prin noi înşine şi prin alţii facem şi spunem orice e necesar pentru a le înlesni terminarea studiilor; şi în ciuda tuturor acestora nu avem parte întotdeauna de izbândă. Şi ce, gândim noi, împiedică asta cumva să vină de la sine deprinderile cele cuviincioase şi purtarea cea cu bună rânduială adică, fără a ţine cont de nenumăratele piedici? Ce poate fi mai rău decât această nebunie – să iroseşti atât de

mult timp şi energie cu ceea ce este uşor de săvârşit, de parcă ar fi imposibil să izbândim altfel, în vreme ce acelea care sunt infinit mai greu de dobândit să ni se pară atât de deşarte şi de lipsite de importanţă, încât să ne închipuim că ni se vor dărui de-a gata chiar şi în timp ce dormim? Pentru că deprinderea sufletului cu viaţa şi faptele evlaviei este de nenumărate ori mai grea decât a studia ştiinţele şi într-atât de dificilă de împlinit încât e cu neputinţă a spune; este deosebirea dintre faptă şi cuvânt.

32. „Însă de ce" – ziceţi voi – „au copiii noştri trebuinţă de o asemenea înţelepţire şi îngrădire a purtării?" Tocmai acesta este lucrul acela ce pricinuieşte atâta pagubă nemăsurată – că o chestiune atât de însemnată şi izvorul întregii noastre vieţi este privit ca ceva de prisos şi extravagant. Dacă l-aţi vedea pe fiul vostru că este bolnav cu trupul, nu l-ar întreba nimeni de ce are nevoie de o sănătate de fier. Dimpotrivă, aţi întreprinde toate măsurile ca să-i redaţi trupului starea ceą bună, astfel încât boala să nu se mai întoarcă. Însă atunci când copiii sunt bolnavi sufleteşte, părinţii declară că nu-i nevoie de nici un tratament; şi după ce-au rostit aşa ceva, mai au obrazul să se cheme părinţi! „Ce?" ziceţi voi; „Să ne îngrijim numai de înţelepciune şi să lăsăm pe toate celelalte lumeşti să se năruiască?" Nu, iubiţilor, nu dragostea de înţelepciune, ci lipsa ei face să se năruiască şi să piară totul. Pentru că cine, spuneţi-mi, sunt aceia care năruiesc ordinea de faţă a lucrurilor – cei care trăiesc în înfrânare şi simplitate sau cei care ticluiesc noi şi nelegiuite chipuri pentru a se desfăta? Cei care încearcă necontenit să înhaţe lucrurile altora sau cei care se mulţumesc cu ceea ce au? Cei care-şi iubesc semenii, care sunt blânzi şi nu umblă după cinste sau cei care pretind cu orice preţ a fi cinstiţi de fraţii lor, care le fac tot felul de neplăceri celor ce nu se ridică în picioare când intră

ei, celor ce nu îi salută mai întâi, celor ce nu fac plecăciune înaintea lor sau celor ce îi contrazic? Cei care iubesc supunerea sau cei care aleargă după putere şi după ranguri cu influenţă, pentru a căror dobândire sunt în stare să facă şi să rabde orice? Cei ce se socotesc mai deştepţi decât toţi ceilalţi şi de aceea au impresia că sunt slobozi să spună şi să facă orice sau cei care se socotesc a fi nevrednici de vreo cinste şi prin aceasta îşi îmblânzesc poftirile cele neraţionale ale voii de sine? Aceia care le întreţin pe desfrânate şi întinează patul căsniciei altora sau cei care se înfrânează chiar şi cu soţiile lor? Şi oare în societatea omenească nu sunt la loc de frunte cei care sunt asemenea tumorilor pe trup sau a vânturilor răscolitoare deasupra mărilor şi care prin nepăsarea lor îi îneacă până şi pe cei care, lăsaţi singuri, ar fi izbutit să se salveze? Au oare nu cei care sunt asemenea sfeşnicelor strălucitoare în beznă, chemându-i pe cei naufragiaţi la izbăvirea şi ajutorul lor şi luminându-şi pe o înălţime făclia înţelepciunii îi îndrumă, pe cei ce tânjesc după aşa ceva, la un liman plin de pace şi linişte – sunt cei din urmă? Oare nu ceilalţi sunt cei care pricinuiesc atâta neorânduială, războaie şi bătăi, distrugerea oraşelor, luarea de prizonieri şi de sclavi, şi pierderea libertăţii, şi crime şi sumedenie de catastrofe în viaţă – atât năpastele care sunt pricinuite de oameni semenilor, cât şi toate celelalte, rânduite de ceruri: secetă, potopuri, cutremure, inundarea oraşelor, foamete, molime şi toate cele ce ne sunt trimise de acolo? Ei răstoarnă ordinea socială şi nimicesc binele obştesc; aduc nenumărate nenorociri asupra celorlalţi, le pun bețe în roate celor ce caută pacea, îi ademenesc cu ea şi apoi îi sfâşie din toate părţile. Tribunalele şi legile, sentinţele şi feluritele pedepse au fost create pentru acest soi de oameni.

33. Dacă am dori să ne educăm copiii din fragedă pruncie şi să-i încredinţăm celor care doresc să-i educe, de bună seamă că fiii noştri ar fi în stare să stea în linia întâi a luptei; pentru că Dumnezeu nu disprețuieşte nicidecum o asemenea râvnă şi bunăvoință, ci pune mâna să desăvârşească opera. Când se pogoară la lucru mâna Lui, este de neconceput să dăm greş, sau, mai bine zis, este cu neputință ca opera să nu atingă cel mai înalt nivel de măiestrie şi de strălucire, însă numai dacă noi am împlinit tot ceea ce a depins de noi. Dacă femeile au reuşit să primească îndurarea lui Dumnezeu şi ajutorul Lui în a creşte copii, atunci cu mult mai mult am reuşi noi, dacă ne-am da silința. Pentru a nu ne întinde prea mult cu această omilie, voi omite toate celelalte femei şi voi aminti doar una, deşi aş fi putut să vă dau mai multe exemple.

Era o evreică pe nume Ana. Această Ana dăduse naştere unui fiu şi nu mai nădăjduia la un al doilea, pentru că, din pricina sterpiciunii ei, şi cel dintâi fusese zămislit cu mare greutate, după multe lacrimi vărsate. Deşi rivalele ei deseori o mustrau din cauza sterpiciunii ei, ea n-a făcut cum faceți voi, ci, dobândind copilul, l-a ținut cu sine doar atâta vreme cât a avut nevoie să-l alăpteze. De îndată ce l-a înțărcat, l-a luat şi l-a închinat lui Dumnezeu, fără a-i cere să se întoarcă vreodată la casa părintească, ci lăsându-l să trăiască pentru totdeauna în templul lui Dumnezeu. Iar atunci când, încercând-o simțămintele firești ale oricărei mame, o cuprindea dorul să-l vadă, nu-l chema la sine, ci venea împreună cu tatăl său, purtându-se cu el cu multă luare-aminte, ca şi cu o jertfă hărăzită lui Dumnezeu. Iată de ce acest băiat a crescut atât de viteaz şi de mărit, încât, atunci când Dumnezeu, întorcându-şi fața de la poporul iudeu pentru fărădelegile lui strigătoare la cer, n-a mai rostit nici o proorocire şi n-a mai

trimis nici o vedenie, acest băiat a atras iar îndurarea lui Dumnezeu prin virtuțile lui şi L-a implorat să le dăruiască evreilor ceea ce avuseseră – să reînnoade şirul proorocirilor care fusese întrerupt. Şi aceasta a făcut-o nu fiind om în toată firea, ci copilandru. *În zilele acelea cuvântul Domnului era rar*, zice Scriptura, *şi nici vedeniile nu erau dese* (I Regi 3, 1); în vremea aceasta, Dumnezeu adeseori descoperea voia Sa lui Samuel.

Iată cât de încărcat de binefaceri este a da tot ceea ce am dobândit lui Dumnezeu şi să renunțăm nu numai la bani şi la obiecte, ci chiar şi la copiii noştri. Căci dacă aceasta ni s-a poruncit despre suflet (vezi Matei 10, 37), cu cât mai mult nu priveşte ea celelalte lucruri? Patriarhul Avraam a făcut şi el la fel sau, mai precis, a făcut cu mult mai mult şi de aceea s-a învrednicit de a avea un fiu înconjurat de atâta slavă. Cu cât am încredințat mai mult pe copiii noştri lui Dumnezeu, cu atât sunt ei mai aproape de noi. Deoarece El îi va păstra mult mai bine decât noi şi asta pentru că El îi iubeşte mai mult. N-ai văzut cum se întâmplă în casele bogătaşilor? Acolo servitorii de obârşie umilă, care trăiesc alături de tații lor nu sunt atât de respectați şi de influenți cum sunt cei pe care stăpânul i-a luat de lângă părinții lor, i-a pus direct în slujba lui şi i-a făcut paznici ai averilor bucurându-se de multă bunăvoință şi libertate din partea lui. Dacă oamenii sunt atât de binevoitori şi de îngăduitori cu slujitorii lor, cu atât mai mult va fi Bunătatea cea nesfârşită, adică Dumnezeu.

34. Să le îngăduim copiilor să-I slujească lui Dumnezeu, nu doar aducându-i la templu, precum Samuel, ci ducându-i în împărăția cerurilor pentru a sluji împreună cu îngerii şi arhanghelii. Pentru că oricine poate vedea că cel ce se afieroseşte pe sine iubirii de înțelepciune va fi cu adevărat împreună-slujitor cu îngerii. Mai mult, asemenea copii vor căpăta

multă îndrăzneală de la Dumnezeu, atât pentru ei cât şi pentru noi. Întrucât, aşa cum unii copii primesc ajutor de la Dumnezeu de dragul părinţilor, cu atât mai mult este posibil să primească părinţii ajutorul dumnezeiesc de dragul copiilor; pentru că în primul caz dreptul de a fi ajutaţi vine de la fire, iar în al doilea vine de la creştere, care este cu mult mai importantă decât firea.

Pentru amândouă voi aduce dovezi din dumnezeiasca Scriptură. Iezechia, un rege plin de virtuţi şi temător de Dumnezeu, dar lipsit de îndrăzneală pe potriva faptelor lui, pentru a face faţă primejdiei mari ce îl păştea, a fost izbăvit de Dumnezeu pentru virtuţile tatălui său, aşa cum a mărturisit Dumnezeu: *Căci Eu voi păzi cetatea aceasta, ca să o izbăvesc pentru Mine şi pentru David, robul Meu* (IV Regi 19, 34). În Epistola sa către Timotei, Pavel zice despre părinţi: *ea* (femeia) *se va mântui prin naştere de fii, dacă va stărui, cu înţelepciune, în credinţă, în iubire şi în sfinţenie* (I Timotei 2, 15). Scriptura îl laudă pe Iov pentru că *era fără prihană şi drept; se temea de Dumnezeu şi se ferea de ce este rău* (Iov 1, 1) şi pentru că se îngrijea de copii (Iov 1, 5). Şi dacă această purtare de grijă nu se manifesta prin strângerea de bogăţii pentru ei sau prin încercările de a-i face faimoşi şi plini de slavă, atunci prin ce? Ascultaţi ce spune Scriptura: *Şi apoi, când se isprăveau zilele petrecerii lor, Iov chema şi sfinţea pe feciorii săi şi se scula dis-de-dimineaţă şi aducea arderi de tot, după numărul lor al tuturor, căci Iov zicea: «Se poate ca feciorii mei să fi păcătuit şi să fi cugetat cu păcat împotriva lui Dumnezeu». Şi aşa făcea Iov mereu.* (Iov 1, 5). Dar noi ce scuză vom avea dacă umblăm cu atâta nepăsare? Pentru că dacă aceia care au vieţuit mai înainte de vremea legii şi a harului şi care n-au primit nici o sfătuire despre cum să-şi crească copiii au purtat atâta grijă pentru

copiii lor încât tremurau cu gândul la păcatele lor tăinuite – cine ne va da dreptate nouă, celor care trăim în vremea harului, care avem atât de mulţi povăţuitori, atâtea pilde şi sfaturi, dar care nu numai că nu ne cutremurăm la gândul păcatelor ascunse, ci şi pe cele vădite le privim cu îngăduinţă; şi, pe deasupra, îi şi izgonim pe aceia care nu le privesc cu aceiaşi ochi? Şi Avraam, cum am zis mai înainte, s-a luptat pentru această virtute mai mult decât pentru toate celelalte pe care le avea.

35. Aşadar, având atâtea exemple, să-I pregătim slujitori şi robi cucernici lui Dumnezeu. Şi dacă aceia care pregătesc vajnici luptători pentru oraşe sau războinici pentru rege se învrednicesc de mare cinste, atunci ce bunătăţi ni se vor dărui nouă, care vom modela asemenea oameni mari şi bravi, sau mai degrabă îngeri? Vom face totul pentru a-i îmbogăţi cu bunătăţile cele nepieritoare ale evlaviei, care ne însoţesc şi după moarte şi care ne sunt de mare folos, aici şi dincolo (în cealaltă lume). Averile pământeşti nu trec, împreună cu cei ce le-au strâns, în veşnicie, ci se pot risipi aici, de cele mai multe ori ducându-l la pierzanie şi pe stăpânul lor. Însă comorile bunătăţii sunt nestricăcioase şi în viaţa vremelnică şi în cea veşnică şi cei ce şi le-au agonisit nu poartă grijă că le-ar putea fi furate. Cu adevărat aşa stau lucrurile: acela care iubeşte mai mult cele pământeşti decât cele duhovniceşti nu va avea parte nici de unele; pe când acela care năzuieşte spre cele duhovniceşti şi cereşti se va bucura poate şi de cele pământeşti. Nu spun de la mine cuvintele acestea, ci Domnul Însuşi a făgăduit să ne dăruiască aceste bunătăţi: *Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui*, zice El, *şi toate acestea se vor adăuga vouă* (Matei 6, 33). Ce se poate asemăna cu această bunătate? Îngrijiţi-vă, zice El, de cele duhovniceşti şi lăsaţi orice altceva în grija Mea. Un tată iu-

bitor ia asupră-şi toate grijile gospodăriei, supravegherea servitorilor şi toate celelalte, însă îl sfătuieşte pe fiul său să se îndeletnicească cu iubirea de înţelepciune. Aşa face şi Dumnezeu. Să-L ascultăm şi să purcedem a căuta împărăţia lui Dumnezeu; făcând aşa, vom vedea pretutindeni copii evlavioşi, iar noi vom căpăta slava împreună cu ei şi ne vom bucura şi de bunătăţile de faţă. Trebuie doar să iubiţi lucrurile cereşti ce vor să vină. Dacă sunteţi ascultători, veţi primi mare plată; însă dacă sunteţi încăpăţânaţi şi neascultători veţi suferi pedepse cumplite. Pentru că nu ne putem îndreptăţi zicând: „Nimeni nu ne-a învăţat asta”[79].

36. Tinereţea este sălbatică, având nevoie de mulţi supraveghetori, dascăli, pedagogi, îngrijitori şi educatori. Doar făcând sforţări uriaşe ea poate fi stăpânită. Tinereţea este asemenea unui armăsar sălbatic, unei fiare neîmblânzite; dacă de la început şi din cea mai fragedă vârstă a copilăriei îi vom pune stavila de nădejde, după aceea nu vom mai avea nevoie de multă osteneală; dimpotrivă, obişnuinţa va lucra ca o lege. Să nu-i lăsăm să facă ceva din cele plăcute şi vătămătoare şi nici să le facem totdeauna pe plac pe motiv că sunt copii, fiindcă abuzul de acestea este vătămător mai mult decât orice tânărului. Ci mai cu seamă să-i ţinem în întreaga înţelepciune şi cumpătare. Pe lângă aceasta ne trebuie multe lupte şi mare băgare de seamă. Să le dăm soţii de timpuriu, aşa încât trupurile lor să fie curate şi neatinse când vor primi

[79] Paragrafele următoare au fost luate din Omilia a IX-a la *Epistola I către Timotei* a Sfântului Apostol Pavel, *Povăţuiri date părinţilor pentru creşterea copiilor*, în *Comentariile sau Explicarea epistolelor pastorale: I şi II Timotei, epistola către Tit şi cea către Filimon* a celui între sfinţi Părintelui nostru Ioan Hrisostom, Arhiepiscopul Constantinopolei, traducere din limba elină de Arhiereul Theodosie A. Ploeşteanu, Bucureşti, 1911, p. 79-81.

pe mireasă. Iubirea aceasta e cea mai fierbinte. Cel ce a fost înțelept și cumpătat și înainte de nuntă cu atât mai mult va fi și după nuntă, pe când cel ce s-a deprins a curvi mai înainte de nuntă, va face aceasta și după nuntă. Căci stă scris în Scripturi: *Pentru desfrânat toată pâinea este dulce*. (Înțelepciunea lui Sirah 23, 23). De aceea se pun cununi pe capul mirilor ca un simbol al biruinței, că ei fiind neînvinși, se apropie în acest fel de patul de nuntă și că n-au fost biruiți de plăceri. Dar dacă este robit de plăcere, dându-se pe sine desfrânatelor, de ce la urmă mai are pe cap cunună, când el a fost învins? Să le insuflăm aceasta, sfătuindu-i și amenințându-i în felurite chipuri.

37. Mare comoară avem noi în copiii noștri. Să ne îngrijim deci de dânșii și să fim cu toată luarea-aminte, ca nu cumva vicleanul diavol să ni-i răpească. Acum, însă, pe toate le facem împotrivă. Pentru a putea avea o țarină bună și mănoasă, toate le facem: o încredințăm unor paznici de bună credință și căutăm a avea îngrijitori de măgari cât mai pricepuți, însă tocmai ceea ce este mai de preț pentru noi, adică să ne îngrijim a încredința copilul nostru unuia care ar putea să-i păstreze neatinsă întreaga lui înțelepciune, la aceasta nu ne gândim, deși aceasta este proprietatea noastră cea mai de preț și celelalte printr-însa vin. Ne îngrijim de averile pe care le vom da și nu ne îngrijim de dânșii. Să vezi câtă lipsă de judecată a pus stăpânire pe noi! Mai întâi educă sufletul copilului și la urmă vor veni și acelea; iar dacă acest bun nu este, nici un folos nu va trage el de pe urma averilor – pe când dacă va câștiga acest bun, nici o vătămare nu va avea de la sărăcie. Voiești să-l faci bogat? Învață-l să fie bun. Copiilor care nu sunt bine crescuți le este mai bună sărăcia decât bogăția. Sărăcia ține pe cineva în virtute chiar și fără voia lui,

pe când bogăția nici pe cel ce voieşte nu-l lasă a fi înțelept, ci îl ademeneşte în mii de rele.

38. Voi, mamelor, îngrijiți-vă de fetele voastre – căci este uşoară pentru voi o astfel de îngrijire. Luați seama bine să se deprindă să stea în casă. Mai cu seamă învățați-le să fie evlavioase, modeste, să disprețuiască averile, să fie simple şi fără pretenții la îmbrăcăminte. Şi în felul acesta dați-le în căsătorie. Crescându-le pe ele aşa, nu numai pe ele, ci şi pe bărbatul pe care îl vor avea l-ați mântuit; şi nu numai pe bărbat, ci şi pe copii, şi nu numai pe copii, ci şi pe nepoți. Dacă rădăcina este bună, ramurile se vor răspândi în chip armonios, iar pentru toate acestea veți primi plată. Aşadar, să facem toate ca şi cum n-am avea în grijă numai un suflet, ci prin el să folosim pe multe altele. Fiicele tale să iasă la căsătorie din casa părintească precum iese un luptător din locul de antrenament, având cunoaşterea amănunțită a întregii ştiințe, ca şi un aluat care trebuie să dospească întreaga plămadă şi să o prefacă în pâine bună.

39. Şi iarăşi, băieții să fie atât de modeşti încât să fie recunoscuți după feciorie şi bunele deprinderi şi să aibă laudă şi de la oameni, şi de la Dumnezeu. Să se învețe a-şi stăpâni pântecele, a fugi de lux, a fi economi, iubitori; să se învețe a se supune stăpânirilor. Pentru că în acest fel vor putea pricinui şi părinților multă plată şi toate vor fi atunci spre slava lui Dumnezeu şi spre a noastră mântuire în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava, puterea şi închinăciunea, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUPRINS

Prefață 7
Introducerea autorului 17

Partea întâi
CUM ÎNCEPE ÎN NOI VIAȚA CREȘTINĂ?

I. Cum începe în noi viața creștină? 23
II. Principalele lucrări ale trupului, sufletului și duhului 46
III. Instruirea și călăuzirea tineretului 62
IV. Păstrarea harului de la Botez 81

Partea a doua
DESPRE POCĂINȚĂ ȘI ÎNTOARCEREA PĂCĂTOSULUI LA DUMNEZEU

I. Cum începe viața creștină prin Taina Pocăinței? 93
II. Starea păcătosului 97
III. Lucrarea harului dumnezeiesc 104
IV. Trezirea păcătosului din somnul păcatului 106
V. Mișcările deosebite ale dumnezeiescului har și lucrarea de trezire a păcătoșilor din somnul păcatului .. 109
VI. Cum se dobândește harul trezirii 130
VII. Urcușul până la treapta părăsirii păcatului și a hotărârii de a duce o viață bineplăcută lui Dumnezeu .. 164

Partea a treia

CUM SE CUVINE SĂ TRĂIM, SĂ SPORIM ŞI SĂ NE DESĂVÂRŞIM ÎN VIAŢA DUHOVNICEASCĂ ŞI DESPRE RÂNDUIALA UNEI VIEŢI BINEPLĂCUTE LUI DUMNEZEU

I. Menirea finală a omului – comuniunea vie cu Dumnezeu 207
II. Din ce pricină harul lui Dumnezeu nu se sălăşluieşte dintr-o dată pe deplin în suflet 219
III. Rânduiala călăuzitoare a unei vieţi bineplăcute lui Dumnezeu 226
IV. Menţinerea duhului râvnei pentru Hristos 242
V. Exerciţii consacrate care ajută la întărirea în bine a puterilor sufleteşti şi trupeşti ale omului 265
VI. Apropierea de o neîntreruptă govenie 308
VII. Regulă pentru lupta cu patimile, sau despre începutul împotrivirii de sine 315
VIII. Începutul urcuşului spre unirea deplină cu Dumnezeu 352
IX. Lecţii despre educaţie ale celui între sfinţi Părintelui nostru Ioan Hrisostom 370